BíRÓ JÓZSEF

A SZABIR-MAGYAROK

A „SUMIROK” TANÍTÓMESTEREI

A SZERZŐ KIADÁSA

BUDAPEST

2002.

© BíRÓ JÓZSEF

A szerző minden jogot fenntart.

Nyomdai Munka: OFFSET Nyomdaipari kft.
Felelős vezető: Zakar Tibor

Köszönöm honfitársaim, kutatótársaim és a külföldi szakértők forrásanyagait, akik segítő szándékkal megkerestek, ezzel elősegítették kutatásaimat, és a szabir-onogur származás-elméletem megalapozását. Köszönöm feleségem, munkatársam, Szilágyi Mária munkáját.

A SZERZŐ

A SZERZŐ ELŐSZAVA

Az elmúlt évtiztedek, elsősorban a Közel-Kelet régészeti leletei szükségessé, elengedhetetlenné teszik, sőt követelik a világtörténelem ősmúltjának átértékelését. A nyugati történetírók, régészek észrevették e tényt, és tekintetüket ma ismét Közel-Kelet, elsősorban Mezopotámia felé irányítják, mert őstörténelmüknek új alapot kell keresniük. Az angol gyarmatosítás során, még a XVIII. században, Indiában felfedezett szanszkrit nyelvre alapozott indo-germán, ma indo-európainak nevezett faj- és nyelvelmélet alatt megingott a talaj. De megingott a finnugorizmus hipotézise alatt is, mely az előbbiből fejlődött ki. Tevékenységüket két tény bizonyítja. Először: a törökországi Catal Hüyük régész-lelőhelyen hatalmas, huszonöt évre szóló feltárásba kezdtek, a legmodernebb technikai eszközökkel felszerelve; másodszor: a tévesen „hurritának" elnevezett szabir eredetű népetnikum egy csoportját mindenáron árja, indo-európai őseiknek akarják elismertetni. Mindkét szándékuk közvetlenül érinti a szabir-magyarok ősmúltját is.

Ezért e könyvemben főleg a „hurriták" szabir-magyar mivoltát igyekszem bizonyítani, de annak előtte a szabirok mezopotámiai ősiségét mutatom be a XIX. és a XX. század legnagyobb keletkutató nyelvészeinek munkáit idézve, valamint a szabir-magyarok és a „sumir"-nak tévesen elnevezett népcsoport kapcsolataira szándékozom rávilágítani. Részletesen bemutatom a „sumirok" történelmét, mely a szabir-magyar őstörténelem kétezer éves epizódja. Utalok Mezopotámia népeinek korabeli történelmére is.

E. A. Speiser, a Pennsylvaniai Egyetem nyelvész professzora írja: ha egy nép történelmében a régészet igazolja a nyelvészetet, annak a népetnikumnak a múltja bizonyítottnak mondható. E megállapítás jegyében foglalom össze a szabir-magyarok ősmúltjára vonatkozó nyelvészeti kutatásaim eredményét.

A szabir-magyarok őstörténete, 2000-ben megjelent könyvemben főleg régészeti leletekre alapoztam a szabir–magyarok őstörténetét, szemelőtt tartva az új – főleg angol – régészeti irányzatot, mely szerint egy nép őstörténetét ma már régészeti leletekre alapozva is meg lehet írni, még akkor is, ha nincs előzőleg ismert története. E könyvemben azt is bemutattam, hogy ezek a szabirok, a mezopotámiai agyagtáblák su, subar ősnépetnikuma hatalmas civilizációt fejlesztett ki, már évezredekkel a „sumirnak"elnevezett népcsoport előtt, tehát tanítómesterei voltak úgy a „sumiroknak", mint minden utánuk következő népnek. A „sumir" szót azért teszem idézőjelbe, mert ilyen nevű nép nem volt, csak időszámítás után, 1869-től kezdték így nevezni a történészek, ennek okát a könyvemben részleteztem.

Azt is bemutattam, hogy régészeti, nyelvészeti és egyéb tudományos alapon is bizonyított, hogy az ős-szabirok Árpád nagyfejedelmünk honvisszafoglaló szabirjainak az ősei (miközben nem feledkezhetünk meg a honvisszafoglalókhoz vérszerződéssel csatlakozó rokon onogur törzsekről sem).

A szabir-magyarok őstörténelmének megírása után éreztem, hogy még mindig hiányzik egy láncszem, hogyan kapcsolódik a kétezer éves „sumir” epizód a magyar őstörténelembe. Bár sok tudós számára egyértelmű a szabirok mezopotámiai ősiségének folyamatossága, tudomásom szerint ezidáig a bizonyítékokat tételesen nem gyűjtötték össze. Most módomban áll a legnagyobb nyelvészek munkáival bizonyítani, akik az eredeti agyagtáblák ékírásos szövegeit fordították. Bár nagyon nehezen boldogultak, mert ragozó, sőt fonetikus nyelvet kellett flexibilisre fordítaniuk, és a fogalomkészletük is teljesen különböző, nem találtak kifejezéseket az agyagtáblák növényneveire, állataira, szakmai fogásaira, eszközeire sem .... Mégis hatalmas jelentőségű feladatot teljesítettek, mert az emberiség valódi történelmét bizonyítják. Ők még szabir népről, ős-szabir nyelvről- és kultúráról beszélnek, a „hurrita” elnevezést csak jóval 1887. után kezdik használni, az Amarna-tábla megtalálása után. Ebben a munkámban igyekszem pótolni a történelmi ismereteink hiányát, és elsősorban megvilágítani és kifejteni a tényállást, hogy a szabir-„sumir” fúzió hogyan illeszkedik őstörténelmünkbe. Ezért bemutatom a mezopotámiai szabir-„sumirokkal” rokon népek történelmét. „Sumirokról” csaknem mindenki hallott már Magyarországon is. Arról is egyre többen tudnak, hogy a kutatók nagy hányada a „sumir” nyelvet a magyarral rokonítja. A Tihanyi Apátság alapító levelében még ma is látható, kézzelfogható a „sumir” – magyar nyelvrokonság. Számos magyar keletkutató a „sumir” és a magyar népet is rokonságba hozza.

Kutatásaim azt is igazolják, hogy a „sumir” nép és nyelve nem tűnt el nyomtalanul, mint ahogyan azt az indo-európaista történészek állítják.

A szabir-magyarok őstörténete megírása után még azért is szükségesnek láttam a „sumirok” történelmének bemutatását, mert Magyarországon a tananyag keveset foglalkozik a „sumirokkal” és általában ’ az emberiség bölcsője’, Mezopotámia őstörténetével. Annak ellenére, hogy a tudományos bizonyítékok elegendőek ahhoz, hogy a szakemberek átértékeljék, és kibővítsék történelmi ismereteiket. Indokolt, hogy a magyar nép is megismerje a valódi történetét. A szabir-magyar őseinket közvetlenül érintő „szabir-„hurrita” vita a mai napig tart. Az indo-germán, ma indo-európainak nevezett történelmi és nyelv-elmélet megingott, és ezért a mai történészeik újabb területkörökben és történelmi időmélységekben igyekszenek megtalálni ősmúltjuk gyökereit. Nos egy idő óta a saját őseiknek szeretnék kisajátítani a szabirok egy „hurrita” gúnynéven emlegetett csoportját. Ennek legújabb bizonyítékait szintén bemutatom e könyvemben.

A szerző

I.

BEVEZETÉS

A magyar őstörténet kifürkészése terén végzett kutatásaim ahhoz a konklúzióhoz, megállapításhoz vezettek, hogy az ős subar nép - magyaros kiejtéssel a szabir nép - volt az az ősi népcsoport, amelyik régészeti leletekkel igazolhatóan a magyarság legrégibb ősének mondható, és már a „sumir”-nak elnevezett nép megjelenése előtt megalapozta a mai ismert világ civilizációját, így tehát minden más, utánuk következő nép, így a „sumirok” tanítómesterei. Míg a bizonyítékok súlya alatt mind többen ismerik el az ősi „sumir” népcsoport rokonságát, főleg a nyelvi rokonságát a magyarral, addig a másik, és még régebbi népetnikum, a subar-szabirok és a „sumirok” kapcsolatairól már annál kevesebben tudnak. Hogy miért hallgatja el a nyilvánvaló, de bizonyított tényeket korunk vezető, indo-európainak nevezett történetírása, és az abból fattyú-hajtásként kinőtt finnugor származás-elmélet Magyarországon 150 esztendő óta, annak könnyen megmagyarázható oka van.

A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben részletesen foglalkoztam ennek az oknak a magyarázatával, ezért most csak röviden szólok arról. Ismeretes, hogy a „sumirok” történelmének könyvtárakat megtöltő, hatalmas irodalma van. Több könyvet írtak a szabirok történelméről is, habár a szabirokról szóló irodalom inkább csak azzal foglalkozik, hogy a ’hurrita’ népcsoport szabir volt-e. Céljuk, hogy a hurrita gúnynéven elnevezett szabirokat saját őseiknek elismertessék.

E munkám célja elsősorban a szabir-„sumir” kapcsolatok élesebb megvilágítása és annak bemutatása, miért is voltak a szabirok a „sumirok” tanítómesterei, és miért kellett volna a nagy „sumir” agyagtábla-fordító S. N. Kramer professzor „A történelem Sumerban kezdődik” c. könyvének inkább A történelem a szabirokkal kezdődik címet adni. Ide kívánkozik Badiny Jós Ferenc professzor egyik újságcikkének a címe: A Történelem a Kárpát-medencében kezdődik (éppen S. N. Kramer és Gordon Childe professzor azon megállapítása nyomán, miszerint a történelem az írással kezdődik. Badiny professzor itt a Tatárlaka-i táblácskákra alapozta a véleményét - a szerző megj.), de a kiváló sumirológusunknak is csak azt mondhatom, hogy ’A történelem a szabirokkal kezdődik’, hiszen a Kárpát-medencében kb. i. e. 5000-ben készített Tatárlaka-i korongocskák felirata a Mezopotámiából kéterez-ötszáz évvel korábban oda költözött szabirok munkája. Amint erről is írtam, a „sumirnak” elnevezett népcsoport csak a vízözön után, úgy i. e. négyezer táján jelenik meg a történelem színpadán Mezopotámiában. Itt mindjárt előrebocsátom, hogy kutatásaim alapján a „sumir”-nak elnevezett civilizáció csak mintegy kétezer évnyi epizódnak tekinthető a szabir-magyar őstörténelemben, de hangsúlyoznom kell, hogy igen értékes és felbecsülhetetlenül fontos kétezer évnyi epizód, különösen a magyar nyelv ősiségének kutatása szempontjából. A szabir-

magyarok őstörténete című könyvemben főleg az ős-szabirokkal foglalkoztam. (A szabirok őstörténete I., Buenos Aires 1986., A szabirok őstörténete II., Denver, 1990., A szabirok őstörténete III., Colorado Springs, 1995., majd a három kötet második, átdolgozott kiadása: A szabir-magyarok őstörténete címen, egy kötetben, Budapest 2000.). Bemutattam, hogy régészeti leletekkel igazolhatóan a szabir-magyar őstörténelem a Közel-Keleten, Mezopotámiában kezdődik, a Nagy Zab folyó felső szakaszánál, Shanidar Zawi Cheminél. A szabir népcsoport nemesít először növényeket, háziasít vadállatokat. Kezdetleges földművelő életmódjukat a pattintott és csiszolt kőszerszámaik, őrlőedényeik is bizonyítják. Ez a neolitikus, vagy agrárforradalomnak is nevezett folyamat elsősorban Észak-Mezopotámiában követhető nyomon. De nem csak a földművelés és állattenyésztés terén ért el kiváló eredményeket ez a népetnikum, hanem a hosszú évezredek alatt - mintegy ötezer évvel a „sumirok" megjelenése előtt - megalkotott és kifejlesztett iparágakat, kereskedelmet, kézművességet, építészetet, művészeteket, kultúrát, és egy sajtátos, matriarchális szemléletű vallást.

Célom, hogy ezt a magas fejlettségű ősszabir civilizációt egybehangoljam a „sumir"-ral. Ennek előtte fontos bemutatnom röviden a mezopotámiai ásatások történetét.

Az első régészeti ásatások Mezopotámiában Paul Emil Botta olasz származású francia konzul nevéhez fűződnek. Ő hozta először napvilágra az első „sumir" leleteket Mosul mellett Khorsabadban 1843-ban. Nemsokára az angol Sir Henry Layard (1845.) is feltárásokba kezdett Nimrud-nál és Ninivénél. 1877-ben Emil De Sarsec, a basrahi francia konzul tudomást szerzett arról, hogy Telloh-nál, Nasriah mellett ősrégi szobrokat találtak. Azon nyomban feltáráshoz kezdett és ő is gazdag „sumir" leleteket talált. A következő harminc évben a régészek ásói e területkörben csaknem annyi régészeti leletet hoztak napvilágra, mint a görögországi és egyiptomi ásatások együttvéve. Közben Európa könyvtáraiban a tudósok lázasan dolgoztak az agyagtáblákra írott dokumentumok megfejtésén.

Majd a német Robert Kolvdey Babylonnál (1899-1917.) és Walter Andrea Assur mellett (1903-1914.) kezdett régészeti feltárásokba. Ezután az ünnepelt angol tudós, Sir Leonard C. Woolley (1922-34.) tárta fel a híres Ur-i királysírokat. Ugyanakkor a német Hinrich és társasága Uruk-nál, a francia Parrot Mari-nál, egy másik angol csoport Ubaid, Ninive, Arpachiya és Chagar Bazár, míg az amerikaiak Tepe Gawra, Nuzi és a Diyala völgyében folytattak ásatásokat. Egy közös angol-amerikai vállalkozás Kish és Jemdet Nasr feltárásán szorgoskodott. Évezredeken át őrzött kincseikkel egyenként nyíltak meg a kisebb-nagyobb halmok.

Közben Iraq nemzetté alakult (az ős Mezopotámia területén), Bagdadban új múzeumot létesítettek, fiatal, iraqi régész szakembereket képeztek ki, és az

ásatások a II. világháború alatt is tovább folytak. A legmeglepőbb eredményeket Uqairit (1940-41.) és Hassuna (1943-45.) ásatásánál találták.

A háború befejezése után a németek Lenzen vezetésével újra kezdték az ásatásokat a hatalmas Uruk ásatási térségben, az amerikaiak Heines és McCowns régész vezetésével, a híres Nippur „sumir" vallási központnál, a francia Parrot a közép Eufrátesz metropolisában Mari városát kezdte feltárni. A British Múzeum Mallowan-t küldi Nimrud – a volt asszir katonai főváros – újrafeltárására. Az Iraqi Múzeum számára Seton Lloyd, Taha Bakir és Fuad Safar kezdett új ásatásokhoz Eridu-ban - mely az egyik legősibb „sumir" szent város - és Harmal–nál - ahol váratlanul sok agyagtáblákra írott szöveget találtak - és Hatra feltárását is megkezdték. A japánok Jazirah és a dánok a Zab folyó völgyében kezdtek ásatásokhoz. E sok ásatás ellenére még mindig vagy hatezer halom vár feltárásra a Taurus hegységek és a Perzsa-öböl között.

II.

SZABIR –„SUMIR" KAPCSOLATOK

Tudósok, történészek, akik nagy jelentőséget tulajdonítanak a hatalmas „sumir" kultúrának, gyakran elhallgatják a szabirok szerepét, vagy leértékelik a jelentőségét. A nyugati történészek munkáiban való kutatásaim során ennek az okát abban találtam, hogy sikerült a „sumirokat" eltűntté nyilvánítaniuk, sőt a nyelvüket is holt nyelvvé nyilvánítaniuk, miután nem találták meg bennük a saját őseiket, de a szabirokkal nem tehették ugyanazt, mert mindig felbukkannak valahol a történetírók munkáiban. Meg kell magyaráznom, miért teszem a „sumir" szót idézőjelbe. Jules Oppert orietalista l869-ben, tehát csak jóval több, mint ötezer évvel később nevezte el e népet, nyelvet „sumir"-nak. Annakelőtte sohasem nevezték így őket, természetesen saját maguk sem nevezték magukat „sumer"-nek, „sumir"-nak. Egyébként sok tudós teszi idézőjelbe a helytelenül meghonosodott „sumir" elnevezést. Errős is szólok később

Jules Oppert egyébként a magyar nyelvre nézve igen fontos megállapítást tett, amikor közzétette a „sumir" elnevezését. Samuel Noah Kramer professzor The Sumerians, Their History, Culture, and Character c. könyvének 20. és 21. oldaláról idézem:

„The correct naming of the non-Semitic people who invented the cuneiform script we owe to the genius of Jules Oppert, whose contributions to all facets of Assyriology, and especially to the study of the syllabaries, were so outstanding. On January 17, 1869, Oppert delivered a lecture before the

ethnographic and historical section of the French Society of Numismatics and Archeology in which he declared that this people and their language should be called Sumerian, basing his conclusion on the title 'King of Sumer and Akkad' found in the inscriptions of some of the early rulers; for he argued quite correctly, it was the name Akkad that applied to the Semitic people of Assyria and Babylonia, while the name Sumer referred to the non-Semitic inhabitants. Oppert even went on to say in this lecture that an analysis of the structure of the Sumerian language had led him to conclude that it had close affinities with Turkish, Finnish, and Hungarian – a brilliant insight into the structure of a language which only twenty years earlier had been non-existent as far as world scholarship was concerned." Vagyis:

„A helyes megnevezését annak a nem-semita népnek, amelyik az ékírást feltalálta, Jules Oppert géniuszának köszönhetjük, aki kiváló eredményt ért el az asszirológia minden területén, különösen a szótagok tanulmányozása terén. Oppert 1869. január 17-én előadást tartott a Francia Éremtani és Régészeti Társaság néprajzi és történelmi részlege előtt. Kijelentette, hogy ezt a népet és nyelvét 'sumir'-nak kellene nevezni. Következtetését a 'Sumeria és Akkád Királya' elnevezésű, korai uralkodókra vonatkozó feliratra alapozta, mert egészen helyesen érvelve megállapította, hogy az akkád név Assziria és Babilon semita népére vonatkozott, míg Sumeria neve a nem-semita lakosságra. Oppert egyúttal azt is kijelentette ebben az előadásában, hogy a sumir nyelv analizise arra engedte következtetni, hogy az közeli rokonságban van a török, finn, és a magyar nyelvvel – ez egy ragyogó meglátás egy olyan nyelv szerkezetéről, amely még húsz évvel azelőtt nem is létezett a világ tudósai számára."

De valóban helyes volt-e Oppert elnevezése? Ennek az ősmúltunkra nézve rendkívül fontos „sumir" elnevezésnek a történetét Badiny Jós Ferenc Káldeától Ister-Gamig I. c. könyvében így írja le (78. o.):

„A sumer név használata indokolásában a sumerológusok mindig arra a kétnyelvű - sumer és akkád (semita) - táblára hivatkoznak, mely ékirat a British Múzeum l4013. szám alatti tulajdonát képezi, s melyről Berzold így olvasta le az írottakat:

(Kétnyelvű szöveg. Felül sumir, alatta akkád.)

sumir: (tört rész) . . . Anta Eme KU . . . (törés)

akkád: SAPLIS AKKADA ELLIS . . . SU (törés).

A 'SU' utáni írás nem olvasható - de éppen Oppert véleménye alapján a szakemberek abban egyeztek meg, hogy a 'SU' után valószínűleg 'ME-RA-A szöveg következhetett, s így született meg a hipotézisből ma már köztudatba ment 'SU-ME-RA-A'. Ez azonban semmiképpen sem jelenti azt, hogy a sumirok magukat így nevezték. Ugyanis az ékírásos szövegekben Sumeriára vonatkozólag mindig 'KI-EN-GI' ékjelek szerepelnek, vagyis országukat a

Nádasok Szent Földjének hívják. Az asszir ékiratok még igen későn is ‘mat EME KU’ ideogrammákkal nevezik Sumeriát.”

Az idézetben használt asszir ‘mat EME KU’ megjelölés a Nagy Nyelv Földjét jelenti.

Véleményem szerint a ‘SU-ME-RA-A’ megjelölés vonatkozhatott volna SU-BIR-ra is, vagyis a szabirok országára, annál is inkább mert a legkorábbi ékírásos szövegek (Fara stb.) gyakran említik a SU-BAR népcsoportot, valamint SU-BIR^{ki}-t, a szabirok országát.

Ezzel kapcsolatban idézek Bobula Ida: A Sumir – Magyar Rokonság, Buenos Aires, 1982. c. könyvének 107. oldaláról:

„Mezopotámiai romhalmazok alól ásták ki a régészek a világ első könyvtárának maradványait. A négy-ötezer éves szövegeket cseréptáblákra írták a sumirok. Irodalmuk legszebb termékei abból az időből valók, mikor már megrendült a sumir politikai hatalom és pusztulóban volt az emberanyag. Az írástudók nyilván a nemzethalál rémével viaskodtak. Hogy nem adták meg magukat és bíztak fajtájuk megmaradásában, azt mutatja egy szép költemény, melyet számos apró töredékből rekonstruáltak. Igy is hiányzik eleje és vége. Nyilvánvaló azonban a szövegből, hogy arról van szó: a Teremtő, aki agyagból gyúrta az embert, a teremtés befejezése után végigjárta a világot és rendezi, szervezi művét, végzetet, sorsot rendel a különböző népeknek. Elér Dél-Mezopotámiába, arra a földre, amit ma a tudósok Sumir földnek hívnak, de tudnivaló, hogy akik 5000 év előtt lakták, azok szerint soha nem Sumer, hanem Mada vagy Kiengira volt a neve . . . . ”

Sok forrásadatunk igazolja a szabirok ősiségét Mezopotámiában és a Termékeny Félhold térkörében. E munka terjedelme nem engedi meg mindezek felsorolását, de néhányat - úgy gondolom - be kell mutatnom:

S. N. Kramer professzor a The Sumerians, their history, culture, and charracter (l963) című könyvének 40. oldalán megemlíti, hogy Mezopotámia elősumir őslakói, vagy legalábbis egy részük a szabirok lehettek.

Sir Leonard Woolley írja, hogy asszir hagyományok szerint Mezopotámia őslakói a szabirok voltak.

E. A. Speiser (University of Philadelphia) írja: „A szabirok, akik a legrégebbi történelmi időktől fogva nemcsak a hatalmas hegyvidéket tartották megszállva Babilontól északra, de békésen együtt éltek a sumirokkal és akkádokkal” (Hurrians and Subarians).

Arthur Ungnadot egyenesen „pánszabirista” jelzővel illették a szakiradalomban a szabirok őstörténelmét kutató és bemutató munkássága miatt. Fő munkája ezen a téren Subartu (Berlin und Leipzig, l936) c. könyve.

Hugo Winkler a német szakértők közül elsőként ismerte fel a szabirok nagy őstörténelmi jelentőségét és „Suri” c. munkájában mutatta be.

Közel-keleti és egyben a szabir őstörténelmet kutató német tudósok még: Max Oppenheim, Tell Halaf feltárója és közvetlen munkatársa Hubert Schmidt, E. E. Herzfeld, A. Götze, E. Ferrer, B. A. Schott, G. Güterbock, C. G. von Brandenstein, G. Hüssing stb. ...

Eduard Meyer, a Berlini Kelet-Ázsiai Múzeum egykori igazgatója Mezopotámia ősnépességéről így ír: „Ez az ősnép nem volt semita. Nevük sumirul SUBAR, vagy SUBIR volt.”

S. P. Tolsztov Auf den Spuren der altschoresmischen Kultur c. művében azt olvashatjuk, hogy Előázsia őslakói szabirok, hurriták és sumirok voltak.

F. Hrozny Die älteste Geschichte Vorderasiens c. munkájában többek között azt írja, hogy a sumirok a Transkaukázus régiójából származtak és eredetüket tekintve a subar-sumir ’népfajhoz’ tartoztak, ha nem is teljes egészében.

H. Schmökel több munkájában kifejti, hogy a későbbi Assziria területén a 3. évezredben még nem laktak semiták és a népesség szabir-hurri volt.

W. V. Soden Die Nahe Osten im Altertum c. könyvében a szabirokkal kapcsolatban ugyanezt írja, mint Schmökel.

Novotny Elemér Mezopotámia legrégibb autochton őslakóit subareusoknak, vagy másképpen a hurriták ősének tartja.

Badiny Jós Ferenc Káldeától Ister-Gamig II. c. könyvében ezt olvassuk: „Egy ötezer évre visszamenő sumir epikus költemény 7. sorában ez áll: EME NAM LU KI EN GI mat KAL DA ME - a kiengi emberiségnek a nyelve . . . KALDEA NYELVE. Ezek szerint világossá válik az a tény, hogy Káldea és a ’Subarokkal azonos’ KAL-ok népe az i. e. 4. évezredben már létezett, és a Subar-Subir néppel azonos nyelvet beszélt.

Ám ismeretes az is, hogy a történelmi adatok sokasága a szabir népet a magyarokkal azonosítja, így a sumir-magyar nyelvazonosság kétségtelenül bizonyítékot nyer ezzel a csaknem 6000 éves nyelvemlékkel”.

Oláh Imre Nimrud hagyomány c. könyvében így ír S. N. Kramert idézve:

„S. N. Kramer igazán fején találta a szöget, amikor az Al Ubaid-i preszumir népet már SUBAROKNAK hívja és azt tételezi fel róluk, hogy ‘ők adták az ős-sumir földnek a legfontosabb fejlődési erőket, ők voltak az első termelők, földművelők, állattenyésztők, halászok, az első takácsok, bőrdíszművesek, kovácsok, asztalosok és kőművesek.”

A szabirok mezopotámiai ősiségére vonatkozó adatokat találunk még A szabir-magyarok őstörténete (2000.) c. könyvem 93-94. és 357-362. oldalán is.

Most pedig nézzük, hogy mikor és hogyan kezdődtek a szabir-„sumir” kapcsolatok.

Leiden írja: „Káldeában a turániak és a kusiták összekeveredtek és két birodalmat alapítottak, Káldeát és Elámot”.

Ez a keveredés azonban nem egykönnyen ment végbe, de a vízözön következtében megfogyatkozott szabiroknak („turániaknak” is nevezett népnek) nem volt más választása, mint országukat és kultúrájukat megosztani a jövevényekkel.

Itt mindjárt megjegyzem, hogy a szabir nép történetét folyamatosan vissza tudjuk vezetni pontos régészeti és őstörténelmi adatokkal a honvisszafoglaló őseinktől avar, hún, pártus, szkita, urartui, mitanni, „sumir” hegemóniákon keresztül az Al Ubaid, Uruk, Halaf, Hassuna korszakokba, a mitológia Aturájába, az ős sa-subar-szabir néphez. Ennek a történelmi vonalnak kétségkívül az egyik legnehezebben érthető része a szabir-„sumir” azonosság vagy rokonság kérdése. De a régészeti leletek, az antropológia, etimológia, mitológia hagyományosan a történelem segédtudományaival, valamint az utóbbi évtizedekben rohamosan felődő tudományok - pl. a biológia, fizika, orvostudomány, matematika, a számítástechnika - új módszereivel és eszközeivel, és a hitszemléletük tanulmányozása segítségével ezt a problémát is meg lehet oldani. A fent említett könyvemben levezettem az ős-szabir nép történetét a Halaf időszakot megelőző kb. ötezer évtől kezdődően. Most nézzük, hogy hogyan és mikor keletkezett a szabir őstörténelemben a „sumir” befolyás, és hogyan keletkezett a szabir-„sumir” azonosság fogalma.

A régészeti kutatások előtt az őstörténelmet a mitológiára alapozták. A mitológia a legősibb hitszemléletet két nagy csoportra osztja: a matriarchális és patriarchális valláskultuszra. A matriarchális hitszemléletre jellemző az anyaistennő tisztelete, a föld termékenységének erejébe vetett hit. Legismertebb szimbólumai a bika, a kígyó, a hold és a fa (a növényvilág). A vízözön előtt a termékenység jelképét, a nőt megkülönböztetett tisztelet övezte. Ezen a hitszemléleten alapul az ős-szabirok valláskultusza. A vízözön után azonban mindinkább térthódít a patriarchális hitszemlélet, a napimádás, amelynek legfőbb szimbóluma a kos és az oroszlán. A két szemlélet összecsapását hatalmas vallásháborúk, ádáz küzdelmek jellemezték, mígnem hosszú idő után megfér egymás mellett az ős- és ókri népek valláskultuszában. Mezopotámiában, az emberiség bölcsőjében a vízözön után patriarchális hitszemléletű új népcsoport jelenik meg.

Sir Leonard Woolley, a nagy angol régész (l929. évi ásatásai) a hajdani Ur városában a Jamdet Nasr periódus rétege alatt, az Al Ubaid periódus vége felé (kb. i. e. 4000.) felfedezte a vízözön nyomait. A vízözön üledékes rétege kb. 3 m mély volt, amiből arra következtettek, hogy a vízözön mélysége legalább 8 m volt. Bőven találtak benne gazdagon díszített Al Ubaid kerámiát. A vízözön

alatti réteg (Al Ubaid) temetkezési formája - és egyben vallása is - teljesen eltér a vízözön feletti (nyolc rétegből álló) temetkezéstől (Jamdet Nasr). Tehát itt két különböző nép és két különböző valláskultusz találkozott.

De mondja el a döntő bizonyítékot Sir Leonard Woolley Excavation at Ur (Ur városának ásatása) c. könyvében:

„Az ünnepélyes szertartás része a testhelyzet, ahogyan eltemetik az embert. Ezen bármiféle változás vallascserét jelent. Tehát egyrészt a Jamdet Nasr, az al'Ubaid-i, másrészt a Királyi Temető sírjai közötti különbség komoly törést jelent az ország történelmének folyamatosságában, és valószínűleg idegen megszállás bizonyítéka. Sok más tény is alátámasztja ezt a következtetést."

A fentiekből megállapíthatjuk tehát, hogy a „sumirnak" elnevezett népcsoport és civilizációjának gyökere is az ős-szabirokhoz nyúlik vissza. Legfeljebb az képezheti vita tárgyát, hogy a szabir-„turáni" és kusita-„sumir" népetnikum találkozása közvetlenül a vízözön után, vagy valamivel előtte történhetett-e, hiszen Woolley az Al Ubaid népet és kultúráját a „chalkolitikumból" eredezteti, ahol már a Kárpát-medencétől - a Kaukázuson át - Indiáig és Közép-Ázsiáig megtaláljuk az anya-istennő különféle ábrázolásait és miként a nagy régész, Sir Leonard Woolley írja:

„...vita tárgyát képezi, hogy a vízözön előtti Al Ubaid népet nevezhetjük-e sumirnak? Azt azonban megállapíthatjuk, hogy az általuk kifejlesztett kultúra nem volt arra ítélve, hogy a vízözönnel eltűnjön. Éppen ellenkezőleg, mert a későbbi, igen magas fokot elért sumir kultúra nagy részét éppen ez a régi műveltség alkotta. Az Al-Ubaid-i nép mitológiáját vették át az ő utódai ..." (*Sir Leonard Woolley: "Ur in Chaldea", Brockhaus, Wiesbaden, l957. 3l. o.).* **Nem szükséges tehát nagy merészség annak megállapításához, hogy a „sumirok" tanítómesterei a subarok voltak.**

III.

A SZABIR-„SUMIR" NYELV, IRÁS

Mivel az írott-történelem a szabir-„sumirokkal" és az ékírással kezdődik, így fejtegetésemet az írás kialakulásával és kifejlődésének bemutatásával kezdem.

A szabirok őstörténete (Buenos Aires, l986) c. könyvem 93. oldalán foglalkoztam röviden az írás fejlődésének történetével. A Halaf periódusban Arpachiyában szinte mindenütt (némelyek szerint) nyakék gyanánt viselt tárgyakat találtak a régészek. Steatitból (szappankőből) készített, különböző formájú pici, átfúrt, korongocskák, amelyeken egyenes, vagy egymást keresztező vonalak, karcolások, bevésések vannak. A régészek nagy részének

véleménye szerint viszont ezeket a kis, lyukkal átfurt korongocskákat zsinóron, a nyakban viselve, pecsétnyomók gyanánt használták, és a magántulajdon megjelölésére szolgáltak. Kosarakhoz erősített kis puha agyagcsomókba pecsételték, vagy korsók dugóira nyomták a pecsétkorongot. A pecsétnyomókból fejlődtek ki a pecséthengerek, a subar-„sumir" civilizáció fontos, megkülönböztető eszözei, melyeket itt használtak először.

Úgy tűnik, hogy a pecsétnyomókba (és a kerámiákba) vésett vagy karcolt egyenes és kereszteződő vonalak „írott" ábrái a rovásírás őse. Természetesen a pecséthengerek ezekből fejlődtek ki *(George Roux, Ancient Iraq, 60 o.*). **A pecséthengerek nagy fontosságát a „sumir" világban nem kell hangsúlyoznom. Ahhoz sem fér kétség, hogy a pecséthengerekből viszont a képírás (pictogram) nyerte eredetét. A pecséthengerek és a képírás gondos összehasonlítása nem hagy semmi kétséget affelől, hogy a képírásból pedig az ékírás fejlődött ki a mezopotámiai subar-„sumir" térkörben és időszakban. Eddig ez az elmélet volt elfogadott a mezopotámiai ékírás kifejlődésével kapcsolatban.**

Könyvem nyomdába adása előtt a szabir-„sumir" ékírás kifejlődéséről szóló újabb régészeti leletekre alapozott bizonyíték került a kezembe. Az Archeology Odyssey című magazin cikkírója Denise Schmandt-Besserat, a Texasi Egyetem Közel-Keleti Tanulmányok professzora, címe: Az élet jelei (Signs of Life). Alcím: „Over thousand of years, the Ancient Mesopotamians developed a written script out of an ingenious counting system" Vagyis: „Évezredekkel ezelőtt a találékony ősi mezopotámiak számolási rendszerből írott szöveget fejlesztettek ki".

50 évvel ezelőtt még senki sem ismerte a talán legjelentősebb emberi felfedezés, az írás eredetét. A világ nagy múzeumainak raktáraiban porosodtak a nyomravezető régészeti leletek. A cikkíró professzornő az elmúlt 25 évben a Közel-Kelet, Európa és Észak-Amerika múzeumaiban szisztematikusan megvizsgálta az agyagtárgyakat, az újkőkorból származóktól kezdve (neolitikum: i. e. 8000-6000. között). Az apró szobrocskákon, spirális orsókon, fazekakon és agyagtéglákon kívül sok apró, különböző kis mértani agyag alakzatokat talált. Mik ezek? Senki sem tudta, mire szolgáltak. A cikkírónő végül arra a következtetésre jutott, hogy ezeket az egyszerű kis mértani agyag alakzatokat számlálásra használták, és a legkorábbi írás előfutárai.

I. e. 7500. táján az ős-földművelők találták ki javaik számontartására. Agyagból különböző alakú kis szimbolumokat, jelképeket készítettek. Kúp, gömb, henger, „négylapú test" és „tojás alakú" mértani alakzatokat. Mindegyik egy mértékegységet jelképezett. A kúp például egy kis mennyiségű gabonát jelentett, a gömb nagymennyiségű gabonát, és a henger egy állat jelképe. A felfedezésük egyszerű, de annál fontosabb: ez az első vizuális kód, jelrendszer, az első szimbolikus rendszer, amit az emberi kapcsolatteremtés érdekében valaha is alkottak.

Kb. 8000 ilyen szimbólumot találtak Palesztinában, Anatoliában, Szíriában, Mezopotámiában és Iránban. Ez a számolási módszer valóban elterjedt az egész Közel-Keleten.

Négy évezreddel később, mire az első városokat felépítették, ezek a szimbólumok hamarosan 300 féle mértani alakzatból álló teljes könyvelési készletté fejlődtek, némelyek a belevésett vagy beleütött jelekkel a különböző árúcikkek jelölésére szolgáltak. Külön szimbólumok voltak a nyersanyagok, mint pl. a gyapjú és a fémek könyvelésére; a feldolgozott élelmiszer, mint pl. a kenyér, méz, a kész árúcikkek, mint pl. a textil, gyékény és az edények megkülönböztetésére.

Ez a számolási rendszer ragyogó ötlet volt, de kezdetben kissé nehézkes. A szimbolumokat személyes levelezés, az emberek közötti kapcsolateremtés érdekében használták – egy kúp kisebb mennyiségű gabonát, tíz gömb tíz korsó olajat jelölt. Ez azt jelenti, hogy csak kisebb árú mennyiséget tudtak elkönyvelni – és valóban a legtöbb 'boríték' 20-nál kevesebb szimbólumot tartalmaz.

Mezopotámia, Szíria és Irán adminisztrátorai i. e. 3500. táján 'borítékba' kezdték rakni ezeket a szimbólumokat, hogy a könyvelés rendszeres és biztonságos legyen. Százötven ilyen lyukas, kis agyag-szimbólumokkal töltött 'agyagborítékot' tartanak nyilván. Némelyik 'boríték' külső felületén benyomások vannak, utalva a tartalmára. A külső feljegyzést úgy készítették, hogy a szimbolumokat belenyomták a még puha 'agyagborítékba'. Ezekből a hozzáértők a 'boríték' kinyítása nélkül is megállapíthatták a tartalmát. Az írónő szerint ez volt az íráshoz vezető első lépés, (a borítékon) a két dimenziós jelek képviselték a három dimenziós kis mértani alakzatokat.

200 db Mezopotámiából, Iránból és Szíriából származó agyagtábla e jelrendszer drámai egyszerűsödését mutatja i. e. 3300-3200. körül. Ahelyett, hogy a 'borítékokat' megtöltötték volna a szimbólumokkal, a könyvelők a lapított agyaglabdákba nyomták bele a jeleket. Így keletkeztek a világ első agyagtáblái, a lapos agyagtáblákon a mértani alakzatok helyett más jeleket alkalmaztak. Következésképpen a jelek ezután már nem csak szimbólumok, hanem pl. a gabona, juh, olaj vagy szőttes szőnyegek jelölésére szolgáló, független jelek lettek.

Tehát négy találmányra – a szimbolumokra, a 'borítékokra', a bevésésekre és az agyagtáblákra - és 4000 évre volt szükség eljutni a három dimenziós szimbolumoktól az írásjelekig. De maga a szisztéma rendeltetése nagyjából változatlan maradt. A szimbólumok és az írásjelek is árúcikkeket képviseltek a személyes levelezés, kapcsolattartás érdekében. Három kis mértékegységű gabonát még mindig három kúp írásjel képviselt.

Az ősi könyvelők i. e. 3100. táján hegyes íróvesszővel (stilus) rajzolták a szimbólumok jelét a puha agyagtáblába ahelyett, hogy magát a mértani testet nyomták volna bele. Mintegy 4000 Urukban talált agyagtábla igazolja, hogy a bevésett jelek már nem tárgyakat képviseltek a levelezésben. Tíz korsó olajat ezután már nem tíz tojás-alak ábrázolt, hanem egy korsó olaj jele (a tojás-alak) elé számot írtak – vagyis absztrakt számokat ('absztrakt, elvont abban az értelemben, hogy bizonyos jel – például a "3" – tekintet nélkül használható arra, hogy mit számoltak: három kecskét, három várost, vagy három gondolatot.)

Nem alkottak új jeleket absztrakt számok jelölésére. Ehelyett, a régi benyomott jelek – pl. a gabona mértékére - új jelentést kaptak. A kúp jel, mely régebben kis mennyiségű gabonát képviselt, ezután "1"-et jelentett és a gömb jel, amely régebben nagy mértékegységű gabonát képviselt, ezután "10"-et jelentett. Így alakult ki egy bámulatos írásjel rendszer: a 33 korsó olajat hét jellel fejezték ki (10 + 10 + 10 + 1+ 1 + 1), mintsem 33 jellel.

Ugyanilyen fontos, hogy a számok megalkotása következtében az árújelek és a számjelek különböző módon fejlődhettek ki. Az írás és számlálás különböző jelrendszert fejlesztett ki.

Az i. e. negyedik évezred végefelé Urukban felszínre került 4000 agyagtábla leltárakra már azok nevét is leírták, akiktől a javak származtak, és akiknek küldték. Ez azt jelenti, hogy olyan írásjeleket találtak ki, amelyek hangok helyett álltak – vagyis a személy neve helyett – úgy, ahogyan a "sumir" nyelvben kiejtették. Ezek az új jelek, vagy phonogramok a dolgok könnyen rajzolható ábrázolásai, amelyek a felidézett hang helyett álltak. Egy ember rajza a „lu" szó helyett állt, és a száj rajza a „ka" szó helyett állt, tehát "sumirul" az embert és a szájat jelentették. Az egyén nevét jelentő szótagok vagy szavak úgy voltak leírva, mint egy rejtvény. Pl. a Lucas nevet lehetett volna az említett módon írni, ember – száj, vagy „lu-ka". A phonogramok alkalmazásával kapcsolatot teremtettek a beszédhang és az írás között. I. e. 2800-ban az írás még csak a könyveléssel volt kapcsolatos. A feljegyzések az állami adminisztráció által kiosztott, vagy kapott kereskedelmi javakat, szerződésben kikötött, vagy megegyezés szerinti földadományokat, vagy összegyűjtött jeleket tartalmaznak (mint egy szótárban) az írástudók számára. De kb. i. e. 2700. és 2000. között rendkívüli fejlődés következett be a "sumir" királyok udvarában, Urban. A királyi írástudók aranyra, ezüstre és lapis lazulira kezdtek írni, ezeket az írásokat a sírokba tették. Egy arany tálra vésett felíraton a "Meskalamdug" - személynév, egy lapis lazuli pecséten "Puabi, királynő" - név és rang van feltüntetve.

A történelem folyamán először Urban alkalmazták az írástudók az írást más célra is, nem csak könyvelésre, temetkezéssel összefüggően. A "sumirok" azt hitték, hogy meghatározott időnként hangosan ki kell ejteni az elhunyt

nevét ahhoz, hogy életben tartsák az alvilágban. Az aranytálra leírt Meskalamdug név azt sejtteti, hogy ha leírják a nevet, az egyenlő azzal, mintha kiejtenék. Tehát ötezer éves sivár könyvelési munka után az írás azt a méltó feladatot kapta, hogy biztosítsa a halott túlélését.

Ez a gondoskodás, törődés a túlvilági élettel az írás történetének új fejezetét nyitotta meg. Kb. i. e. 2600, vagy 2500-ban az imádkozó emberszobrokra ráírták a halott nevét, hogy hosszú élet utáni (örök?) élet adasson neki. Az istenekhez szóló imákban olyan mondatokat írtak le, amelyekben alany, állítmány, kiegészítő szavak is voltak, vagyis a legkorábbi írás a beszéden alapult, elfogadták a beszélt nyelv mondattanát.

Mostmár kifejlődött írásunk van, az irodalom kapujába értünk. Kb. i. e. 2400-ban Eannatum "sumir" uralkodó, Lagas városállam királya a győzelmeit le tudta írni egy hosszú szövegben. I. e. 2000-ben már történelmi, vallásos, jogi, tudományos és irodalmi szövegeket írtak.

Az írás eredete többé már nem misztikus. Hosszú ideje mellőzték a múzeumok raktáraiba ezeket a tárgyakat – 8000 szimbólum, 150 "boríték" (agyagból), 20 felíratos 'boríték', 200 benyomásos tábla, 4000 vésésekkel, egy tucat temetkezési ajándék, 80 imádkozó szobor – ezek ugyanúgy összefüggnek, mint a rejtvény darabjai. Minden eddigi elképzeléssel szemben az írás gyökere mélyen a történelem előtti időkbe nyúlik vissza – az i. előtti 9. évezredbe. Senki sem gondolta volna, hogy az írás a számolásból keletkezett. Végül az önkifejezés legerőteljesebb formája, az írás, a halhatatlansággal is összefüggött.

Ha e cikket elolvassuk, és gondolkodunk felette, akkor kétségkívül az jut eszünkbe, hogy itt az utolsó eljegesedés utáni emberi társadalom kifejlődésének egy fontos mozzanatát, a számolás - és a professzornő szerint - az írás eredetét látjuk szemünk előtt kibontakozni. Nem feladatom, hogy az írás feltalálásának jelentőségéről írjak e helyen, az magától értetődő. De szólnom kell arról, milyen fontos tényt állapít meg a cikkíró, amikor i. e. 7500-ra teszi a számolás kezdetét, a kis agyag mértani alakzatok megjelenését a mezopotámiai térkörben. Bár a cikkíró tudós még csak mezopotámiainak nevezi a szorgalmas, tehetséges őslakókat. Kutatásaim igazolják, sok tudós munkájában a nevüket is megtaláljuk, su, subar, magyarul szabir, amint e könyvemben is számtalan példával bizonyítom. Tehát e két tény alátámasztja az elméletemet, mely szerint az utolsó eljegesedés utáni civilizáció kibontakozása Mezopotámiában kezdődött, és azt a „sumirok" előtti (subar) szabir ősnépetnikum, indította el. A cikkíró azt a tényt is megerősíti, hogy a számláló-rendszer és az írás feltalálói a szabirok.

Mindig is gyanítottuk, hogy ez az ősi nép nem volt primitív. Bámulatunkra Denise Schmandt-Besserat bemutatja az agyagból égetett mértani testek fényképeit is, amelyeket a mindennapi életben számolásra

használtak, de a tudósaiknak fejlett, elvont matematikai, geometriai és csillagászati fogalmai, ismeretei kellett, hogy legyenek már i. e. 7500-ban, vagy tízezer évvel ezelőtt! Az i. e. 9200-beli Shanidar barlang boltíves sírhelyei, később a ziggurátok, hatalmas kőpaloták, városok, hatalmas szobrok, a kiépített öntözőrendszerek bizonyítják, hogy már olyan építészeti, mesterségbeli és mérnöki tudással rendelkeztek, amely még a mai ember csodálatát is kivívja. Az építészek tudják, hogy milyen gondot jelent pl. a nagy felületek áthidalása, nagy tömeg megmozgatása.

M. E. L. Mallowan: Early Mesopotamia and Iran (London, 1965.) című könyve 65. oldalán írja: Uruk Jamdet Nasr periódusbeli kultúrája elterjedten használta a 6-os számrendszert a föld felmérésére, az árpa, és a különféle árúcikkek mértékegységeként. A 60 alapszám osztható a 30, 20, 15, 10, 6, 5, 4, 3, 2 számmal, sőt a 12-vel, a tucattal, amely szintén könnyen osztható a 4, 3, 2 számmal. Uruki agyagtábla szövegek szerint a tizes számrendszer használata ugyanígy elterjedt a gabonafélék mértékegységeként. A tizes számrendszer használata - uruki dokumentokok szerint - ezzel párhuzamosan használatos volt. Valószínűleg az Uruk legnagyobb földterületét birtokoló Uruk istenének beszolgáltatandó termény-tized mérésére, és a családi birtokok felosztására használták, a törtek alkalmazását is beleértve pl: ¾, ½, ¼, 1/16, 1/32 és 1/64.

A korai jelek listáját számadás céljára készítették, a gazdálkodás, földművelés és pásztorkodás ágából származó, a templomnak befolyó tételek elszámolására. Valószínű, hogy már nagyobb mennyiségű magán jellegű kereskedelmet is bonyolítottak párhuzamosan az állami és templomi számadások mellett, mert Faraban (Suruppák) és Urban nagy mennyiségű dokumentumot találtak magánházakban is.

Visszatérve az ékírás kifejlődésére, Kramer is az ékírást tartja Mezopotámia legfontosabb adományának az egész emberiség számára, és megállapítja, hogy a „sumir” iskolák közvetlenül az ékírásból fejlődtek ki, az ékíráson alapultak.

A Yale Egyetem (New Haven, Connecticut, USA) könyvtárának Babilóni Gyüjteményében a következő leírást találtam az ékírásról:

„Cuneiform – The Original Writing

The earliest known examples of writing are found on clay tablets from Uruk dating to about 3300 B.C. The first tablets were pictographic and/or numerical. By about 2500 B.C. the pictographs had developed into abstract cuneiform signs for writing sumerian. Later the script was adapted to write Akkadian, Hittite, Elamite and a number of other languages.

The cuneiform script had more than 600 signs, each with several different values, given such complexity, only scholars with years of training learned to read and write. This script was employed as a writing system for more than

3000 years, beginning in the late fourth milleneum B.C. and was in use untill the beginning of the Christian era.

The first alphabet – a revolution in writing.

The first alphabet found at Ugarit, looks like cuneiform script but was only 28 signs and dates to the fourteenth century B.C. The system was completly phonetic, its signs representing a single consenantal phoneme. An ordinary person could learn to read and write using the Ugaritic Alphabet in a matter of weeks rather than years. Alphabetic writing was adapted for several languages of the Ancient Near East, such as Aramic, Greek, Hebrew, Arabic." Vagyis:

„Ékírás – Az első írás

A legkorábbról ismeretes írást agyagtáblákon találták Urukban i. e. 3300-ból. Az első táblákon képírás és/vagy számok vannak. I. e. 2500. körül a képírás elvont ékírás jelekké fejlődött a sumir nyelv leírására. Később ezt az írásmódot az akkádok, hettiták, elámiak és számos más nyelv is átvette.

Az ékírásnak több mint 600 jele volt, mindegyik más értékkel, olyan különböző összefüggéssel, hogy csak több éves tapasztalattal rendelkező tudósok tudták olvasni és írni. Ez az írásmód több mint 3000 éven át volt használatos, az i. e. negyedik évezredtől kezdve és a kereszténység koráig használták.

Az első ABC – az írás forradalmosítása.

Az első ABC-t Ugaritban találták, ékírásnak látszik, de csak 28 jelből áll és az i. e.-i tizennegyedik századból származik. A rendszer teljesen fonatikus volt, mindegyik jel egy mássalhangzót képviselt. Egy egyszerű ember az ugariti ábc-t használva nem évek, hanem hetek alatt megtanulhatott írni és olvasni. Az ábc-s írást a Közel-Kelet több nyelve átvette, úgymint az arámi, görög, héber, arab."

Az ásatási helyek neve is ismerősen cseng a magyar fülnek, mert ezek a mi szavaink, ez a mi örökségünk. Mégis milyen különös, hogy egyetlen magyar régészt se találunk a feltárók között. Pedig a magyar szakértő hamarabb felismerné, könnyebben megfejtené az agyagtáblák jelentését. Hiszen a „sumir" nyelv 53 alkotóeleme közül 51 megtalálható a jelenkori magyar nyelvben C. G. Gostony professzor szerint, aki a Párizsi Sorbonne Egyetem híres sumerológusa volt, a Dictionaire d'étimologie Sumerienne et grammaire comparée szerzője (1975.) Amin az idegen nyelvű tudósok annyit töprengnek, az az agglutináló nyelvet beszélő magyar nyelvésznek csaknem természetes. Mert a „sumir" nyelv is agglutináló, ellentétben a flexibilis indo-európai vagy semita nyelvekkel. A „sumir" nyelv csak az ősturáni, őstörök vagy ural-altáji, kaukázusi nyelvekkel mutat nyelvrokonságot, ősi jellegét legjobban a magyar nyelv őrizte meg.

Most nézzük, mit írnak erről a „sumir”-magyar rokonságról a külföldi tudósok. Először is a zseniálisnak tartott francia tudóst, Jules Oppertet kell említenem, aki az elsők között állította fel azt az elméletet, hogy a „sumir” nyelv egy turáni, vagy ural-ajtáji és a legközelebbi, ma is élő rokona a magyar nyelv, úgy szerkezetében, mint szókincsében. Azóta nagyon sok tudós idézte már Oppert erre vonatkozó megállapítását, köztük a legtöbb agyagtáblát fordító S. N. Kramer is, aki azt írta, hogy Oppertnak nagyon brilliáns meglátása volt, amikor megállapította, hogy a „sumir” nyelv szerkezetében hasonló a magyarhoz. Természetesen mindkettőjüknek hálával tartozik a magyarság a kutatásaiért, és külösösen azért, mert nyilvánosságra hozták a tényeket, melyek a magyarok őstörténete szempontjából alapvető fontosságúak.

A másik nagy sumirológus, aki szintén meghirdette a „sumir”-magyar nyelv rokonságát, szintén francia, Francois Lenormant. 1873-ban kezdte el hatalmas munkáját az Etudes accadiennes-t, mely a „sumir” tudományok egyik mérföldköve. Lenormant megállapította, hogy a „sumir” – amit ő ugyan akkádnak nevezett – volt az írást feltalálók nyelve, és a magyar nyelv áll hozzá legközelebb. Mint írja, ez az ősnyelv lesz a turáni nyelvek közös magyarázója. Itt a „turáni” kifejezésről meg kell magyaráznom, hogy az indo-germánista tudósok három csoportra osztották az emberiséget és nyelvét: az árja, semi és turáni csoportra. Az indo-germánista, ma indo-európainak nevezett történészek, nyelvészek még ma is használják az idejétmúlt kifejezést és ideológiát, de már egyre kevesebben hisznek benne. Természetesen Lenormant is használja ezt a kifejezést, jobbhíján. Sajnálatos, hogy ez a zseniális tudós, aki a magyar nemzeti származás helyes meglátója, fiatalon, 45 éves korában elhunyt.

H. Sayce, a neves angol tudós, oxfordi professzor állapítja meg (Archaeology of the cuneiform inscripcions, London, 1927. 70-72. oldal): „Eastward of Sumer the type of language was agglutinative, as it was in Sumer itself. And in the days when civilization first grew up there, there is no sign or trace of the language we call inflexional ... Babylonian culture owned its origin to a race whose type of language was that of the Finns, of the Magyars or the Japanese.” Vagyis:

„Sumertól keletre a nyelv agglutinativ típusú, mint ahogy Sumirban is volt. És azokban a napokban, amikor a civilizáció ott felnőtt, egyáltalán nincs semmmi jele vagy nyoma annak, amit mi hajlító agglutinativ nyelvnek mondunk... A babilóni kultúra annak a fajtának köszönheti az eredetét, amelyiknek a nyelve olyan volt, mint a finn, a magyar és a japán.”

A. H. Sayce e meggyőződése olyan erős volt, hogy Magyarországra ment a magyar nyelvet tanulni. De pár nap alatt megbetegedett, ezért vissza kellett utaznia.

Jaquetta Hawkes (Prehistory and the beginnings of civilization, New York, 1963. 635. old.) idézi Woolley professzor az UNESCO egy kézikönyvében közzétett véleményét a „sumir”-magyar nyelvrokonságról:

„Sumerian was unique amongst the languages of the Ancient Near East in being agglutinative, it belonged in this respect, to the same group as Finnish and Hungarian.” Vagyis:

„A sumir egyedülálló volt az ős Közel-Kelet nyelvei között, s miután agglutináló, ugyanabba a nyelvcsoportba tartozik, mint a finn és a magyar.

A francia Georges Roux, az orvosból lett neves régész és asszirológus írja (Ancient Iraq, 1964. 76. old.), hogy a sumir nyelv, mint agglutináló nyelv abba a csoportba tartozik, amelyet különböző dialektusokban Magyarországtól Polinéziáig beszélnek. A Polinéziától Óceániáig gyűjtött nagy mennyiségű magyar szógyűjtemény birtokában George Roux biztató megállapítására kezdtem kutatni magam is a magyar és a szabir-„sumir” vonatkozású ősmagyar szavakat a világ minden tájáról.

Gordon Childe The Danube in prehistory (Oxford, 1929.) a Duna-völgyi kő és bronzkorszakról szóló alapvető munkájában írja, hogy a tudósok a világ minden táján megegyeznek abban, hogy „az ősmagyaroknak jelentős szerepük volt az ős Közel-Kelet kultúrájának kialakításában.”

A magyarországi tudósok és történészek közül igen kevesen foglaltak állást a külföldi tudósok nyilatkozataival kapcsolatban, melyek a „sumir”-magyar rokonságot hirdetik, és a magyar nép elődeinek ősi kultúrákat kifejlesztő fontos szerepéről szólnak. Sőt meg sem említik, agyonhallgatják a tudományos tényeket. Csak a magyar tudósok hallgatnak, a világ tudósai tudomásul veszik a szabir-„sumir” ősi népcsoport jelentőségét, befolyását, hatását a későbbi civilizációkra. Nincs még egy olyan nemzet a világon, amelyik ősi múltjának jelentőségét, szépségét, fontosságát eltakarni, megsemmísíteni, eltüntetni akarná. De hát nem is magyarok, nem magyar származásúak vagy érzelműek, akik ezt tették és teszik ma is a türelmes, magyar néppel. Csak egy anekdótát had idézzek az egyik leghíresebb idegen nyelvész és történész-csalóról, Josef Budenzról, akit még az 1848-49. utáni osztrák elnyomatás ültetett a nyakunkra, aki Göttingából jött, úgymond „a magyarokat a saját nyelvükre megtanítani”. De oroszlánrésze volt abban is, hogy Hunfalvy-Hunsdörferrel karöltve a magyar származás finnugor elméletét is ráerőszakolja népünkre, amit Trefort Ágost közoktatási miniszter iktattatott törvénybe a XIX. század végén. Ime az anekdóta:

„ Arany János és Budenz

Akkor történt, amikor még ortholugus-neologus háború dúlt a M. Tud. Akadémia nyelv- és széptudományi ülésein. Az üléseken mindig jelen volt Arany és Budenz, de a vitákba egyik sem elegyedett bele. A nagy ágyúk

puffogása egyszer mégis megszólaltatta mindkettőjüket. Az első fölszólaló Budenz a Németországból származó geniális nyelvtudós volt.

- Hádign! (Állítólag a német also: „tehát”, szerinte: „hát igen” szavat fordította úgy.) Hádign, uraim! Én is aszt tarthok, írja mindenchi uty, a hoty peszél. Vagy – hádign – a hotyan a szhó füleügyébe kherül.

Erre aztán a türelmes Arany János is megszólalt:

- Ám, legyen! Én majd csak megélek valahogy. De a Budenz úr sorsa nagyon aggaszt engemet.

(Dr. Sebestyén Gyula közlése, A magyar anekdotakincs, Tóth Béla, l935.)

Visszatérve az írás feltalálásának és kifejlődésének történetéhez, sok tudós állítása szerint már az ős-szabir időkben használt pecsétnyomókból, majd pecséthengerekből és az ezekből kialakult képírásból (piktogram) fejlődött ki az ékírás, amelytől az írott történelem kezdetét számítják. Amíg az agyagtáblák százezrei napvilágra nem kerültek Mezopotámiában, addig a tudomány azt tartotta, hogy az írott történelem Egyiptomból indult. Ez a feltevés az egyiptomi hieroglifákra (képírás) épült, miután Napóleon hadjárata során megtalálták a három nyelven írt Rosetta-követ, aminek a segítségével sikerült megfejteni az egyiptomi kép-rajzokat. Ma már tudjuk, hogy az egyiptomiak a szabir-„sumirok”-tól kölcsönözték a képírás ötletét, és sokkal később kezdték használni, mint a „sumirok” (Georges Roux, Acient Iraq, 73. o.).

Az első ékírásos agyagtáblákat Botta ásatása hozta napvilágra Khorsabadban, Mosul mellett, 1843-ban. Akkád nyelven íródtak, és hasonlítottak a Persepolisban (Irán) talált felíratok egyikéhez. Antonio de Goueca iráni portugál követ említi először 1611-ben az akkor még álló hatalmas, lenyűgöző oszlopsoraival a persepolisi palotát és a körülötte szanaszét heverő megszámlálhatatlan műemléket. A romvárost körülvevő kőbe vágott síremlékek feliratait hasonlították össze később a Mezopotámiában talált agyagtáblák írásával, és hasonlónak találták. 1693-ban az angol Samuel Flower nyilvánosságra hozott egy kétsoros Persepolisból származó felíratot, amit Thomas Hyde ékírásnak nevezett el, de a megfejtése még sokáig váratott magára. A német Georg Grotefend, görög-szakos tanár ért el biztató eredményeket 1802-ben, majd az angol Henry C. Rawlinson. 1835-ben kezdte lemásolni a Behistan emlékmű három-nyelvű feliratát. Száz méter magasban, megközelíthetetlen szikla tetején volt az emlékmű, köteleken lógva, állásokat építve dolgozott évekig, míg sikerült lemásolnia az ősperzsa felirat mind a 414 sorát, és az elamite változat 263 sorát. 1848-ban küldte el a kéziratát, a felirat másolatát, a fordításokat és a magyarázó szöveget a Royal Asiatic Society-nak. Munkatársa a Benedek-rendi magyar pap, Rónai Jácint volt, akinek a segítségével sikerült Rawlinsonnak lefordítani, fényesen igazolva, hogy a

magyar nyelv ismeretével könnyebben, pontosabban lehet fordítani az ősi szövegeket.

Edward Hinks Rawlinsontól függetlenül ért el jelentős eredményeket az ékírás megfejtése terén.

Jules Oppert tökéletesítette, javította a megfejtéseket. Miközben az ősperzsa nyelvet szilárd alapokra helyezték, a „sumir” és akkád ékírásos agyagtáblák megfejtése is elkezdődött. Ekkor bukkant hirtelen a tudományos világ elé váratlanul az évezredekig elfeledett fejlett, hatalmas kultúra, mely a magyar nép múltjára, származására is fényt derít, sőt az írott történelem kezdetét is jóval előbbre, évezredekkel előbbre tolja, ami indokolja a történelemkönyvek, tankönyvek, őstörténelmi szakmunkák átértékelését az egész világon. Ami pedig a finn-ugorista magyar történészeket és nyelvészeket illeti, jobban tennék, ha erejüket ezirányú kutatásokra fordítanák, és nem nevettetnék ki magukat azzal, hogy ennyi tudós bizonyítása után is, még ma is primitívnek állítják be a saját magyar nyelvüket, magyar mivoltukat és ma is azt tartják, hogy szavaink jórészét a szlávoktól és a germánoktól vettük át, akik a szabir-magyaroknál évezredekkel később jelentek meg a történelem színpadán!

A szabir-„sumir”-magyar nyelv rokonságával kapcsolatban fontosnak tartom bemutatni a következőket Badiny Jós Ferenc professzor Alapelvek a Magyar Őstörténet Kutatásában c. tanulmányából:

„Johannes Friedrich a subarean és urarteanról írt, nagyszerű összehasonlító tanulmányában ezek rokonságát állapítja meg. (Zum Subarische und Urartischen. Annal Orient 1935. 135. old.)

A fent idézett munkák adatai alapján tehát megállapíthatjuk, hogy az urartui nyelv tulajdonképpen a káld-ok (káldeusok) és a subar-ok nyelve, ezt a népet és nyelvet az asszirok csak önkényesen nevezték el urartuinak. Ezekkel a tényekkel már mélyebbre tudunk hatolni a történelmi időszakokba, amint pl. egy i. e. 3. évezredből származó ékírásos agyagtábla arról tudósít, hogy „a káld és subar nép egy-azonos nyelvet beszélt, egy nyelven imádta az istent.”

Ezzel az agyagtáblával kapcsolatban A szabir-magyarok őstörténete c. könyvem 95. oldalán ezt írtam: A német tudósok a szabirokat, mint külön népetnikumot, a ’mediterrán’ népcsoportba sorolták. Számos tudós a ’sumérokat’ is ide sorolja. Tehát elismerik a két nép rokonságát, majd a két népetnikum keveredése után azonosságukat Sumerban. Megjegyzem, hogy a két népetnikum nyelve is azonos volt. Erről tanúskodik a Kr. e. 3. évezredből az I. Ur dinasztiából ránk maradt ékírásos tábla, melyet az Oxfordi Ashmolean Múzeumban őriznek (Ash. 1.924.475. sz. alatt.), Kramer professzor fordítása szerint ez az ékírat megemlíti azokat az országokat is Mezopotámiában, ahol ’egy ugyanazon nyelven imádták az istent.’ Igy találjuk a 6. sorban a ’SU-BIR-KI’ és ’HA-MA-ZI’ a 7. sorban a KI-EN-GI és KAL-DA, a 8. sorban a ’KI-

URI' és a 9. sorban a 'MAR-TU' nevet. De a biblia is hivatkozik az egy nyelvre: Genesis 11.1.9. 'Mind az egész földnek pedig egy nyelve és egyféle beszéde vala.'

Erre az ősnyelvre vonatkozó megállapításokat a XX. század végén az orosz nyelvészek publikációi is megerősítették, amikor egy hajdani ősnyelv (Primordial Tonge, Ursprache) létezéséről beszélnek az eurázsiai kontinensen. W. Illitch-Switych, Djakonov professzor, A. B. Dolgopolski, stb. megállapították, hogy ez az ősnyelv mintegy 650 gyökérszavával, minden más nyelvvel kapcsolatban van. Különösen fontos a szabir-magyar őstörténet szempontjából, hogy az orosz nyelvészek meghatározták azt a területkört, ahol az első, eredeti nyelvet beszélték: Anatóliától (Törökország) Indiáig, a Kaukázustól a Perzsa-öbölig terjedő területkör. *(Dolgopolski, O. Boreisch, Ursprache Eurasien. Das Bild der Wissenschaft, Stuttgart 1973).* **Vagyis pontosan azt a területkört, melyet az ős-szabir földművelők terjeszkedési útvonalaként jelöltem meg fent említett munkámban. Az ősnyelv keletkezésének idejét az orosz nyelvészek az utolsó eljegesedés végére teszik (kb. i. e. 10000.). Ami megegyezik a földművelés kezdetével az ú. n. Termékeny Félhold területén, a szabir őshazában, a Zab folyók mentén. Az orosz nyelvészek a magyar nyelvet is besorolták az ősnyelvből származó nyelvek csoportjába. Ezt az ősnyelvet először „nostratisch"-nak, később „boreisch"-nek nevezték el. Reméljük egyszer talán ők is eljutnak a logikus következtetésre, hogy az EME KU, a Nagy, Hatalmas Nyelv, a Nagy Nép, a Nagy Föld ős-szabir nyelve, a kiindulási forrás, amiről a British Múzeumban őrzött 14.013. sz. „sumir" agyagtábla szól.**

Badiny Jós Ferenc professzor ezzel kapcsolatban így ír a Káldeától Ister-Gamig II. c. könyvében:

„Egy ötezer évre visszamenő sumir epikus kölemény 7. sorában ez áll: EME NAM LU KI EN GI mat KALDA ME – a kiengi emberiségnek a nyelve ... KALDEA NYELVE. Ezek szerint világossá válik az a tény, hogy Káldea és a 'Subarokkal azonos' KAL-ok népe az i. e. IV. évezredben már létezett, és Subar-Sabir néppel azonos nyelvet beszélt.

Ám ismeretes az is, hogy a történelmi adatok sokasága a szabir népet a magyarokkal azonosítja, így a sumir-magyar nyelvazonosság kétségtelenül bizonyítékot nyer ezzel a csaknem 6000 éves nyelvemlékkel."

A szabir-„sumir"-magyar nyelvvel és írással kapcsolatban megemlítem neves rovásírás szakértőnk, Forrai Sándor - 1989. július 16-23. között, Felsőőrött tartott őstörténelmi konferencián elhangzott - előadását (mely a Hunnia folyóirat 9. számában is megjelent):

„A magyar rovásírás eredetének őstörténeti háttere.

A magyar rovásírás eredetéről, máig is fennmaradt emlékeiről a Küskarácsonytól Sülvester estig főcímmel, és Egy botra rótt középkori székely

kalendárium és egyéb rovásírásos emlékeink alcímmel 1985-ben könyvem jelen meg. Ebben kimutatom, hogy az írástörténetben minden összefügg egymással, így a magyar rovásírás is az írás történeti fejlődésének szerves része, azt nem lehet csupán a türk írásból eredeztetni, ahogyan többen még ma is vélik. Az írástörténetnek történelmi háttere is van, amit szintén összefüggéseiben kell vizsgálni, a történelmi eseményeket tehát nem lehet egymástól függetlenül tárgyalni, ahogyan általában teszik, mert ez zavarokhoz, hamis eredményekhez vezet. Ezért évezredekre visszamenőleg a valóság megközelítéséhez az összefüggések figyelembevételével valamennyi segédtudományra, így az írástörténetre is feltétlenül szükség van. A kutatók ezt általában mellőzik.

Az említett könyvemben a magyar rovásírás eredetét a kb. 3500 éves fóniciai rovásírásokra vezetem vissza, kimutatva, hogy ezzel van rovásírásunknak legszorosabb kapcsolata. Ez azt jelenti, hogy elődeinknek, vagy kisebb csoportjainak ott kellett lennie az ősforrásnál. Továbbá kimutatom, hogy a fóniciai alapjelekből hangeredetünknek megfelelően logikailag is egységes jelrendszerünk alakult ki. Az Árpád-kori nyelvezetet őrző középkori székely rovás botnaptár, valamint egyéb rovásírásos nyelvemlékeink ismertetése kapcsán bizonyítom, hogy rovásírásunk rövidítési rendszere már akkor nyelvünk törvényeire épült, így a kor legfejlettebb rövidítéses írása lett, mely logikailag mai gyorsírásunk rövidítési rendszerével kapcsolatos.

A következő könyvem 1988-ban jelent meg: Az írás bölcsője és a magyar rovásírás főcímmel és Újabb adatok ősi írásunk történetéhez alcímmel. Ebben már a kb. 6500 éves erdélyi tatárlakai és a kb. 4800 éves tordosi írásos emlékekből indulok ki, utalva a rovásírásjeleinkkel való alaki összefüggésekre, valamint a krétai, fóniciai és mezopotámiai írásokra való összefüggésekre. Ezzel bizonyítom az írás eredetének két bölcsőjét: a Kárpát-medencét és a Közel-Keletet Mezopotámiai központtal. Külön táblázatban mutatom ki a székely-magyar rovásírás több ezeréves ősi elemeinek kapcsolatát az egyiptomi és mezopotámiai írásokkal, valamint a magyar rovásírás jeleinek írástörténeti összefüggéseit.

Lehetőséget kaptam a két könyvem egybeszerkesztett és kibővített kiadásának elkészítésére. Ebben már Bíró Józsefnek: A szabirok őstörténete című munkáját is felhasználom. Könyvem ide vonatkozó részét röviden ismertetem, kiegészítve azon magyar hangzású földrajzi nevekkel, melyek a Közel-Keleten, a mai Olaszország etruriai részén és a Kárpát-medencében is előfordulnak.

Csodálatos, hogy már a székely botnaptár rovója is utal az írás közel-keleti és Kárpát-medencei bölcsőjére és egyúttal rovásírásunk eredetének őstörténeti hátterére, amikor a névünnepek és egyéb ismeretek felsorolását ezzel a két szóval fejezi be: Perzsia, Pannónia. A rovó tudatában még élt

eredetmondánknak, a Csodaszarvas mondának a perzsiai változata, mely szerint Nimród két fiával, Hunorral és Magyarral a Mezopotámiával határos Perzsia területén űzték a csodaszarvast, onnan Meotisz vidékére kerültek, a két testvér tovább, egészen Pannóniáig, azaz a Kárpát-medencéig űzte a szarvast, 'ahol a saját nyelvüket beszélő népek éltek.' Ez a változat csak akkor vált ismertté, amikor a Magvető Kiadó 1982-ben magyar nyelven is megjelentette 'A magyarok története' őskrónikát. (Eredeti címe: Tarihi üngürüsz, törökből magyarra fordította Blaskovics József.) Az írással együtt tehát őstörténeti háttereként eredetmondánk is összekapcsolja a Közel-Kelettel. Tekintettel arra, hogy az írás eredetének vizsgálatát időrendi sorrendben az erdélyi tatárlakai és tordosi írásos emlékekkel kezdtem, ezért ennek őstörténeti hátteréül először röviden a Kárpát-medencét ismertetem.

A Kárpát-medence ősidők óta alkalmas volt – földrajzi fekvésénél és kedvező éghajlati viszonyainál fogva – emberi kultúra kialakulására. Ezt bizonyítják az eddigi régészeti kutatások eredményei. Általános vélemény, hogy egyetlen terület a Kárpát-medence, ahol a megtelepedett ősember továbbfejlesztette civilizációját és őshonossá vált. Ennek bizonyítékaként néhány valódi ősember telephelyét említem meg: a Bükk hegységben a Subalyuk, a tatai vadásztelep, az érdi nagytábor és a Jankovich barlang. Kormeghatározásukra álljon itt egy idézet László Gyula Vértesszőlőstől Pusztaszerig című könyvének (Gondolat, 1974.) 37. oldaláról: 'Emberősünk sohasem volt tapasztalatlan, nem a nulla pontról indult el természet- és környezetismerete, hanem kiszámíthatatlanul messziről hozta magával nemzedékek ezreinek felgyülemlett tapasztalatait. Millió évekre nyúlnak vissza ezek, vagy csak másfél millióra, netán egyre, vagy éppenséggel csak félre? Ki tudná? A vértesszőlősi ember több százezer éves lehet, de már kőszerszámokkal, tűzzel élt, s hitt valamiféle koponyavarázslatban.'

A kedvező földrajzi viszonyok között a demográfiai robbanások eredményeként szaporulat következtett be, ami egy magas fokú kultúra kialakulását eredményezte. Napjainkban is gyakran kerülnek elő a régészek ásója nyomán fejlett, kultúrájukat igazoló leletek. Nem véletlen tehát, hogy egy egyedülálló több ezeréves íráskultúra kialakulhatott. Említettem, hogy ez az íráskultúra az írás másik bölcsőjével, a Közel-Kelettel is szoros kapcsolatba került. Az újabb kutatási eredmények azt bizonyítják, hogy a közel-keleti íráskultúrának létrehozója a szabir nép volt. A Kárpát-medencének a Közel-Kelettel évezredekre visszamenő kapcsolatából logikusan következik, hogy mindkét területen egymással rokon etnikum élhetett. Régszeti adatok bizonyítják, hogy a Kárpát-medencében időszámításunk előtt kb. hatezer évre visszamenőleg szabir nyomok mutathatók ki. Bíró József 1986-ban Buenos Airesben megjelent: A szabirok őstörténete című könyve összefoglalja ezen ősnép életével kapcsolatos eddigi kutatási eredményeket. Részletesen foglalkozik a szabirok közel-keleti történelmével, valamint a Kárpát-medencei

jelenlétével. A bevezetőben a szabir népnévre vonatkozóan a következőket állapítja meg: ’Ma már ismeretesek előttünk az őscsaládfa népeinek nevei mint: mahgar, hun, kus, mauri, szkíta, hurri, subar-szabir stb.’ A szabirok Kárpát-medencei tartózkodásával kapcsolatban idézi Gordon Childnek a The Danube in Prehistory című könyvében (Oxford, 1929.) megjelent megállapítását: ’A Kárpát-medencében egy magas fokú sumér kultúra létezett úgy i. e. 3500 táján, amely időpont kb. megfelel a sumérok Mezopotámiában való megjelenésének időpontjával is.’ Az eddigi régészeti leletek alapján a szerző megállapítja, hogy: ’... az ősszabiroknak már jelentős kultúrközpontjaik voltak a Kárpát-medencében úgy i. e. 5500 táján. Különösképpen a Körös és Olt-völgyi kulrúrák képviselték jelentékenyen ezt az időszakot.’ majd így folytatja: ’... Az Olt-völgyi erősdi kultúra (Erdély, Hargita megye) mintegy kétezer évvel megelőzi a suméroknak a történelem színpadára való jutását. Az erősdi kultúrkörhöz tartoznak a tordosi írásos leletek, valamint a szomszédságában lévő Oltszemen talált leletek. Erősdről kb. 2500, Oltszemről kb. 1000 db leletet tartanak számon, melyek mezopotámiai kultúrkörre utalnak.

A Kárpát-medencében a szabir istenanya neve ’Eres’, azaz erős jelentésű szó, amelyből az Erősd ma is létező helységnevünk származik. Itt említem meg, hogy Palesztinában is ismert egy Heres vagy Herés nevű helység, amely ugyanebben az alakban Krassó-Szörény vármegyében Lugos járásban ismert. Az összefüggés lehetséges. Röviden utalok még Bírónak arra a megállapítására, hogy a Kárpát-medencében a Körös kultúrkörben több mint negyven helyi agyagból formált istennő szobrocskát találtak, mely ősszabir eredetre utal, míg Méhteleken egy csoportban hatvan került elő. Ezekhez hasonló szobrocskákat a szabirok más szállásterületein is találtak. Fontosnak tartom a szerző azon megállapítását, hogy a szabir-sumér régészeti írásos leletek ’egy és ugyanazon agglutináló nyelvet beszélő hatalmas népnek a tulajdona volt’. Ebből logikusan arra kell következtetnünk, hogy a magyarral rokon ragozó nyelv ősidők óta ismert volt a Kárpát-medencében.

Bíró József kimerítően foglalkozik a szabir-magyarság itteni történelmével, összefoglalóan megállapítja: ’Amint látjuk tehát, a mezopotámiai és a Kárpát-medencei nép ez időpontban egy és ugyanannak nevezhető, úgy régészeti, mint embertani alapon. Vallásuk, kultúrájuk és nyelvük ugyanaz és szerves részei annak a nagy ősszabir területkörnek, melynek határai elnyúltak a Földközi-tengertől messze az Aral tóig, a Hindu Kushig és az Indus völgyéig is, terjesztvén a földművelés mesterségét, valláskultuszával és kultúrvívmányaival egyetemben.'

Hasonló véleményt fejt ki Radics Géza: Eredetünk és Őshazánk című (USA 1988.) tanulmányában a magyarságnak a Kárpát-medencei és közel-keleti őstörténetével kapcsolatban. Elveti a Bach-korszak előítéletei alapján kialakult szemléletet. Logikai képtelenségnek tartja Árpád bejövetelétől

számítani a magyarság megjelenését a Kárpát-medencében. Érvei alátámasztására – többek között – Berzsenyi Dánielt idézi. (5l. o.) ’Régóta gyanús lévén előttem az a régi előítélet, mely szerint többnyire azt hittük, hogy mindazon szavaink, melyek az idegenekhez hasonlítanak, kölcsönzetek és idegenek, arra határoztam magamat, hogy némely szavaink származatját minden figyelemmel megtekintsem, s nyelvünk becsületét e részben is oltalmazzam.’ – Majd megint így folytatja: ’Bukdozásaim haszon nélkül nem maradtak, sőt örömmel tapasztaltam, hogy mindenütt többet találtam, mint kerestem, elannyira, hogy csakhamar általláttam azt, hogy a magyar nyelv tán az egész óvilág nyelveinek gyökere és anyja, mert nyilván tapasztalám azt, hogy a legközönségesebb természeti tárgyaknak nevezeteit nemcsak az igen rokon déli és keleti, de még az egészen idegennek vélt európai nyelvekben is általában a magyar gyökerekből lehet származtatni.’

Sajnálatos, hogy Hunfalvyék még Berzsenyit sem tartották arra érdemesnek, hogy nyelvünkre vonatkozó megállapításait figyelembe vegyék, mielőtt még a módszertanilag is helytelen finnugor elmélettel előálltak.

Az eddigiekből láthattuk, hogy a Kárpát-medence nemcsak az írás eredetének, hanem a szabir magyarság révén őstörténelmünknek is egyik bölcsője. A továbbiakban a közel-keleti bölcső tárgyalásánál ez a történelmi háttér folytatódik.

Erdélyi István régész (Volgai bolgárok, Élet és Tudomány, 1975. november 1.) Jelena Halikova kazányi régész azon megállapítását idézi, hogy a volgai Bolgárország Szuvar nevű városának neve a magyarok őseivel függ össze, mivel a magyarok régi neve szavar volt, mely eredetileg a szabir-szavir népnévre vezethető vissza. Bár a cikk ezt nem említi, de Djakonov leningrádi kutató a hurri és urartui nyelvekről írt munkájában (Hurrisch und Urarttäisch – oroszból fordította: Karl Sdrembeck – R. Ritzinger, München, 1971.) közöltek szerint a szabirok legdélibb szállásterülete a Kaukázus előterében volt. Innen kerültek északabbra a volgai bolgárok földjére, valamint a cikkben is megjelölt helyekre a népvándorlás során. Ez a népvándorlás az asszirok állandó kegyetlen támadására, nyomására történt északra, nyugatra és észak-keletre. Djakonov szerint az észak-kelet felé kirajzó szabirokról nevezték el Szibériát, amit ma is magyar hangzású földrajzi nevek igazolnak. Szerinte a sumér alapszó Su-bir név, ősi mezopotámiai eredetű. A Kaukázus déli lejtőjéről valóban könnyen eljuthat egy törzs, akár a szkítákkal együtt Fönicia területére is, ahol akkor a különböző szemita csoportokon kívül a szabirokkal együtt más népek is éltek, akikre a föniciai elnevezés gyűjtőnévként is szolgált.

Djakonovnak a szabir nép történetével kapcsolatos megállapítását minden téren alátámasztja a Kárpát-medencével kapcsolatban említett Bíró Józsefnek a Szabirok őstörténete című munkája. Külön fejezetben részletesen

foglalkozik a szabir nép közel-keleti őstörténetével, idézve az ezzel kapcsolatos legújabb kutatási eredményeket. Ebből a rovásírásunk eredetének megértésével kapcsolatban néhány fontosabb történelmi adatot közlök. Djakonovval együtt a szerző is hiteles történelmi adatokkal igazolja a szabir-sumér-magyar népnév azonosságát. Ezzel kapcsolatban így ír a szabir-magyarokról: ’Ma már minden tétovázás nélkül mondhatjuk, hogy ők rakták le a hatalmas sumir civilizáció alapjait is, beleértve a kerék, az írás feltalálását, az írott történelem elindítását, az öntözőcsatorna-rendszerű földművelés bevezetését és a széles körű és magas fokú kézművesipar megalkotását.’

A szabir nép őstörténetével kapcsolatban a szerző Charles Berlitz Atlantis the eighth continent című könyvéből a következőket idézi: ’Az új felfedezések alapján az őstörténelmet át kell írni.’ Ezzel kapcsolatban Bíró megállapítja, hogy az új régészleletek alapján őseinknek a szabiroknak úgy a világ, mint a magyar őstörténelemben egyaránt – gondos kutatásra alapozott – fontos szerepkör jut, az észak-mezopotámiai térkör tizedik évezredétől kezdődően. Őstörténelmünk pontos megírását nehezíti az, hogy a szabirok több évezredes őstörténelmük folyamán különböző ágakra és csoportokra osztódtak és legtöbbször királyaik, fejedelmeik és törzsvezéreik után nevezték el törzseiket, népüket, valamint országaikat.

Padányi Viktor: Dentumagyaria című könyvének 240. oldalán ezt írja: ’... magyar névnek feltűnő és évezredeken át állandó előfordulása van a szabir földdel és szabir néppel kapcsolatban.’ Ezért nem véletlen, hogy a Közel-Kelet mai térképein is még tucatjával találunk olyan magyar hangzású földrajzi neveket, melyek a Kárpát-medencében is ismertek. Ezt a tényt alátámasztja Bírónak az a megállapítása, hogy magyar őstörténetet a legrégibb időktől fogva a honfoglalás koráig a szabirok nélkül elképzelni nem lehet. Egyik történelmi bizonyítékként említi, hogy a 896-os honvisszafoglaló magyarságnak legalább négy törzse – élükön a Megyer törzzsel és annak fejével, Árpáddal – szabir-magyar volt. Ismeretes, hogy a bíborban született görög császár és történész Konstantinos Porphyrogenitos azon közlése, a ’De administrando Imperio’ című munkájának 38. fejezetében, hogy Árpád két unokája – Vébulcsú és Tormás – amikor Kr. u. 948-ban Bizáncban jártak, magukat és őseiket ’Sabartoi-asphaloi’-nak nevezték.

Erre vonatkozóan Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában című könyvének (Panoráma, 1977.) 33. oldalán a következőket írja: 'Mi a történeti valóság a magyarok eredethagyományában? Jordanes és bizánci írók említik a hunokhoz tartozó népek között, a Szkitiában, a Meotisz (a mai Azovi-tenger) mellékén lakó szabirokat is. Krónikáinkban ez a név nem szerepel, de 948 körül Bizáncban Bulcsu vezér és Árpád dédunokája, Tormás úgy informálják a bíborban született Konstantin császárt, hogy a magyarokat régen ’erős szabir’-nak (szavartü aszfalü) nevezték. Konstantinnak ’A birodalom

kormányzásáról' (De administrando imperio) szóló munkája tehát hitelesen őrizte meg azt a valóságot, hogy a magyarok őseit – legalábbis a nép egy részének őseit – a szabirok között kell keresnünk.'

Árpád személynevünk ősiségével kapcsolatban Bíró hivatkozik Budge E. A. Wallis: The Book of the Dead. London, 1956. című könyvében a következőkre: 'A lakosság eredete és népisége szempontjából a legfontosabb mozzanat az, hogy az észak-egyiptomi dinasztia megalapítójaként is egy ER-PAT, ER-PET, azaz Árpád nevű királyt tisztelnek, akinek neve mellett gyakran szerepel az őshazájára, a Zab folyó vidékére utaló ZAB név, amit az egyiptológusok SAB, SEB alakban írnak át.' Michael Haberlandt, Ethnology (1920. London) című könyvében ezt írja még ezzel kapcsolatban: 'A görögös formában írt Osiris, aki Kr. e. 3400-3200 táján uralkodott, magát szintén ER-PAT SAB-UR ősétől származtatta.'

Rovásírásunknak az egyiptomi hieroglif írással való kapcsolatánál megemlítem a felső-egyiptomi Karnak város egyik templomának hieroglif feliratában Arad, Maghara, Árpád városok nevét i. e. kb. 1500-ból. Ezen városnevek a mai térképeken is szerepelnek és léteznek. Az idézetek azt bizonyítják, hogy feltehetően sok ezeréves szabir-magyar településről van szó. Ennek a népnek tehát közvetlen köze kellett, hogy legyen az egyiptomi és föniciai írások kifejlesztésében. A szabir nép őstörténetével kapcsolatos a Zab folyó, mint a Cambridge Ancient History I. kötet 2. rész 609. oldalán a következőket írja: 'A Zab folyó menti ősnépről a sumér agyagtáblákon már történelmileg bizonyított adatokat találunk. Erről a népről a cseréptábla írók mint AS, vagy SA népről emlékeznek meg és a későbbi történelem nagy SU, vagy SUBARIAN népnek fogja nevezni azokat Sumir-Akkádban. Nem véletlen, hogy nálunk Nógrád megye salgótarjáni járásában Zabar helységnév ismert. 'Ar' végződésű helységnevek még Szabolcs-Szatmár megyében Kisar, Nagyar, Zala megyében Zalaszabar, Baranya megyében Hercegszabar, Székelyszabar, Vas megyében Szombathely, melynek eredeti neve Szabaria vagy Szavaria. A földrajzi nevek etimológiai szótára szerint Arad városunk első szótagja az ar – úr szavunkkal azonos. Ez a végződés a következtő népnevekhez is kapcsolódik: magy-ar, av-ar, szav-ar, sub-ar stb. Megemlítem, hogy az ókorban a Holt-tengertől keletre szintén volt egy Ar vagy Ar Moab nevű város, mely Moab tartomány fővárosa volt. A görögök és a rómaiak Areopolisznak nevezték. Kr. u. 342-ben földrengés romba döntötte. Feltehető, hogy az Ar városnév, azaz úr jelentésű szó a zabar vagy szabar népnév egyik szótagja. Ismeretes Mesa moab királynak 34 soros rovásfeliratos köve, melyet Dibon (ma Dhiban) városában állítottak fel Kr. e. 835-ben. Az emlékkő a király haditetteit örökíti meg úgynevezet föniciai, elsősorban moab jelekkel. Ugyanis a moabitáknak is szerepük volt a föniciai rovásírás kialakításában ezt részletesebben ismertetem a Küskarácsontól Sülvester estig című könyvem 14. oldalán.

A továbbiakban Bíró József részletesen leírja, hogy a szabirok a Zab folyó környékéről kiindulva fokozatosan hogyan hódították meg az egész Közel-Keletet, hogyan jutottak el – vitorlával ellátott, kátránnyal bélelt, gyékényből fonott hajókkal – a Fekete-tenger, a Földközi-tenger környékére, a mai Perzsiába, a Dunán fel a Kárpát-medencébe stb. Számunkra a magyar rovásírás kialakulásának szempontjából egyik fontos tényező a szabir-magyarságnak a Földközi-tenger környéki tartózkodási helye, mert csak így érthető meg az a szoros kapcsolat, amely az egyiptomi és a föniciai írások között fennáll. Ezzel kapcsolatosan megemlítem Gottwald és tudós társai részéről azt a tényt, hogy a hurriták – vagyis a központi szabirság nyugati ága – Kr. e. a XIV. évszázad táján is még éltek a Jordán folyó völgyében. (The tribes of Jahwe, Maryknoll, New York, 1981.) Még ide kívánkozik Bírónak a régészeti leletekre támaszkodó azon megállapítása, miszerint az ősszabirok Jerikóban Kr. e. 7000-ben már megjelentek.

A magyar rovásírás eredetével kapcsolatban Simon Péternél is szinte törvényszerűen bontakozik ki a szabir-magyar őstörténeti háttér. Ezzel kapcsolatban elég csupán még néhány megállapításra hivatkoznom: ’A tibarok, tabarok azokhoz a szabir törzsekhez álltak területileg és egyébként is közel, akiket protohettitáknak, vagy hattiaknak nevez a tudomány.’ A szabir népnév néha ’asphaloi’ jelzőt is kap. Ezt azzal magyarázza, hogy „az Eufrátesz vidékén is van olyan terület, ahol már az ókorban olaj és szurok tört fel a földből, vagy a folyó vize alól, és a lakosság a szurkot a vízből kihalászva, falazásnál a téglák összeragasztására használta fel, tehát az ’asphali’ jelző erre a területre is utalhat’. (Simon ’asphali’ megjegyzésével kapcsolatban meg kell állapítanom, hogy Konstantinos Porphyrogenitos azért használta az asphalói kifejezést, mert Árpád két unokája – Vérbulcsú és Tormás - amikor Kr. u. 948-ban Bizáncban jártak, magukat és őseiket ’Sabartoi-asphaloi’-nak nevezték. A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben részletesen bemutatom, hogy ennek a kifejezésnek az az alapja, hogy a szabir őshazában, É-Mezopotámiában, az Alsó Zab folyó neve arabul Zab-el-asfal /e térkör ezidőben arab megszállás alatt volt/. A kiváló Moravcsik Gyula professzor az asphaloi nevet nem a legszerencsésebben ’erős’ formában fordította görögből, melyet aztán csaknem minden magyar történész átvett. Kutatásaim azt mutatják, hogy sem az aszfalt, sem az erős, vagy a gyakran megrendíthetetlen értelemben is alkalmazott asphalói jelző a szabirokra vonatkozólag mindegyik helytelen. A helyes jelző véleményem szerint Alsó-Zab-folyói szabir. B. J. e mű szerzője megjegyzése). A magyar hangzású földrajzi nevekkel kapcsolatban ő is a következő megállapítást teszi: ’A Holt-tenger keleti partvidékén az ókorban volt egy Machaerus nevű hegycsúcs, a Holt-tenger vidékétől északra eső területen pedig Emesa, Arad és Árpád nevű városok léteztek, oly körzetekben, ahol i. e. XVIII. századtól kezdve – régészetileg bizonyítottan – szabirok, hurriták nagyszámú bevándorlása indult meg.’ (Magyar Herold,

Budapest, ELTE kiadás, 49. o.) Az a tény, hogy rovásírásunk itt a Kárpát-medencében egyedül tudott több ezeréves ősi emlékeket megőrizni, ennek történelmi hátterét bizonyítva érezhetjük. Eddig is tapasztalhattuk, hogy a történelmi valóság kiderítése az írástörténet segítsége nélkül elképzelhetetlen.

Galánthay Tivadar, a neves orientalista, az arab, a török, a kínai és a koreai nyelvekre gyorsírást szerkesztett. Ő volt az első, aki rámutatott a magyar és a föniciai rovásírásnak az egyiptomi képírásból való kialakulására. Tanulmányának rövid tartalmát a Gyorsírászati Lapok 1913-14. évi 52. évfolyamának 9. száma közölte. A magyar ősírásról és a benne levő gyorsírási elemekről címmel. Ebben nem fogadja el azt az álláspontot, hogy ősi írásunkat az ótürkből vettük volna át. Külön táblázatban mutatja ki a magyar rovásírásnak az egyiptomival való szoros kapcsolatát. Ezt a kapcsolatot történelmi háttérrel is igazolja. Hivatkozik Campbell John Francis of Islay „The Hittites: Their inscriptions and their history" című könyvére, melyben leírja, hogy a „magharokat" a kaldesi csata idejében (Kr. e. 1350 körül) Szíria nyugati felébe helyezi és Maara, vagy Maghara városnának tájékára, amelynek közelében ma is van Mesghara nevű község (egyes atlaszokban Mesrara). A csatában részt vett törzsek között Arad nevű törzs is szerepel, amelynek hasonló nevű városa Szíria tengerpartján feküdt. Ettől észak-keletre Árpád városának romjait még most is így nevezik. A Kárpát-medencében Aradon kívül több kisebb település viseli az Árpád nevet, köztük a legnagyobb Bihar megye szalontai járásában Árpád nagyközség, ahol 1849-ben többek között Táncsics Mihály és Arany János is bujdosott. Campbell megállapítása szerint a föniciaiak Kr. e. 1500 körül III. Thotmesz fáraó uralkodása idején fejlesztették ki betűírásukat, a rovásírást. Ezen megállapítását Campbell arra alapozza, hogy az egyiptomi Karnak városának hieroglif felirata szerint III. Thotmesz birodalma területén magharok is éltek és a hettitákkal együtt harcoltak. Bizonyságul a feliratban szereplő Arad, Árpád és Maghara városokat említi. Campbell magharok alatt kifejezetten a magyarokat érti. Feltehetően a szabir-magyarokról lehet szó. Megállapítja továbbá, hogy a magyarok itt Naharina, Naharin, Nahiri, Neuri, Nihri nevű népszövetségben éltek és a legtovább bírtak ellánállni az asszir nyomásnak, Árpád városa is öt évig állta az ostromot. Kr. e. 700 körül a győztes asszirok e terület lakói között nagy áttelepítéseket hajtottak végre és helyükre Mezopotámiából arámiakat is telepítettek. M. F. Albright ugyancsak az angol kutató Campbellhez hasonló eredményre jutott a maghar nevekkel kapcsolatban, amikor „Archeology of Palestina" című könyvének 66. oldalán megállapítja, hogy „Mag-har rét a Tábor hegytől kb. 10 km-re fekszik, amely bibliai alakítással Názáretnek van írva." A „magyar" népnevünk „gy" hangja több nyelvben ismeretlen, ezért a földrajzi nevek latin betűs írásában a magharon kívül még számos változata ismert. Többek között Madzsar, Madjar, Magar, Magor, Mogor stb. Ez utóbbi a Csallóközben Árpád-kori település, mai nevén Magyar község. Galánthay

volt az első, aki rámutatott a magyar rovásírás eredetének őstörténeti hátterére. Véleménye szerint a kutatási eredmények alapján a Közel-Keleten kellene keresni a magyarság eredetét és nem a Kaukázusban. Szerinte elsősorban Árpád romjai környékén való ásatások járnának meglepő eredménnyel. Sajnos, ez a mai napig sem történt meg. De amint láttuk, a szabir-magyarság révén a Kárpát-medencét is tekinthetjük az őshazánknak, mint az írás egyik bölcsőjét. Az eddigi régészeti adatok alapján – szerintem is – további alapos kutatásra volna még szükség. Ezt a Közel-Kelet és a Kárpát-medence ősi kapcsolatai, azonos földrajzi nevei is feltétlenül indokolják. A Kaukázus csak egy közbeeső állomás volt a két „bölcső" között, és innen történhettek a kirajzások a szélrózsa minden irányába és vissza, melynek nyomai máig is megmaradtak. Európaiak vagyunk ugyan, mai őshazánk is Európa, de számtalan szállal kötődünk a Közel-Kelethez és Ázsiához ősidők óta. Sürgős feladatunk: megtanulni újból Kárpát-medencei szemléletben gondolkodni, a Bach-korszakban és Trianonban eltemetett igazságokat feltárni, népünk és a világ tudomására hozni. Már az eddigiek alapján tényként állapíthatjuk meg, hogy a mai élő európai népek közül egyedül a magyarság rendelkezik olyan ősi írásbeliséggel, melyet a latin betűs írás átvétele után máig is őriz, és melynek segítségével őstörténetünket évezredekre visszamenően a valóságnak megfelelően közelíthetjük meg."

Fontosnak találtam Forrai Sándor előadásának és cikkének teljes szövegét beilleszteni a munkámba. Mert az írás történenetének történelmi háttere is van, amit szintén összefüggéseiben kell vizsgálni. A történelmi eseményeket tehát nem lehet egymástól függetlenül tárgyalni, ahogyan általában teszik, mert ez zavarokhoz, hamis eredményekhez vezet, amint Forrai írja. Ezért a hosszú évrezredekbe visszanyúló valódi őstörténelmet - belértve a magyarokét is - az összefüggések figyelembevételével, valamennyi segédtudományra is ki kell terjeszteni, és számtalan kutatási témára, mindenekelőtt az írás történetére is.

Miután e munkám legfontosabb célja, hogy bemutassam a szabir-„sumir" rokoni, testvéri, sőt azonossági kapcsolatokat és a magyar őstörténelemre ható vonatkozásait, itt a nyelvi kapcsolatok tárgyalásánál fontosnak látom idézni a neves német orientálista, Arthur Ungnad megállapításait a szabir nyelvvel kapcsolatban Subartu c. könyvének 163-64. oldaláról:

„A szabir nyelv speciális dialektusainak megállapítására még nincs biztos alapunk. Azt viszont bizonyosan megállapíthatjuk, hogy a subar nyelv az évezredek alatt nagy változáson ment keresztül, úgyhogy Kelet-Subartuban másként beszéltek, mint Nyugaton. A rendelkezésünkre álló kevés anyagból megállapíthajtuk a lényeges tulajdonnevek közötti különbséget a harmadik évezred és a Tusratta levelek között (kb. i. e. 1400. – a szerző megjegyzése), valamint ez utóbbi és a hurritának nevezett Bogazköy szövegek között.

Máskülönben az ugariti nyelv nagyon mélyre nyúló változást mutat a subar nyelvemlékhez képest, úgyhogy az igen korai gyökerektől különböznek, ami valóban politikai fejlődéssel magyarázható. Ezért kell megkülönböztetnünk a keleti és nyugati subar nyelvet. A legrégibb nyelv első megjelenése a Kelet-Tigris térköréből való (Ungnad ezt a megjegyzését az i. e. 2400–ból származó, Samarrában felszínre került bronztábla felíratára alapozza, ahol Ari-sen /a-ri-si-en/, Sadar-mat /sá-dar-ma-at/ fiának a neve van feltüntetve). A subar névnek számító Ari-sen szógyöke, ar = adni, sen = testvér, mindkét szó gyakran szerepel a Tusratta levelekben is – a szerző megjegyzése). De amikor a második évezredben ugyanezzel a nyelvvel találkozunk a Mitanni birodalomban és még attól nyugatabbra, akkor már ez a nyelv nem képviseli ennek a centrális nyelvterületnek a legkeletibb részét, hanem a sokkal nyugatabbra fekvő térkör nyelvét, amelyet a harmadik évezredből eddig még nem találtuk meg. Amíg egy 'hurrita népvándorlás' elméletét nem tudjuk megalapozni, addig nem marad más hátra, mint azt a területet, amelyben ez a nemzetközi nyelv még a második évezredben is használatban volt, azt a régiót a subar nyelv és kultúra központjának kell elismerni, vagyis a Kabur forrásvidékét, amelyben Tusratta fővárosa, Wasukanni is volt. Itt, ahol Freiherr von Oppenheim ásatásai egy ősrégi kultúra kiásását siettetik, és amíg máshol kultúrális áttörés meg nem valósul, el kell ismernünk, hogy Subartu szíve nem Nuziban, Kerkuk közelében volt (amint azt Speiser állítja – a szerző megjegyzése), hanem egyenesen Kelet-Subartuban, ahonnan a babiloni uralkodók hódító hadjáratai elindultak, és amikor ők az akkádok idejéből való szöveget találták, akkor azokból kevés subar nevet mutattak be. Így jön itt előtérbe a politikai helyzet: a legyőzöttek nagyon ritkán játszanak szerepet annak az időszaknak a politikai és gazdasági életében. Mindig ezzel a helyzettel találjuk szemben magunkat, amikor a legyőzöttek az új rezsimhez csatlakoznak és többé-kevésbé beolvadnak, mint ahogyan ez a III. Ur Dinasztia esetében is történt."

Ungnad fontos megállapításai megerősítik bennünk a szabir nyelv ősiségének tudatát és egyúttal azt a fontos történelmi tényt is, hogy nem csak egyszerűen őslakosok voltak ebben a régióban. Azok, akik ilyen ősi, művelt nyelvvel rendelkeztek, sőt azt saját maguk alkották, fejlesztették ki, de a kultúrális fejlődés alapjait is ők rakták le és fejlesztették tovább, majd a „sumirok" megjelenés után, a kezdeti nehézségek elmúltával közös erővel. Csak is így érthetők meg az Oxfordi Ashmolean Múzeum 1.924.475 sz. agyagtábláján felsorolt országnevek, ahol „egy ugyanazon nyelven imádták az istent" (SU-BIR-KI = Subartu és KI-EN-GI = 'Sumeria'). Tehát az agyagtábla dokumentum szerint a szabir nyelv = „sumir" nyelv. Így tehát megvilágosodik előttünk a „sumir"-magyar nyelvrokonság is, mert Árpád honvisszafoglaló szabirjai már magyaroknak nevezik magukat (a vezető szabir törzs a Megyer után, melyet az onogurokkal kötött vérszerződéssel kell magyaráznunk).

A szabir-„sumir” őstörténelmi és nyelvi kapcsolatok egybehangolódására és egyben a valódi magyar régmúlt bemutatására kiragadok néhány életképet. Értékeljük néhány szempont - életvitelük, gondolkodásmódjuk, munkálkodásuk, ipari és szellemi vívmányaik, kultúrális és művészi fejlődésük, békebeli és háború idején tanúsított magatartásuk, diplomáciájuk, irodalmuk, életfilozófájuk és valláshiedelmük - szerint. Meggyőződésem és véleményem indíttat arra a megállapításra, hogy ez a két nagy népetnikum (mindkettőt „turáninak” nevezik az indoeurópaisták) az idők folyamán eggyé forrott, nyelvük azonossá vált. A szabirok tanítómesterei voltak a később érkezett, és kutatásaim alapján helytelenül „sumirnak” elnevezett népcsoportnak, majd az idők folyamán életmódjukat, vallásszemléletüket egybeolvasztották (a szabirok matriarhális vallásába). A történetírók azt állítják, hogy később a „sumirok” letűntek a történelem színpadáról, nyelvüket is holt nyelvvé nyilvánították. Valójában a nép nem halt ki, és sokan találtak menedéket az északi subartui szabir testvér-népnél.

Az életképeket híven tükrözik az agyagtáblák ékíratos szövegei. A XIX. századtól kezdve Samuel Noah Kramer, Arno Poebel, Leon Legrain, Hugo Radau, Stephen Langdon, Cyril Gadd, Henry de Genouillac, Edward Chiera, Thorkild Jacobsen talán a legtekintélyesebb agyagtábla-fordítók. Természetesen számtalan tudós dolgozott az agyagtáblák fordításán, melyeket gyakran töredékekből kellett összerakni. Őstörténelmünk megismeréséhez és nyelvünk eredetének megállapításához sok segítséget nyújtanak a magyar kutatóknak. Persze ezek a tudósok a helytelenül meghonosodott szóhasználat szerint „sumir” agyagtáblákról beszélnek, amiket szerencsésebb fordítással és körültekintőbben fogalmazva subir-nak, szabirnak kellene nevezni. Miután a köztudatban szabir népetnikumra vonatkoztatva a „sumir” elnevezés honosodott meg, ezért mindig idézőjelbe teszem, némely más tudóshoz hasonlóan.

IV.

A „SUMIROK” TÖRTÉNELME

A „sumir világ” felfedezése a mezopotámiai agyagtáblák feltárása és megfejtése után vált lehetségessé. Az ékírásos agyagtáblákra és sztélékre rótt felíratok az emberiség első írott történelmi emlékei. Ezek a feliratok és régészeti leletek bemutatják a vízözön előtt élt népetnikum életmódját, kultúrális vívmányait is. A vízözön után betelepült, eggyéolvadt lakosságot „sumir”-nak nevezték el helytelenül az indo-germanisták, az előttük itt élőket még helytelenebbül „elősumir” népcsoportnak – akik kutatásaim szerint is a

subar-szabir népetnikum. Tehát a „sumirok” történetét célszerű két részre osztani, annál is inkább, mert a „sumirok” megjelenésükkor Mezopotámiában már egy fejlett politikai és gazdasági rendet kifejlesztett őslakosságot találnak, akik így következésképpen a tanítómestereik lesznek. Az agyagtáblák is vízözön előtti és utáni királyságokról beszélnek. A szabir-magyarok őstörténete című könyvemben, és e munkám elején is részletesen beszámoltam már a subar-szabirokról, most csak bemutatom, mit mondanak az ékíratok a vízözön előtti királyságokról, és miként alakul és fejlődik ki a nagy szabir-„sumir”birodalom.

George Roux Ancient Iraq c. könyve végén táblázatba foglalja Mezopotámia történelem előtti időszakát:

Észak Iraqban

i. e. 600000 - Alsó-Paleolitikum - Barda-Balka,

i. e. 120000 - Közép-Paleolitikum - Hazard-Merd,

i. e. 60000 - Shanidar D (ásatási szint),

i. e. 35000 - Felső Paleolitikum, Shanidar Barlang C, Zarzi,

i. e. 10000 - Mezolitikum, Shanidar B, Karim-Shehir, M’lefaat,

i. e. 7000 - Neolitikum, Jarmo,

i. e. 5000 – Kalkolitikum, Matarrah, Hassuna-Samarra Időszak,

Dél Iraqban

i. e. 4500 – Eridu, Qal’at Hajj, Muhammed

É. Iraqban

i.e. 4000 – Halaf Időszak

D. Irakban - Ubaid Időszak

É. Irakban - Észak Ubaid

i. e. 3500 - Gawra Kultúra

D. Irakban - Uruk Időszak

É. Irakban

i. e. 3000 - Ninive Kultúra

D. Irakban - Proto-Literate

Ebből az időrendi sorrendből kiindulva elsősorban azt kell figyelelmmel kisérnünk, hogy a „sumirok” mikor érkeztek ebbe a térkörbe és hogyan alakult ki a nevezetes birodalmuk. Az előző könyvemben részletesen bemutattam a „sumirok” előtti időszakokat, mely a szabirok őstörténetével kezdődött az i. e-i tizedik évezredben Észak–Mezopotámiában, a Zab folyók menti szabir

őshazában. Most bemutatom kutatásaim eredményeit: hol és mikor találkozik a két rokon ősi népcsoport.

Többféle elmélet, találgatás, feltevés szól arról, hogy honnan is jöhettek Mezopotámiába a 'sumirok'. De a „megérkezésük" időpontját általában a tudósok nagy többsége a nagy vízözön tájára teszi (i. e. 4000-3500.).

Megjegyzem, hogy egy Bagdad-i régészeti konferencián, 1929-ben megállapodtak abban, hogy Dél-Mezopotámia korai kultúráit arról a helységről nevezik el, ahol az első régészeti leleteket találták. (Ubaid, Uruk, Jamdet Nasr stb.). Ezután a vízözön előtti és utáni királyi dinasztiák adatai szerint pontosítanak.

Feltétlenül meg kell említenem, hogy az utóbbi időben olyan tudósok is hallattják a hangjukat, akik úgy vélik, hogy a „sumirok" mindig is Mezopotámiában éltek. Bár ezt az álláspontot még kevesen vallják, de véleményem szerint érdekes, sőt igen jelentős változás, mert ezeknek a tudósoknak feltétlenül gondolniuk kellet arra, hogy amikor Jules Oppert 1869-ben „sumiroknak" nevezte el ezt a népet, a subar elnevezés lett volna helyes. Annál is inkább, mert tudjuk, hogy ez a nép sohasem nevezte magát „sumir'-nak, országukat pedig KI-EN-Gi-nek, vagyis a Nádasok Szent Földjének hívták.

A magyar kutatók egy része azt állítja, hogy a „sumirok" a Kárpát-medencéből jöttek. Feltevésüket általában a Tatárlaka-i (Erdély) korongocskákra karcolt írásjelekre alapozzák. Azt is megemlítik, hogy Magyarország területén is megtalálták a mezopotámiai Ubaid, Halaf és Hassuna korszakra jellemző kerámiát. Kutatásaim azt mutatják, hogy mind a Tatárlaka-i korongocskákat hátrahagyó, mind az Ubaid-i, Halaf-i és Hassuna-i kerámiát alkotó népcsoportok az ős-szabirok utódai, akik Mezopotámiából i. e. 5500. táján, még a Halaf időszak kezdete előtt jutottak el a Kárpát-medencébe is. Különösen a Körös és Olt völgyi kultúrák képviselik ezt az időszakot. A szakmai értékelés a híres tatárlakai korongocskákat a Tordos-kultúrkörbe sorolja, amely a Körös-kultúra egy része. A szabir-magyar őstörténelem szempontjából nagy jelentőségű az a tény, hogy a Hassuna és Halaf időszakok és a velük egyidőbeli Kárpát-medence népetnikuma, nyelve, vallása és kultúrája azonosnak nyilvánítható. A két terület közötti kapcsolatot több tudós és szakértő is megerősíti, - mint Childe, Homer, Piggot, Makkay, Kalicz, stb. - gyarmatoknak, orientális előőrsöknek nevezve ezeket. Makkay János pl. egyik munkájában bemutatta, hogy a Körös–kultúrkör időbelileg megegyezik a Hassuna–Halaf időszakkal („sumirok" előtti Mezopotámia), míg a Tisza-kultúrkört az Al Ubaid (subar) periódussal hozza kapcsolatba. A tiszapolgári újkőkori régészeti leletek között talált lyukacsos díszítésekkel ellátott talpas edények viszont - E. E. Herzfeld, a híres orientálista által publikált - Samarra I. (szintén subar) kerámia pontos másai.

Tehát azok a magyar kutatók, akik a „sumirokat” a Kárpát-medencéből származtatják, végeredményben nem sokat tévednek, legfeljebb annyiban, hogy nem teszik idézőjelbe a „sumirokat”, akiket helyesebben subaroknak kellene nevezni véleményem szerint.

Némely tudós feltételezi, hogy a „sumirok” tengeren, a Perzsa-öbölön keresztül érkeztek Mezopotámiába. Feltevésüket éppen a KI-EN-GI-re alapozzák, a Nádasok Szent Földjére – ahogyan az agyagtáblák ékírásos szövegeiben magukat nevezték. Tudnunk kell ugyanis, hogy a nagy Tigris folyó a Perzsa-öböl környéki hatalmas nádasok mocsárvilágába önti vizét már beláthatatlan évezredek óta. Ez a mocsárvilág létezett a szabir-”sumir” időszakban, és létezik ma is. De az ősidőkben az Eufrátesz és Karun folyók is résztvettek a mocsárvilág kialakításában. (A Tigris és Eufrátesz összefolyik Urtól keletre). Ezek a folyók hatalmas mennyiségű iszapot, hordalékot hoztak, melyet a nyári forró nap megszárított és termékeny talajú szigetvilágot alakított ki. Ez a szigetvilág igen vonzó volt a jó talajt kereső földművesek számára.

A „sumirok” Eridut tartották a legrégibb városuknak. Urtól kissé dél-nyugatra (20 km) Hall, majd később Woolley expediciója meg is találta ezen a környéken az első agyaggal megerősített nádkunyhók nyomait. Tehát azok az érvek is igazolva látszanak, melyek a „sumirokat” a tenger felől érkezőknek tartják.

A legtöbb szakértő viszont Ázsiából vándoroltatja Mezopotámiába őket. Idézem Badiny Jós Ferenc professzor Káldeától Ister-Gamig I. c könyvéből:

„A szakirodalom általában egyöntetűen Ázsiából vándoroltatja Mezopotámiába a sumirokat – értve ’sumir’ kifejezés alatt’ az özönvíz utáni ’Korai Dinasztiák’ periódusát, mely magába foglalja az URUK és Djemet Nasr nevezetű kultúrkört, illetőleg az akkori lakosokat. Kevesen vannak, akik geográfiailag meghatározták a sumir őshazát. Senki sem mert nyilatkozni, ami érthető is, hiszen egyetlen régészeti eredmény, mely a sumirok ezen korabeli lakozására, vagy a kapcsolatára mutat, az a Mohenjo Daro és Harappa helyeken kiásott városkultúrák maradványa s így egyetlen Arthur Keith, aki a ’régi sumirok maradványait Keleten, az afganisztáni és beludzsisztáni lakosoknál az Indus völgyéig – kb. 2400 km-nyi távolságban’ megállapítja.”

A „sumirok” mezopotámiai jelenlétére és megérkezésére vonatkozó olyan elmélet is létezik, amely azt igyekszik bizonyítani, hogy a „sumirok” őslakók voltak Mezopotámiában és nem jöttek sehonnan sem. Ezért tolta előre némely régész (Seton Lloyd, Faud Safar) a „sumirok” megjelenését a mezopotámiai térkörben i. e. 4500-ra, majd 5000-re. Így igyekeztek „sumirnak” minősíteni az általuk elősumirnak nevezett Al Ubaid, Uruk, Jamdet Nasr, Eridu, sőt még a Halaf kultúrát is. Amikor A szabirok őstörténete c. I. könyvemet írtam (Buenos Aires, 1986.), sőt még a második

átdolgozott, A szabir-magyarok őstörténete (Budapest, 2000.) c. munkámban is azon az állásponton voltam, hogy a „sumirokat” mindenkori őslakosoknak tartó, vagy azoknak tartani igyekvő régészek, kutatók, úgy okoskodtak, hogyha az általuk ’presumirnak’ nevezett subar népet beolvasztják a „sumirokba”, akkor a „sumirokkal” együtt eltűnik. (Ugyanis a nem indo-germán eredetű hatalmas „sumir” kultúra nagy gondot okozott a mai emberiség első nagy civilizációit maguknak elkönyvelni akaró indogermán-indoeurópai tudósoknak. Ezért a „sumir” népet „eltűntették”, nyelvüket holttá nyilvánították. A szabirokat ugyanis sem az ősi, sem a későbbi történelemből sem tudták volna kihagyni.

Ma viszont úgy látom, hogy e korábbi feltevésemmel szemben ezek a régészek, kutatók, tudósok végeredményben arra jöttek rá, hogy ez az Oppert-i „sumir” kifejezés nem helytálló, de mégsem merik subarnak nevezni ezeket az őslakosokat, ragaszkodnak a helytelenül meghonosodott kifejezéshez. Inkább korábbi időpontra igyekszenek kitolni a „sumirok” megjelenésének időpontját Mezopotámiában a tudósok, szakértők nagy többségének véleményével szemben.

Ezekután nézzük, mikor érkeztek a „sumirok” Mezopotámiába.

Az erre vonatkozó döntő bizonyítékot Sir Leonard Woolley Excavation at Ur = Ur városának ásatása c. könyvének 42. oldalán így írja le:

„Érdekes volt a testhelyzet. Míg az al-ubaidi sírokban a hátukon kiterítve feküdtek, és a Királyi Temetőben alvó testhelyzetben, oldalt fekve, lábukat kissé behajlítva, itt (Jamdet Nasr) oldalt fekve, összegörnyedt tartásban, lehajtott fejjel, a felhúzott láb a testtel egyvonalban, majdnem érinti az állat, a sarok érinti a feneket, a kéz olyan kis távolságra van az arctól, mintha egy kis csészét, vagy edényt tartana. Eltekintve az edény okozta komplikációtól ez a magzati póz olyan, mint a születés előtti. Az ünnepélyes szertartás része a testhelyzet, ahogyan eltemetik az embert. Ezen bármiféle változtatás vallászcserét jelent. Tehát egyrészt a Jamdet Nasr, az al’Ubaid-i, másrészt a Királyi Temető sírjai közötti külömbség komoly törést jelent az ország történelmének folyamatosságában, és valószínűleg idegen megszállás bizonyítéka. Sok más tény is alátámasztja ezt a következtetést.”

Ebből az idézetből minden kétséget kizáróan megállapíthatjuk, hogy az özönvíz utáni Jamdet Nasr periódus népe más, mint az azt megelőző Al Ubaid kultúra népe. Mindkettőnek más a temetkezési szertartása, tehát más a valláskultusza is. Miután Sir Leonard Woolley terrakotta ’istennő’ figurákat talált az Al Ubaid-i sírokban, azonosíthatjuk a matriarchális hitszemléletű népet. A Jamdet Nasr periódusban ennek az ellenkezőjét, a patriarchális valláskultusz szimbólumait találjuk, bikát űző oroszlánokat festettek freskóikra, domborműveikre, a kővázákra kosfejeket faragtak, a napimádó hitszemléletet követő kus nép szimbólumait. Így találkozik a két ősi nép, a

szabir és a kus a vízözön utáni dél-mezopotámiai térkörben. E két nép fúziójából alakul ki a hatalmas „sumirnak” elnevezett civilizáció. Ezért mondja Leiden, hogy „Kaldeában a turániak és a kusiták összekeveredtek, és két birodalmat alkottak, Kaldeát és Elámot”.

A „sumirok” első megjelenéséről Mezopotámiában, Eriduban, Ur városától mintegy l2 mérföldre délnyugatra (19 km) fontos bizonyítékokat találunk. Ismertetem a Cambridge Ancient History (CAH, Cambridge-i Őstörténelem) megállapításait (Vol. I Part I. 343. old.):

„Már megjegyeztük, hogy a kerámia megváltozása az építészet terén is fejlődést irányoz elő, éppen ezért nem meglepő, hogy a 11. szinten az agyag-sarló első megjelenése után találjuk az új, három részes templom alaprajzának első bizonyítékát, amely arra hivatott, hogy a „sumir” vallásos épületek standard formája legyen. Tehát fennáll annak a lehetősége, hogy megláthassuk annak a népnek az első nyomait, amelyik az Uruk és Jamdet Nasr periódusban nagy szerepet fog játszani Babilon sorsának kialakításában. Az is figyelemre méltó, hogy először a 12. szinten (Eriduban 18 ásatási szintet tartanak nyilván, a szerző megj.) találjuk meg nagy mennyiségben az ’Ubaid Kerámiát’.

Mindenesetre bármennyire is hajlandó az ország az idegenek befogadására, be kell ismernünk, hogy a történelem előtti Babilonban nem vettünk észre törést a régészeti leletek folytonosságában, mely a fejlődés bármelyik szakaszában is alapot adhatna egy új nép megérkezésére. Még a 12. szinten sem, ahol az építészet, a fejlettebb mezőgazdaság és a nagymennyiségű ’Ubaid kerámia’ jelenléte is nagy benyomást gyakorol ránk, még ott is csak egy olyan technikai fejlődést figyelhetünk meg, amelyik természetesen követte azt, ami előtte volt. Sumirokról szigorúan vett értelemben csak akkor beszélhetünk, amikor az írásuk először jelenik meg az Uruk 4-3 per. (Jamdet Nasr fázis) időszakában. Ezért néhány szakember vita tárgyává tette, hogy a sumirok vajon ebben az időpontban jöttek-e be az országba, habár egyikük sem képes azok elődeit máshol megállapítani. Mások viszont különböző fázisokban próbálták a jelenlétüket keresni. H. Frankfort professzor: akire a régészeti folytonosság volt nagy hatással, kész volt elismerni a sumirok jelenlétét az ’Ubaid periódusban. Viszont ő nem vette figyelembe azt az ellenvetést, hogy néhány babiloni régebbi városnak nem volt sumir neve. …”

Ezek az idézetben jelzett subar-„sumir” fúzióra vonatkozó tények magukért beszélnek. Először is a nagy szaktekintélynek örvendő Cambridge Őstörténelem minden különösebb mellébeszélés nélkül hozza tudomásunkra, hogy csak az Eridu 12. szinten jelentkeznek az első halvány nyomai egy idegen nép megjelenésének e térkörben. De ez is csak a három részes új templomépítési terv formájában, mely a későbbi nagy „sumir” ziggurátok alapjául szolgál, s vita tárgyát képezi, hogy a terveket a „sumirok” hozták-e magukkal, vagy csak a már meglevő ős-szabir templomépítő alapterveken

végeztek közös subar-„sumir” kiigazitásokat, különös tekintettel a lakosság fejlődésére és a technika előrehaladására. Ez utóbbi feltételezés annál is valószínűbbnek látszik, mert amint a fenti idézetből is világosan kitűnik, az építészet, a mezőgazdaság és a kerámiakészítés fejlődése ’természetesen követte azt, ami előtte volt.’ Tehát ebből a tényből is megállapítható, hogy az eridui 18-12 szint szabir lakossága tanítómestere az újonnan érkezett „sumiroknak”.

Az is igen fontos megállapítás az idézetben, hogy ’a történelem előtti Babilonban nem vettünk észre törést a régészeti leletek folytonosságában.’ Ez megint csak arra enged következtetni, hogy a vízözön és az úgynevezett „sumir” népetnikum megjelenése után is dominál a szabir kultúra, sőt folyamatosan fejlődik Mezopotámiában. Valószínűsíthető, hogy a szabirok többen maradtak életben a vízözön után, mint gondoltuk volna, és Anatóliából, Észak-Mezopotámiából, a Zagros hegység lejtőiről és máshonnan is vándoroltak vissza szabirok az árvíz-pusztította, jó termőföldű Dél-Mezopotámiába. A fenti idézet megállapítása igazolja, hogy a „sumirok” száma nem lehetett jelentős. „Ezért néhány szakember vita tárgyává tette, hogy a sumirok vajon ebben az időpontban (a vízözön táján, a szerző megj.) jöttek-e be az országba, habár egyikük sem volt képes azok elődeit máshol megállapítani.” Ha egy hatalmas „sumir” népcsoportról beszélhetnénk ez időpontban, akkor a tudománynak többet kellene tudnia róluk. Ez pedig logikusan vezet el bennünket ismét ahhoz a kényes témához, hogy Oppert sehogy sem spekulálta jól ki 1869-ben a „sumir” megjelölést e népetnikumra. Mert a kutatások és régészleletek azt igazolják, hogy a nagy mezopotámiai civilizáció szabir kezdeményezés volt, de később is nagy szerepet játszottak. Miután a „sumir” elnevezés Oppert spekulációjának a szüleménye, az agyagtáblán ugyanis a SU után törés, hiány volt, a helytelen „sumir” elnevezést továbbra is idézőjelbe teszem.

Megjegyzem, hogy a CAH idézetben, sőt a nyugati régészek, történészek általában Mezopotámiára a Babilon elnevezést használják előszeretettel. Pedig a tárgyalt időszakhoz képest a Babilon elnevezés csak évezredekkel később jelenik meg Mezopotámia történelmében. Valójában még a Mezopotámia elnevezés is helytelen, ez a görög szó, amely ’folyóközt’ jelent, mert ősi népek nem használták a folyóköz fogalmat. A történészeknek gondot jelent az ősi civilizáció helyének pontosítása, mert Mezopotámia, mely az ú. n. Termékeny Félhold középső része, nem csak a két folyó közé eső területet, hanem a Tigristől keletre, és az Eufrátesztől nyugatra eső terület is.

A szabirok elő-„sumirok

Idézem S. N. Kramer bizonyítását, miszerint a szabirok elő”-szumirok” a The Sumerians, their history, culture, and character c. könyvének 40. oldaláról :

„Be that as it may, it is reasonably certain that the first settlers in Sumer were not the Sumerians. The pertinent evidence derives not from archeological or anthropological sources, which are rather ambiguous and inconclusive on this matter, but from linguistics. The name of Sumer’s two life-giving rivers, the Tigris and Euphrates, or idiglat and buranun as they read in cuneiform, are not Sumerian words. Nor are the names of Sumer’s most important urban centers - Eridu, Ur, Larsa, Isin, Adab, Kullab, Lagash, Nippur, Kish - words which have a satisfactory Sumerian etimology. Both the rivers and the cities, or rather the villages which later became cities, most have been named by a people that did not speak the Sumerian language, just as, for example, such names as Mississippi, Connecticut, Massachusetts, and Dakota indicated that the first inhabitiants of the United Sates did not speak the English language.

The name of these pre-Sumerian settlers of Sumer is of course unknown. They lived long before writting was invented and left no telltale records. Nor can we identify them from the Sumerian dokuments of a later day, although it is barely possible that at least some of them were known in the third millennium as Subarians. But this we do know with a fair degree of certainty: they were the first important civilizing force in ancient Sumer, its first farmers, cultivators, cattle raisers, and fishermen, its first weavers, leatherworkers, carpenters, smiths, potters, and masons. Once again it was linguistic analysis that provided the proof.” Vagyis:

„Legyen bárhogy, az ésszerűen bizonyos, hogy Sumeria első lakói nem voltak sumirok. A megfelelő bizonyíték nem régészeti vagy embertani forrásokból származik, amely bizonytalan, és homályos ebben a dologban, hanem nyelvészeti. Suméria két életadó folyójának a neve, a Tigris és Eufrátesz, vagyis idiglat és buranum, amint az ékírásban olvashatók, nem ’sumir’ szavak. A legfontosabb központi városok – Eridu, Ur, Larsa, Isin, Adab, Kullab, Lagash, Nippur, Kish – ugyancsak nem sumir szavak - de mégis kielégítő sumir nyelvi etimológiájuk van. Tehát ezeket a folyókat és városokat, vagy inkább falvakat, melyek később lettek várossá, egy olyan népnek kellett elnevezni, akik nem ’sumir’ nyelven beszéltek, pl. a Mississippi, Connectikut, Massaschusets, Dakota elnevezés azt mutatja, hogy az Amerikai Egyesült Államok első lakói nem angolul beszéltek.

Természetesen ismeretlen Suméria ezen elő-sumir telepeseinek a neve. Akik jóval az írás felfedezése előtt éltek, és nem hagytak írásos jelet maguk után. Azonosítani sem tudjuk őket a későbbi sumir dokumentumokból sem, ámbár talán lehetséges, hogy legalább egy részüket az időszámítás előtti 3. évezredben szabiroknak hívták. De azt viszont bizonyossággal állíthatjuk: az

ősi Sumirban ők voltak az első fontos civilizáló erő, az első földművelők, szarvasmarha tenyésztők, halászok, az első szövők, timárok, ácsok, kovácsok, fazekasok és kőművesek. Újból a nyelvészeti analízis szolgáltatta a bizonyítékot."

Kramer fenti, a vízözön előtti nem"sumir" szavakra vonatkozó etimologiájához Benno Landsberger az Ankarai Egyetem folyóiratában (1944.) megjelent cikke ad további bizonyítékot. Szerinte az i. előtti 3. évezredi „sumir" szövegek tele vannak olyan kifejezésekkel, amelyek egyáltalán nem „sumir" szavakból állnak. Mindezek a szavak két vagy több szótagot tartalmaznak, míg a „sumirban" a szavak többsége egy szótagból álló gyökkel rendelkezik. Ezek a szavak azzal a módszerrel vannak leírva, mint Tigris, Eufrátesz, valamint az ősi városok neve. Ebből aztán a híres ékírásszakértő azt a következtetést vonta le, hogy ezek a jelentős kultúrszavak ahhoz az „elő-sumir" népcsoporthoz tartoznak, akik a két folyó és az ősi városok nevét adták. Ezek között a szavak között találjuk a földműves (engar), pásztor (udul), halász (shusadak), eke (apin), barázda (apsin), pálma (nimbar) datolya (sulumb), fémműves (tibira), ács (nangar), kosárfonó (addub), szövő (ishbar), tímár (ashgab), fazekas (pahar), kőműves (shidim) és talán kereskedő (damgar) kifejezéseket. Landsberger szerint bizonyítva látszik, hogy az alapvető mezőgazdasági és ipari technikai vívmányok nem a „sumiroktól", de azok elődeitől származnak. A hitelesség kedvéért ezeket az „elő-sumir" őslakókat Landsberger proto-Euphrateans-nak nevezte el. Egyébként jellemző a nyugati (indogermán-indoeurópai) történetírásra, hogy földrajzi nevekkel illeti az egyes népeket. Ma a proto-Euphratean-okat 'Ubaid' néven tartják nyilván, akiknek ős-szabir mivoltáról részletesen beszámoltam A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben.

Landsberger etimologiával kapcsolatos munkájában megállapítja, (Cambridge Őstörténelem, - Cambridge Ancient History, a CAH az egyik legnagyobb és leghíresebb történelmi munka a világon - I. 2. XIII. fej. 80. oldal):

„Beyond question the most remarkable invention of the earlier predynastic was writting, not only for its own importance, but because the beginning of 'history', in however rudimentary a form, was dependent upon this resource. It is now unnecessary to describe at length the form of writting which first appeared, so far as we know at present, in the period called 'Uruk' 4. This script is however, by no means primitive in all respects, and it shows signs of development are formalising before this first appearence. Only a minority of signs can be recognize as pictures, and their linear descendants in the cuneiform script, where a good many of them were preserved, came to have meanings which often seem arbitrary, although thely must in some way derived from the original concept". Vagyis:

„Minden kétséget kizáróan a korai dinasztiák előtti kor (szabir-„sumir” dinasztiák – a szerző megjegyzése) legfigyelemreméltóbb találmánya az írás, nem csak a saját jelentőségében, de azért is, mert a ’történelem’ kezdete, bármilyen kezdetleges formában is, ettől a forrástól függött. Jelenlegi ismereteink szerint az ’Uruk’ 4. elnevezésű periódusban jelenik meg. Ez az írásmód egyáltalán nem volt primitív, és a fejlődés, formaalakulás jeleit mutatja. Az írásjelek csak kis része ismerhető fel mint képírásos jelek, és ezek vonalas kifejeződése az ékírásos szövegekben, ahol ezeknek az írásjeleknek a nagy része fennmaradt, olyan jelentésekkel bírnak, amelyek gyakran tetszés szerint értelmezhetők, olvashatók, annak ellenére, hogy azoknak némiképpen az eredeti fogalomból kellett származniuk.”

A Cambridge Őstörténelem még hozzáteszi, lehetséges, hogy ezen első írott és olvasható (megfejtett, értelmezhető) szövegeknél még korábbi időszakokból származó írásokat is hoznak majd felszínre a későbbi ásatások, de azok is valószínűleg (a mai) Dél-Irakban bukkanhatnak fel, mely területkör jelenleg magának tulajdoníthatja az emberiség eddigi egyik legnagyobb vívmányát. A Cambridge Őstörténelem szerint viszont az a kérdés, hogy milyen nyelven írhatták ezeket az agyagtáblákat, mert még a ’sumirok’ előtti időkből is találtak itt, ebben a térkörben a régészek egy ásatási réteget. Tehát elképzelhető, hogy ezeknek a korábbi őslakosoknak a nyelvén voltak írva ezek a táblák az ’Uruk’ periódusban. A kételkedő tudósok nem tudják cáfolni, hogy ez az írás nem a subar-ős-szabir népé volt. Viszont egyre több adat erősíti meg azt a feltevést, hogy valóban az ős-szabir nép alkotta az ősi kultúrát, és a legelső írást is.

Ephraim A. Speiser a vízözön előtti szabirokról

És ehhez a kérdéshez az egyik legfőbb bizonyítékot a Pennsylvania Egyetem híres semitológus professzora, Ephraim A. Speiser szolgáltatja a Mezopotamian Origins (Mezopotámiai Eredetek), Philadelphia, 1930. c. könyvében (37-48. o.):

„A tradició elvezetett bennünket a vízözön vízválasztójához. Hogy túljussunk rajta, másféle járműre van szükségünk. Szerencsére az új jármű fontosabb és kevésbé bizonytalan.

Az úgynevezett nyelvi paleontológiát nagy sikerrel alkalmazták olyan problémák kivizsgálására, amelyek a történelem szféráján kívül estek. Amint láttuk, segített az indo-európai előtti Görögország és Anatólia közötti kapcsolat felfedezésében, és valóban ez az egyetlen mód arra is, hogy hol kell az indo-európaiak eredeti hazáját keresni. Használjuk fel ezt az elhanyagolt forrást a jelenlegi problémánkhoz. Ennek a tárgya a helynevek tanulmányozása lesz.”

Itt félbe kell szakítanom Speiser mondanivalóját, mert fontos kérdést vet fel, amikor arról beszél, hogy a nyelvészet szinte az egyedüli módszer az ú. n. indo-európai népcsoport feltételezett eredeti hazája megtalálására.

Speiser Mesopotamian Origins (Mezopotámiai Eredet) című könyve 16. oldaláról idézem:

„We hardly ever stop to consider how clumsy, and alltogether inexact 'Indo-European' happens to be, not to mention 'Indo-Germanic.' On the whole, the term 'Japhetic' or 'Japhetite' appears to be preferable to any other name hitherto proposed. *(34. foot-note: With the discovery of the Tocharian branch, even the geographic significant of the name 'Indo-European' ceased to be adequate)" Vagyis:*

„Nem is gondolunk arra, hogy milyen esetlen, ügyetlen és teljesen pontatlan az „indo-európai' kifejezés, nem beszélve az 'indo-germán' kifejezésről. *(Speiser 34. lábjegyzete: A tocharian népcsoport felfedezése után még az indo-európai név geográfiai jelentése sem megfelelő.).* **A japhetik, vagy japhetit kifejezés is előnyösebbnek látszik minden más névvel szemben, amit eddig előterjesztettek."**

Amint Speiser, a huszadik század egyik legnagyobb nyelvésze megállapítja, láthatjuk, hogy az indo-germán, indo-európai tudósok mennyit találgattak, de mégem találtak a saját származásuk bizonyítására a valóságnak megfelelő elnevezést. Ebből aztán kétséget kizáróan következik, hogy az indo-germán hipotézis, feltételezés fattyúhajtása, a finn-ugorizmus még helytelenebb elnevezés, sőt alaptalan ideológia. Egyetlen tudomány sem fogadhat el megalapozatlan, valótlan állítást alaptételként. Pedig a tudományos és a gyakorlati életben hallgatólagosan elfogadott 'indo-európai', 'indo-germán' kifejezések használatosak a mai napig.

A nem a finn-ugor eredetünket valló őstörténetkutatók mindig is kétkedéssel fogadtuk, hogy kizárólag etimológiára, nyelvészetre alapítsák a történészek egy népetnikum múltját, eredetét. Kétkedéssel fogadtuk különösen az indo-germán, ma indo-európainak nevezett – és annak fattyúhajtásaként kinőtt finn-ugor – származás-elméletet. Most Speiser könyve szerint nyelvészeti alapon mutatom be a szabirok eredetét. Néhány nagyobb horderejű bizonyítás következik a szabir-magyarok ősmúltjára, amelyek biztosabbak, mint az indo-európaista történészek kellő bizonyíték nélküli feltételezései, akik a saját ősiségüket egy Indiában felfedezett nyelvre, a szanszkritra alapozták. A szabir-magyarokra vonatkozó nyelvészeti bizonyíték nem feltételezett, nem ismeretlen területkörből származik, hanem a világ első írott történelmének ékírásos agyagtáblái pontosan megjelölik, bemutatják a szabir népetnikumot, a lehető legkorábbi – vízözön előtti – időszaktól kezdődően. Folytatva Speiser fejtegetéseit:

„Megjegyezték, hogy a legrégibb sumir helységeknek nincsen megfelelő etimológiájuk. Hozzáadva, hogy ezek a nevek határozottan visszautasítanak mindem olyan próbálkozást, amelyek semita kapcsolatokat árulnának el. Ez elsősorban igaz az ékírásos irodalomban előforduló helynevekre vonatkoztatva, amelyekről megállapították, hogy a vízözön előtt már léteztek.*(Speiser 44. lábjegyzete: Általános fejtegetések a vízözön előtti városokról: Dhorme, RB 1924: 537 556, and Zimmern, Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Leipzig. 1924: 20-27.). (P. Dhorme azonosította a C. F. Schaffer által Ugaritban 40 év alatt kiásott agyagtáblákon megjelenő subarokat (szabirokat) és a klasszkus történetírók által Saspeires, Sapeires, Sabeires, Saberoi és Sabiroi-nak (szabir) nevezett népetnikumot /Revue d'assirologie et d'archéologie oriental VIII., 1911 'Soubartu-Mitani' cím alatt/ – a szerző megjegyzése).*

A szövegek általában öt olyan városról beszélnek, amelyekben királyok uralkodtak a vízözön előtt:

1. Eridu (írott formai megjelenítése NUN^{ki})

2. Bad-tibira (írva BAD.URUDU. NAGAR^{ki})

3. Larak (írva UD. UD. AK^{ki})

4. Zimbir (Semitic Sippar, írva UD, KIB. NUN^{ki})

5. Shuruppak vagy Shurippak (írva SU. KUR. RU^{ki} LAM).

Az Eridu (városnév) változata Subar (i) (HA.A^{ki}), és a listához hozzáadatik egy hatodik város: Zarar (Arar?) vagy Larsa (leírva UD. UNU^{ki}). A hatodik városnév hozzáadása valószínűleg a helyi hazafiak kívánsága volt *(Speiser 45. lábjegyzete: C. Gadd II MU 6.),* **de a mi célunk érdekében nem kell aggódnunk az ilyen kisebb részletek miatt, bár Zarar beilleszthető lehet a magyarázatunkba. (A Szabir magyarok őstörténete c. könyvemben 50 oldalon keresztül írtam Eriduról, bizonyítottam, hogy Eridu vízözön előtti, szabir eredetű város. Speiser is alátámasztja a bizonyítékaimat, még az agyagtáblákon talált neve, Subar (i) is ezt jelenti. - a szerző megjegyzése.). Tradicionálisan sokat foglalkozunk a vízözön előtti városokkal, az abból a jól megalapozott tényből is következtethető, hogy még Berossus, a késő-babiloni korban, az i. e. harmadik évszázadban élt pap is foglalkozott azokkal. Bár csak igen szegényes anyag maradt fenn, a szövegrészletekben ősi mezopotámiai neveket lehet találni, amik egészen jól képviselik a kétezer évvel azelőtti időszakot.** *(Speiser 46. lábjegyzete: Lásd, P. Schnabel, Berossos und die babylonische-hellenistische Literatur, Leipzig, 1923).*

Ha közelebbről megvizsgáljuk ezeket a neveket, megjegyezhetjük, hogy közülük kettő, Larak és Suruppák, ak-ra végződik. Zimbir és Zarar r betűre végződik. Megegyezvén Subar-ral, amelyik valószínűleg egy helységnév volt Eridu szomszédságában.. *(Speiser 48. lábjegyzete: A kétnyelvű szöveg, amelyik a*

Su-ba-ri olvasatot adja az ideogramma szerint, amint azt Poebel írja, /T. 121/ egy másik szöveg Su?-ba-a-ra, úgy jeleníti meg, mintha a valóságos kiejtés suwari lenne. Amint HA. A (^{ki})-t általában Eriduval kapcsolatban említi B. Landsberger is, Der Kultische Kalender, 73, n.l., kevés kétség lehet afelől, hogy a két város egymás közelében volt.) **Bad-Tibirra azt jelenti, 'a fém-munkások lakhelye' vagy talán 'Tibirra (az isten) lakhelye'**. *(49. lábjegyzet: Bad-Tibirra Berossos Pautibibla-ja, lásd elsősorban Dhorme, R.B. 1924: 551 és Zimmern Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Leipzig. 1924: 25. Dumuzi isten, Tammuz kapcsolata Bad-tibira-val és HA. A (^{ki})-vel cf. ib. 539. ff. Tibirra istenre vonatkozólag lásd Deimel, Pantheon Babilonycum 263).* **A név inkább leíró meghatározás, mint tulajdonnév a szószoros értelmében. Eri-du vagy Eri-da, mindkét elnevezés megtaláltatott, olyan ideogrammával van írva, ami 'hercegség'-nek is fordítható. Ez kétségtelenül egy jó sumir szó, amelynek az első része 'várost' jelent, (Eri egy dialektusbeli változata Uru-nak).** *(50. lábjegyzet: Cf. Poebel, SG. 15.)* **Mégsem szabad elfelejtenünk Eridu helyett egy másik szövegben egy másik változat, a Subari város-elnevezés használatát. Mindenesetre a hat város közül négy határozottan sem nem sumir, sem nem semita. Ezt bizonyítja az ak és r szóvégződés."**

Speiser Elam-mal kapcsolatos véleményéhez fontosnak találom hozzáfűzni a kora-újkőkori Elam őstelepeivel kapcsolatos megjegyzésemet, idézve A szabir-magyarok őstörténete c. könyvem 141. oldaláról:

„A Kerka völgyében dél felé haladva kijutunk a Zagros hegység déli nyúlványai közül a Kuzistan-i síkságra, és elérjük Susa-t (Shushim). Az ókori történelemből Elamnak ismerjük. Most csak egy forrást idézek az elnevezés kapcsán, a The Encyclopedia Britannica (Vol. III. Philadelphia, 1878.) azt írja, hogy Susiana csak egy későbbi neve volt ennek az országnak. Az akkádok Nummanak hívták (magasföld), vagy SUBARI-nak, ugyanazzal a jelentéssel, és ennek a semita Elamu csak egy fordítása volt. Ugyancsak ezt jelentette a helybeli KHAPIR vagy APIR, amit KHUBUR-nak is írtak, és azonos SUBARTI-val. Fényes bizonyíték arra, hogy az 'Elam'-nak nevezett területen, SUBARI-ban évezredeken át a szabirok őstörténetének egyik fejezetét írták őseink.

Így alakult ki lassan a forrásmunkák mozaik-darabjaiból őstörténelmünk igazi képe. Mostmár látjuk, hogy nem csak Észak-Mezopotámia régióit nevezték SUBARTU-nak, (akkádul) de SUBARI („sumirul"), vagy SUBARTI volt a neve annak a régiónak is, melyet a történészek és régészek a semita fordítás alapán neveztek el Elam-nak, és így hívják ma is. Így megvilágosodik előttünk, miért harcolt szövetségben számtalanszor az észak-mezopotámiai Subartu szabir népe és az eláminak nevezett szabir nép a semita hegemónia alatt élő sumirok ellen. Remélhetőleg a fenti forrásadat az Enciclopedia Britannicaból elég bizonyítékul szolgál az ingadozóknak arra nézve, hogy a Termékeny Félhold szabir népe terjeszkedése révén valóban nagy területekre terjeszkedett el."

Folytatom Speiser könyvének 40. oldaláról:

„A fellelhető nyelvészeti kapcsolatokat keresve, az előzőleg felsorolt nevekkel kapcsolatban, mindjárt azt a tényt juttatják eszünkbe, hogy ezek ragjai az elámi egyes számú főnevekre jellemzőek, tehát nem lepődünk meg azon, ha az elámi nyelvben (és a lullu és kasszu rokon ágakban ugyancsak) sok olyan köznevet találunk, amelyek ugyanezekre a ragokra végződnek. Egy pár példa megalapozza ezt a feltételezést.

Nézzük az elámi istenneveket, mint BA. ŠA-Susinak egyrészt, és Pinikir, Kir, Pisir, Ruhuratir és Nitutir másrészt. *(Speiser 51. lábjegyzete: Cf. Deimel, o.c., Hommel. Ethnologic 35. 506 n. 3, „Die Elamische Götter-Siebenheit," Haupt Volume 159-168, Hüsing OLZ 1905: 385-390).* **A személynevekben az egyik leggyakoribb alkotóelem Shilhak, mint Simti-Shilhak, Shilhak-Inshushinak, etc.** *(52. lábjegyzet: Természetesen nem szabad összekevernünk a személyneveket a helynevekkel, ámbár nem mindig lehetséges különbséget tennünk a két csoport /nyelvtani/ felépítése között. A fenti felsorolás nagyon szükségeses, amelynek egyetlen tárgya bemutatni, hogy a kérdéses végződések áthatják az egész elamita névanyagot.).* **Az ak-ra végződő helynevek közül talán a legérdekesebb Awak (leírva, a-w-a-ak^{ki}). Már találkoztunk az Awan névvel, amely Elám egyik fontos tartománya. A rendelkezésre álló földrajzi adatok az Awak és az Awan földrajzi nevet egyenértékűnek minősítették, de erre eddig nem volt megfelelő bizonyíték. Szerencsére most már abban a helyzetben vagyunk, hogy ezt a kérdést minden vita felett megoldhatjuk. Egy nemrég publikált kötetben, a Royal Inscriptions from Ur (Királyi Feljegyzések) háromszor találtuk betűzött formában a-wa-an^{ki-}ka.** *(Speiser 55. lábjegyzete: URI 210.3, 211.3, 289.13. ez a Ka nem a birtokviszony végződése.).* **Ez a ka fonetikus kiegészítés rendkívül felvilágosító. Bizonyossá teszi először is, hogy Awan és Awak ugyanaz. Ugyanakkor nyomra vezet minket a különböző a betűzésekben. A helynév an végződést kapott, amíg a k csupán egy főnévi végződés, elképzelhető, hogy egyes esetekben kihagyható a tulajdonnevekből. Földrajzi elnevezésekben (a) n máskülönben jól ismertek Elamból és a környező területekről; Anshan, Halwan, Bunban, és Adamdun, az utolsó megjelenik abban a három szakaszban is, ahol az A-wa-an-^{ki} találtatott.** *(Speiser 56. lábjegyzete: Az Anshan névre vonatkozóan lásd a Reallexikon der Assyriologie, Berlin 111 f. for Halwan/Halman cf. Oriental 36-38 (1929) 71, és Albright, Jurnal of the American Oriental Society, New Haven, 45. 212. A Bunban helynevet Sargon elamiták elleni hadjáratával kapcsolatban is említik, Poebel, HGT 34, col 12. 31.). Sokkal több példát találunk az ősi Mezopotámia keleti térköréből, amelyek an-ra végződnek, mintsem azt mind idézni tudnánk. Ehhez hasonlóan használták a többi végződést.)".*

Célszerű lenne magyar tudósokkal fordíttatni az agyagtáblákat, akik megőrizték nyelvükben a ragozó nyelvi szerkezetet is, ezért nem jelentene gondot a fordítás. Az indo-európaista nyelvészek flexibilis, nem fonetikus nyelvei, és eltérő nyelvi szerkezete, amelyik nem ragozó, hanem előljárószókkal

és körülményes szerkezettel szerkesztik a mondatokat, ezért nem értik meg a ragozó szerkezetű, szabir eredetű nyelveket, összekeverik a személyragokat és a birtokragokat, mint az idegenek, amikor átvették a szabir eredetű helyneveket, és egyéb tulajdonneveket, személyneveket, istenek nevét, foglalkozások, tárgyak nevét. De nem csak a nyelvi szerkezetük tér el, de a fogalomkészletük is hiányos. Számtalanszor kiderül az agyagtáblák fordítása során, még a növények, orvosságok, tárgyak, foglalkozások, tevékenységek nevét sem tudták lefordítani, nemhogy a politikai, sőt nyelvtani fogalmakat, ezért évtizedekkel, évszázadokkal, évezredekkel vetették vissza a tudományok, és az emberi társadalmak fejlődését. Az évezredek óta békés, termelő-alkotó munkát folytató szabir eredetű népeket leigázók – hozzáértés hiányában - a csatornázott ültetvényes gazdaságokat sivataggá változtatták, a virágzó városokat lerombolták, könyvtárait felégették (mint a macedón Nagy Sándor stb.).

Speiser: „A kifejezés a szerencsétlen sorsú Ibi-Sin történetében szerepel, mely szerint 'Susa, Adamdun, és Awan(k) leverettek, mint a vihar'. A végződés hozzáadásával az Awak nevet valószínűleg Awak-nak ejtették, orrhanggal, vagy egy speciálisan hangsúlyozott magánhangzóval (innen az írásmód: A-wa-a-ak) A-wa-a(n)-ak helyett.); ugyanígy az El. sunki-k 'király' valójában su-kik is lehetne.

A vízözön előttről származó ak és ar név-végződések ezek után határozottan elami vagy rokon forrásnak tulajdoníthatók. Hommel már ennekelőtte határozottan állította, hogy az ak-ra végződő babiloni helynevek elami eredeűek *(Speiser 57. lábjegyzete: Hommel, Ethnologie, 417, n. 2. De veszélyes összekeverni az ak végződést a sumir birtokviszony ak végződésével. De erre igen csekély az esély. Mert előszöris csak azok a szavak jöhetnek itt számításba, amelyeknek nincs sumir etimológiájuk. Továbbá a sumir birtokviszony ragja általában elveszti a k-végződést, kivéve a dupla birtokviszony esetén. ak-a(k) > aka. Ritkán találunk példát erre a nem összetett helynevekben.).* **Ez nagymértékben bizonyítja azt a tradiciót, hogy Mezopotámia és Elam között már időtlen idők óta kapcsolat állt fenn. Most még ennél is tovább léphetünk; miután a legrégibb geográfiai kifejezések többsége az elámi beszéd-csoporthoz tartozik, ebből az következik, hogy ennek a csoportnak a tagjai alkották Alsó-Mezopotámia legrégibb népességét. Azt a tényt, hogy a mitológiai királyoknak - akik a vízözön előtti városokban éltek – jó sumir nevük van, nem lehet felhasználni a bizonyítás ellenkezőjére. Semmi sem természetesebb, minthogy a sumirok, amikor a legendás hőseiket teremtették, a saját képmásukra alkották őket. A legnagyobb mélységű és ősiségű településekbe helyezve ezeket a helyneveket nem találhatták ki, a helységneveket nem tudták megváltoztatni.** *(58. lábjegyzet: Ezt az érvet Meissner, Archiv für Orientforschung, V. 8. Berlin/Graz, nem vette észre, átsiklott felette, habár ezeknek a városoknak a nem sumir karakterét ő is elismerte, és a tárgyalásokon helyes diagnózist adott ez a*

tudós.) **A kronológiai listák összeállításakor, nagyon is ismert volt, hogy valóban melyik város volt a legrégibb az országban. 'Suruppák'. Utnapistim azt mondja Gilgamesnek, 'a város, amelyet te ismersz . . . az a város már ősi volt, amikor az istenek a szívükben elhatározták a vízözönt.** *(59. lábjegyzet: idézet Gilgames Eposz 11. 11-14. Suruppák különböző írásmódjai SU.KUR.RU(^{ki}) és SU.KUR.LAM(^{ki}) az ideografikus írások nyelvi szennyeződésének következménye, a régi babiloni város, Aratta nevének LAM.KUR.RU(^{ki}) az ideogramja, ugyanaz, mint Suruppák nevének egyik változata. /Meisner, Seltene assyrische Ideogramme, no. 6312/. Ezt Dhorme kimutatta, Revue Biblique, Jerusalem/Paris 1924: 546-7, Zimmern, Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Leipzig. 1924: 21, és Albright, Journal of the American Oriental Society, New Haven, 45. 206-7.).* **(SU a szabirok országát, vagy a nép-megjelölését jelenti – a szerző megjegyzése). E tekintetben (mármint hogy megőrződtek az ősi, vízözön előtti szabir városnevek – a szerző megjegyzése) a tradició, hagyomány tökéletesen igaz, később látni fogjuk, hogy a régészeti felfedezések csodálatosan hitelesítik.**

Ezt a követelményt szem előtt tartva rövidesen megvizsgálhatjuk több ősi város nevét, amelyek ősiségét nem bizonyítják olyan klasszikus forrásadatok, mint az előzőkét. Aksak *(60. lábjegyzet: Aksak/Upi lásd Reallexikon der Assirologie, Berlin, 64 f.)* **és a hasonlóak, A/Esnunnak (***61. lábjegyzet: Asnunnak, amelynek a későbbi kasszu neve Tulpias, Strecktől, Assurbanipal III. 773, a hivatkozás: Delitzschtől, 'Wo lag das Paradies?' 1881, még mindig használatos; ... Asnunnak uralkodói között, akiket egykorúnak tarthatunk az Agade dinasztia uralkodóival, Legrain (Historical Fragments 12) felsorolja a Kallamu, Ituria és Gibil-lama neveket. Asnunnak fekvésének megállapítására lásd Allbright Journal of the American Oriental Society, 45. 216 f.)***, Apirak** *(62. lábjegyzet: Apirakra vonatkozóan lásd Reallexikon der Assirologie, Berlin, 119.)* **mindjárt elárulják magukat a végződésükkel. A korai dinasztiabeli város, Hamazi az elámi Barasi-hoz hasonlítható** *(63. lábjegyzet: Hamazi/si- és uralkodójára, Hadanis-ra vonatkozóan lásd Oxford Editions of Cuneiform Texts. II. Oxford, pl. II, col. 4. 38-39. A Hadanish névnek guti népcsoportbeli eredetét mutatja ki S. Smith EHA 41).* **Ez a két város, mely hasonló végződést mutat sok város nevének a végződésével, megegyezik a Zagros hegység keleti részének környékén levőkkel, mint Buna-si, Gizinki-si, Sime-si, Larbu-sa,** *(64. lábjegyzet: A helynevekre részletes referenciát nyújt Boudou, Orientalia 36-38, 1929, és Hüsing, Zagros 22, és Speiser, Annual of The American Schools of Oriental Research.)***, és még ide sorolhatjuk a jól ismert Nu-zi városát, amely az elamita feliratokban Nu-u-za formában jelenik meg.** *(65. lábjegyzet: ref. Hüsing, Quellen 76. oldal. 1. 90, a listában a Nu-u-za városnevet Arrapa-val kapcsolatban említik.)* **Miután tudjuk, hogy Bara-si (Bara-se és Para-se formában is előfordul), Elam és Subari, vagy Észak-Mezopotámia között volt, az előbbi összehasonlítás további támaszt nyer. Az, hogy a si/se szóvégződés volt, azt megállapíthajtuk a**

következő városok névvégződéséből is, amelyek Arrapa-ban találhatók: Paharra-si, Paharra-swa, és Paharri-wa. Itt a se főnévrag, és wa az általános birtokos/helyhatározó rag a hurrita nyelvben, amint azt egy Mitanni király levelében is látjuk. Még megemlíthetjük, hogy Kima-s, Shima-s, és Tukri-s, területkörök Arrapa és Lullu régiójához tartoztak. A Hamazi uralkodó neve, Hadanis ugyancsak ebbe az irányba mutat. A határozottan sziszegő hang nem annyira Elamra jellemző, mint inkább az észak-nyugati szomszédaira, a lulluiakra, gutiakra és a kasszukra, stb.

Aksak helységnév Upi (Opis) változatát is megtaláljuk. Miután levezettük, hogy Sumerban létezett egy régibb, nem sumir népetnikum, ésszerű az ikernevek magyarázata, feltételezve, hogy az egyik a régebbihez, a másik pedig az újabb népességhez tartozik. Valószínűleg ugyanez a magyarázat - némely esetben - az ugyanarra a földrajzi egységre vonatkozó írásbeli és kiejtésbeli (ideografikus és a fonetikus) viszony feltűnő eltérésére. Egyáltalán nem lehetetlen például, hogy a Subar(i) elnevezés ugyanarra az Elő-Sumir, vízözön előtti helységre vonatkozik, miközben HA. A képviseli a sumir azonosságot. Biztosak lehetünk ebben, és lezárhatjuk a vitát. Egyes esetekben az úgynevezett ideografikus írás valószínűleg nem több mint egy fonetikus megjelenés, amit eddig még nem sikerült felfedeznünk. Legalábbis ez UD. AK(ki) esetében bizonyosan fonetikus, és la-la-ak-ként kellene fordítani, amelyből la-ra-ak fejlődött ki Poebel szerint. *(70. lábjegyzet, Forrer BoTU II, 3,1,14 szintén említi ezt).* **Összehasonlíthatjuk a Zarar - lar-sa változatot, amely valószínűleg rar-sa lehetett, amely valószínűleg a Zarar kifejezésből keletkezett. Mindkét folyamatban teljesen normális a hangzóváltás, a disszimiláció. A tulajdonneveken kívül is megtalálható a sumirban a mássalhangzók cserélődése, hasonulása, de ott a fonetikus folyamat bensőségesen, összhangban megy végbe a dialektusok között. A sumir dialektusok fonetikájának tanulmányozása valószínűleg olyan eredményt hoz majd, amely jelentős lehet a filológián kívül más területeken is. Az ősi Mezopotámia etnikai adottságait a jelenlegi tanulmányunkban vizsgálat alá kell vetnünk, annak ellenére, hogy a következtetés nem lehet több, mint feltételezés. A sumir dialektusok kimerítő tanulmányozása túlhaladja a jelenlegi munka hatókörét; de remélhetőleg olyan nagy szakértők, mint Poebel és Deimel etnikai szempontból is megvizsgálják a kérdést. Ezirányú próbálkozásom fontos előzmény a tanulmányomhoz.**

Ezekután már nem kételkedhetünk abban, hogy Alsó-Mezopotámia első lakossága nem a sumir népcsoport volt. A legrégibb helynevek bizonyságán kívül következtethetünk az archaeologia független ítéletéből is, amint a következő fejezet mutatja. Ebből következik, hogy a megszállók ezen a földön szemben találták magukat egy ősi népességgel, amely lehetett is - nem is egységes népetnikum. Láttuk, hogy nagyon fontos részét alkotta ennek az elő-sumir őslakosságnak az elamita, vagy az elamitákkal közeli rokonságban álló

népcsoport. *(72. lábjegyzet: Elammal kapcsolatban Hüssing tévedett, amikor azt hitte, hogy a sumir lakosság megelőzte az elamitákat. Ez a feltevés mindaddig indokolt volt, ameddig a régészeti bizonyítékok Susa-ból ezt meg nem változtatták, és nemrégiben Sumer-ból is, ami a véleményünk megváltoztatására kényszerített minket, a két nép időrendi folyamatosságának felcserélésére.)"*

„Miután a sumirok és az elamiták nyelve nem rokon, Alsó-Mezopotámiának kétnyelvűnek kellett maradnia egy ideig a leigázás után. *(73. lábjegyzet: A legrégibb elamita szöveget látsd P. Scheil, Text de compatibilité proto-élamites, nouwelle serie (MDEP XVII), Paris, 1924. Az úgynevezett proto-elamita írásra lásd Frank R.V III 83-84.*) **Idők múltával a sumérok nyelve túlélő, addig, ameddig lassacskán az akkád nyelv ki nem szorította az i. előtti második évezred fordulópontján. Mi történt idő közben az elő-sumir nyelvet beszélőkkel? ... Feltételezhető, hogy az idősebb fajta nyelve csak néhány tulajdonnévben és néhány nélkülözhetetlen kölcsönszóban maradt fenn. De ez minden? Nem egy etnikai nyelvi alap befolyásolja-e az újonnan jöttek nyelvét, ezeken a csaknem jelentéktelen példákon kívül, ha hasonló helyzethez hasonlítunk, feltétlenül azt a feltevést igazolja, hogy a sumirok nyelvének mélyebb belső változáson kellett átmennie, miután kapcsolatba kerültek az őslakosokkal. Ez a változás elsősorban hangtani változtatásokkal (fonológia) hatott a rátelepült nyelvre. ... A sumir beszéd hangtanában nagy változásokat kell elvárnunk, ha valóban igaz, hogy az elamiták és az ő azonos, vagy rokon népfajtái éltek ezen a területen, a sumirul beszélő megszállók előtt. Szerencsétlenségünkre nem találtunk olyan sumirral rokon nyelvet, amelyikkel össze tudtuk volna hasonlítani, és megállapíthattuk volna a fonetikus változások nagyságát, amelyek az invázió következményei.** (*77. lábjegyzet: Hommel, Ehtnologie 2l, 985, az altáji népcsopotban, különösen a török eredetűekben kereste a szumirok eredetét. M. Tseretheli megpróbált kapcsolatot keresni a szumir és a kaukázusi, főleg a georgiai nyelvek között. Bork ugyancsak a kaukázusi és a szumir nyelvek közti rokonságot hirdette, Orientalische Literaturzeitung. Leipzig. 1924:169.*)**"**

Azért idéztem ilyen sokat Ephraim A. Speiser, a Penszylvaniai Egyetem szemitológia professzora Mezopotamian Origins (Mezopotámiai Eredet) c. könyvéből, mert ő a nagy német kutatók munkáira is támaszkodva (lásd a lábjegyzeteket) kétségkívül, pontosan, nyelvészeti alapon is bebizonyítja, hogy a vízözön előtti mezopotámiai autochton (eredeti) népetnikum szabir, (és szintén szabir az „elami" népetnikum is). Célom, hogy ezt az ősi szabir népet összehangoljam a tévesen „sumir"-nak elnevezett néppel, amelynek története csak mintegy kétezer éves epizód a szabir-magyar őstörténelemben. A szabir-magyarok őstörténete c. munkámban régészeket és tudósokat idézve, főleg régészeti leletek alapján igyekeztem bizonyítani a szabirok ősiségét Mezopotámiában. Bizonyítom, amint - főleg a folyók mentén haladva, jó

termőföldet, ásványokat, elsősorban rezet keresve - három kontinensre terjeszkedtek, jutottak el.

Az indogermán, ma indoeurópainak nevezett nép- és nyelveredetet valló tudósok Mezopotámia térkörében a saját őseiket kutatták, próbálták megtalálni régészeti ásatások révén is, de szembe kellett nézniük azzal a ténnyel, hogy nem a saját őseiket, hanem ragozó (agglutináló) nyelvet beszélő népetnikumokat találtak. És ezeknek a ragozó nyelvet beszélő, ősi népcsoportoknak a szabir nép volt az őse, a régészeti, nyelvészeti és egyéb tudományos bizonyítékok igazolása szerint. Speiser maga is megállapítja, hogy ha a nyelvészeti eredményeket a régészet is alátámasztja, akkor egy népetnikum eredete bizonyítottnak mondható. E. A. Speiser (i. m. 58. o.) erre vonatkozó idézete:

„Archeology is a field that is wholly independent of philology. Results obtained through the study of material remains are not affected by the conclusions based on the epigraphical sources. Frequentily indeed archeology is able to continue its investigation where philology has left off. If the conclusions of the two are found to tally, the case may be regarded as established." Vagyis:

„A régészet szakterülete teljesen független a nyelvészettől. A régészeti leletek tanulmányozásának eredményét nem befolyásolják a forrásanyag-felíratok tartalmára alapozott következtetések. Valóban, a régészet gyakran képes még ott is tovább folytatni a vizsgálatot, ahol a nyelvészet már abbahagyta. De ha mindkettő következtetései megegyeznek, az ügy megalapozottnak tekinthető."

Az a tény, hogy ennyi nagy kutató és tudós nyelvész a subar, vagyis szabir népet tartja Mezopotámia őslakóinak, a magyarok eredete szempontjából perdöntő. Tehát minden kétséget kizáróan már az időszámítás előtti tizedik évezredben kezdődött a magyar őstörténelem, a Közel-Keleten.

Nem szükséges a Speiser-idézeteket külön magyaráznom, mert magukért beszélnek, és azt a történelmi tényt is igazolják, hogy az ős-szabirok a „sumirok" tanítómesterei voltak.

Ignace J. Gelb a vízözön előtti szabirokról

Speiser megállapítja az idézetekben, hogy Mezopotámia őslakói, az elámiak is elősumirok voltak, a szabirokkal egy és ugyanazon népetnikum. Ezt több kelet-kutató tudós is közli, pl. Ungnad és Gelb megállapítja hogy a sumirok ugyanazt a sa-gir, su-gir ideogrammát használták a szabirokra és az elámiakra is. Megállapításuk alátámasztja és megerősíti a szabirokra épített

magyar származás-elméletemet, és igazolja, hogy a szabir-magyarok ősisége a „sumirok” előtti ősi Mezopotámiába vezethető vissza. Magyarázatomat Ignace J. Gelb: Hurrians and Subarians c. könyve is megerősíti. Gelb szerint a szabirok legkorábbi jelenlétét az ékírásos agyagtáblákról úgy állapíthajtuk meg legpontosabban, ha a későbbi korok: Sargon előtti, Sargon periódus, III. Ur dinasztia, asszir, babiloni stb. ékírásos feljegyzéseit, megvizsgáljuk, elemezzük és visszakövetkeztetünk a legkorábbi időszakokba. Speiser és Ungnad mellett Gelb is igen értékes adatokat szolgáltat, hogy mezopotámiai szabir őseinkről megbízható történelmi képet festhessünk. Ahol szüségesnek látom, angolul is idézem és magyarázom Gelb megállapításait. Idézem Gelb könyvének 86. oldaláról:

„Subartu and Elam are each represented by the Sumerian writings su-gir and sa-gir according to late Assyrian syllabaries (p. 92). Earlier connections between this two countries were summarized above ...”. Vagyis:

„A ’sumir’ írásmód szerint Subartu és Elam neve egyaránt su-gir és sa-gir a késő asszir szótagírás szerint (92. o.) A két ország közötti kapcsolatot már előzőleg ősszefoglaltam. ...”

Gelb könyvének 92. oldalán:

„A következő ”sumir”-akkád szótagok egyenlőségének a bizonyítása:

II R 50:	**48**	**su-bir^{ki}**	**Su-ba(r-tum)**
	49	**su-gir^{ki}**	**Su-bar-tu(m)**
	50	**sa-gir^{ki}**	**Su-bar-tum**
	51	**hu-bu-ur^{ki}**	**Su-bar-tum**
V R 16:	**14**	**su-gir**	**E-lam-tum**
	15	**sa-gir**	**E-lam-tum**
	16	**igi-nim**	**E-lam-tum**
	17	**su-gir**	**Su-bar-tum**
	18	**sa-gir**	**Su-bar-tum**
	19	**hu-b(u-u)r**	**Su-bar-tum**
	20	**igi-nim**	**Ia-mu-ut-ba-lum”**

A fentieket kiegészíti Gelb: „A ’sumir’ kalam igi-nim gyakran áll az akkád mâtu elítu stb. „felföld”szavak helyett *(3. sz. lábjegyzet: Deimel, ŠL II 449: 197, Poebel in Zeitschriht für Assyrologie Leipzig XXXVII, 1927, 259 and American Journal of Semitic Languages and Literatures, Chicago XLVIII, 1931/32, 23).* **Az Iamutbalum és az igi-nim ugyanazt jelenti itt, váltakozik az Imutbal formával, amely Subartu-val azonos értelmű, párhuzamos kifejezés. Su-bir Su-búr-e-ki változata Naram-Sin egyik felíratában fordul elő. A szótagok**

sorozatában mindkettő, su-bar és esetleg su-bur-ra azonosak a felföld jelentésű e-la-a-tum-mal (elam). A „sumir” hu-bu-ur-ra, hu-bu-ru és a hu-bu-ri szavak egyenlők az akkád šap-liš, azonosak az ’alsó’, míg ezzel szemben az ’eliš’ egyenlőek a felső’ kifejezéssel. *(5. lábjegyzetében hivatkozik: G. Reisner, Sumerisch-babylonische Hymenen nach Thontageln griechischer Zeit, Berlin, 1896, 53 rev. 50 f.; 9 rev.42 f.;10 rev.24.).”*

Gelb tovább magyarázza, hogy „ezek a felsorolt kifejezések három fontos, megfontolásra érdemes pontot tartalmaznak: előszöris tény, hogy a felföldek között értendő Elam, Iamutbal, és Subartu. A ’felföld’ kifejezés nem határozott földrajzi és politikai egységre vonatkozik, de a babiloniak általánosan használták minden bármely magasan fekvő terület jelölésére, vagy a folyók felső folyásának területére, vagy a hegyekre. Miután a politikai Elam a folyó alsó részén, Susánál fekszik, Babilontól főleg keletre és délkeletre, tehát egyértelmű, hogy a szótagok sorozatában lévő kifejezések Elamot felföld gyanánt értelmezik, ami Elamot részben a hegyvidékre helyezi, és nagyobb területet értenek alatta, mint a Susai-alföld. Akkor tény, hogy miután a su-bir, su-bar, su-bur és hu-bur kifejezések Subartura használatosak, és nem Elamra, a su-gir, és sa-gir mindkét régióra használatos. Ez megint rokon értelmet sugalmaz Subartu és Elam között. A harmadik pont okozza a legnagyobb zavart: Hogyan tudja valaki megmagyarázni, hogy a Subartut jelentő subar, subur, és igi-nim kifejezés mind ’felföldet’ jelent, de a hubur kifejezés ’alsót’ jelent. Ezt a probémát nehéz megoldani, mondja Gelb, majd így folytatja: Ungnad, aki a huburt ’mélységgel, alvilággal’ próbálta megmagyarázni, a subartu szóra az ősi babiloniak felfogása szerint, akik úgy gondolták, hogy az alvilág és Subartu északon volt, ezt a meglepő a mitológiai magyarázatot akarta használni. De ez a magyarázat nem látszik valószínűnek, miután a mitológiára alapozott magyarázatok egyáltalán nem illenek a szótagsorozatokra, amelyek általában megfogható és egyszerű földrajzi megegyezésekről beszélnek. A legjobb megoldás, amit erre vonatkozólag Gelb tud ajánlani az, hogy hubur = šubur = irsitu, ’föld’, és az ’alsó’ ezen a (megművelhető) földön értelmezendő.”

A szabirok őstörténelmével kapcsolatos 20 éves kutatásom eredményeként megállapíthatom a hubur (alsó) szóval kapcsolatban, hogy Gelb felkínált magyarázatai közül egyik se helyes. Kutatásaim ugyanis azt igazolják, hogy a szabirok a Nagy- és Kis Zab folyó menti szabir őshazából először dél felé terjeszkedtek a Kerka folyó völgyében Ganji-i-Dareh, Tepe Asiab (i. e. 8500.), Tepe Sarab (i. e. 6300.), Tepe Guran (i. e. 6500.), Ali Kus (i. e. 6000.), Tepe Sabz (i. e. 6000.), Susa (i. e. 6000.), Mezopotámia legdélibb részén, vagyis ’alsó’ részén a Perzsa-öbölnél alapították Eridut (i. e. 6000-ben). Kultúrájuk azonosítja az ős-szabir népet, amit legszembetűnőbben talán az öntözéses csatornarendszeren alapuló földművelő kultúrájuk is tanúsít, mely életlehetőséget teremtett a sivatagban.

A legnagyobb subar és „hurrita” szakértők, Gelb, Ungnad és Speiser, stb. Eridu szabir, subar eredetéhez nem fűztek kétséget. Pl. Ungnad Subartu c. könyve 28. oldalán a szabir népetnikum legkorábbi írásos nyomait mutatja be, mely a vízözön előtti A. HA.ki, vagyis Eridu nevű helységre vonatkozik. A CT XVI 6 Papi szöveg (Z 237 ff.) sumirul:

„lú-tu-tu eridu-ki-ga-ké mu-un ud-da me-en

eridu-ki A. HA.ki-se mu-un na-ri 5)me-en.”

ennek az akkád fordítása:

„a-si-pu sá ina al eridu ib-ba-nu-ú ana-ku

sá ina al-eridu u su-ba-ru re-hu-ú ana-ku.”

magyarul:

„Eriduban kiképzett pap vagyok én,

Eriduban és Subarban születtem én.”

Ungnad maga is megmagyarázza, hogy Eridu és Subar városa nem az észak-mezopotámiai Subartuban, hanem délen, a Perzsa-öböl partján volt.

Ignace Gelb Hurrians and Subarians c. könyve 31. oldalán feltételezi, hogy a vízözön előtti A. HA.ki városa ős-szabir dinasztia is lehetett.

Mindannyian egyetértettek abban, hogy Eridu délen, a Perzsa-öböl partján, és nem a hegyvidéken volt, érthetetlen, hogy mégsem tudják megmagyarázni az ’alsó’ szó jelentését, tehát azt a tényt, hogy az ős-szabir nép Dél-(Alsó) Mezopotámiában is letelepedett.

Ezek a szemelvények Gelbtől felettébb fontosak, mert Gelb a nagy szabir-„hurrita” vitában a „pánszabirista” Ungnad ellenfele volt, a szabirok és „hurriták” egy és ugyanazon népetnikumi és nyelvi azonosságát tették kételkedés tárgyává. De Gelb is elismeri a szabirok őshonosságát és ’elősumir’ mivoltát Mezopotámiában. Annak ellenére, hogy mint jó indogermánista-indoeurópaista, igyekszik a szabirok későbbi, ókori szerepét lekicsinyelni, de mégis közli könyvének 30. oldalán P. Dhorme megállapítását az Ugarit-i ásatásoknál napvilágra került ékírásos szöveggel kapcsolatban, mely szerint az ott megjelenő sbr = Subarians, szabirok népetnikumi megjelölése egyenlő a klasszikus történetírók Saspeires, Sapeires, Sabeires, Sabiroi, és Saberoi, vagyis szabir nevével. *(P. Dhorme, „Soubartou-Mitani”, Revue d’Assyriologie. Paris.)*. **Elismeri, hogy ez fonetikailag megengedhető. A szabir-magyar őstörténelem szempontjából viszont perdöntően fontos P. Dhorme nagy nyelvész szakértő és orientalista tudós ezen kijelentése, mert egybekapcsolja az ékírásos agyagtáblák mezopotámiai szabirjait a klasszikus történetírók (Herodotos, Strabo, Plinius stb.) szabirjaival, akik már a honvisszafoglaló Árpád nagyfejedelmünk szabirjainak közvetlen ősei.**

Gelb Hurrians and Subarians c. könyvének 23. oldalától kezdve a szabirok őstörténetét 26 oldalon keresztül mutatja be:

„A szabirok történelme

Terminológia

’Subartu’ és ’Subarian’ (szabir, a szerző megj.) különböző nyelvi formaváltozatokban jelennek meg az ékírásos szövegekben. Az angol ’Subarian’ az akkád birtokos szerkezetű Šubaru és Subarû formára lett alapozva, amely visszamegy a még meg nem rövidített, korai Šubariiu és Subariiu formára. Ennek megfelelően a szabirok által lakott föld Šubartu vagy Subartu. Az országnév Š/Subartum birtokos esetű formája és Š/Subariium ugyanolyan rokonságban van, mint Martu a Mariium-mal, vagy Elamtum Elamû-val (≤Elamiium). (A nem magyaros ékezeteket azért jelöltem, hogy a./ híven idézzem Gelbet, és b./ ezzel is bemutassam, hogy a külföldi tudósok mennyit kinlódnak a mezopotámiai szabir ‘sumir’ stb. ragozó és fonetikus ősnyelvek megfejtésével és megértésével, találgatják, hogyan ejthették ki a szavakat az ősnépek. A fonetika szabályait nem ismerik, mert a nyugati nyelvek nem fonetikusak, hanem flexibilisek. /Még Frank Bopp összehasonlító nyelvtudománya sem segíthetett ezen - i. u. 1816. óta/).

Amint a következő példákból láthatjuk, a birtokos eset formálása az akkád nyelvben mindig szótagolva van írva, miközben az országnév vagy szótagolva, vagy ‘sumir’ szimbolumokkal (logogram) szerint íródott.

Szimbolikus írás. – A Subartura vonatkozó négy szimbolikus (logografikus) írás közül, amellyel ebben a fejezetben foglalkozunk, csak SUBUR használatos a ’sumir’ és akkád tiszta szimbolikus írásban. A SU(. A) és SU. BAPPIR lehetséges, hogy szótagírás volt. Sumiriában a SU. BIR szótagírásos, míg Akkádban a szimbolikus formát használták e névre.

A legrégibb Subartura vonatkozó logogram ŠUBUR, amelyet az ’Ó-Akkád’ periódusban és azt megelőzően használtak (vagyis kezdettől fogva, a szerző megj). Nagyon régóta használták ezt az elnevezést, már Eannatum felírataiban is, amellyel országot neveztek meg, de ez a forma csak néhány évtized óta ismeretes, amikor Naram-Sin Ur városában talált felíratát publikálták, amelyben Su-bar-tim birtokos esetű formában volt leírva. Ami pedig a ŠUBUR jelentését illeti, egy kétnyelvű, sumir-akkád vallásos szövegben a gašan šubur-ra sumir kifejezés azonos értelmű az akkád be-el i (r)-si-tim ’a föld ura’, ’lord of the earth’ kifejezéssel (vagyis aki ért a földműveléshez, a szerző megj.). *(Gelb 4. sz. lábjegyzete: G. Reisner, Sumerisch-babylonischen Hymnen nach Thontafeln griechischer Zeit, Berlin, 1896. III ii 20 f. and IV 106 f.).* **Az Er/E-ri-es isten név, akinek az általános neve egyértelműen erreššum, vagyis ’szántó’, ’paraszt’, megfelel a ’sumir’ ’engar’ szónak (földműves, a szerző megj.). Ez azt a benyomást kelti, hogy a šubur fogalom: ’mely felett ő az**

úr' nem az alvilágra vonatkozik, hanem a (megművelhető) földfelszínre". *(Gelb 5. lábjegyzet: Amint Ungnad megállapítja, Subartu 27.o.)."*

A „sumirok" tehát tudták, hogy a szabirok voltak az agrárforradalom elindítói, azért nevezték őket „a föld urának". Tudták, hogy ők voltak az első földművelők, ők értettek az állattenyésztéshez, csatornázáshoz. Az ellenséges támadók, ha lerohanták a paradicsomot, a virágzó gazdaságokat, felégették, lerombolták a városokat, megölték, vagy rabszolgává tették az embereket. Az asszirok a domborműveiken is azzal dicsekszenek, hogy az őslakosságot elevenen megnyúzták (ehhez talán a népnyúzó szavunknak lehet valami köze, mert a mi őseinket nyúzták meg). Mivel nem értettek semmihez, kirabolták, tönkretették az írígyelt kultúrát. Az öntözőcsatornákat nem kezelték, a medrét nem tisztították, a sivatag homokja lepte be az Édekertet, Mezopotámia ma is sivatag. Az éden szó jelentése SU. EDEN, írják az orientalista tudósok az agyagtáblák olvasatát. Az i. e. X. évezred végére már kialakult az első földművelő telep a szabir őshazában, Észak-Mezopotámiában, a Nagy Zab folyó mentén. (A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben részletesen kifejtem.). Őseink évezredek óta adják át gyermekeiknek a föld, a növények, állatok ismeretét, szeretetét, a mesterségbeli tudást, és a munka szeretetét. Népmesevilágunk tükrözi gazdag lelkivilágunkat, a metaforákban elbeszélt történetekben az egyszerű, számkivetett sorsú fiú, árvalány beszél az állatok és növények nyelvén, vagyis ismeri a természet törvényeit, tudja, hogyan kell ápolni a növényeket, betakarítani a termést, hogyan kell gondozni az állatokat.

Gelb: „A SUBUR logogram 'sumir' kiejtéssel: su-bar, šu-bur, su-bur, az akkád ar-du „rabszolga" szó megfelelője egy szótaggyűjteményben, amikoris Gelb Delitzschre és Deimelre hivatkozik. *(Gelb 6. sz. lábjegyzete: Friedrich Delitzsch, Sumerisches Glossar, Leipzig, 1914, p. 287; Deimel, Sumerisches Lexikon II, II 53:5. Megjegyzés: a Šubur az akkád ardu kifejezéssel együtt semmiféle más publikációban nem jelent meg, hanem csak Delitzsch nem publikált szerkesztésében BE+ŠUBUR formában jelenik meg, és Deimel, Sumerische Lexikon II. 467-11: DUN-SUBUR = ar- du, hivatkoznak rájuk, de ő sem publikálta, VAT 10388: 15 b.)*

A legtöbb tudós egyetért abban, hogy az eredeti 'sumir' írás megkülönböztette ŠUBUR-t AŠ+DUN formában, a DUN, SUL, SAH-tól, miközben a későbbi babiloni módszer általában megtartotta ezt a megkülönböztetést, de az asszir szisztéma összekapcsolta SUBUR-t a SA-val, és megkülönböztette a DUN-tól és SUL-tól. A késő-babiloni szövegekben a SAH és DUN szó a 'disznó' jelzésére szolgált." ...

Most láthatjuk, hogy szabir őseinket már nagyon régóta gúnyolják, becsmérlik és rabszolgának nevezik. A semita akkádoknak volt saját kifejezésük a rabszolgára, mégis a subur szót használták az ardu helyett, valószínűleg miután leigázták, és rabszolgáikká tették őket. Arról is

tudomásunk van, hogy szívesen alkalmaztak, sőt ajándékoztak egymásnak szabir rabszolgákat, mert ügyes, szorgalmas, képzett, nagytudású ezermesterek voltak. Ezekután már azon sem csodálkozunk, hogy a semi asszirok, akik elvenen megnyúzták az ellenségeiket, a disznó állatot a SAH és a DUN szóval jelölték, 'a szabirok állata' nyelvi szerkezet helyett. Bár véleményem szerint gondot jelentett az egyszerű, kialakulatlan nyelvi szerkezetükkel kifejezni a jelzős szerkezetet, pl. a subarok háziállata, a disznó, annál is inkább, mert a leigázóknak nem voltak fogalmai sem a háziálatokra, sem a termesztett növényekre, mert nem voltak állatszelídítési, állattartási, növénynemesítési, földművelési, hát még öntözőcsatorna-építő ismereteik, mert annakelőtte kóborló, gyűjtögető életmódot folytattak, legfeljebb pásztorkodással foglalkoztak. Hagyományaik szerint főleg csak birkahúst fogyasztottak. (Természetesen egyéb kultúrális hátrány is meghatározta az életvitelüket, az építészet, tudományok, mesterségek, művészetek hiánya. Ezért is rombolták le, égették fel a városokat.) A semi babiloni hódítók a subarokat csúf, hollóképű, bagolyfejűnek, hurinak, hurritának nevezték. A mai napig is használják ezt a csúfnevet, és ennek a gúnynévnek a leple alatt akarják egyes történészek belopni magukat Mezopotámiába még ma is, ugyanis hurrita nép soha sem volt, akkor miért ne lehettek volna 'indo-germánok'? Ugyanis bizonyos, hogy a szabirokat nem tekinthetik őseiknek, mert a ragozó nyelvet beszélő szabirok őstörténelme a legrégibb ékírásos agyagtábláktól levezethető az ókori történetírók munkáin keresztül Árpád honvisszafoglaló szabirjaiig.

Gelb 24. o.: „A Sargon előtti időszaktól a késő-asszir időszakig a SU(.A) elnevezés és változatai jelen vannak az ékíratokban (tehát több ezer évig – a szerző megj.). Tehát a Sargon időszak előtti agyagtáblák szerint a lú SU. A jelentett embereket (szabir ember, lú = ember, SU = szabir), a SU. A^{ki} nevű településen földeket, a szabirok földjét, és a szabirok öltözetének, viseletének a nevét is." Itt Gelb hivatkozik könyvének 32. oldalára:

„The logogram ŠUBUR seems to be used at Fara not only as a personal name but also as an ethnic or professional desingnation. From such cases as Lu-lu Šubur and Tul-tul Šubur, in which Lu-lu and Tul-tul are personal names, it is evident that ŠUBUR stands in apposition to the preceding names. Comparison of Lu-lu Šubar at Fara with Lu-lu SU. A^{ki} in an Ur III text (p. 103) favors the conclusion that Šubur in the Fara texts means 'Subarian'. This term could be explained as denoting either a distinctly foreing ethnic element or, secondarily, a profession; cf. the modern term 'Swiss (guards)', which includes men of non-Swiss origin." Vagyis:

„A ŠUBUR logogram Fara-ban (Fara = Suruppak, a Fara szövegek a legrégibb ékírásos szövegek közé tartoznak – a szerző megjegyzése) nem csak személynevek, de etnikai és professzionális, hivatásbeli megjelölések is. Mint Lu-lu Šubur és Tul-tul Šubur, amelyben Lu-lu és Tul-tul személynév, egyértelmű, hogy a SUBUR hozzáadás a nevekhez (jelzős szerkezet) amelyben

a jelző megelőzi a nevet. Lu-lu Šubar a Fara-szövegben és Lu-lu SU.A^{ki} a III. Ur dinasztiabeli szövegben azt a következtetést vonja maga után, hogy a Šubur a Fara szövegekben szabirt jelent. Ezt a kifejezést úgy is magyarázhatjuk, mint egy megkülönböztetően idegen etnikai elemet, fogalmat, vagy másodszor hivatást, hivatkozva a modern terminológiára, mint a 'svájci gárda', amely nem svájci eredetű embereket is magába foglal."

Elemezve e fontos idézetet, látjuk, hogy a subar (szabir) kifejezés főnévként, tulajdonnévként, személynév gyanánt, köznévként, népnévként is használatos volt. Már a legrégibb ékírásos szövegekben jelen van a szabir elnevezés, ami minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a szubarok, vagyis a szabirok Mezopotámia őslakói. A nevüket is úgy írták, hogy a szabir Tul-tul, a szabir Lu-lu, az etnikai megjelöléssel együtt, pl. mintha azt mondanánk, hogy a magyar Kelemen, az etnikai hovatartozást, népük nevét, eredetüket is jelölték, (nyelvtanilag jelzős szerkezet), a subar szó foglalkozást is jelöl, pl. a szabir földműves. Kramer - a The Sumerians their History, culture, and character c. könyvének 40. oldalán - a szabiroknak tulajdonítja az első foglalkozásokat, pl. a földműves, állattenyésztő, halász, szövő-fonó, bőrfeldolgozó, ács, kovács, fazekas, kőműves. Az ősi népek tudták ezt, a keleti népek általában még ma is tudják, és azonosítják az első mesterségek fogalmával a szabir népet.

Gelb: „A Sargon-periódusban A.ŠÁ SU.Á, 'a SU.A föld' elnevezés használatos. A III. Ur Dinasztia adminisztrációs dokumentumaiban a lú SU, lú SU^{ki}, lú SU.A, és lú SU. A^{ki} használatos személynevekként ugyanúgy, mint állatnevekként. Arad-Nanna, a III. Ur Dinasztia negyedik királya, Su-Sin idejében, lú Su. A^{ki} kormányzójának nevezi magát. Ugyancsak ebben az időpontban egy szöveg ma-da ma-da lú SU^{ki}-ka gyanánt jelenik meg. A III. Ur Dinasztia végén egy hadműveletet indít lú SU. A^{ki}. Szintén ebből az időpontból való feljegyzés szól lú SU. A legyőzéséről Isbi-Irra, Isin királya által. Elamból találunk néha lú SU. A elnevezésű személyeket. Ezután hosszú ideig eltűnik az elnevezés, míg ismét meg nem jelenik SU vagy SU^{ki} formában a késő asszir szótagírásban és jóslat-szövegekben.

A Su^{ki}, vagy SU. A^{ki} kifejezés megjelenése három csoportra oszható: (1.) SU. A$^{(ki)}$ a Sargon előtti periódusban (a sargoni időszakban csak egyszer), emberekre és földrajzi helyekre vonatkozik, stb., Babilonban; (2.) (SU^{ki}) és SU. A^{ki} a III. Ur Dinasztia idején az agyagtáblákon idegen emberekre és állatokra vonatkozik, amelyeket a korai Isin periódusban és később itt-ott Elamban használtak; (3.) SU^{ki} a késő asszir szótagokban és jóslat-szövegekben fordul elő.

Hogy a SU^{ki}, vagy SU. A^{ki} kifejezés mit jelent, az csak a későbbi időszakok szövegeiből érthető meg, ahol bizonyos köznevek, és istennevek meg vannak külömböztetve a SU, SU^{ki}, SU. BIR^{ki}, vagy ina Šú-ba-ri elnevezés által. Azokban a szövegekben mindezeknek a kifejezéseknek csak egy jelentése lehet:

’Subartuban’, vagy a ’subarok földjén’. A rövid formájú SU általában a SU. BIR rövidítése, mint ahogyan a MAR a MAR-TU rövidítése, és a GU a GU-tium rövidítése *(l7. lábjegyzet O. Schroeder, Kleilschifttexte aus Assur verschiedenen Inhalts. Leipzig, 1920. 173: 24 és 27.)* **Ugyancsak ebbe az irányba mutat a SU. BIR^{ki} és a SU^{ki} egymást helyettesíthető használata a jóslatszövegekben**. *(18. lábjegyzet Ungnad fogalmazása szerint, Subartu, 69-94. o., különösen a 75. és a 84. oldal).* **Az a tény, hogy a késő-asszir forrásokban Subartu helyett SU$^{(ki)}$ áll, azt bizonyítja, hogy a SU(.A^{ki}) a korai szövegekben is csak Subartut jelent. Ungnad ezt a feltételezést tényként állítja, a tényt minden további nélkül elfogadta, mint ahogy előtte Langdon is, a III. Ur szövegekre,** *(20. lábjegyzet: Cambridge Ancient History I., 2. kiadás, 1924., újranyomva 1928. 452.)*, **és ezért elhanyagolta a bizonyítást. Ennek a hiánynak a pótlására szolgálnak a következő bizonyítékok:**

Isbi-Irra, Isin királya uralkodásának egyik évét így jelölte ’az év, amelyben Isbi-Irra legyőzte lú SU. A-t és Elam-ot’. Isbi-Irra SU. A-ra vonatkozó kijelentését két másik állítás is alátámasztja. Egy ’sumir’ levél szerint Isbi-Irra, Mari uralkodója elfogta Su-bir^{ki} Zi-gu-um-e nevű kormányzóját, és egy Mari-ból származó sumir levél feljegyzése szerint a Šubariiū (’subarians’) Isbi-Irra ellen fordultak. A legvalószínűbb, hogy Isbi-Irra, Mari urának, a későbbi Isin királyának ellenséges viszonya lú SU. A-val, Su-bir-$^{ki-}$vel és Šubariiū-val ugyanarra a történelmi helyzetre vonatkozik, ezért a SU. A subarian-t (szabirokat) jelent.

Isbi-Irra Ur elpusztításáról szóló feliratában lú SU.A Elam^{ki}-vel való kapcsolata, Eannatum feliratában Subartu (Šubur^{ki}-nek írva) Elám-mal való kapcsolata, valamint Naram-Sin feliratában (mat ŠUBUR$^{Su\text{-}bar\text{-}tim\text{-}ki}$, Su-bir és Su-búr-e^{ki} formában írva) kapcsolata ugyanarra a tényre párhuzamosan vonatkozik.

Ebben az idézetben Ur elpusztításával kapcsolatban Gelb hivatkozik könyvének 39. oldalára:

„The capture of the Subarians ruler in no way stopped the expanding drive of the Subarians, for it was Subarians and Elamites (lú SU^{ki}) who were instrumental in bringing the 3^{d} dynasty of Ur to an end. *(120. foot-note: See the reconstructed text edited by Samuel N. Kramer. Lamentation over the Destruction of Ur (AS No.12 /Chicago, 194/ p. 44:244, also Babylonian Expedition of the University of Pennsylvania. Philadelphia XXXI 3 rev. 3 corrected by Kramer in Journal of the American Oriental Society. New Haven. LX, 1940, 237.).* **Even as king of Isin Išbi-Irra (i. e. 1958-1926) again had trouble with the Subarians, as can be seen from the fact that he named one of his regnal years after a defeat of the Subarians and Elamites: mu ^{d}Iš-bi-Ir-ra lugal-e lú SU. A ù Elam bí-ra, ‘the year in which Išbi-Irra the king smote lú SU.A and Elam.’ .A clay liver model from Mari refers to Subarians (written Šu-ba-ri-ú) who ‘sent a message**

to Išbī-Irra and (then) turned to the side of the other,' i. e. turned against Išbī-Irra. *(122. foot-note: M. Rutten, 'Trente-deux modèles de foies en argile inserits, provenant de Tell-Harirl /Mari/', Revue d'Assyrologie, Paris XXXV, 1938, 43 f.)* **The facts given in these three statements fit together into a consistent picture if the terms Su-bir^{ki}, lú SU.A, and Šubariiū are interpreted as equivalents of one another /cf. p. 25/." Vagyis:**

„A szabir uralkodó elfogása nem állította meg a szabirok terjeszkedési folyamatát, végeredményben a szabirok és az elamiták (lú SU^{ki}, Elam^{ki}), akik együttesen megbuktatták a III. Ur Dinasztiát. *(120. lábjegyzet: lásd Samuel N. Kramer rekonstruált szövegét, Siralom Ur elpusztítása felett /AS 12. szám, Chicago, 1940./ 44:244, és a Babylonian Expedition of the University of Pennsylvania, Philadelphia XXXI 3 rev, Kramer által javított kiadást, Journal of the American Oriental Society, New Haven LV, 1940, 237.)* **Isbi-Irra-nak (i. e. 1958-1926.) meggyűlt a baja a szabirokkal, ami abból a tényből is látható, hogy az uralkodásának egyik évét a szabirok és elamiták legyőzéséről nevezte el: mu Is-bi-Ir-ra lugal-e lú SU-A u Elam bí-ra, 'az év, amelyben Isbi-Irra, a király legyőzte lú SU.A-t és Elamot.' Mariból egy agyagtábla hivatkozik a szabirokra (Su-ba-ri-ú), akik 'üzenetet küldtek Isbi-Irránnak és (akkor) az oldala ellen fordultak', vagyis Isbi-Irra ellen fordultak. E három állítás tényei összefüggő képet nyújtanak, ha a SU-bir^{ki}, lú SU. A, és a Šubariiū kifejezés egyelő értékkel vannak interpretálva."**

Gelb 26. o.: „Ugyanígy hasonlítható a III. Ur Dinasztia-beli táblán lévő Lu-lu-lú SU. A^{ki} és a Fara táblán lévő Lu-lu Šubur. Miután Šubur a régi szövegekben ugyanúgy használatos a subarok földjére, mint a subar népre, nem kell-e feltételeznünk, hogy a SU. A^{ki}-nek hasonló jelentése van a III. Ur Dinasztiabeli táblák személyneveivel?" Ebben a bekezdésben Gelb hivatkozik munkája 103. oldalára: „Lu-lu lú SU. A^{ki} Cf. Lu-lu Šubur in the Fara texts (p. 32), Nu-ul-lu-(ú) at Nuzi, and Lu-ul-lu, the names of a governor know from the chief inventory from Qatna. All these names presumably are derived from Lullu(bi), the name of a land east of the Tigris somewhere in the Zagros Mountains. Lullum/bians are mentioned in close connection with Subarians in Assyrians historical inscriptions of the end of the 2nd millennium B.C. (see p. 46)." Vagyis: „Lu-lu lú SU. A^{ki} a Fara szövegekben Lu-lu Subur, Nuziban Nu-ul-lu-(ú) egy kormányzó neve, aki egy Qatna-i leltárból ismeretes. Feltételezhető, hogy mindezek a nevek Lullu(bi)-ból erednek, ez a föld a Tigris folyótól keletre, valahol a Zagrosz hegységben volt. A Lullubiakat a szabirokkal közeli kapcsolatban említik az i. e. II. évezred-végi asszir történelmi feliratok."

Gelb ebben a bekezdésben foglalt állítása mérhetetlenül fontos a szabir-magyar őstörténet szempontjából, mert azonosítja az észak-mezopotámiai szabirokat egy Elam melletti másik országgal és népével, Lullubi-val, vagyis perdöntően bizonyítja, hogy a Tigristől keletre a Zagros hegységig, és a

környékén élő népek az ős-szabirok leszármazottai. Ezzel szemben elszomorító, hogy a mai nyugati történészek és a magyar finnugorista történészek hallani se akarnak a szabirokról, ehelyett a 'hurrita' népetnikum gúnynevét használják. Ugyanis az indo-európaisták köztük akarják megtalálni az őseiket.

Gelb: „A III. Ur Dinasztia idején gyakran használják a juh és a kecske földrajzi eredetével kapcsolatban a lú SU(.A^{ki}) kifejezést. Ez a tény párosulva azzal a megfigyeléssel, hogy Subartu ismert volt a gyapjújáról (Su-bir^{ki}) és azon kívül egy szövetfajtáról, viseletről (TÚG SU. A), ez a tény is segít megállapítani, hogy SU. A = SU. BIR^{ki}."

Megjegyzem: a III. Ur Dinasztia idején számontartották, hogy a szabirok szelídítették meg a juhot (az i. e. X. évezred végén), a kecskét, ezek a szabirok háziállatai, ők értettek az állattartáshoz, földműveléshez, és az igényes ruházat készítéséhez. I. e. 7000-ből már megtalálták a szövőszék kőnehezékeit, a szövés-fonás nyomát Jarmoban, számontartották ezt, és a szabirokról nevezték el, azaz velük asszociálták a gyapjút, a kelmét, a ruházatot. Ez a tény igen nagy időbeli különbségben van azoktól az indo-germán történetíróktól, akiknek ősei még az i. utáni 5-6. században is csak tövissel összetűzött állatbőrökben jártak és az alsóruházatot sem ismerték. De ez a történelmi valóság igen távol áll a finnugoristák, és az indo-germánista történészek nézeteitől is, akik a magyaroknak a legjobb esetben is csak barbár, nomád vagy veremlakó múltat szánnak.

Gelb: ....„Hogy SU^{ki} és SU. A a III. Ur-szövegekben szabirt jelent, arra a bizonyítékot az a tény szolgáltatja, hogyha nem így alkalmaznánk a kifejezést, akkor a III. Ur-beli dokumentumokban a szabirok teljesen említés nélkül maradnának. Ebben az esetben nehéz lenne megmagyarázni, hogy a szabirok, akik a történelmi- és gazdasági szövegek szerint nagyon fontos szerepet töltöttek be az ó-akkád periódus előtti, majd az ezt követő, ó-babiloni dőszakban, teljesen eltűntek volna a III. Ur dinasztiából. Csak ha a SU(.A^{ki})-t a szabirokkal azonosítjuk a III. Ur periódusban, csak úgy kerülhetjük el a történelem rekonstruálásának ezt a zavazó hiányát.

Tehát látjuk, hogy a SU(.Aki) a második csoportban subarians, ugyanúgy, mint a SU^{ki} a harmadik csoportban, mostmár csak az marad hátra, hogy kiderítsük a SU.A^{ki} jelentését az első csoportban. Igaz, hogy a Sargon előtti időszak szövegei nem eléggé specializáltak ahhoz, hogy határozottan levonhassuk azt a következtetést, hogy ezek a korai SU. A^{ki,} a subarok földjét jelenti. De SU. A^{ki} a Sargon előtti szövegekben, és ŠUBUR a még korábbi Fara szövegekben egyaránt subarokat (szabirokat) jelent.

Időrendben nézve a SU. A és SU kifejezést, azt látjuk, hogy SU. A csak a legkorábbi periódusokban, SU a legkésőbbi időszakban, amíg mindkettő, SU. A és SU a közbeeső periódusokban jelenik meg.

Lehetséges, hogy a SU. A nem szimbólum, de a szimbolikus szótagolásos betűzéssel a jelentése SU-BUR ('subarian'). A SU. A A jelének olvasata BUR-ként addig igazolhatatlan, amíg határozott bizonyítékot nem tudunk erre felmutatni. *(Gelb 26. lábjegyzete: a közvetett bizonyíték a 98. oldalon van összegyűjtve)."*

Lásd Gelb könyvének a 98. oldalát: „Az A egyenlő értékű a BUR-ral?

HA. A^{ki}, A. HA^{ki}, Ha-bur és SU. A^{ki}, mindegyik kifejezés jelentése Subarians (szabir - a szerző megj.) Ámbár mindkét megegyezés bizonyítása körülményes, nekem meggyőzőnek látszik. Langdon javasolt olvasata HA. A^{ki}-ként igazolatalan; ő még nem is próbált bizonyítékot ajánlani az A bur értékkénti olvasatára. De a Langdon interpretálása szerinti HA. A^{ki} Ha-bur^{ki}-ként megegyezik az én lehetséges olvasatommal, mely szerint SU. A^{ki} jelentése egyenlő Su-bur^{ki}. De mindkét olvasat (nem magyarázat és megegyezés) mindaddig bizonytalan marad, amíg a bur, bar és bir érték nincs bizonyítva az A jel olvasatára.

Az asszirológia tudományának kezdetén a bur olvasatát az A megjelölésére általában elismerték."

Gelb 27. o.: „Feltételezhető, hogy a szimbolikus SU. A, vagy szótagírásos SU-bur rövidített formája SU; de amint azt Jacobsen megfigyelte, ilyen rövidítések a korai időszakokban ismeretlenek." ...

Gelb 28. oldal: ... „A III. Ur Dinasztia végén jelenik meg a SU. BIR^{KI} szimbolikus forma, Subartu földjének neve helyett. Ezután ez a kifejezés használatos – időnként teljesesen kizárólagosan – az egész asszir-babiloni történelem végéig. Már évekkel ezelőtt megállapították, hogy a különböző szótagírásokban a SU.BIR^{KI} Subartu-t jelent *(35. lábjegyzet: Lásd Rudolph E. Brünow, Classified List of All Simple and Compound Cuneiform Ideographs. /Leyden, 1889/ No.198),* **de a 'sumir' olvasatú bir jel EDIN értelmezése mindaddig ismeretlen maradt, ameddig két különböző szótagírás minden kétséget kizáróan be nem mutatta, hogy EDIN a SU. EDIN kombinációban az országnévre vonatkozik, olvasata bi-ir vagy bir.** *(37. lábjegyzet: Thureau-Dangin, Reve d'Assyriologie. Paris . XVII /1920/ 32; Ungnad, Subartu 25. o.).* **Egy késő-sumir, Naram-Sinre vonatkozó irodalmi műben Su-bir helyett Su-búr-e^{ki} változat jelenik meg, (36. o.) ez azért érdekes, mert összeköti a subir kiejtési módot a subur-ral, amint fentebb láttuk."**

A szabir-magyar őstörténelem szempontjából rendkívüli jelentőségű Gelb megállapítása, melyet több tudós, köztük Delitzsch, Thureau-Dangin, Ungnad, stb. is megerősít. Ugyanis azt jelenti, hogy EDIN, EDEN, vagyis az édenkert azonos a subarok földjével, a szabirok országával. Ismét bebizonyosodik, hogy a subar (szabir) nép hozta létre ezt a földi paradicsomot az öntözéses földműveléssel. A vízözön után betelepült, "sumirnak" elnevezett

népetnikum vallásos költeményei, eposzai szerint ezt a földi paradicsomot készen kapták, az istenek teremtették nekik. Friedrich Delitzsch a Wo lag das Paradies? c. könyvében (1881., Leipzig) (Hol volt a Paradicsom?) a paradicsomot, az édenkertet, a szabirok földjét és a szabir népet Észak-Mezopotámia területére helyezi.

Gelb 28. o.: „Szótagolásos írás. – Az első szótagolásos írást az akkád Subariium birtokosesetű formában a Sargon periódus-beli agyagtáblákon találták. A ŠUBUR országnév birtokosesete Su-bar-tim formában jelenik meg Naram-Sin egyik feliratában. A III. Ur periódusból nem találok akkád szótagírást. De a Šubartum országnév és birtokosesetű formája, Šubarûm, lerövidítve a Šubariium kifejezésből többször előfordul a következő, ó-babiloni időszakban. Különböző személyek nevét Šu-ba-ri-im, Šu-ba-ri-a-am, Šu-ba-ri-tum, Šu-ba-ru-ú, vagy Šu-ba-ri-ti formában írták." Gelb hivatkozik könyvének 43. és a 105. oldalára: ... „But it is not only from year names and historical inscriptions that we draw our information about the Subarians in the period of the 1st dynasty of Babilon. Legal and administrative documents and even private letters are full of references to Subarians..." Vagyis: ... „Nem csak az évek elnevezéséből és történelmi feliratokból nyerjük az ismereteinket a szabirokról az 1. babiloni dinasztia idejéből. Jogi és hivatalos dokumentumok, sőt még a magánlevelek is tele vannak a szabirokra vonatkozó hivatkozással"...

Gelb: „A Šu-ba-ri megjelölés Susa-i agyagtáblákról is előkerül ebből az időpontból. Egy Mari-ból származó levélben van egy utalás ma-a-at^{ki} Šu-bar-tim és egy akkori időbeli: 'Az év, amelyben Ibal-pi-El elfogta a Subartum (írva ma-at Su-bar-tim) ország hadseregét'. Egy jóslás szövegben Mariból Su-bar-ri-ú ' (a szabirok) úgy vannak megemlítve, mint Isbi-Irra, az első Isin-i király ellenségei.

A középső és késői asszir időszakban az asszirok folyamatosan használják a mât (vagy um-ma-an) Šu-ba-ri-i és a mât Šu-bar-te kifejezést. Az ú. n. „Synchronistic History" (egyidejű történelem) az asszir nézőpont szerinti, nem a babiloni írásmód szerint mât Šu-ba-ri.

A kasszu periódusban, Babilonban találjuk betűnként leírva a Su-bar(ti), Su-ba.ru-ú, és Su-bu-ri-i elnevezést.

Az Amarna-levelekben mât SU-ba-ri, Bogazköy-ben Su-ba-ri-i és Zu-pa-ri-i formában írják a szabirok nevét.

A késői asszir-babiloni szótagolások és irodalmi művek – jóslatok, csillagászati szövegek, stb. – nagyrészt a babiloni befolyás következtében használják a betűzést, pl. SU-bar-tu, SU-bar-tu(m), Su-bar-ta, Su-bar-ti. A ritkán előforduló Subaritu melléknév HAR-ra = hubullu szótagolt formájában fontos, mert a šubur, subur formára van alapozva. A késő-babiloni időszak betűzése szerint Su-ba-ru-um és SU-bar-re(a-a).

A subar szótőn kívül, amelyre a Subarien van alapozva, van egy rövidebb forma is, subr, amit a birtokos esetű alakban a Šubiriu(m) formában használnak, és a Šubria országnévben. A subar>subr fejlődése megegyezik az akkád fonetikus módszerrel, amely megengedi egy rövid, hangsúly nélküli középső magánhangzó kihagyását, mint zikaru < zikru és az országnév Naw/mar < Namri. A rövidebb formát Assziriában és Bogazköyben használták, míg Babilonban ismeretlen volt.

A legkorábbi megjelenés, forrásadat a subr-ra alapozott formában Kappadóciában: amtám Šu-ba-ri-tám egy szubar rabszolgalányt jelent, hasonlóképpen, mint az am-tám Ki-lá-ri-tám.

A šubr származékszavai gyakoriak a Közép-Asszir időben, amikor a birtokos esetet: Šu-ub-ri-it-tu(m) és Šu-ub-ri-ta a rabszolgalányra alkalmazzák és egy fajta gabonát Šu-ub-ri-ú, szabirnak hívnak. Amint a következő példákban látható: 1 imēr 60 qa še-u(m) damqu^{gú} Šu-ub-ri-ú; 1 imēr 50 qa še-u(m) Šu-ub-ri<ú> damqu kab-ru; 16 imēr še-u(m) Šu-u(b-ri-ú).”

Nagyon fontosnak találom a szabir gabona kifejezést, mert tudták, hogy a szabirok termelik, ők is nemesítették ki vad növényekből. Többször hivatkoznak arra, hogy a szabir rabszolgákat, Speiser és Gelb említi, hogy a világos bőrszinű rabszolgákat – tehát akik nem voltak semiták - nagyon szerették, mert mindenhez értettek, növénytermesztéshez, állattenyésztéshez, ipari- és házimunkákhoz, művészetekhez. Tény, hogy amikor egy népetnikum lerohanta, leigázta a városokat, kultúrtelepüléseket, rabszolgájává tette a nép egy részét.

Gelb 30. o.: „A Bogazköy táblák tisztelettel emlegetik a hanigalbati Šarru Šu-ub-ri-ú, ’a szabir királyt’. De miután mindkét tábla megrongálódott, nem lehet különösebb történelmi jelentőséget tulajdonítani ezeknek. Végül, Šu-ub-ri-ia-na-aš U-up-aš, ’Subarian Tešup,’ adatolható egy Bogazköy hurrita szövegből. *(54. lábjegyzet:KUB = Keilschrifturkunden aus Bogazköy. Berlin. XXVII 46 i 19, 25, 27, 30 és 31 /beleértve több változatot/.)”*

Azért nagyon érdekes ebben a szakaszban Gelb kijelentése, mert egyrészt megállapítja, hogy Hanigalbatban, Mitanni fővárosában Sarru Su-ib-ri-ú nevű szabir király uralkodott, másrészt az indo-germanista, indo-európaista író szerint ennek a ténynek nem lehet nagyobb jelentőséget tulajdonítani, sőt nem szabad, mert az indo-európai történészek igyekszenek a Mitanni birodalmat ’hurrita’ birodalomnak beállítani. Sőt az indo-germán ősiségüket keresve odáig jutottak már, hogy azt állítják, hogy a ’hurrita’ királyok indo-germán neveket vettek fel Mitanniban trónralépésük után. Most még tovább mennek, mert ma már egyenesen a Mitanni birodalmat kezdik indo-európai királyságnak nevezni. Még a ’hurrita’ királyság elnevezés is képtelenség, mert a ’hurriták’ szabirok voltak, hát még milyen képtelenség az indo-európai birodalom feltételezése, amit pl. Gernot Wilhelm állít az

Archaeology Odyssey 2001. május-júniusi számában. Erről bővebben írok később a ’Hurriták’ c. fejezetben. Gelb ’hurrita szövegnek’ nevezi a Bogazköy szövegben megjelenő ’Subrian Tesup’, vagyis a szabir Tesup istenre vonatkozókat éppen ennek az indo-európai irányzatnak a hatása alatt.

Ami pedig ebben a szakaszban a Šu-ub-ri-ia-na-aš U-up-aš, „Šubrian Tešup” kifejezést illeti, igen fontos megjegyeznem az U-up-aš névvel kapcsolatban: Három középkori arab forrásban találunk utalást – az i. után 737-743 között lejátszódó történelmi eseményekkel kapcsolatban Bal’ami krónikájában (az Orosz Akadémia kiadása, 1844.), Baladhuri 1866-ban, Leidenben kiadott „Futuh al-Buldan” című művében, és a Kairóban, 1921-ben kiadott Ibn-al-Athir krónikában. Földrajzi nevek, folyók, tartományok stb. arab elnevezéssel szerepelnek, és kiderül, hogy a Kaukázus-vidéki „al Lakz” nevű területről van szó. Az eseményekkel kapcsolatban Padányi Viktor Dentumagyaria c. könyvének 276. oldalán írja:

„Krisztus u. 735-től 743-ig az arab birodalom északi tartományainak kormányzója a damaszkuszi kalifa megbízásából az uralkodócsaládnak egy Marwan nevű tagja, aki az északi határt jelentő Kaukázus-vonal védelmével van elfoglalva és több hadjáratot vezet Kazária ellen is. Amint az említett arab források közlik, Marwant és hadseregét 737-től 740-ig egy makacs és nagyarányú felkelés katonai vérbefolytása foglalja le.

Az arab hódítás óta különböző lázadások úgyszólván napirenden vannak ebben az északi térségben, a szóbanforgó felkelés azonban igen nagyarányú és központilag irányított, nagy területet magába foglaló felkelés, amelynek színhelye al Lax, és amelynek élén a lakosság egykori urának leszármazottja áll, akinek a neve arab írásban ’Upas Ibn Madar’.

Az ’ibn’ arab nevek után a nemzetséget megjelölő nevet vezeti be, szószerinti fordítása ’fia’. Árpád-kori magyarban szokásos névmegjelölési gyakorlat szerint annyit jelent: ’-nembeli’, vagyis a név ősmagyarban így adható vissza: ’Madar nembeli Upas’, vagy ’Upas, a Madar nemből’ (V. ö. a Huba nembeli Szömöre, később ’Szömöre de genere Huba’).

Semmi, de semmi kétség nem férhet ahhoz, hogy a szóbanforgó ’Madar’, vagy a bizánci forrásokban található ’Mazar, Matzar’ név ugyanerről a területről azonos a néhány évtizeddel később Meotiszban felbukkanó ’Magyar’ törzsnévvel, de affelől sem lehet kétség, hogy amint ezt már más helyen kifejtettük, a ’d’, ’z’, ’tz’ különböző volta arra mutat, hogy a hangzó, amit a bizánciak ’z’-vel s ’tz’-vel, az arabok meg ’d’-vel próbáltak visszaadni, sem nem ’z’, sem nem ’d’.

A szóbanforgó név minden kétség és merészség nélkül a ’Magyar’ szóval adható vissza. A szóbanforgó terület szabir terület és hemzseg a ’magyar’ név különböző változataitól babiloni, asszir, perzsa, görög, örmény és bizánci forrásokban egyaránt.

Az ’Upas’ névre Árpádkori neveink sorában nem találtam példát az ’Opos’ névre azonban több példa van, a legismertebb a szerencsétlen emlékezetű Salamon hűséges vitéze, a ’Ják-nembeli Opos’, akit krónikáink ’Bátor’ Opos néven említenek (ll. szd.), de van Opos név több is. Az arabból átírt s ’Upas’-nak írt név talán az Opos név mása torzult formában (de lehet esetleg ’Aba’, sőt Huba is). Ha ez így van, megtaláltuk Kézai Simon Magister ’Chabá’-jának az apját, Edemen nagyapját, Ügek dédapját, Álmos ükapját, és ez a Magyar nembeli Opos, az Árpádház eddigelé ismert legrégibb névszerint is megállapítható őse, akinek, mint majd a későbbiekben látni fogjuk, valamikor a 690-es évek végén, vagy a 700-as évek elején, a századforduló körül kellett születnie.”

Az Upas névvel és Padányi idézetével kapcsolatban megjegyzem a következőket: Előszöris U-up-aš, szabir írással Upas Tesup szabir főisten neve, aki az Ég és Föld ura. Ismeretes, hogy a szabiroknál ’sumiroknál’, sőt a későbbi semita népeknél (akkád, asszir, babiloni, stb.) a királyok neve nagyon sokszor istennevet is tartalmaz. A szabir-’sumir’ király az isten nevében és megbízásából uralkodó papkirály (pátesi). Néhány példa Novotny Elemér, Sumir nyelv – Magyar nyelv c. könyvéből: Nu-um-us (Ni-im-iš) = Ég gyermeke, Il-lu gal-lu = Ég gyermeke, Du-an-na, vagy Du-mu-an = Ég gyermeke, En-me-en-du-an-na = Uralkodó, az Ég urának gyermeke, Gal-an-na, vagy Kal-an = Ég gyermeke, Ib-bi il-lu = az Ég (Isten) fia. A legutolsó ’sumir’ király neve Ibbi sin (Ib-bi-sin, vagy Ib-bi-il-lu-sin). Árpád és utódai a fejedelmi székben a keresztény királyság megalapításáig (1000.) megtartották a több-ezer éves kultikus hagyományokat, sőt még az Árpád-házi keresztény királyok alatt is ’kisértenek’ a szabir-’sumir’ bizonyosság ősi hagyományai. Pl. Aranybulla pecsétjén II. Endre király feje mellett jobbról a ’dingirt’ (istent) jelentő nyolcágú csillag, balról a holdsarló látható, ami a ’sumir’ ősi képírásban a Holdistent (Din-gir, Zu-en [Sin] vagy Na-an-na-ar) jelenti. Be-es-ter – Be-es-te-er-ze = Teremtő fiai (Beszterce).

A szabir – magyarok őstörténete c. munkám 102-107. oldalán foglalkoztam ÁRPÁD nagyfejedelmünk nevének magasztos eredetével. Sumerológusok ékírás-fordításai „a népáradat kiválasztottja”, „dicsőségre kiválasztott” „népfő”, „élet”, „életet adó” megjelöléssel fordítják Árpád nevét. A civilizáció kezdetén, amikor az életet az először nemesített gabona, az árpa jelentette a Tigris folyó felső vidékén, ahol a Nagy Zab folyó ömlik belé, Árpachi-ta földjét Árpád kormányozta (a napisten harmadik fia az Enciclopedia Biblica és a Dictionaire de la Bible közlése szerint). Az őslakosság még Kr. u. 635-ben, az arab hódítás kezdetén is ezen a területen élt, melyet az ősi térképek Arphaxad-nak neveznek (Ancient Nations, Bryant). Szabir-lakta területeken számtalan Árpád-királyságot alapítottak a leszármazottai, a Halaf időszakban Arpachiyah a szabir nép birodalmának a központja, Vallis Budge szerint az észak-egyiptomi dinasztia megalapítója ER-PAT, ER-PET, vagyis

Árpád, Michael Haberlandt szerint az egyiptomi Osiris is a Zab folyó menti ER-PAT SAB-ÚR ősétől származtatja magát, de a későbbi ős-egyiptomi dinasztiákban is előfordul az ER-PAT királynév, i. e. az I. évezredben a mai Szíria területén, Aleppo közelében volt Árpád nevű önálló fejedelemség, az ős-iráni médek, a keleti szabirok leszármazottainak királya Arphaxad. A királyok és a helységnevek a nevükben őrzik évezredeken keresztül a szabir nép teremtés-misztérium fogalmából kifejlődött valláskultuszát, rituális szertartásaikban IS-TEN földi megtestesülése, a dicsőségre kiválasztott uralkodó az elvetett magból fakadó életre, népére IS-TEN-től kér áldást, áldozatot mutat be. Mondáinkban máig fennmaradtak a szimbólumok, Álmos, vezérlő fejedelem, miután átvezette népét a Vereckei-hágón, fehér lovat áldozott, és barázdát szántott, míg fia, Árpád elvetette a magot. Küldetését beteljesítve átadta fiának a hatalmat. Árpád őse, Atilla királyunk nevének jelentése A = víz, TI – LA = élet, az élet vize. (Ezért kell a több-ezer éves múltú nevet helyesen Atillának írni.) A 'turáni'-nak nevezett népek kultikus szobrai kezében tartott tálkából az élet vize lassan kifolyik, az élet elmúlását jelképezve. A Duna ősi neve, Ister az "élet vize". Dentumagyaria folyói hasonlóan az élet fogalmához kötődnek: a Don szabir neve Ten = élet, IS –TEN = örök élet. Árpád nagyfejedelmünk papkirályi (pátesi) szimbóluma a párduckacagány, az ős-szabir földre, Catal-Hüyükre vezet vissza, az i. e. a VI. évezredbe, a Cambridge Ancient History (Vol. I. Part, l. 311. o.) írja, ..."Leopard skines were probably ceremonial." "A párducbőrök valószínűleg ceremoniális kellékek voltak."

Tehát Tesup szabir főisten – Upas – U-up-aš, a szabir-'sumir' ékíratok agyagtáblákról fordított Upas név elvezet minket a Krisztus utáni VIII. évszázad derekán élő Upas ibn Madar-hoz, Árpád őséhez, amit kétségkívül megerősít a három arab történetíró krónikája - „Upas ibn Madar"-nak királyi leszármazottnak kellett lennie. Arthur Ungnad Subartu c. könyvében (187-190. o.) szól az ős-szabirok természetvallásáról, ahol Tesup az istenek társadalmának főistene, az Ég és a Föld ura. A termékenységet az Ég istene és az Anyaföld közötti házassággal magyarázták. Tell Halaf ásatásakor előkerült Tesup, Hepet, az isteni házaspár és Simike napisten képmása is. Urartuban Tesebe, a vihar istene az istenek között a második helyen áll, azonos a szabir-'hurrita'Tesub-bal, majd a későbbi asszir Adad-dal. Egész Kis-Ázsiában imádták, bikán álló alakkal szimbolizálták, aki villámokat tart a kezében, felesége Huba, a szabir-'hurrita' Hepet (a főisten Haldi, a Hadúr).

Az istenek földi képviselői a papkirályok (pátesi), felségjelük a párduckacagány, mely címet és felségjelet Árpád nagyfejedelmünk is örökölte. És amint az említett három arab forrás „Upas ibn Madar"-nak jelöli Árpád apjának Álmosnak az ükapját, akkor megvilágosodik előttünk, hogy miért nevezik a nem finnugoros magyar őstörténetkutatók a 896-os honvisszafoglalók zömét szabirnak, Megyer vezértörzsükkel az élén.

Gelb 30. o.: „Ami pedig a kezdő sziszegő s-hangot illeti, megfigyelhetjük, hogy az Ó-Akkád és az Ó-Babilon-i periódusban a kiejtésben š. *(55. lábjegyzet: Az Ó-Akkád betűzésben az s hangot š-sel jelölték, lásd előzőleg Gelb American Journal of Semitic Languages and Literatures, Chicago LIII /1936/37/ 34. Az ó-babiloniaiak csak az š betűzést használják. A Su-bar-tim kifejezést, amely egy Ó-akkád felírat Ó-Babiloni másolata, melyet természetesen úgy kell értelmezni, mint az eredeti Ó-Akkád orthographia helyesírás utánzata..Ugyanebben a felíratban mind ugyanazt jelenti: ga-li-sa-ma, su-a, u-sa-rí-(bu), stb. /URI No. 274 i 8; ii 3; ii 21/)*. **A következő időszakokban ennek a sziszegő s hangnak az írásmódja váltakozik. Amíg az asszirok š-sel írják, a babiloniak a kasszu időszaktól kezdve a subarok nevét s-sel betűzik. Ennek az új betűzésnek az oka ismeretlen. Ungnad magyarázata, hogy az asszir š és a babiloniak***.(56. lábjegyzet: Subartu 24. o .)* **s-sel írása a ténynek nem megfelelő, mert az ó-babiloniak határozottan š formát használtak írásban. Jacobsen megfigyeli, hogy a babiloniak s-sel írták (su-kal, su-bur, stb.), a sumer-hez hasonlóan, az asszirok š-sel (šu-uk-kal, šu-bur, stb.), nem alkalmazható a mi esetünkben, kivéve, ha bebizonyítható, hogy a különbség a sumér transzliteráció s-sel a kasszu időszakban kezdődött.** *(57. lábjegyzet: Jacobsen hivatkozik a Delougaz and Lloyd, Pre- Sargonic Temples in the Dijyala Region / Oriental Institute Series. Oriental Institute Publication, Leipzig LVIII, 1942, pp. 293 f, n. 10./)***"**

Figyeljük meg, hogy az ó-akkád és az ó-babiloni időszakban a szubar szókezdő s betűt š-sel jelölték, majd az asszirok is megtartották ezt a formát, míg a 'sumirok' és a kasszuk s-sel írták. Tudjuk, hogy az ó-akkádok, az ó-babiloniaiak és az asszirok semiták, és nem tudták helyesen kiejteni az s-betűt, sőt nem tudtak különbséget tenni s és sz hang között, a szabir-'sumirok' és a kasszuk agglutináló, vagyis ragozó nyelvet beszéltek, a 'sumirok' a szabirok tanítványai, a nyelvet is beleértve, a kasszuk pedig egyenesen az ős-szabirok közvetlen leszármazottai. Az agyagtábla-fordítók kivétel nélkül a flexibilis nyelven beszélő – tehát nem ragozó – és főleg 'indo-európaiak, tehát nem csoda, hogy a fordítással, betűkiejtéssel, szótagolással, betűzéssel alapvető nehézségeik vannak. Ez a tény is perdöntően bizonyítja, hogy a sokkal nagyobb betűkészlettel rendelkező magyar nyelv sokkal alkalmasabb az agyagtáblák fordítására. Minden hangnak van megfelelő írásjele, és kiejtéskor nem torzulnak, nem változnak sem a magánhangzók, sem a mássalhangzók, betűkihagyás nincs. Azon vitatkoznak, hogy s-sel vagy sz-szel kell-e kimondani pl. a subar szót, vagyis fordítani az agyagtáblák felíratait. A magyar s hangot sh-val, š-sel jelzik. Vita közben gyakran saját magukat is cáfolják.

Gelb: "Since the form with initial š is older and better attested than that with initial s, we should, to be exact, say Šubarian or Shubarian instead of Subarian. But the modern practice of spelling many words – Sumerian, Samaritan, Sabbath, stc. – with s, even though they go back to original, š, may justify our spelling Subarian.

Outside of Mesopotamian cuneiform sourses the name of the Subarians appears as Šbr at Ra's Shamrah (pp. 20 f.) Dhorme's indentification of the Sáspeires, Sápeires, Sábeires, Sábiroi, and Sábēroi (to whom might possibly be added some other similarly named peoples not cited by Dhorme) of classical sources with the Subarians, *(58. foot-note: P. Dhorme, "Soubartou-Mitani," Revue d'Assyrologie, Paris VIII, 1911, 98. f.),* **Although phonetically admissible** *(foot-note 59: The basic form sabir would stand in the same relation to subir as sagir to sugir. The last three forms are known as equivalents of Subartu.)* **is at present unprovable. The chief difficulty lies in the fact that it is impossible to localize the peoples of the classical sources in one definite region; at various periods they seem to have occupied widely separated areas of Asia, such as Armenia, Iran, and Turkestan.** *(60 foot-note: Cf. Pauly-Wissowa-Kroll, Real-Encyclopädie der classischen Alterumswissenschaft, under Saberoi and Saspeires..).***Vagyis:**

„Miután az eredeti š- forma a régibb, mint az eredeti s, pontosnak kell lennünk, Šubarian, vagy Shubarian a Subarian helyett. De a modern gyakorlat s-sel betűzi a szavakat – Sumerian, Samaritan, Sabbath, stb., – még akkor is, ha az eredeti š-sel volt írva, igazolhatja a Subarian betűzésünket.

A Mezopotámián kívüli ékíratos forrásokban a Subarians Šbr formában jelenik meg Ra's Shamra-ban (a legnagyobb, és a leghíresebb ősi Földközi-tengeri kikötővárosban, Ugaritban a szerző megj.) Dhorme azonosítása Sáspeires, Sápeires, Sabeires, Sábiroi, és Sábēroi (amelyhez valószínűleg még más hasonló népetnikum-elnevezések is tartoznak, amelyekre Dhorme nem hivatkozott) a klasszikus történetírók forrásadataival azonosította a szabirokat*, (58. lábjegyzet: hivatkozik P. Dhorme a Revue d'Assyrologie c. folyóiratban, VIII. 98., 1911-ben megjelent „Soubartou-Mitani" c. cikkére),* **ámbár fonetikusan elfogadható** *(59. lábjegyzet: a sabir alapszó kapcsolata a subir-hoz ugyanolyan, mint a sagir - sugir szavaké, mindhárom forma ismeretes, ugyanazt jelenti Subartuban.),* **jelenleg nem igazolható. A fő nehézség abban a tényben rejlik, hogy lehetetlen meghatározni a népetnikumokat a klasszikus forrásadatokból egy meghatározott régióban; úgy tűnik, hogy a különböző időszakokban Ázsia, Örményország, Irán és Turkesztán nagy területein, elkülönülten éltek.** *(60. lábjegyzet: hivatkozás a Pauly-Wissowa-Kroll, Real-Encyclopädie der classichen Altertumswissenschaft, under Saberoi and Sasperires.)"*

Ebben a két szakaszban Gelb először is elismeri, hogy lényegében az š és s kiejtése közötti különbség nem lényeges, mert a modern betűzési gyakorlat – Sumerian, Samaritan, Sabbath stb. esetében is s–sel ír, így tehát a Subarian betűzés igazolva van. Amint látjuk a fő probléma a subar-szabirokkal kapcsolatban nem abból áll a tudósok között, hogy szabirok léteztek-e, sőt a XX. század közepe előtti és a XIX. századi kelet-kutatók nagyrésze elismeri a

„sumirok” előtti létezésüket Mezopotámiában, hanem, hogy š–sel vagy s–sel írják-e nevüket. Ezt a tényt azért kell kihansúlyoznom, mert az egyik barátom arról értesített, hogy kiadvány jelent meg Magyarországon arról, hogy szabirok pedig nem léteztek. Természetesen tudják a finnugoristák, hogy ha a honvisszafoglaló magyarok szabir származását beismernék, az a finnugorista elméletük bukását jelentené. Inkább azt mondják, hogy a szabirok nem is léteztek. Ezért is idézek ennyit a legnevesebb keletkutatóktól, hogy a magyar nép lássa, mennyire félrevezetik a tudományos történész körök még ma is a magyar népet az eredetét illetően.

A második szakaszban pedig, amikor Gelb Dhorme-re hivatkozik az ugariti Ŝbr (szabir) népetnikumi megjelöléssel és annak a klasszikus történetirók által Saspeires ... stb.-nek elnevezett népcsoportjával kapcsolatban, meg kell jegyeznem, hogy az a szabir-magyar őstörténelem szempotjából perdöntő fontosságú. Ugyanis ez a bizonyíték a „sumirok” előtti (presumirnak nevezett) népetnikumot azokkal az ókori szabirokkal köti össze, akiktől közvetlenül Árpád honvisszafoglaló szabirjai származtak. Tehát több mint tizenegyezer éves történelmi folytonosságot mutat be, minden más népet túlszárnyalva töretlen históriai kronológiában. Gelbnek gondot okoz követni, hogy a klasszikus történetírók szerint a különböző időszakokban milyen földrajzi területeken éltek a szabir népek. Pedig pontosan meghatározzák a lakhelyüket, a szomszédaik, ellenségeik által adott nevüket, történelmi tetteiket is: „Super hos (Persas) ad ventum Aquilonem habitant Medi, super Medos Sapires, super Sapires Colchi ad Septemtrionle pertingentes mare, in quod influit flumen Phasis.” írja Herodotos pl. a Historiarum L. IV.-ben. A Mahabharata Udyoga 10. fej. 2-3. így mondja: ..., mindaz a daytya nemzetség, melynek neve ’SU’-val kezdődik, a szkiták híres ’SU’ törzséhez tartozott.” Ezt megerősíti Strabo, amikor a saját koráról ír: „A Káspi-tengertől délkeletre azok a szkiták élnek, akik a ’SU’ törzshöz tartoznak.” (Geographia Vol. II. 2. szakasz jegyzete). Amint fentebb láttuk, a ’SU’ a subarok, szabirok későbbi rövidítése, de a korai mezopotámiai időszakokban nem használtak rövidítést a subur-sabar-subar-szabir szóra.

Gelb 31. o.: „Earliest traces

HA. A^{KI} dynasty? – Our earilest contact with Subarians may go back to the first antediluvian Sumerian dynasty, which is said to have resided at Eridu, according to a variant text, at HA. A^{KI}. Since the name of the latter city, which is frequently mentioned in connection with Eridu, is given in Akkadian translations as Šu-ba-ri and the like, it is possible that the city HA. A^{KI} – Ŝu-ba-ri of the first Sumerian dynasty was named after the Subarians (cf. pp. 94-96)”. Vagyis:

„A legrégibb nyomok

HA.A^{KI} dinasztia?

A szabirokról a legrégibb nyomok visszanyúlnak az első, vízözön előtti sumir dinasztiához, melyről úgy tudjuk egy HA. A^{KI}-ban talált irat-változat szerint, hogy Eriduban volt. Miután HA. A^{KI} város nevét Eriduval kapcsolatban gyakran említik, akkád fordításban Ŝu-ba-ri és hasonló, lehetséges, hogy HA. A^{KI}-Šubari, az első sumir dinasztiát a subarokról nevezték el."

Gelb megállapításához hozzá kell fűznöm, hogy kutatásim alapján sok tudós állítja, hogy a vízözön előtt (kb. i. e. 4000.) a 'sumirok' még nem jelentek meg Mezopotámiában, tehát csak szabir dinasztiáról beszélhetünk.

Gelb: „Fara – azok a képírásos agyagtáblák, amiket Ur, Uruk és a Jemdet Nasr-ban találtak, csaknem teljesen érthetetlenek a jelenlegi tudásunk szerint, a legkorábbi olvasható sumir dokumentumok Fara-ból, Dél-Babilonból valók. *(6l. lábjegyzet: A. Deimel, Die Inschriften von Fara. I. Liste der Archaischen Keilschritzeichen, Wissenschaftliche Veröffentlichungen der deutschen Orient-Gesellschaft, Leipzig XL; II. Schultexte aus Fara, WVDOG XLIII; III. Wirtschaftstexte aus Fara, WVDOG XLV; R. Jestin, Tablettes sumériennes de Ŝuruppak concervées an Musée de Stambul, Paris, 1937. Néhány agyagtábla későbbi ásatásokból Faraból, amikkel már S. N. Kramer is foglalkozott 'Új agyagtáblák Faraból', Journal of the American Oriental Society, New Haven LII, 1932, 110-32.)* **Annak a bizonyítása, hogy a szubarok ott voltak Faraban, magyarázatra szorul, ezért óvatosan kell az ügyet kezelnünk.**

A Šubur személynév a Fara táblákon Deimel *(62. lábjegyzet: Fara III 47 f)* **és Jestin személynév-listája szerint a leggyakrabban használt személynevek Faraban. A Šubur személynevet ugyanolyan logogrammal, szimbólummal írták, mint a Šubartum országnevet, a késő Ur-beli, Naram-Sin felíratában, és valószínűleg azt jelenti, hogy 'subarien', vagy Subartu. Akkor tehát egy olyan személynév lenne, mint a francia, Franciaországban, ... a szaxon Németországban és még ehhez hasonló nevek más nyelven. Amint a francia név eredetileg az olyan franciákra vonatkozott, akik angol területen éltek, ugyanúgy a Šubur név Fara-ban feltehetően először csak a valódi szabirokra vonatkozott. De amint a későbbi franciák Angliában már angoloknak számítottak, így a szabirok, akiket Faraban találtak kétségkívül sumiroknak vehetők figyelembe. De nincs jele annak, hogy a személyek, akik ezt a nevet viseik, mások lehetnek, mint sumirok. Akiknek Šubur a személynevük, pékek (mu-hal-dim), vagy, sőt fő-pékek (ugula-mu-hal-dim)** *(64. lábjegyzet: Deimel, Fara III. 66 IX, 71 IV, 104 II; Jestin, Tablettes sumériennes de Šuruppak.../Paris, 1937/ 126 ref. III.),* **kovácsok (si-mug)** *(65. lábjegyzet: Deimel, Fara III. 76 XIV; Jestin Tablettes sumériennes de Šuruppak /Paris, 1937/ 57` IV.)***; írástudók (dubsar) vagy fő-írástudó (ugula-dubsal)** *(66. lábjegyzet: Deimel Fara III 25 V, 36 VI f, 77 XVI.;Jestin Tablettes sumériennes de Šuruppak Paris, 1937/ 430 IV, 897.),* **és általában mint hivatások vannak megjelölve, akárcsak a Fara szövegben említett sumirok. A Šubur szimbólumokat Faraban nem csak**

személynevekként használták, hanem etnikum és foglalkozás megjelölésére is. Olyan esetekből, mint Lu-lu Šubur *(67. lábjegyzet: Deimel. Die Inschriften 5 II, 7 V, 57 II, 60 IV von Fara; Jestin Tablettes sumériennes de Šuruppak.../Paris, 1937./ 1 VI, 7 rev. III),* **és Tul-tul Šubur** *(68. lábjegyzet: Jestin, Tablettes sumériennes de Šuruppak /Paris, 1937/ 2 III. 102 rev. II, 115.),* **amelyben Lu-lu és Tul-tul személynevek, az bizonyos, hogy a Šubur melléknév az előző nevek jelzős szerkezetét jelenti. A Lu-lu Šubur és Lu-lu SU. A^{ki} összehasonlítása Faraban egy III. Ur korabeli szövegben azt a konklúziót részesíti előnyben, hogy a Šubur a Fara szövegekben 'Subariant' jelent. Ezt a kifejezést úgy is magyarázhatjuk, hogy egy meghatározottan idegen etnikumot jelöl meg, vagy másodszor hivatást, mint a modern kifejezés 'svájci (gárda)', amelyben nem svájci eredetű emberek is vannak.** *(69. lábjegyzet: nagyon valószínűtlen, hogy a subur a Faraban 'rabszolgát' jelentene, mert ennek a logogram-értéke csak szótagolásban jelenik meg, és mert Arad, az általános kifejezés a rabszolgára.)."*

A Fara-ban talált agyagtáblákkal kapcsolatban Gelb azt mondja, hogy a képírásos táblák olvashatatlanok a jelenlegi tudásuk szerint, de Fara ékírásos agyagtáblái a legrégibbek közül való szabir-'sumir' dokumentumok. Fara, más néven Suruppák a vízözön előtti öt legrégibb város egyike Mezopotámiában. Ezek a városok több neves keletkutató tudós bizonyítása szerint subar alapításúak (pl. Speiser, Ungnad, stb.). Suruppák jelentőségét az a tény is emeli, hogy innen származik a 'sumir Noé', Utnapistim. Az a tény is nagy jelentőséggel bír, hogy Deimel és Jestin személynév listáin a Subur név a leggyakrabban használt személynév Suruppákban, vagyis minden kétséget kizáróan vízözön előtti, szabir alapítású város, feltehetően Eriduval a másik legrégibb „sumirok" előtti várossal együtt.

Gelb 32. o.: „Sargon előtti időszak

A Sargon előtti időszakban a Šubur szót majdnem ugyanolyan értelemben használták. Gyakori személynév, gyakori foglalkozás feltüntetésére, mint kovács, pohárnok, kertész, stb, ugyanúgy, mint Farában korábban. *(70. lábjegyzet: E. g. H. de Genouillac, Tablettes sumériennes archaiques /Paris, 1909/ 119. o.).*

Most tűnik fel, hogy a SU.A már nehezebb probléma. Öt szöveg, mely Lugalbanda és Urukagina királlyal kapcsolatos, akik Lagasban uralkodtak rövid idővel a Sargoni dinasztia kezdete előtt, a következő feladattal foglalkozik:

1. **Búza adag (ziz-ba) Lú SU.A részére, en-si-ka-gé-ne, ERIN-ra-kam részére, nanga részére é-SAL-gé-ne, és nanga részére nam-<dumu>-gé-ne.**
2. **Gyapjú adag (síg-ba) Hé-Ba-ú nin-en-si-ka részére, Lul engar részére, Nanga-ama-mu dam Lugal-u-ma gal-uku-ka részére, Ama-šag**

részére, Arad-šu-ga-lam-ma nu-gig részére, és Lul dam SANGU.GAR részére, mindannyiuk lú SU. A-me (szabir ember). . .”

Ezeken az agyagtáblákon tehát azt találjuk, hogy lú SU.A, lú SU.A-me, lú SU.A-ne és SU.A^{ki} földjei, vagyis a négy esetből három etnikai vagy hivatásbeli, míg a negyedik, SU. A^{ki}, topográfiai megjelölést fejez ki.

Deimel hívta fel először a figyelmet ezekre az esetekre és különböző magyarázatokat ajánlott. A lú SU. A lehet ’auf lange Zeit angestellte Leute’ (hosszabb ideig alkalmazott emberek, a sz. m.) vagy ’Zins-, Steuerbeamter’ (bérlet,- és adóhivatalnokok*). (75. lábjegyzet: Deimel, Šumerisches Lexicon. Roma 1927-37.).* **Más helyen úgy gondolta, hogy a lú SU.A ’gehören zum Kultpersonal’ (kultikus személyek, papok viselete), de hozzáteszi, hogy ezt még tovább kell kutatni** *(76. lábjegyzet: Deimel, Orientalia IX-XIII. 165*.**) Máshol felhívja a figyelmet Deimel a Sargon előtti agyagtáblákon TÚG SU.A gyanánt megjelenő kifejezésre, amit ő ’Pelzkleid’ ’szőrmeruha’ vagy ’Zottelpelzrock’ ’hosszúszőrű bunda’-ként értelmez. A lú SU.A Deimel szerint a vallásos szertartásokon résztvevő személyek, akik a TÚG SU.A öltözetet viselik, amely valamiféle hivatalos viselet, vagy éppen rendfokozatot kifejező egyenruha.**

Szükségtelen itt a lú SU.A-val kaplcsolatban a Deimel ajánlotta részletekbe bocsátkozni, főleg azért, mert amint azt Deimel saját maga is beismeri, minden magyarázata egyszerűen találgatás. A 25. oldalon bemutattam, hogy a III. Ur-időszakból származó SU(.A^{KI}) szabirokat jelent. A Sargon előtti agyagtáblákon szereplő szövegekben a SU. A szintén szabirokat jelent, ahogyan én látom, nincs semmi akadálya annak, hogy szabiroknak nevezzük őket. Tehát a SU. A^{ki} így egy terület lenne, amit a szabirokról neveztek el, és a TÚG SU.A pedig egy szabir öltözet. Azonban az a tény, hogy a szabiroknak nevezett személyeknek ezeken az agyagtáblákon ’jó szumir nevük van’ és a lagasi uralkodó családjához és a királyi család udvartartásához tartoznak, úgy vehetjük, hogy ebben az időszakban, úgy, mint a korábbi, a Fara időszakban a ’subar’ kifejezés nem csak egy etnikai elnevezés, hanem hivatásbeli megjelölés is. A SU.A elnevezés nyomai Lagas körül ismét csak azt mutatják, hogy egy nagyon régi szabir település teljesen asszimilálódott a szumirokkal, átvették a sumir neveket, részt vettek a sumir életben, úgy, mint a népesség többi sumir tagja.

Lugal-Anni-mundu, Adab uralkodója idejében jelenik meg először a Subartu elnevezés, mint egy idegen politikai egység. Erről csak egy sokkal későbbi időből, I. babiloni-dinasztiabeli agyagtábla-másolatokból értesülünk. *(80. lábjegyzet: lásd erről Jacobsen véleményét. The Sumerian King List, AS, 11. 1939. 102. o.).* **Némely jelentéktelen szakasz említi, hogy ’hadisarcot vittek, a Cedar Mauntains /kur ^{giš} eri-na/, Elam^{ki}, Mar-ha-ši^{KI}, Gu-ti-um^{KI}, Su-bir^{KI}, Mar-tu, Su-ti-um^{KI}, és a hegyekből Eanna /kur É-an-na/ uralkodója.** *(81. lábjegyzet: szövegmagyarázat H. G. Güterbock, Zeitschrift für Assriologie, Leipzig,*

XLII, 1934. 40-47. o. és Ungnad, Subartu, 31. és 36. o.) **Jegyezzük meg Subartu helyzetét Marhasi és Gutium között, Mezopotámia keleti részén és Amurru és Sutium nyugati részén.**

Az első történelmi hivatkozás Subarturól a korai Lagas-i időszakból származik, Eannatum uralkodása idejéből. Ezt az országot háromszor említi a feliratai ban. Először: Eannatum arról beszél, hogy legyőzte Elamot, Šuburkit és Uruat. Két másik esetben csak Elam és Šuburki legyőzését említi. Bár ezekben a szövegekben semmit sem mond Subartu fekvéséről; de miután Eannatum, Lagas uralkodója nem világhódító, valószínűleg (talán csak egyszerű betörés) csak Elam és Subartu egyes részterületeire vonatkozik, Lagas szomszédságában).”

Ignace J. Gelbtől az ős-szabirok korai, „sumirok” előtti, mezopotámiai jelenlétének igazolására szükségesnek láttam bemutatni ezeket a hosszú idézeteket, annak ellenére, hogy a nagy szabir-„hurrita” vitában a „hurrita” álláspontot képviselte Arthur Ungnaddal szemben, aki a „hurritákat” szabiroknak tartotta, és gúnynak tartotta a szabirok „hurrita” elnevezését (a hurri, barlangi madárról, bagolyról). Jelenleg az a feladatom, hogy minél több nagy tudós és kutató által bemutassam a szabir népet a „sumirok” előtti időszakban. Kb. fél-millió ékírásos agyagtábla került elő Mezopotámiából. Már ezek a legelső írott történelmi források írnak a szabir népről. Ezek a tények alátámasztják, sőt bizonyítják azt az elméletemet, hogy a szabirok Mezopotámia őslakói, a mai emberiség – utolsó eljegesedés utáni – civilizációjának megalapozói.

Arthur Ungnad a vízözön előtti szabirokról

Arthur Ungnad a legnevesebb szabir-szakértő, akit egyenesen „pánszabiristának” neveztek el a kutatókortársai, így rendjénvalónak találom, hogy az ő munkáiból idézve is ismertessem a szabirok legkorábbi mezopotámiai jelenlétének nyomait

Arthur Ungnad már 1909–ben (Beiträge zur Assyoriologie. Leipzig VI.) elhintette az ú. n. pánszabir (Pan-Subarian) elmélet magvát, amelyet aztán a későbbi munkáiban fejlesztett ki bővebben. Így 1915–ben azt indítványozta (Orientalista Literaturzeitung, XVII 241. Leipzig), hogy a Tusratta levél nyelvére és a levélben szereplő személynevekre vonatkozó „mitanni” megjelölést töröljék el, és helyette a szabir (Subaräer, Subarian) kifejezést használják, mert bebizonyosodott, hogy „Mitanni” csak egy politikai és nem pedig egy nyelvi egységet képviselt. Az első igazi, jellemző kép A. Ungnad pánszabir elméletéről valójában az 1923–ban megjelent tanulmánya. (A. Ungnad: Die ältesten Völkerwanderungen Vorderasiens. Ein Beitraag zur

Geschichte und Kultur der Semiten, Arier, Hethiter und Subaräer /Kulturfragen, Heft 1, Breslau, 1923/. Ebben a tanulmányában Ungnad kifejti, hogy kutatásai folyamán - már a Kr. e. 2500-2000–re tehető időpontból - talált olyan ékírásos feljegyzéseket, melyek szabir kereskedők és rabszolgák jelenlétét igazolják az ekorabeli Babilonban (Mezopotámiában). Ugyanebben a tanulmányában találjuk azt a megállapítását is, hogy Assurt, az asszirok híres fővárosát, a szabir Uspia és Kikia építtette. Ez a megállapítása azért is rendkívül fontos, mert az indo-europai történészek ennek ellenére azt állítják Mitanni néhány királyáról - köztük Uspia és Kikia hercegről, hogy árja neveket vettek fel királlyáválasztásuk után. A mitanni birodalmat szeretnék kisajátítani, indo-európai birodalommá minősíteni.

Ungnad az ú. n. Amarna korszakban szinte mindenütt szabirokat talált a Közel-Keleten, így Anatóliában, Mezopotámiában, Szíriában, Palesztinában és Egyiptomban is. És miután Subartu a „sumir”–akkád tradició szerint felosztott akkori világ egyik negyedét alkotta, így Ungnad arra a messzemenő következtetésre jutott, hogy a Palesztinától a Kaukázusig terjedő nagy térkör őslakossága (Ureinwohner, aboroginal population) szabir volt, és a „sumirokat” is megelőzték Mezopotámiában. Ungnad ugyancsak szabir eredetűnek vélte az addig hettitának tartott művészetet is, sőt a „hettita hieroglif”–nak nevezett írást a szabirok legősibb írásának tartotta.

Ungnad Subartu (l936. Berlin, Leipzig) c. könyvében foglalkozott legrészletesebben és leghosszabban a szabirok őstörténetével, az igazolható legkorábbi időktől egészen a késő-asszir időszakig. Tanulmányozta, analizálta az ékiratos agyagtáblákat, és nyelvészeti és történelmi következtetéseket vont le, figyelembe véve számos kutatótársa munkásságát, véleményét. Három fő részre osztott könyvéből: - I. Einleitung (Bevezetés), II. Quellen (Források) és III. Ergebnisse (Eredmények) – az Eredmények részből, a 109. oldalról közlök megállapításokat, feltételezéseket és konklúziókat szabadfordításomban az őshonos szabirok mezopotámiai jelenlétének bizonyítására:

Ungnad, 1o1. §: „Nagy nehézségekkel kell megküzdenünk, amikor a Subartu nevet analizáljuk és magyarázni akarjuk. Először is bizonyos, hogy a Subartu akkád szót a sumirokhoz kell visszavezetni. Ezt a sum. szót subar-nak ejtették, és valószínű, hogy a legrégibb ideogrammákból vezették le, mint az Eannatum és Naram-Sin ékírásos feliratai ban talált su-bar, a magashangú s-bur és šubur alak.

Lugal-anna-mundu feliratától különbözve, minden valószínűség szerint az elkövetkező időkben modernizált klasszikus subar elnevezés egészen az akkád birodalom idejéig használatos volt és így megmagyarázható, hogy ez a kifejezési forma lett az alapja az akkád subar-tu formának (vagyis a subar az akkád nőnemű tu végződést kapta): és a klasszikus semita akkádok és babilóniak erre alapozták ezt a dinasztia kifejezést.

A később általánosan használt SU. EDEN ideogramma, ami a subir kifejezés helyett állott, aligha lehet az ősi formája az akkád subartu-nak, hanem a számos, eddig alig ismert sumir dialektusból származhat. Hogy milyen alapra helyezik a korai subar és a későbbi subir kifejezést, azt eddig homály takarja, és azt sem tudjuk, hogy melyik sumir dialektushoz tartozik a subir.

Még más Subartura vonatkozó dialektus változatok is léteznek a glosszáriumokban, erre vonatkozóan bemutathatjuk a sugir, sagir és hubur kifejezéseket. (Sumerisch-akkadischen Liste V R 16 a. b.). Máskülönben ismert szabályok szerint a sumir fődialektus (EME. KU) g-vel ejtette (a subar kifejezést, a sz. m.), míg a fiatalabb (EME-SAL) dialektus b-vel ejtette, E. Speiser valószínűsítette, hogy ezt a dialektust az ország nem sumir lakossága beszélte. A sagir forma keletkezése ismeretlen, és még homályosabb a hubur szó kialakulásának a története. Valószínűleg a subar egy mellék formája, ebben a dialektusban az s hang h hanggá változik, úgy mint pl. a görögben a sus 'disznó' hús-ra változik. De nem találtunk több példát erre a sumir hangzóváltásra.

102. §. Még homályosabb, zavarosabb kisérlet a subar és a vele rokon formák egyfelől, és másfelől a hubur kifejezés levezetése a sumirból, az a tény, hogy sum. subar mint 'magasság' *(2. lábjegyzet: az EDEN is magasságot jelent...)* **(tárgyesetben elátu), de a hubur magyarázata 'mélység' (tárgyesete šaplátu), az 'alvilágot' jelenti. Ennek a nehézségnek a tisztázását csak a mitológián keresztül tudom megtalálni: miszerint mindkettő, a subur és a hubur kifejezés az alvilág, a halottak birodalmának (túlvilág) kifejezése, úgy képzelték el ezt a sötétség földjét az ismeretlen északon, ahol az alvilág hegye Arallu is ott van**. *(3. lábjegyzet: Az arany neve is nab-nit a-ra-al-li sumirul az Arallu terméke /K 221, Rs. 24: vgl. Beiträge zur Assyrologie, Leipzig, III, s. 236/. Máskülönben az AT úgy mondja, hogy 'északról jön az arany.').* **Tehát a subur és hubur az északi hegyvidéket is jelenti, és ebből már a nem mitikus északi föld jelentés is kifejlődött. Mindezt azonban csak egy próbálkozásnak kell tekintetünk a Subartu név magyarázata nehézségeinek megvilágosítására. Mindezeken kívül még azzal a lehetőséggel is számolnunk kell, hogy a subar, stb. kifejezés idegen forrásból származik, és nekünk eddig ismeretlen régi őslakosság szava is lehet.**

104. §. Subartu országra sok sumir kifejezés adott, ami más országokról nem mondható el. Ez azt mutatja, hogy ez az ország a sumir időkben jelentős volt. Nem csak Subartut, de Elamot is a sugir, sagir kifejezéssel jelölték. Hogy egyáltalán felfogjuk ezt a tradiciót, figyelembe kell vennünk, hogy a nem EME.SAL dialektust beszélő szumirok a legkorábbi időkben nem tettek különbséget sagir és sugir között. Ez Subarturól a legkörültekintőbb tájékoztatás. Hogyan lehetséges egy ilyen következtetés, miszerint Subartu és Elám ugyanaz? Egyrészt a jóslat szövegekből levezetett történelmi tény, hogy

Subartu Anšan-nal, a keleti Elammal a III. Ur Dinasztia idején politikai egységet képezett. Másrészt a faj története és az archaeológiai fejlődés mutatja, hogy az elő-ázsiai Keleten, a legkorábbi történelmi időkben Elő-ázsia őslakosságát a Közel-Kelettől Észak-Palesztináig és még a mai Irán területén is, a sumir területeket kivéve, és azok megérkezése előtt is, a keletázsiai meredek-koponyájú (Ungnad így jellemezte az ős-szabirokat, a sz. m.) embereknek kellett laknia minden valószínűség szerint."

Ungnad idézetei igazolják a szabirok jelenlétét Mezopotámiában a „sumirok" megjelenése előtti- és utáni időkből is. Speiserhez hasonlóan ő is megállapítja, hogy az elamiták is szabirok voltak, sőt még azt is kijelenti, hogy a „sumirok" mindkét népetnikumot agyanazzal a sa-gir, su-gir ideogrammával jelölték, vagyis egy népnek tartották őket. Az említett könyvemben ismertettem azt az elméletemet, hogy az ős-szabirok jó termőföldeket, majd később rezet és egyéb fémet keresve a folyóvölgyekben három kontinensre szétterjeszkedtek. Ungnad megerősítit ezt a feltevésemet, amikor azt írja, hogy „Előázsia őslakosságát a Közel-Kelettől Észak-Palesztináig és még a mai Irán területén is" megtaláljuk, ezt az őslakosságot szabirnak tartja, határozottan állítja, minden kétség nélkül. Tehát összefoglalva Speiser, Gelb és Ungnad megállapításait – amelyet megszámlálhatatlan kelet-kutató tudós hasonló munkáira is alapoztak (lásd a lábjegyzeteket) megállapíthatjuk, hogy a szabirok voltak Mezopotámia őslakói. A szabir-magyarok történetét vissza tudjuk vezetni eddig az ősmúltig, nemcsak nyelvészeti, de régészeti leletekre alapozva is. Saját kutatatásim pedig azt mutatják, hogy ezek a szabir őslakók, akik megalapozták az ősi kultúrális, politikai és vallási életet, tanítómesterei az utánnuk következő népeknek, kultúráknak, mint a „sumirnak" elnevezett népnek is. Három kontinens hatalmas területköreiben a szabirok rakták le a civilizáció alapját, történelmi jelentőségük hosszú évezredek óta érvényesül. A keleti népek a mai napig tisztelettel őrzik a szabir nép nagy ősi tekintélyét. Nem csak az írott történelem bizonyítja, keleti tudósokkal beszélgetve magam is többször meggyőződtem arról, hogy ismerik és tisztelik a szabir-magyar nép múltját, mely még - az utolsó eljegesedés után - a neolatikus forradalomnak nevezett növénynemesítő és állatszelídítő- háziasító tevékenységükkel kezdődött. Sok keleti nép rokonainak tartja a későbbi évezredekben nyugatra vándorolt szabir-magyarokat. A szabirok mezopotámiai őshonosságának még több eredeti bizonyítékát A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben már bemutattam, valamint a folytonosságot az ősszabiroktól Árpád nagyfejedelmünk honvisszafoglaló szabir-magyarjaiig, és Padányi Viktor munkásságát is figyelembe véve származásunk szabir-onogur elméletének neveztem el.

Tehát bizonyítva látjuk, hogy a „szumirok" megérkezése előtt Mezopotámia őslakói, a „szabirok" már civilizált társadalomban éltek, az írás

és az írott történelem a szabirok nevéhez fűződik. Most nézzük, mit mond ez az első, írott történelem a „sumirok” további történelméről.

Az őstörténészek, sumirológusok Mezopotámia őstörténelmét vízözön előtti- és utáni korokra osztják. A „sumirok” megjelenését általában a vízözön tájára, vagy kissé későbbre datálják.

A tudósok rendelkezésére áll Thorkild Jacobsen kitűnő összeállítása, mely a korai mezopotámiai királyok névsorát tartalmazza a királyságok kezdetétől az i. e. XVIII. századig. Ez a híres „Sumir Király Lista (Sumerian Kings List). Ez a felbecsülhetetlenül értékes dokumentum összesíti és magábafoglalja az ősi „sumir” tradiciókat, és időrendi keretbe illeszti a szabir-„sumir” hőskor nagy királyait, legendáit, mondáit. A „sumirok” hőskorában a fél-istenek, az istenekkel egyenlő státussal és emberfeletti erővel rendelkező királyai hatalmas tetteket vittek véghez, akárcsak a későbbi hindu, görög, német mondákban stb. Kutatásaim azt mutatják, hogy ezek a későbbi hőskorok a szabir-„sumir” mondákból erednek. Csak a Király Lista felfedezése, megfejtése és összeállítása óta kezdjük megérteni, hogy ezek a hősök csak félig mitológiai alakok, valójában történelmi szereplők.

*****

Most pedig bemutatom Sir Leonard Woolley, Excavation at Ur (Ur ásatása) és George Roux, Ancient Iraq (Ősi Iraq) c. könyvéből a Király Lista vízözön előtti uralkodóit.

A „Sumir Király Lista” szerint a királyság először Eriduban ’bocsáttatott le az egekből ’. Ezt a kijelentést elégedetten veszem tudomásul, mert A szabir-magyarok őstörténete c. könyvem második kötetében mintegy ötven oldalt szentelek annak bizonyítására, hogy Eridu városát a szabir nép alapította. Bemutattam, hogy Eridu ásatási történetének első hat (18-12.) szintje után lehet csak a „sumirok” megjelenéséről beszélni a legrégibb „sumir” településnek számító városban. A lista szerint két király, A-lu-lim és A-la(l)-gar uralkodott Eriduban (Woolley listájában Eridu neve Nun-ki). A királylista szerint a királyság ismeretlen okokból, Bad-tibira városában ’folytatódott’. Itt három király uralkodott, En-me-en-lu-an-na, En-me-en-gal-an-na és maga Dumuzi ’a pásztor-isten’. Az a tény, hogy Dumuzi ’a pásztorok-istene’ mint király is szerepel a Királyi Listán a vízözön előtti időben, a „sumirok” megjelenése előtti Mezopotámiában, perdöntő jelentőségű a szabir-magyar őstörténelem szempontjából. Először is a mezopotámiai és közel-keleti ősi valláshiedelem egyik legnépszerűbb istene, királya és egyénisége, Dumuzi a Király Lista bizonysága szerint is már a vízözön előtti időben megjelenik, mint az autochton ős-szabir nép királya, istene. Láthatjuk, hogy a leghíresebb kelet-kutatók, mint pl. Gelb, Speiser, Ungnad, stb. ezt a vízözön előtti népet nem „sumirnak”, hanem subarnak, szabirnak tartják, nyelvüket a „sumirtól” eltérőnek látják. Dumuzi még az i. előtti hatodik században is közkedvelt isten

keleten. Bebizonyosodott, hogy az ős-szabirok istenét átvette a későbbi „sumir”, akkád, amorita, babilóni, asszir és számos közel-keleti népcsoport, nem csak a szabir leszármazott népek. Az ős-szabirok ősisége és domináns szerepe tehát ezzel az alapvető valláshidelmi ténnyel is bizonyítva van már ettől a korai időszaktól. Bizonyossá válik, hogy a fúzió után a szabir és a „sumir”-nak elnevezett népet, kultúrát nem lehet különválasztani.

A Király Lista szerint Bad-tibira után Larak lett királyi város, királya En-sib-zi-an-na, majd Sippar városa következett (királya neve ismeretlen), utánna Shuruppak városa, királya neve En-me-en-dur-an-na. Georges Roux Ancient Iraq c. könyvének 97. oldalán Ubar-Tutu néven említi, hivatkozva az Ó-Testamentumra.

Ezekről a királyokról nem találtak különösebb feljegyzést, azon kívül, hogy nagyon hosszú uralkodási időt tartanak számon a nevük mellett (több tízezer évet). Ez a későbbi korai dinasztiák királyaira is vonatkozik, de már rövidebb uralkodási idővel, a tudósok erre nem találnak magyarázatot. Georges Roux pl. azt írja (i. m. 97. o.): „Ezek a hihetetlen számok furcsán hasonlítanak a bibliai Ádám utódainak életkorára, nem valószínű, hogy rejtett jelentése lenne, egyszerűen abból a széleskörben elterjedt hiedelemből fakad, hogy az emberek az aranykorban sokkal hosszabb ideig éltek és természetfeletti tulajdonságokkal voltak megáldva. A ’sumir’ Király Lista vízözön előtti szakasza Ubar-Tutu, Shuruppák város királyának említése után a következő szavakkal zárul: ’Az árvíz mindent elsöpört’.”

A „s u m i r” v í z ö z ö n - t ö r t é n e t

Az őstörténészek és mitológusok sok nép vízözön történetét tartják számon az ősmúltból, közülük a bibliai vízözön történet a legismertebb.

S. N. Kramer így vezeti be a ’sumir’ vízözön történetet a History beginns at Sumer c. könyvének 150. oldalán:

„That the Biblical deluge story is not original with the hebrew redactors of the Bible has been known from the time of the discavery and deciphering of the eleventh tablet of the Babylonian ’Epic of Gilgamesh’ by the British Museum’s George Smith. The Babylonian deluge myth itself, however, is Sumerian origin. In 1914 Arno Poebel published a fragment consisting of the lower third of a sixcolumn Sumerian tablet in the Nippur collection of the University Museum, the contents of which are devoted in large part to the story of the flood. This fragment still remains unique and unduplicated, and also scholars have been ’all eyes and ears’ for new deluge tablets, not a single additional fragment has turned up in any museum, private collection, or

excavation. The piece published by Poebel is still our only source, and the translation prepared by him is still basic and standard.

The contents of this lone tablet are noteworthy not only for the flood episode, although that is its main theme, but also for the passages preceeding and introducing the deluge story. Badly broken as the text is, these passages are nevertheless of significance for Sumerian cosmogony and cosmology. They include a number of revealing statements concerning the creation of man, the origin of kingship, and the existence of at least five antediluvian cities. Here, then, is practically the entire extant text of the myth with all its tantalizing obscurities and uncertaninties. It provides an apt example of what the cuneiformist is up against, and of the suprises the future holds in store for him.

Since it is the lower third of the tablet that is preserved, we start right off with a break of some 37 lines, and there is no way of knowling just how the myth began. We then find a deity addressing other deities, probably stating that he will save mankind from destruction and that as a result man will build the cities and temples of the gods. Following the address are three lines which are difficult to relate to the context, they seem to describe the actions performed by the deity to make his words effective. Then come four lines concerned with the creation of man, animals, and plants." Vagyis:

„George Smith, a British Museum munkatársa által felfedezett és megfejtett babilóni 'Gilgamesh Eposz' tizenegyedik táblája óta ismeretes, hogy a Biblia vízözön-története, amit a héber szerkesztők írtak, nem az eredeti vízözön történet. De a babilóni vízözön-történet is 'sumir' eredetű. 1914-ben Arno Poebel az Egyetemi Múzeum Nippur gyűjteményéből való hat soros agyagtábla töredék alsó harmadának a fordítását publikálta, amely túlnyomórészt a vízözön történetéről szólt. Ez a töredék egyedüli példány, a tudósok nagy igyekezetük ellenére sem találtak többet, sem múzeumokban, sem magángyűjteményben, sem ásatásokon. Poebel fordítása még ma is az egyetlen forrásanyag.

De a tábla tartalma nem csak a vízözön-történet miatt figyelemreméltó, habár ez a fő témája, hanem a vízözön történetét megelőző szakaszok tartalma miatt is. Annak ellenére, hogy erősen megrongálódott, ezek a szakaszok fontos betekintést nyújtanak a 'sumir' kozmogóniába és kozmológiába. Az ember teremtésére, a királyság eredetére, és legalább öt vízözön előtti város létezésére is fényt derítenek.

Miután csak a tábla alsó harmada maradt ép, csak a 37. sortól ismerhetjük meg a történetet, nem tudjuk, hogyan kezdődik. Egy isten beszél a többi istenhez, valószínűleg azt mondja, hogy megmenti az emberiséget a pusztulástól, és ezért az emberek felépítik az istenek városait és templomait. A beszéd után három sor következik, amelyet nehéz a tárgyra vonatkoztatni; de

úgy tűnik, hogy az isten szavait teszik hatásossá. A következő négy sor az ember, állatok és növények teremtéséről szól.”

Dr. Zakár András, magyarországi római katólikus lelkész – két hercegprimás titkára – A sumér Hitvilág és a Biblia (l972. Garfield, N. J. USA) című könyvében részletesen leírja Kramer ’sumir’ vízözön-történetét, ezért nem részletezem.

V.

I. KISH DINASZTIA

A ’sumir’ Király Lista szerint a vízözön után ’a királyság ismét az egekből küldetett le’ ’lowered from heaven’, ezúttal Kis városa kapta. Királyai Sir Leonard Wooley listái alapján: 1. GA-UR, 2. GUL-la-Nidaba-an-na, 3. (?), 4. (?), 5. Ba-..., 6. (?), 7. Ga-li-bu-um, 8. Ka-lu-mu-mu, 9. Ka-ga-gi-ib, 10. A-tab, 11. A-tab-ba, 12. Ar-pi-um, 13. Etana, 14. Ba-li-ih, 15. En-me-nun-na, 16. Me-lam-kish, 17. Bar- rak-nun-na, 18. Mes-za ..., 19. Ti-iz-gar, 20. Il-ku-u, 21. Il-ta-sa-du-um, 22. En-me-en-bara-gi-si (kb. i. e. 2700 Georges roux szerint), és 23. Ag-ga (Georges Roux szerint i. e. 2700 – 2650. között).

Az I. Kish Dinasztiáról ezideig nem sok történelmi adat áll rendelkezésünkre. Etana az első uralkodó, akinek a tetteiről megemlékeznek az ékíratok, bár csak röviden, aki a 13. király a listán, az i. e. harmadik évezred legelején uralkodott. A Király Lista azt írja róla, hogy ’stabilizálta a földeket’. Ezer évvel későbbi az a dokumentum, amely e megállapítást rögzíti róla, a „sumirok” őseik iránti tisztelet féltve őrzött tradiciójára enged következtetni, és azt is jelenti, hogy nem csak „Sumeria”, de a környező földek felett is rendelkezett, így az első írott szöveg bizonyítása által birodalom-építő király. A „sumir” Király Lista azt is feljegyzi róla, hogy ’ember volt, aki felemelkedett az égbe’ felelősségteljes uralkodó volt. Egy i. e. második évezredbeli semita akkád költemény Etana legendájáról szól. Jámbor, istenfélő ember volt, de gyermektelen, nem volt, aki továbbvigye a nevét. Szerette volna megszerezni ’a szülés növényét’ a mennyből, ami az ember számára elérhetetlen. Etana egy sas segítségével kerül a mennybe. Több halandót ábrázoló pecsétnyomót találtak, melyen egy halandó sas szárnyán repül az ég felé. De Etana nem sokáig maradhatott az égben, a Puskin Múzeum egy nemrég lefordított gyászéneke szerint Etana az alvilágba kerül, ahova minden halottnak mennie kellett, a vízözön-hős Ziusudrát kivéve (a „sumir” neve Utnapistim). Etana király kiválóságát bizonyítja, hogy még évezredek múlva is mondát írtak róla.

D. O. Edzard a Bagdadi Múzeumban talált egy nagy alabástrom töredéket, nagyon ősi jelekkel : „Me-bárag-si, Kish királya”. Edzard bebizonyította (Zeitschrift für Assyriologie, Leipzig/Berlin ZA 53 (1959) 9-26.

o. folyóirat, Emmebaragesi von Kish fejcím), hogy a Király Lista I. Kish Dinasztiájának 22. királya En-me barage-si volt (en = király, ensi = király, kormányzó). A 23. uralkodó, Agga apja volt, aki a legendás hírű Gilgames király ellen harcolt (az I. Uruk Dinasztia 5. királya).

Egy évvel később S. N. Kramer sumirológus felfedezte - a 'Tummal Feljegyzések' (Tummal Inscription) alapján (Gilgames et sa Légende, Paris, 1960, 59-63 o.), hogy Gilgames kortársa volt Mes-anni-padda-nak, az I. Ur Dinasztia első királyának is. (A 'Tummal Feljegyzésekkel' bővebben foglalkozom az I. Ur Dinasztia tárgyalásakor, mert fontos őstörténelmi adatokat szolgáltat az első szabir királyokról.)

A „Gilgames és a Kish-i Agga" című érdekes epikus költemény az I. Kish Dinasztia utolsó királyáról, Agga-ról szól. A történet ismertetése előtt figyeljük meg egy fontos társadalmi és politikai intézmény létezését és működését már e korai időszakban: amely nem más, mint a világtörténelem első két-kamarás parlamentje, amelyről S. N. Kramer számol be a Történelem Sumerban kezdődik c. könyének 29. oldalán:

„Az emberiség szociális és szellemi fejlődése gyakran kanyargós, és nehéz követni. Egy fa a magjától ezer mérföldekre és évezredes időmélységbe kerülhet. Nézzük például a demokráciát és alapintézményét, a politikai gyülekezetet. A felszínen úgy látszik, hogy ez az elmúlt néhány évszázad nyugati vívmánya. Ki gondolta volna, hogy már évezredekkel ezelőtt voltak politikai kongreszusok és épp a világ azon részén, amelyek aligha a demokratikus intézményeikről ismertek. De a régész türelmesen és mélyre ás, és sose tudja, mit hoz felszínre. A 'csákány és ásó' brigád munkájának eredményeként ma már ismerjük egy politikai gyülekezet történetét, amely ötezer évvel ezelőtt játszódott le, és éppen a Közel-Keleten."

Megállapítást nyert tehát, hogy a demokrácia első szárnybontogatása nem a görög vagy római világban kezdődött, hanem Mezopotámiában, a Perzsa-öböltől északra, a Tigris és Eufrátesz folyóközében.

Az első politikai „kongresszus" (Kramer szerint) kb. i. e. 2800. táján gyűlt össze ünnepélyes keretek között. A kongresszus két „kamarából" állt, a „szenátusból", vagyis az idősek gyülekezetéből, és az „alsó-házból", vagyis a fegyvert viselő polgárok gyülekezetéből. Ez egy „háborús kongresszus" volt, melyen el kellett dönteni, hogy békét akarnak-e minden áron, vagy pedig a háborút és a szabadságot, a függetlenséget válasszák-e. A szenátus, a konzervativ idősek mindenáron békét akartak, ezt a király „megvétózta" és az ügyet az alsó-ház elé vitte, amely a háború mellett döntött, amit a király jóváhagyott. (A magyar nép még az Árpádház idején is ismerte, gyakorolta, nem felejtette el ezt az ősi jogot, lásd II. Endre Aranybulláját, i. u. 1222.)

„Sumeriának" négy-ötezer évvel ezelőtt sok nagy városa volt, hatalmas, impozáns középületekkel. Szorgalmas kereskedőik szárazföldön és tengeren

egyaránt élénk üzleti tevékenységet folytattak a környező országokkal. A 'bölcsek' és művelt emberek olyan vallásszemléletet alkottak, amely az egész Közel Keleten elterjedt. Tehetséges költőik szeretettel és lelkesen énekeltek isteneikről, hőseikről és királyaikról. És mindezeknek a megkoronázásaként a „sumirok" folyamatosan kifejlesztettek egy írásformát: kihegyezett nád pálcikával (stilus) puha agyagtáblára írtak, lehetővé téve – a történelemben először - gondolataik, mindennapi eseményeik, reményeik, vágyaik, véleményük, hitviláguk megörökítését, vagyis a történelemírást. Nem meglepő ezekután, hogy ez a nép politikai téren is fontos lépést tett előre, politikai gyülekezetet hozott létre, korlátozva a király hatalmát.

Az írott történelem első „kongresszusához" hasonló az évezredekkel utána következő görög.

És most lássuk Agga, az I. Kish Dinasztia utolsó királya történetét.

„Sumeria" az i. előtti harmadik évezredben több városállamból állott, amelyek az ország egészét igyekeztek hatalmuk alá hajtani. Kish a legfontosabb városállam, mely a hagyomány szerint „először kapta a királyságot" a vízözön után. De az idők folyamán egy másik híres város, Uruk is hatalmas várossá fejlődött és fenyegette Kish egyeduralmát. Végre Kish királya felismerte a veszélyt, és háborúval fenyegette meg Uruk városát, ha nem ismeri el Kisht fellebbvalójának. Ez az esemény tette szükségessé Uruk városában a „kongresszus" sürgős összehívását.

Egy „sumir" epikus költemény mondja el a két város küzdelmét, amelynek a főszereplői Kish királya, Agga és Gilgames, „Kullab" ura, Uruk uralkodója.

Agga követe ultimátumot visz Urukba Gilgamesnek. Mielőtt Gilgames válaszolna a követnek, kéri az összegyűlt „város időseinek tanácsa" véleményét, hódoljanak-e meg Kish előtt, vagy ragadjanak fegyvert és harcoljanak a szabadságért. A „szenátorok" inkább megadnák magukat Kishnek, hogy békében élhessenek. A „szenátorok" döntése nem tetszik Gilgamesnek, aki „városának összegyült emberei," az „alsó-ház" elé viszi az ügyet és megismétli a kérését. Ez a gyülekezet aztán úgy dönt, hogy harcolni fognak, mintsem Kish uralmának alávessék magukat. Gilgames nagyon megörült az elszántságuknak és biztosra vette a győzelmét. Rövid időn belül - a költő szavaival élve „nem volt öt nap, nem volt tíz nap" – az urukiak megdöbbenésére Agga megostromolta Uruk városát. Nem világos a költemény többi részének az értelme, de annyi kikövetkeztethető, hogy Gilgames valahogyan megegyezett Aggával, aki harc nélkül abbahagyta az ostromot.

Tizenegy agyagtáblát és táblarészt találtak meg a költeményből. Az első négy táblát még a XX. század első felében lemásolták és kinyomtatták, de ennek a költeménynek a jelentősége akkor vált igazán ismertté, amikor 1943-ban Thorkild Jacobsen (of the Oriental Institute of the University of Chicago)

(a Chicago Egyetem Keleti Intézete) publikált egy tanulmányt Primitív Demokrácia néven.

Később Kramernek sikerült azonosítani és lefordítani a hiányzó hét táblát Konstantinápolyban és Philadelphiában. Ennek következtében a 115 soros költemény már egésznek és érthetőnek minősül és tudományosan szerkesztett, átdolgozott kiadásban 1949-ben megjelent a „The American Journal of Archaeology”-ban.

A legenda szerint Gilgames volt, aki legyőzte Aggát és vetett véget az I. Kish Dinasztiának, de a tény az, hogy valójában Ur lett a vezető állam Kish után. Urban talált pecsétnyomókon Mes-anni-padda nevezi magát ’Kish királyának’ és Nippur (mely eleinte az I. Kish Dinasztiához tartozott), valószínűleg a két fiának a birtokában volt, mert ők újították fel a templomát. Nippurban Emmebaragesi (Agga apja) építette az első templomot Enlilnek és nem sokára Nippur lett a „sumirok” vallási fővárosa, mint országuk Rómája, vagy Mekkája. Nippur azonban sohasem volt a dinasztia központja. Eleinte a királyok (lugal-ok) és kormányzók (ensi-k) versenyeztek egymással ajándékadásban, a Nippur-i Enlil templom javára, és később az uralkodókat ’Enlil választotta Nippurban’, ha el akarták magukat ismertetni „Sumeria” vezető királyának. Tudjuk, hogy Enlil a „sumirok” legnagyobb istene és Nippur a főisten városa. De Enlil előtt a főisten Anu volt, és egyes tudósok feltételezik, hogy éppen Nippur volt Enlil felemelkedésének oka.

VI.

I. URUK DINASZTIA

Az I. Uruk Dinasztia uralkodói: 1. Mes-ki-agga-sher (i. e. 2750), 2. Enmerkar, 3. Lugalbanda, 4. Dumuzi (i. e. 2700), 5. Gilgames, 6. Ur-nungal (i. e. 2650.), 7. Utu-Kalamma, 8. La... IR, 9. E-nun-dara-anna, 10. Mes-HE, 11. Melam-anna, 12. Lugal-ki-tun.

Az I. Kish Dinasztia 22. uralkodójának trónralépése idején egy másik „sumir” városi királyság, Uruk már komolyan kezdi veszélyeztetni Kish hegemóniáját. Az I. Uruk Dinasztia alapítója, Mes-ki-agga-sher a Király Lista szerint a nap-isten, Utu fia. A Király Listában Uruk első királyának neve után ez a zavaros jelző van illesztve: ”Belépett a tengerekbe és felment a hegyekbe”. Ebből azt következtetik a tudósok, hogy megpróbálta kiterjeszteni uralmát „Sumerián” túlra is. Fia, Enmerkar, akit szintén a nap-isten, Utu fiának nevez a Király Lista, kiváló uralkodó volt. Ő építette Uruk városát.

Az I. Uruk Dinasztia uralkodóiról maradtak fenn a leghíresebb eposzok. Tudomásom szerint kilenc „sumir” történelmi eposz került eddig nyilvánosságra egészben és töredékben, terjedelmük száz és hatszáz sor között váltakozik. Közülük legalább öt már a legkorábbi dinasztiák időszakából jelentős felvilágosítással szolgál az ország múltjáról, a szabir-„sumir" életmódról, bemutatja a városállamokat és az első két-kamarás parlamentet is.

Az öt eposz közül négy az I. Uruk Dinasztia második és harmadik királyáról, Enmerkarról és Lugalbandáról szól, az ötödik a már említett „Gilgames és a Kish-i Agga”.

Enmerkar (kb. i. e. 2800.)

Az „Enmerkar és Aratta Ura” című az egyik legismertebb eposz. S. N. Kramer publikálta 1952-ben. A költemény mintegy ötezer éves, mégis a maihoz hasonló hatalmi-politikát bemutat be, melyet az első idegháborúnak nevezhetünk:

Évszázadokkal a költő előtt élt egyszer egy Enmerkar nevű „sumir” hős. Uruk városállamban, a Tigris és Eufrátesz folyóközében uralkodott, Dél-Mezopotámiában. Messze Északra, a mai Irán területén volt egy másik városállam, Aratta. A két várost több magas hegylánc választotta el. Aratta nehezen megközelíthető hegytetőn épült virágzó város volt és különösen ércekben és kőben bővelkedett, az alföldön épült Uruk épp ezekben szűkölködött. Nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy Emmerkar sóvárgott Aratta gazdagsága után, és elhatározta, hogy alattvalójává teszi Aratta uralkodóját és népét. Ezért „idegháborút” indított aratta uralkodója és népe ellen. Addig mesterkedett, amíg teljesen megtörte Aratta akaraterejét, mígnem feladták függetlenségüket és Uruk vazallusává váltak.

A hősköltemény az eposzra jellemző elbeszélő formában íródott. („Egyszer volt, hol nem volt”, stílusjegyei és szerkezete olyan, mint a máig fennmaradt magyar népmeséké.)

A költő elmeséli, hogy Enmerkar, Utu napisten fia elhatározta, hogy vazallusává teszi Arattát. Megkérte nővérét, Inannát, a „sumir” szerelem és háború istennőjét, vegye rá Aratta lakosságát, hogy aranyat, ezüstöt, lápisz lazulit, és drágaköveket hozzanak, építsenek szenthelyeket és templomokat, „tengeri” templomot Enki-nek, a víz istenének, aki Eriduban, a Perzsa-öböl menti városban lakik. (Eridu városáról és a szabir-„sumir” fuzióról egy fejezetet írtam A szabir-magyarok őstörténete c. könyvem második kötetében.)

Inanna meghallgatta Enmerkar kérését és azt tanácsolta, küldjön követet a hatalmas Anshan (Zagrosz) hegyeken keresztül Arattába, és megnyugtatta,

hogy teljesítik a kérését. A követ két hegységen keresztül megérkezett Arattába, ahol elmondta ura követeléseit és várta az arattai en (uralkodó) válaszát. Aki nem volt hajlandó Enmerkar kérésének eleget tenni. Mert ő Inanna védelme alatt áll, Inanna hozta őt Arattába, hogy itt uralkodjon. Erre a követ azt válaszolta, hogy Enmerkar Inannát Urukba hozta, Eanna templomának királynőjévé tette, ezért az istennő megigérte Enmerkarnak, hogy Aratta engedelmeskedni fog a parancsának.

E hír hallattára megijedt az arattai uralkodó, és válaszában megfedte Enmerkart, amiért fegyverhez akar nyúlni. Inkább azt a megoldást ajánlja, hogy két bajnok küzdelme döntsön. Még azt is megüzente a követtel, hogy hajlandó teljesíteni a kérést, ha Emmerkar küld neki sok gabonát.

Emmerkar Nidaba, a „sumir" bölcsesség istennőjének tanácsát kérte, majd követével elküldte a gabonát Arattának, amiért karnéliánt és lápisz lazulit kért cserébe. Az arattaiak nagyon megörültek a gabonának, de az uralkodó megátalkodottan azt üzente vissza Emmerkarnak, hogy ő küldjön neki még karnéliánt és lápisz lazulit is. Erre Emmerkar az uralkodói jogarát küldte el a követével Arattába. Megijedt az arattai en, de mégis azt üzente vissza, hogy Emmerkar küldjön egy bajnokot, aki megvív az ő bajnokával, és a párharc döntse el a vitát.

Emmerkar három pontban sorolta fel követeléseit: 1.) Elfogadja a párbaj feltételeit és elküldi az egyik bajnokát. 2.) Követeli, hogy Aratta küldjön aranyat, ezüstöt és drágaköveket Inanna istennőnek Urukba. 3.) Mégegyszer megfenyegeti Arattát, hogy elpusztítja, ha nem hoz 'köveket a hegyekből' az eridui templom építéséhez és díszítéséhez.

A költemény következő része - ha pontos az értelmezés - arról ad felvilágosítást, hogy a költő szerint Enmerkar volt az első, aki agyagtáblára írt, mondván, hogy a követnek 'nehéz szája van' és nem képes pontosan átadni az üzenetet. A követ átadta az írást az arattai uralkodónak, akinek - amíg a válaszon gondolkodott - egy szerencsés véletlen jött segítségére. A „sumir" eső és vihar istene, Ishkur vad búzát és borsót hozott Arattába és nagy kupacokban lerakta az uralkodó elé. Erre felbátorodott az uralkodó, és azt az üzentet küldte vissza a követtel, hogy Inanna mégsem hagyta el őt.

Itt félbeszakad a történet, mert az agyagtáblák megrongálódtak. Csak annyi olvasható, hogy Arattából mégis elküldik az aranyat, ezüstöt, lápisz lazulit Urukba és Eanna templomának udvarán felhalmozzák Inanna számára.

Miután a „sumir" történelemben és irodalomban fontos szerepet játszanak a hőseposzok, sőt megállapíthatjuk, hogy a „sumir" történelmet jóformán az uralkodók feliratai és az eposzokból rakták össze a tudósok, ezért röviden bemutatom a hőseposzok történetét.

A történészek általában elismerik (ez elsősorban H. Munro Chadwick angol tudósnak köszönhető), hogy az úgynevezett Hőskorok, amelyek időről-időre és vidékről-vidékre megjelennek az emberi civilizáció különböző szakaszaiban, nem csak írói elképzelés termékei, hanem valódi és fontos szociális jelenség. A "sumir" hőseposzok megismerése előtt általában háromféle Hőskort ismertek: a görög Hőskort, amely az i. e.-i 2. évezred legvégétől virágzott a görög-félszigeten, India Hőskorát, amely a görögnél csak egy-két évszázaddal későbbi, és a Teuton Hőskort, mely Észak-Európában terjedt el a Kr. u.-i negyedik-hatodik évszázadban. Mindhárom Hőskor nagyon hasonló felépítésére, szerkezetére nézve, és tartalmi vonatkozásaiban - az államszervezet, vallásfelfogás - és az esztétikai kifejezésekre nézve egyaránt. Eredetüket nyilvánvalóan a hasonló szociális, politikai és pszichológiai tényezőkre vezethetik vissza. A "sumir" Hőskor megismerése után bizonyossá válik, hogy ezek a közös tényezők a "sumir" hőseposzokból erednek. A tudósoknak ezt a megállapítását S. N. Kramer A történelem Sumerban kezdődik c. könyvének 200. oldalán így fogalmazza meg:

„The Sumerian heroic narrative poems sketched in this and the foregoing chapters constitute an epic literature which introduces a new Heroic Age to world history and literature – the Sumerian Heroic Age. Although it probably had its floruit toward the end of the first quarter of the third millennium B.C. and thus precedes by more than 1500 years even the oldest of the three Indo-European Heroic Ages (that of the Greeks), its culture pattern is remarkably close to the culture pattern typical of the long-known Heroic Ages.

The Greek, Indian, and Teutonic Heroic Ages, as Chadwick concludes from relevant literary records, are essentially barbaric periods which show a number of salient characteristics in common. The political unit consists of a petty kingdom ruled by a king or prince who obtains and holds his rule through military prowess. His mainstay in power consist of the comitatus, a retinue of armed loyal followers who are prepared to do his bidding without question, no matter how foolhardy and dangerous the undertaking. There may be an assembly, but it is convined at the ruler's pleasure and serves only in an advisory and conformatory capacity. The ruling kings and princes of the separate principalities carry on among themselves a lively, and at times friendly and even intimate, intercourse. They thus tend to develop into what may be termed an international aristocratic caste whose thoughts and acts have little in common with those of their subjects.

On the religious side, the three Indo-European Heroic Ages are characterized be a worship of anthropomorphic deities, which to a large extent seem to be recognized throughout the various states and principalities. These gods form organised communities in a chosen locality, though, in addition, each god has a special abode of his own. There are few traces of a chthonic or

spirit cult. At death the soul travels to some distant locality that is regarded as a universal home and is not reserved for members of any particular community. Some of the heroes are conceived as springing from the gods, but there is no trace or heroic worship or hero cults. All these features common to the Heroic Ages of Greece, India, and Northern Europe, are shared by the Heroic Age of Sumer. " Vagyis:

„A sumir elbeszélő hősköltemények - amelyeket ebben és az előző fejezetekben bemutattam - a sumir Hőskor - a világtörténelem és irodalom egy újabban felfedezett Hőskora. Annak ellenére, hogy a „sumir" Hőskor az időszámítás előtti harmadik évezred első negyedében virágzott, és így legalább 1500 évvel megelőzi a három indo-európai Hőskor legöregebbikét (a görögökét) is, a többi három is feltűnően hasonló a sumir hősköltemények hez, sőt erre a mintára épülnek.

A görög, indiai és a teuton hőskor – amint Chadwick összegzi a vonatkozó irodalmat – lényegében sokmindenben megegyező barbár periódusok. A politikai egység kis királyságokból áll, az uralkodó király vagy herceg fegyveres erővel szerzi meg, és tartja fenn a hatalmát. Erejét egy bizottság (comitatus) biztosítja, és a hűséges katonai kisérete gondolkodás nélkül teljesíti a parancsát, engedelmeskedik, bármilyen nehéz, vagy veszélyes is a küldetés. Gyűlés összehívása az uralkodó akaratából lehetséges, de csak tanácsadó, megerősítő szerepkörrel. A különálló fejedelemségek és hercegségek uralkodói élénk, egymással néha barátságos, sőt bensőséges kapcsolatot folytatnak, így kialakul egy nemzetközi arisztokrata kaszt (osztály), melynek nagyon kevés köze van az alattvalókhoz.

E három indo-európai hőskor kis királyságainak, hercegségeinek vallására jellemző az antropomorf (emberformájú) istenek imádata. Az istenek az általuk kiválasztott településeken szervezett közösségeket alakítanak ki, ámbár minden istennek van egy saját speciális lakhelye is. Kevés nyoma van szellemi és isteni vallásos hitnek és kultusznak. A halott lelke messzire utazik, amit úgy fognak fel, mint valamely egyetemes lakhelyet, amit nem sajátíthatnak ki a kiváltságosok. Némelyik hőst úgy képzelik el, hogy az istenekből patantak ki, de a hősök imádásának és kultuszának nincs nyoma. Mindezek a jellemvonások, amelyek megtalálhatók Görögország, India és Észak-Európa Hőskoraiban, mind megtalálhatók a sumirok Hőskorában is."

Kramernek ez a meghatározása rendkívül fontos, világtörténelemi, és magyar őstörténelemi szempontból is. A magyarázat igen egyszerű. Kramer - a nagy "sumir" agyagtábla- és ékírásszakértő - idézetében kijelentést nyer az a nagy irodalmi és őstörténeti megállapítás, hogy a három "indo-európai" Hőskort mintegy 1500 évvel megelőzi a "sumir" Hőskor, mely szerkezetére, felépítésére és tartalmára nézve is nagyon hasonló, tehát a későbbiek a "sumirból" erednek. És ha így van, akkor az indo-germán – ma indo-

európainak nevezett – faj- és nyelvelmélet ebben a vonatkozásban is elvesztette a létjogosultságát. Bizonyítékul szolgáljanak a következők is:

Götz László, magyar kutatótársunk Keleten kél a nap c. nagy történelmi és nyelvészeti munkájában a német nyelvű munkák hosszú sorára hivatkozva kifejtette, hogy az indo-európai elmélet – és egyben annak a fattyúhajtása, a finnugor származáselmélet is – megbukott és ezt a német tudósok számottevő hányada is elismeri már.

Magam a Körösi Csoma Sándor és a szabirok c. könyvemben részletesen bemutattam az indogermán elmélet keletkezésének a történetét és körülményeit. Így most csak azt a tényt jegyzem meg, hogy a görögök a szabir-"sumir" származású pelazgoktól vették át műveltségüket, az indiai hősköltemények szintén a szabir-"sumir" alapítású, Indus-völgyi Mohenjo Daro és Harappa kultúrából erednek, a szanszkrit nyelv közvetítése révén. Ismeretes, hogy az indogermán történészek a három indoeurópai Hőskor mitoszait is felhasználták az indogermán-indoeurópai faj- és nyelvelmélet kidolgozásához (a mitológia a történelemtudomány egyik fő segédtudománya).

Körösi Csoma Sándor megállapítása a szanszkrit és a magyar nyelv közötti hasonlóságról, rokonságról veszélyeztette az indogermán "faj-és nyelvelméletet". Miközben Indiában, angol fennségterületen és Tibetben a magyarok eredetét kutatta és tanulmányozta, másolta, fordította a szanszkrit nyelvet és irodalmat is. Az angolok felhasználták Kőrösi Csoma Sándort a XIX. század-eleji ázsiai terjeszkedési terveikhez. Először elfogták mint kémet, és szerény havi 50 rupia járadékért kötelezték (Körösi saját szavai) a tibeti-angol szótár elkészítésére, amin kilenc évig dolgozott (ugyanis az angolokat nem engedték be Tibetbe, pedig szerették volna bekebelezni Tibetet is.) Körösi buddhista zárdákban tanulta a tibeti nyelvet és irodalmat. Az angolok korlátozták a kutatási területét, és máig sem tudjuk, hol lehet Körösi rengeteg kézirata, és korai halálának mi a valódi oka (1842.), amikor el akarta hagyni az angol fenségterületet, és elindult megkeresni a jugarok országát, a magyarok őshazáját. Körösi Csoma Sándor eredetileg 1819-ben a magyarok eredetét, őshazáját indult kutatni. l837-42-ig Kalkuttában könyvtárosként dolgozott. Tény, hogy Dr. H. H. Wilson, a kalkuttai Asiatic Society titkára jól ismerte, és minden lépéséről tudott. Wilson 1833-ban már Angliában az Oxfordi Egyetem szanszkrit nyelv-professzora. Körösi a tibeti-angol szótárának a bevezetőjében rámutat "… Saját nemzetének pedig a szerző büszkeséggel jelenti, hogy a sanskrit tanulmányozása sokkal hasznosabb a magyarokra, mint bármely más európai nemzetre nézve. A magyarok dús aknát találandnak tanulmányozásában, szem előtt tartván nemzeti eredetüket, szokásaikat, viseletük és nyelvük érdekeit, meg pedig azért, mivel a sanskrit nyelvnek alkotása, valamint több indiai nyelveké is, nagyon párhuzamos a magyarokéval, mely különben eltér a nyugati Európa nyelveitől. E párhuzamosság feltűnő bizonyságául álljon a következő példa. A magyarban

előragok helyett utóragokat találunk kivétel nélkül, kivévén a személyes névmások esetét; és az igegyökből segédige nélkül s csupán egy szótagnak egyszerű hozzáadásával többféle igealakokat formálhatunk: tudniillik cselekvő, szenvedő, óhajtó, gyakorító, visszaható formákat; így van ez úgy a magyarban, mint a sanskritban s nincs szükség sem itt, sem ott a segítő igére az összetett múlt vagy a jövő idők formulázásában, a hogy az okvetlen megkívántatik az európai nyelvekben…". Wilson révén az angol-szász tudós világ azonnal tudomást szerzett arról, hogy a kiagyalt faj- és nyelvelméletüket Körösi megcáfolta. A szanszkrit nyelvre alapított téves elméleteik kezdeményezője Sir William Jones (1746-1794.), Indiában szolgálatot teljesítő angol diplomata 1786-ban azt mondta: „A szanszkrit nyelv – bármilyen ősi is – oly bámulatos szerkezettel rendelkezik, mely tökéletesebb a görög nyelvnél, gazdagabb a latinnál, gyönyörűbb mindegyiküknél, - amely olyan közeli rokonságot mutat e két nyelvvel, az igék gyökereiben éppúgy, mint a gramatikai formákban, hogy ezt a véletlen nem szülhette, a rokonság annyira erős, hogy e három nyelv kutatásával foglalkozó egyetlen filológus sem kételkedhet benne: ezek mindannyian egy közös forrásból eredtek, amelyik meglehet, hogy többé már nem létezik. (O. Szülejmanov: Sumér és Ázsia c. könyvéből). A szanszkrit nyelvre alapozott összehasonlító nyelvészet születési éveként az 1786. évet tartják számon az indogermanisták. Ekkor jelentette ki Jones, hogy a szanszkrit nyelv terén kifejtett munkásságának rendkívüli következményei lettek a nyelvészetben. A kalkuttai College of Forth Williams-ban lázas munkálatok kezdődtek a szanszkrit nyelv 'felfedezésére', és tanítani kezdték a modern 'indo-árja'nyelvek mellett.

Arthur Ungnad "Subartu" (1936.) című könyve bevezetőjében ezt írja: ..."Amint Európában a 18. század vége felé a szanszkrit nyelv ismert lett, melyet régóta a legrégibb indo-germán nyelvnek tartanak, és valamivel később Franz Bopp (1816.) lerakta az összehasonlító nyelvtudomány alapját, még jóformán semmit sem tudtunk a népszármazás tudományáról és a fajkérdések csak érzékelés szerint, mintsem tudományos alapon lettek megítélve, az indo-germánok őshazáját Közép-Ázsiában keresték. Először a fajkutatás és az európai őstörténet-tudomány ezt a hiedelmet megrendítette, de még 1929-ben olyan jelentős kutató, mint Eduard Meyer kijelentette, hogy az a feltevés, mely az indo-germánok hazáját a Keleti Tenger vidékén, vagy egyáltalán Európában keresi, történelmileg és földrajzilag is nagyon kétséges." (a szerző szabadfordítása német nyelvből).

Miért is fájt a foguk az indo-germanisztika elméletét kiagyaló nyugat-európai tudósoknak a magas műveltséget tükröző, ősi szanszkrit nyelvre? A latin közmondás úgy szól, hogy akié a föld, azé a vallás. Ezesetben: akié a föld, azé az újonnan felfedezett új mesternyelv. Mert ekkorra angol gyarmatbirodalom lett a mesés India, ahol az indo-germán elmélet szerint a szanszkrit nyelvnek kellett teremnie. Így már érthetőbb, miért kellett a magyar

népre ráerőszakolni a finnugorista származáselméletet, miért kellett elhallgatni Körösi munkáit.

Az „indo-európai faj-elméletet” arra a tényre alapozták (főleg a XIX. század folyamán!), hogy a szanszkritban és az ’európai’ nyelvekben – különösen a kelta nyelvekben – sok alaphasonlóság van. Ebből aztán létrehozták az ’ind-népvándorlás hipotézisét, mely szerint az indusok, úgy Kr. e. kétezer táján a mai Európa térköréből, fajrokonaikból kiválva Indiába vándoroltak. És ezt a világ elhitte.

Padányi Viktor szerint: „Ez a ’késői szumir’ nyelv, a Krisztus előtti második évezred szumir nyelve, gyorsan torzul, másul, átad és átvesz szavakat és éppúgy gazdagítja az akkoriban még primitív asszirt, babilonit, hébert, mint ahogy krétai-mykénei és etruszk csatornákon bejut az árja nyelvekbe is, sőt kelet felé haladva az ú. n. sanscrit ’nyelvbe’ is. Ez a tény vezette hosszú időn keresztül a ’szumir dicsőség’ után vágyó árja nyelvészeket, akik az ’indo-európai’ nyelvek szumir kölcsönszavaiból kiindulva kissé elhamarkodottan sorolták be a szumir népet az ’indo-európai’ népek családjába...”

Az „indus hőskor” szanszkrit nyelve Mezopotámiából ered, a szabir-„sumir” kultúrából. De nem csak a szanszkrit nyelv, de az ős-indus nép is szabir eredetű volt. Csak egy példát említve, Oláh Imre Nimrud Hagyomány című könyvének 60. oldalán írja:

„A Védák történelmi korát leíró Brahmalisták nevű szent irat Indiát a Bharatok földjének mondja, s a hivatalos hindu álláspont szerint ez az ős szaka-szkita nép képezte a későbbi, az ú. n . árja invázió előtti India partvidéki és folyam-menti lakosságát. A szent hagyomány azt is feljegyzi, hogy a bharaták között szerepelt egy szabar nevű nép is. A későbbi idők folyamán ez India őstörténelmében komoly szerepet játszott ….

A történelemelőtti Indiának ebben a korszakában a bharaták, vagyis a keleti szabirok földjén játszódik le a hatalmas terjedelmű indiai hősi eposznak: a Mahabharátának a cselekménye, a nagy Bharata birodalom története. Ennek legszebb része a védanta civilizáció szépirodalmi remekműve: a Bhagavad Gita, vagyis a Magasztos éneke. Ez az isteni sugallatú alkotás az indiai vallásbölcselet gyöngyszeme.”

Az Encyclopaedia Hungarica a szanszkrit nyelvvel kapcsolatban a következőket közli: „szanszkrit nyelv és irodalom – Más néven ó-ind ... Ma általában holt nyelvnek nevezik, mint a latint, csupán a tudósok élnek vele Kelet-Indiában, ámbár egyes országokban a tudós rádzsák igyekszenek újra életre kelteni. Legrégibb alakja a Védák-ban van, későbbi fejleményei a páli és pakrit. De amíg ezek népies nyelvek lettek, a szanszkrit a művelt társadalom és a költészet nyelve maradt.

A szanszkrit két külön korszakra oszlik; a Véda és a Klasszikus korra. A védák az indus irodalom legrégibb emlékei. Történelmi feljegyzések hiányában nem lehet biztosan megállapítani a védák keletkezésének idejét, európai kutatók közül többen Kr. e. 1500-1000 közötti évekbe teszik a Védakort. Valószínűbb azonban, hogy Kr. e. 500 táján került sor a védák összegyűjtésére.

Négy véda van: Rig-véda, Szama-véda, Jadsus-véda és Atharva-véda. A véda-korszakban az irodalom kizárólag vallási célt szolgált és csak a második korszakban jönnek tekintetbe a művészi és tudományos szempontok. A klasszikus kor nem sokkal Kr. e. kezdődött. Anyaga az epikus költészet és dráma. Főmotímuva a szerelem, tragikus vég nincs soha. A forma a próza és vers között váltakozik, a felvonások száma olykor tíz is.

Az indiai líra csaknem egészében erotikus tartalmú. Az ind tudományos irodalomban a legjelentékenyebb helyet a nyelvtan foglalja el. A történeti művek legtöbbnyire költeményekkel vannak keverve.

Nem volt népnyelv, mindig is egy szűkebb vezető réteg nyelve volt. Pár kölcsönzött isten-nevet kivéve, mitológiájukból hiányzik az eredeti őshagyomány.

A szanszkrit nyelv nagy tudósa, Kőrösi Csoma Sándor a Tibeti Szótár bevezető soraiban írja: ’Nekem, mint magyarnak a szanszkrit nyelv és irodalom tanulmányozása különösen nagy jelentőségű volt, mert büszkén állapíthatom meg, hogy a szanszkrit semmiféle más nyelvvel nem mutat olyan rokon vonatkozásokat mint a magyarral....’ Hátrahagyott szógyüjteményében 240 olyan szanszkrit szót sorol fel, amelyek kiejtés és jelentés tekintetében teljesen megegyeznek a magyarral. A szójegyzet végén pedig ezt a megjegyzést tette: „Materiam dedi, forman habetis, quaerite gloriam si placet!” (Az anyagot adtam, a módszerrel rendelkeztek, ha úgy tetszik ám nyitva előttetek a dicsőség útja,)…”

A tizenhét nyelven beszélő nemzetünk nagy tudósa, Körösi Csoma Sándor minden magyarnak nagy kincset hagyott hátra a szanszkrit nyelv magyar rokonságát bizonyítván. Viszont megállapíthatom, hogy a szanszkrit nyelvet az indogermán törekvések kiszolgálására használták fel, a magyar nyelv- és néperedetet megváltoztatták, meghamisították, és így tudatosan okozták az elmúlt másfél évszázad magyar nemzeti tragédiáját; ahelyett, hogy a magyarságnak elismerést és megbecsülést hozott volna.

Azt is tudjuk, hogy a Hitlert körülvevő tudóscsoport az indiai őshagyományokban, eposzokban és mitoszokban kereste az indo-germán ősfaj- és nyelveredet gyökereit és természetesen a jogtalanul kisajátított szanszkrit nyelv is nagy szerepet kapott a germán felsőbbrendűség elméletük felállításában.

Az Észak-Európa-i teuton Hőskor pedig csak az i. utáni 4-6. század között keletkezett, az indus és görög-római Hőskor után oly nagy időbeni távolságra, hogy csak ezekből eredhetett.

Visszatérve Kramer 'sumir' és a három 'indo-európai' Hőskort összehasonlító munkájához, látjuk, hogy a hasonlóságok tovább bővülnek. Különösen az esztétika és elsősorban az irodalom terén. Mind a négy Hőskor megegyezik a hősköltemények elbeszélő formájában, a költeményeket elmondták, vagy elénekelték, felidézve koruk szellemét, temperamentumát. Énekesek és lantosok költeményeket és balladákat rögtönöztek a királyok és hercegek tetteinek dicsőítésére. Ezeket a balladákat – a gyakori mulatozásokon – valószínűleg hárfa vagy lant kisérettel adták elő.

Nem ismerjük korai balladák eredetijét, mert amikor komponálták, az írástudatlan kobzos nem tulajdonított neki nagyobb jelentőséget. A görög, indus és teuton Hőskorok sokkal később keletkeztek, az eredeti mitoszokat nagyon lerövidítették, sokszor meg is változtatták. Sumeriában valószínűleg a Hőskor befejezése után, öt-hatszáz évvel később írták le a balladákat, és nagyon megváltoztak a papok és írástudók kezében. De a jelenleg hivatkozott „sumir" epikai szövegek másolatai az i. e. második évezred első feléből származnak.

Az ú. n. indo-európai írott hősköltemények sok formai és tartalmi hasonlóságot mutatnak. Először is a hősköltemények elsősorban személyes hőstettekről szólanak. A költő elsődleges feladata, hogy az egyéni hős cselekedeteit és hőstetteit mondja el, nem az államok és társadalmak dicsőségét vagy balszerencséjét. Bár kétségtelen, hogy az ünnepelt hős kalandjainak van történelmi alapja, de a költő nem tétovázik, eltérő misztikus és hagyományos elemekkel: a hős emberfeletti ereje, baljóslatú álmai, és vallási motivumokkal is kiszinezni a mondókáját. Az eposz szerkezetére jellemző, hogy tele van 'statikus' jelzőkkel, hosszú ismétlésekkel és hosszúra nyúló részletekkel. Különösen jellemző a költemény hosszúra nyúló, dramatikus monológja.

A görög, indus és teuton eposzok minden vonatkozásban hasonlítanak a „sumir" hőseposzokra. Miután nehéz elképzelni - mondja Kramer - hogy ez az irodalmi stílus és technika, mint elbeszélő költemény, önállóan, szabadon keletkezett és fejlődött ki a különböző időszakokban Sumeriában, Görögországban, Indiában és Észak-Európában, és miután a „sumirok" elbeszélő poetikája a négy közül a legrégibb, megállapíthatjuk, hogy az elbeszélő epikai költemények „Sumeriából" erednek.

A különbség csak annyi, hogy a „sumir" eposzokban nincs halandó női főszereplő, de az indo-európai epikai irodalomban fontos tényező. A verstechnikában a „sumir" költő a ritmikus hatást minták variációjával, ismétlésével biztosítja, a verssorok nem rímelnek, nem egyöntetű hosszúságúak, ami viszont az indo-európai eposzokban annyira szembetűnő.

A másik Enmerkarról szóló eposz az arattai uralkodó behódolásáról szól. De itt Aratta uralkodója teszi meg az első lépést Enmerkar kihívására, ő követel, ami a kudarcához vezet. Ebben a költeményben ismerjük az arattai uralkodó nevét, Ensukushsiranna, de Kramer nem biztos abban, hogy ez az arattai uralkodó ugyanaz, mint az első költeményben. Kramer nem említi azt az őstörténelmünk számára igen fontos eseményt, amiről Badiny Jós Ferenc professzor írt Ensukushirannával kapcsolatban, Káldeától Istergamig c. könyvében.

Badiny professzor ugyanis levelet írt Kramernek, melyben kérte: „adja meg nekem ékírásban Ensukushsiranna nevét, ahogyan az eredeti szövegben írva van." (Badiny könyvének 92. oldala) „Kramer válaszában két dolog lepett meg. Egyik, hogy így ír: 'Ensukushsiranna olvasása feltételes', és a másik, ahogy az ékjelek alá írta a saját transliterációját így:

'en-subur-sir-an-na'

Hiszen meg is felelne ez a szöveg az ékjelnek, ha a 'sir' szó olvasása nem helytelen és túlhaladott. Ugyanis ezt az ékjelet senki sem olvassa 'sir' értékkel, mert az egyik legtöbbet előforduló jel és nincsen olyan szöveg, ahol meg ne találnánk. Ez nem 'sir' – hanem 'Dumu' -, azaz 'fiu' (lásd Labat 144. ékjelet), mely olvasható sok esetben 'Tur'-nak is. Tehát a Kramer által leírt ékírásos kifejezés helyes szövege sumirul így alakul:

'En-subur dumu an-na' vagy 'En subur tur-an-na', melynek mindegyike magyarul mondva így hangzik:

'Subur uralkodó az ég fia'."

Tehát az i. e. 3500 táji ékírásos agyagtábla bizonyítja, hogy a hőseposzban szereplő arattai uralkodó subur = subar = szabir, ez is igazolja a következtetésemet, hogy Aratta térkörének a lakossága ősszabir volt!

A 'subur uralkodó az ég fia' elnevezéssel kapcsolatban érdemes megjegyezni a következő kifejezéseket Novotny Elemér Sumir nyelv – magyar nyelv c. könyvéből: „Du-an-na vagy Du-mu-an = az Ég gyermeke. Du vagy du-mu = gyermek, gyermeke; an = Ég; An- na = az Ég. A sumir nyelv éppúgy mint a mai magyar - a birtokos esetet (genetivus) nem mindig tünteti fel. Pl. az égnek a gyermeke helyett magyarul: az ég gyermeke; Du-mu an-na - Du-mu-an. Az ősi sumir királynevek közt szerepel: En-me-en- du-an-na = Az Uralkodó: az Ég urának gyermeke." Novotny még sok példát mutat be a könyvében a „sumir" királyok nevének analizálására: Ég gyermeke, Teremtő gyermeke, az Ég fia, Ég urának gyermeke, a Nagy Magasztos gyermeke, Kegyes Magasztos gyermeke, az Ég urának fia, Holdisten fia (Ibi Sin), Napisten gyermeke, Nap fia (Gar-mu-utu) stb.

Ezek a példák is bizonyítják a subar-'sumir'-magyar nyelvrokonságot.

Folytavta a második Enmerkar eposzt: Ensukushsiranna (Subur uralkodó, az ég fia), Aratta ura, akinek vezére Ansiggaria, követ útján kihívást intézett Enmerkarhoz, akinek vezére Namennaduma. Az üzenet lényege hogy, Enmerkarnak el kell ismernie Ensukushsirannát hűbérurának, és Inanna istennőt Arattába kell hoznia.

Enmerkar gőgösen visszautasítja a kihívást és egy hosszú beszédben úgy jellemzi magát, mint az istenek kegyeltjét. Kijelenti, hogy Inanna Urukban marad, és Ensukushsiranna az ő vazallusa. Ensukushsiranna összehívja tanácsosait és kéri a véleményüket, akik azt tanácsolják, hogy hódoljon meg, mire az uralkodó felháborodva megtagadja a tanácsot. Ekkor Aratta 'mashmash' papja, a neve valószínűleg Urgirnuna, az uralkodó segítségére jön, és felajánlja, hogy 'átmegy az Uruk folyón', elfoglalja mind a földet 'a tengertől a cédrus hegyekig' és megrakott csónakokkal tér vissza Arattába. Ensukushsiranna megörül az ajánlatának, öt minas aranyat, öt minas ezüstöt, és az utazáshoz szükséges készletet ad neki.

Amikor a 'mashmash' megérkezik Urukba, Nidaba istennő szent istállójába és juhakoljába megy, és arra készteti az istennő tehenét és kecskéjét, hogy ne adjanak tejszínt az istennő asztalára, minek eredményeként az istállók és juhaklok elhagyottá válnak. A pásztorok gyászolnak és siránkoznak, segítőik szétszélednek. Erre két testvér, Nidabba két pásztora, Mashgula és Uredinna, Utu nap-isten tanácsával és Sagburru asszony segítségével túljárnak a 'mashmash' eszén:

„A kettőjük (Mashgula és Uredinna) bedobták a herceget a folyóba,

A mashmash kifogta a nagy suhur-halat a vízből,

Sagburru asszony előhozta a . . . madarat a vízből,

A . . . madár elkapta a suhur-halat, elvitte a hegyekbe.

Másodszor is bedobták a herceget a vízbe,

A mashmash előhozott egy anyajuhot bárányával a vízből

Sagburru asszony előhozta a farkast a vízből,

A farkas elkapta a juhot bárányával és a nagy mezőre vitte.

Harmadszor is bedobták a herceget a folyóba

A mashmash előhozott egy tehenet borjával a vízből,

Sagburru asszony egy oroszlánt hozott elő a vízből,

Az oroszán elkapta a tehenet borjastól, és a cukornád-törőhöz vitte.

Negyedszer is bedobták a herceget a folyóba,

A mashmash egy vadjuhot hozott elő a vízből,

Sagburru asszony egy hegyi párducot hozott elő a vízből,

A hegyi párduc elkapta a vadjuhot, és a hegyekbe vitte.

Ötödször is bedobták a herceget a vízbe,

A mashmash egy fiatal gazellát hozott ki a vízből,

Sagburru asszony a gug-vadállatot hozta elő a vízből,

A gug-vadállat elkapta a gazellát, és az erdőbe vitte.”

Amint így többször túljártak az eszén, a mashmash ’arca feketévé vált és tanácsa szétszóródott’. Miután Sagburru asszony gúnyolódni kezdett vele butasága miatt, kérte, hogy engedje vissza Arattába, ahol dicsérni fogja az eszét. De Sagburru hallani sem akar erről. Ehelyett megöli őt és a tetemét az Eufráteszbe dobja.

Amikor Ensukushsiranna meghallja, hogy mi történt a mashmashsal, gyorsan futárt küld Enmerkarhoz és feltétel nélkül megadja magát:

„Téged szeret Inanna, egyedül te vagy felmagasztalt,

Inanna igazán téged választott a szent ölébe;

Az alföldektől a felföldekig te vagy a földek ura, én csak a második vagyok utánad,

Fogantatásomtól kezdve nem voltam egyenlő veled,

te vagy a ’Nagy testvér’,

Sohasem hasonlíthatom magam hozzád.”

Lugalbanda (kb. i. e. 2750.)

Az Arattával való küzdelemben Enmerkart hős követe és fegyvertársa, Lugalbanda kisérte, aki Gilgames apja és később Enmerkar utóda Uruk trónján. Miután Lugalbanda két hőseposznak is a főszereplője, tekintélyes és tiszteletreméltó uralkodónak kellett lennie, sőt már i. e. 2400-ban, de lehet, hogy már korábban istenné nyilvánították a „sumir” teológusok, és helyet biztosítottak számára a „pantheonban”. Sajnos sem a Király Lista, sem az eposzok nem nyújtanak felvilágosítást a katonai és politikai tetteiről, csak annyit tudunk, hogy Enmerkart elkiséri az arattai hadjáratára.

Az első, „Lugalbanda és Enmerkar” című eposz több mint négyszáz sorból áll, legnagyobb része jól megörződött az idők folyamán. Kevés törés van a szövegben, mégis nehezen érthető, és még ma sem mondhatjuk a fordítást tökéletesnek Kramer szerint.

A költeményben Lugalbanda - akarata ellenére - a messze Zabu földön (a szabir őshaza, a szerző megj.) találja magát és óhaja, hogy mielőbb

visszatérjen városába, Urukba. Elhatározza, hogy megszerzi az Imdugud-madár barátságát, aki a sorsokat elhatározza és 'kimondja a szót, melyet senki sem szeghet meg'. Ameddig az Imdugud-madár távol van, felkeresi a fészkét és zsiradék, méz és kenyér ajándékot visz a kicsinyeknek, befesti az arcukat és 'shugurra' koronát tesz a fejükre. Amint az Imdugud-madár visszatér, nagyon meghatódik a kicsinyeinek nyújtott isteni cselekedet láttán, és kijelenti, hogy barátságát ajánlja annak, aki ezt tette, akár isten, akár ember.

Lugalbanda előáll a jutalomért, és az Imdugud-madár dicséret és áldás közepette elengedi, hogy felemelt fejjel térhessen vissza a városába. Kérésére az Imdugud-madár megigéri, hogy megkönnyíti az útját. Kisérői megpróbálják lebeszélni a veszélyes útazásról, mert nagy hegyeken és a félelmetes Kur folyón kell átkelniük. De Lugalbanda hajthatatlan, és szerencsésen meg is érkeznek Urukba.

Urukban Lugalbanda hűbérura, Enmerkar, a nap-isten fia nagy veszélyben van. A semita Martu hosszú évek óta pusztítja „Sumeriát" és Akkádot, és már Urukot ostromolják. Enmerkarnak nővére, Inanna segítségét kell kérnie a távoli Arattából. De senki sem vállalja a futár szerepét. Lugalbanda bátran felajánlja szolgálatát. Enmerkar titoktartást kér Lugalbandától, aki megesküszik, hogy teljesen egyedül utazik. Barátainak és követőinek elmondja, hogy azonnal útrakel. Hasztalan próbálják lebeszélni. Felölti fegyvereit, átkel a hét hegységen, amelyek Anshan egyik végétől a másikig érnek és boldogan célbaér. Arattában Inanna szívélyesen fogadja. Lugalbanda elmondja jövetelének célját, és segítséget kér. Inanna válasza homályos. Csak annyi érthető, hogy Lugalbandának egy folyóból egy különleges halat kell kifogni, valamilyen vizi járművet kell szerkeszteni, és fémmegmunkálókról, kőművesekről is szó esik. De megfejthetetlen, hogy mindez hogyan fogja megszüntetni Martu támadását „Sumeria" és Akkád ellen.

A másik eposznak Kramer a „Lugalbanda és a Hurrum Hegység" címet adta, mely több mint hatszáz sorból áll, de a költemény vége hiányzik, kb. ötszáz sor volt fordításra alkalmas, kétharmada kitűnő állapotú. A rendelkezésre álló nehéz szöveg tartalma a következő:

Enmerkar, az ősi Uruk uralkodója, elhatározta, hogy Arattába utazik, valószínűleg hódítás céljából. Nagy tömeg kisérte hét névtelen hős vezérlete alatt – akiket a költő „Kullab igaz fiainak" nevez, „akik Urash istennőtől születtek és az istálló teje nevelte őket", a nyolcadik vezér Lugalbanda. Megérkeznek a Hurrum hegységhez, de Lugalbanda megbetegszik. Testvérei és barátai mindent megtesznek érte, de hiába: „Amikor felemelték, a feje élettelenül csuklott le". Megijedtek, tanácsot tartottak és elhatározták, hogy miután halott, otthagyják, és hazafelémenet visszaviszik a holttestét Kullabba (város Uruk környékén).

Nyomorultul elhagyva, halálos betegen Lugalbanda két és fél nap mulva felemeli fejét a felkelő napra, Utu nap-istenre néz, mint apjára, aki neki életet adott, egy imát suttogott, és kéri, hogy ne hagyja őt elpusztulni a Hurrum hegyén:

„Itt, ahol nincs anya és nincs apa támaszul,

Nincs barát és nincs kedves támaszul,

Ahol az anyám nem mondja: ’Ó fiam’,

Ahol testvérem nem mondja: ’Ó testvérem!’”

Utu elfogadta imáját,

Lehozza neki a Hurrum hegységbe az „élet leheletét.”

Lugalbanda a Vénusz bolygóra emeli a szemét, és egy imát mond el Inanna istennőnek. Inanna is meghallgatja a kérését, nem hagyja elpusztulni a Hurrum hegységben, és a szívét eltölti boldogsággal.

Lugalbanda a holdra emeli szemét, és imát mond Sin istennek, „aki bevilágítja az eget, miután a nap lemegy, aki az éjt ragyogó fénnyel árasztja el.”

Lugalbanda hosszú dicsőitő imával hálát ad Utu nap-istennek, hogy visszaadta neki az élet lehelletét. Egészsége helyreáll „az élet táplálékától” és az ”élet vizétől”, egyedül bolyong a pusztaságban, vadakra vadászik, vad növényeket gyűjt. Egyszer azt álmodta, talán a nap-isten, Utu utasítására, hogy vegye magához a fegyvereit, öljön meg egy vadökröt és mutasson zsíráldozatot a felkelő napnak; aztán öljön meg egy gidát, öntse a vérét egy árokba, a zsírját a mezőre. Amikor Lugalbanda felébred, nem csak teljesíti az álmában megparancsoltakat, hanem élelmet és erős italt készit An, Enlil, Enki, és Ninhursag, a „sumir” pantheon négy fő istene számára. A költemény a hét égi fény dicséretével végződik, akik segítenek a hold-istennek Nannanak, a nap-istennek Utunak, és a bolygók istennőinek Venusznak és Inannának megvilágítani a kozmoszt.

Dumuzi (i. e. 2700)

A Király Lista szerint az I. Kish Dinasztia Lugalbandát követő királya Dumuzi, ’a pásztor-isten’. A ’szent-házasság szertartása’ és a ’haldokló isten’ szimbóluma, nagy tiszteletnek örvendett, nagy hatást gyakorolt a „sumirokra’, de az egész ősi világ valláshiedelmére is. Valóban az Ó-Testamentum állítása szerint is Jeruzsálem asszonyai Ezekiel proféta megrökönyödésére még az i. e. hatodik században is siránkoztak Dumuzi (a pogány pásztor-isten) halála felett (Ezekiel 8:14).

A „sumirok” szerelem istennője Inanna, „az ég királynője.” Az ’Inanna’s Descent to the Nether World’, ’Inanna alászáll az Alvilágba’ című népszerű költemény meséli el Dumuzi és Inanna történetét. A pásztor-isten Inanna házához megy, ’kezeiről és oldaláról tej és tejszín folyik’. Inanna az anyja tanácsára megfürdik, testére illatszereket ken, felveszi királynői köntösét, ékkövekkel díszíti magát, így nyit ajtót jövendő vőlegényének. Megölelik egymást és Dumuzi ’istenének városába’ viszi.

Ekkor még Dumuzi nem is álmodta, hogy ez az annyira óhajtott házasság egyszer majd milyen veszélyt hoz rá, a pokolba hurcolják. Nem számolt egy nő mindent elsöprő ambiciójával.

Ámbár Inanna a ’Hatalmas Ég’ úrnője, még nagyobb hatalomra vágyik, uralni akarja az ’Alsó Világot’ is. Elhatározza, hogy lemegy az alvilágba, miután összegyűjtötte az alvilág törvényeit, az isteni törvényeket, felöltötte királynői palástját és ékszereit, kész leszállani oda ’ahonnan nincs visszatérés’.

Az alvilág királynője az idősebb nővére, és elkeseredett ellensége, Ereshkigal, a halál és sötétség istennője. Inanna fél, hogy nővére az életére tör abban a régióban, melyet ural, ezért utasítja vezérét, Ninsuburt, aki mindig rendelkezésére áll, hogyha három nap után nem tér vissza, akkor emeljen panaszt pusztulása miatt az istenek gyülekezetében. Azután menjen Enlil, a ’sumir’ pantheon vezető istenének városába, Nippurba és kérje, hogy mentse meg, ne hagyja, hogy megöljék az alvilágban. Ha Enlil nem segít, akkor Ninsubur menjen Urba, a hold-isten, Nanna városába és ismételje meg a kérését. Ha Nanna sem segít, akkor menjen Eriduba, a bölcsesség istene, Enki városába, aki ’ismeri az élet élelmét’ és ’ismeri az élet italát,’ ő biztosan segít.

Inanna leszáll az alvilágba és Ereskigal lapis lazuli temploma felé tart. A kapunál a főkapus tudni akarja, hogy ki, és miért jött. Inanna hamis kifogást talál ki látogatása céljául, és a kapus úrnője utasítására átvezeti az alvilág hét kapuján. Amint a kapukon keresztülmegy, panasza ellenére elveszik a palástját és az ékszereit. Végül, amint az utolsó kapun is átjut, Ereskigal és az Anunaki, a hét félelmetes alvilági bíró elé vezetik, de teljesen meztelenül. Rávetik a ’halál szemét’ és halottá változik, majd a holttestet egy cölöpre akasztják.

Elmúlik három nap és három éjjel. Mivel úrnője nem tért vissza, Ninsubur utasításai szerint végigjárja az isteneket. Amint Inanna sejtette, se Enlil, se Nanna nem segített. Enki viszont elhatározta, hogy életre kelti. Két nemnélküli teremtményt alkotott, kurgarrut és kalaturrut, és rájuk bízta ’az élet élelmét’ és ’az élet vizét’ azzal az utasítással, hogy menjenek az alvilágba és szórják ’az élelmet’ és ’a vizet’ Inanna cölöpön lógó holttestére. Ettől Inanna feléledt.

Inanna újból életre kelt, de a bajai még nem múltak el, mert törhetetlen szabály az Alvilágban, ’ahonnan nincs visszatérés,’ hogy senki sem térhet vissza a felső világba, aki átlépte az alvilág kapuit, ha csak nem helyettesíti

magát valakivel. Inanna sem volt kivétel a szabály alól. Megengedik, hogy felmehessen a földre, de csak több szívtelen démon kiséretében, akik azt az utasítást kapják, hogy hozzák vissza az alsó régióba, ha nem talál egy istent, aki elfoglalja a helyét. A 'halottevő szellem istenségek' kiséretében Umma és Bad-tibira városába megy. A két város védőistene, Sara és Latarak, a földöntúli érkezők láttán nagyon megijednek, zsákruhát öltenek, és földre vetik magukat Inanna előtt. Inannának tetszik a megalázkodásuk, és amikor a démonok fenyegetőznek, hogy elviszik őket az alvilágba, Inanna visszatarja a démonokat, megmenti az életüket.

Inanna és a démonok Kullab városába érkeznek. A város védő-istene Dumuzi a pásztor-isten és miután Inanna férje, nem meglepő, hogy megtagadja a zsákruha viselését, és nem hull a porba a felesége előtt. Ehelyett ünneplőbe öltözik, és fenkölten trónusára ül. Inanna dühében a 'halál szemével' néz rá és átadja a mohó és kegyetlen démonoknak, hogy vigyék az alvilágba. Dumuzi elsápad és sírvafakad. Kezét az ég felé emelve kéri Utu nap-istent, Inanna testvérét, a sógorát, hogy segítse kimenekülni a démonok karmából, kezét-lábát változtassa kígyóvá.

Sajnos itt, Dumuzi imája közben végére ér a tábla. De miután más forrásokból Dumuzit alvilági istenként is ismerjük, valószínű, hogy az imája nem hallgattatott meg, és az alvilágba került.

A költemény megfejtése lassú és körülményes munka eredménye, összerakásán és fordításán több tudós dolgozott. Először 1914-ben Arno Poebel publikált a költeményhez tartozó három kis részt a Philadelphiai Egyetemi Múzeum kiadásában. Stephen Langdon még ugyanabban az évben publikált még két részt, amiket az Istanbuli Múzeum Ős-Keleti részlegében talált. Edward Chiera még három részt talált az Egyetemi Múzeumban, amelyet több „sumir" irodalmi munkával együtt jelentetett meg két kötetben, Kramer szerkesztésében, 1934-ben. Kramer 1937-ben Istanbulban, majd 1939-ben Philadelphiában még több fontos részletet talált, de a Yale Egyetem (New Haven, Connectikut) Babilon Gyűjteményben felfedezett 92 soros rész volt a legjelentősebb. Ez a felfedezés ugyanis tisztázta, hogy a mitosz semita változata 'Ishtar Alászállása az Alvilágba' ('Ishtar's Descent to the Nether World'), amelyet jóval a „sumir" változat előtt publikáltak, eltér a „sumir változattól". A semita változatban helytelenül úgy tételezték fel, hogy Inanna azért szállt alá az alvilágba, hogy Dumuzit, a férjét megszabadítsa és visszahozza a földre. A Yale-i új szöveg ezt a feltételezést alaptalannak nyilvánította. Inanna nem Dumuzi megszabadítására ment az alvilágba, ellenkezőleg, az ő haragja küldte oda, miután átadta a férjét a démonoknak, hogy vigyék oda, ahonnan nincs visszatérés. A Yale-i agyagtábla-fordítás egy harmadik kiadást eredményezett, amelyhez Kramer sok hasznos tanácsot kapott olyan híres kelet-kutatóktól, mint Adam Falkenstein, Benno Landsberger és Thorkild Jacobsen. A munka 1951-ben jelent meg a Journal of Cuneiform Studies V. kötetében.

G i l g a m e s

Dumuzit a Királyi Lista szerint Lugalbanda fia, Gilgames követte az I. Uruk Dinasztia trónján. Gilgamest, az erőskezű uralkodót tettei a „sumir" mitosz és mondavilág legnagyobb hősévé avatták. Az utókor a mai napig számontartja a hőstetteit. Némely történész a Biblia 'nagy vadászával,' Nimróddal azonosítja. Gilgamesről nem csak a „sumirok" írtak költeményeket, hanem évszázadokon, sőt évezredeken át Nyugat-Ázsia számtalan nyelvén is. A bátorság, a kalandvágy és az emberfeletti tettek jelképe, és kifejezi a tragikus emberi sorost, a hiábavaló küzdelmet a dicsőség, hírnév és halhatatlanság után. Gilgamest sokáig csak mitikus mondai alaknak tartották a hőstetteit megítélő történészek.

A Gilgames eposzoknak igen érdekes múltja van. Az őskor e legfontosabb és leghíresebb eposztörténeteit, és a történelmi személyként elismert Gilgamest S. N. Kramer, a Történelem Sumerban kezdődik c. könyve által mutatom be (182. oldal):

„George Smith an Englishman who had been studying the thousands of clay tablets and fragments brought to the British Museum from the mounds covering ancient Niniveh, read a paper, on December 3, l862, before the then recently organized Society of Biblical Archeology, His paper proved to be a milestone for Biblical studies, particurarly in their comparative aspects.

In this paper Smith announced that, on one of the clay tablets dug up from the long-buried library of King Ashurbanipal, who reigned in the seventh century B. C. he had discavered and deciphered a version of the deluge myth which showed marked resemblances to the flood story in the Book of Genesis. The announcement caused no small sensation in scholarly circles and even aroused the enthusiasm of the general public the world over. The Daily Telegraph, a London newspaper of the period, immidiatelly volunteered funds for a new expedition to Niniveh.

George Smith himself undertook the excavations, but his health and temperament were unsuited to the Near East. He died in the field at the early age of thirty-six.

Not long after he had announced the discavery of the Babylonian flood story, Smith realised, on further study of the tablets and fragments from the Ashurbanipal library, that this deluge myth formed but a small part of a long poem, and that the ancient Babylonians themselves referred to it the 'Gilgamesh Cycle.' According to the ancient sribes, it consisted of twelve songs or cantos of about three hundred lines each. Each canto was described on a separate tablet

in the Ashurbanipal library. The deluge story formed the major part of the eleventh tablet." Vagyis:

„Egy angol, George Smith, aki ezerszámra tanulmányozta az Ős-Ninive ásatási dombjából a British Múzeumba hozott agyagtáblákat és töredékeket, 1862. december 3-án felolvasott egy tanulmányt az akkoriban szervezett Bibliai Régészeti Társaság előtt. Esszéje különösen a bibliai összehasonlító tanulmányok mértföldkövének számított.

Tanulmányában Smith bejelentette, hogy egy hosszú idő óta föld alatt heverő agyagtáblán, mely a K. e.-i hetedik évszázadban uralkodott Ashurbanipal király könyvtárából való, a vízözön történetének egy olyan változatát fedezte fel, és fejtette meg, amely feltűnő hasonlóságot mutatott a Teremtés Könyve vízözön történetével. A bejelentés nem kis szenzációt keltett tudományos körökben, sőt a világ közvéleményének érdeklődését is kiváltotta. A Daily Telegraph, az akkori idők londoni újsága nyomban feajánlott egy alapítványt egy újabb ninivei expedicióra. George Smith saját maga vállalkozott az ásatások vezetésére, de megromlott egészsége és temperamentuma miatt fiatalon, harminchat évesen halt meg az ásatások színhelyén, a Közel-Keleten.

Smith nem sokkal később, hogy bejelentette a babilóni vízözön történet felfedezését, Ashurbanipal könyvtárának további tanulmányozása után észrevette, hogy a vízözön-történet csak egy hosszabb költemény kis részlete, és maguk az ősi babilóniak is 'Gilgamesh Ciklus' gyanánt említik. Az ősi írástudók szerint tizenkét háromszáz soros énekből, zsolozsmából állt. Mindegyiket külön táblára írták Ashurbanipal könyvtárában. A tizenegyedik tábla nagyrésze a vízözön történetével foglalkozik." (Ashurbanipal híres könytáráról tudni kell, hogy a babilóni király parancsot adott a birodalmában található minden ékírásos agyagtábla lemásolására. Ám a legkisebb hibáért is fejvesztés járt.)

George Smith óta a mai Irakban rengeteg agyagtáblát ástak ki ebből a semita 'Gilgamesh Ciklusból', vagy ahogyan ma már általában nevezik, a 'Gilgamesh Eposzból'. Ezek közül néhány a Korai Babilóni időszakból származik – azaz a Kr. e.-i tizenhetedik vagy tizennyolcadik századból. Az i. e.-i második évezred második feléből származó, Kis-Ázsiában felszínre került ősi költemények egy részét ... hurrita és hittita nyelvre is lefordították. Ebből is látható, hogy a 'Gilgames Eposzt' mindenütt tanulmányozták, lefordították és utánozták az ősidőkben a Közel-Keleten. Kramer könyvének írásakor mintegy 3500 soros szöveg volt ismeretes, amelynek kb. a felét fejtették meg. R. Campbell Thompson régész és humanista l930-ban csaknem az egész anyagot kiadta. Azóta két új és időszerűbb angol fordítás jelent meg: Alexander Heidel 'A Gilgames Eposz és az Ó-Testamentum Párhuzamok' ('The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels'), valamint Ephraim Speiser 'Ősi Közel-Kelet-i Szövegek' (In Ancient Near Eastern Texts, edited by James Pritchard).

A Gilgames Eposz nagy népszerűsége az ősi, és a modern irodalmi életben egyaránt az emberközpontúságának, valamint drámai jellegének köszönhető. A babilóniai irodalomban pl. páratlan ez a munka, mert az akkori időszak irodalmának a főszereplői istenek voltak. Ha mégis akadtak halandó emberi főszereplők, általában egyszerű, szürke emberek, önállótlan, személytelen figurák és nem keltenek drámai hatást, vértelenek, színtelenek és szinte bábszerűek.

A 'Gilgames Eposz' főszereplője ember, aki szeret és gyűlöl, sír és örül, törekszik és aggodalmaskodik, remél és kétségbeesik. De az akkori idők mitológiai szellemisége szerint az isteni szereplők sem hiányoznak; maga Gilgames is két-harmad részt halhatatlan isten és egy-harmadrészt halandó ember. De a költeményben Gilgames emberi mivoltában uralja a teret és a cselekményt. Az istenek és cselekedeteik háttérben maradnak, míg az emberi hős önállóan tervez, küzd. Éppen Gilgames emberi mivolta miatt népszerű a költemény. Az ember örök érvényű problémáival foglalkozik, pl. a barátság és a hűség iránti vágy, sóvárgás a dicsőségre és halhatatlanságra, a kalandvágy és az alkotás vágya, halálfélelem. Az ember érzelmi és a szellemi mozgatóerőinek a közjátéka biztosítja a dráma változatosságát. Nem csoda, hogy még a mai modern olvasó érdeklődését is felkorbácsolja.

Kramer ezután bemutatja a költemény nyugati világban széleskörben elterjedt babiloni változatát. Később majd összehasonlítja az eredeti „sumir" szövegekkel. De miután sémi nyelvi kifejezések, főleg istennevek (Ishtar = Inanna, Shamash = Utu, stb.) találhatók a szövegben, így a "sumir" irodalomban jártas olvasóimnak ezt a jelenséget előre közlöm. Kivonat Kramer szövegéből:

A költemény Gilgames és városa Uruk (a bibliai Erech), dicséretével kezdődik. Gilgames, városának hőse féktelen életmódjával terrorizálja a város lakóit, különösen a szekszuális étvágya kielégíthetetlen. Uruk lakosai kétségbeesetten fohászkodnak az istenekhez, akik felismerik Gilgames féktelen viselkedésének az okát, nincs méltó ellenfele az emberek között, és ezért utasítják Aruru anya-istennőt, hogy vessen véget a kibírhatatlan helyzetnek. Agyagból megformálja a nagyon erős Enkidut, aki meztelen és hosszúhajú, minden emberi kapcsolat befolyásától mentes és a vadállatokkal, a pusztában tölti napjait-éjszakáit. A vadállatokhoz hasonló Enkidu feladata, hogy elvegye Gilgames kevélységét és fegyelmezze szellemiségét. De először Enkidut 'emberivé' kell tenni, amely elsősorban asszonyi feladat. Egy uruki kurtizán izgatja fel és elégíti ki a szekszuális vágyait. Ennek következtében veszít állati erejéből, de lelkileg és szellemileg kifinomul. Ez a szerelmi élmény okossá teszi, annyira megváltozik, hogy a vadállatok már nem iserik el közölük valónak, mert a kurtizán türelmesen megtanítja a civilizált viselkedés szabályaira, az evés-ivás, öltözködés művészetére.

Az emberivé vált Enkidu mostmár készen áll a kevély Gilgamessel való találkozásra, hogy megtörje zsarnokságát. Gilgames álmában értesült Enkidu jöttéről. Fitogtatni akarja egyedülálló helyzetét - eddig még nem talált riválisára - ezért Enkidut orgiára hívja. Enkidu helyteleníti Gilgames gátlástalan szekszuális viselkedését, ezért útját állja. Megmérkőzik a két óriás, Gilgames a művelt városlakó és Enkidu a puszták egyszerű fia. Már úgy látszik, hogy Enkidu kezd erőt venni ellenfelén, amikor (minden magyarázat nélkül) Gilgames elveszti dühét és a két viaskodó megöleli, megcsókolja egymást. Elszánt küzdelemükből barátság születik, mely az irodalmi életben a hűséges barátság jelképévé válik.

Enkidu nem boldog Urukban. A vidám és kényelmes életmód elgyengíti. Gilgames felfedi előtte kalandos tervét, hogy a messze cédrusok erdejébe akar menni, hogy megölje a hatalmas Huwawát, kidöntse a cédrusfát és megtisztítsa az 'Élők Földjét' minden gonoszságtól.

Ezt a történetet már a 'Gilgames és az Élők Földje' ('Gilgamesh and the Land of the Living') című hőseposz meséli el. A tizennégy táblából és töredékből összeállított költemény 1950-ben az Ősi Közel-Keleti Szövegek-ben ('Ancient Near Eastern Texts) jelent meg.

Eddig csak a költemény 174 sorát fejtették meg, de még így is megállja a helyét egységes irodalmi alkotásként, mély érzelmi és esztétikai benyomást gyakorolt a hiszékeny „sumir" hallgatóságra. A történet fő mondanivalója az ember halálfélelme és a halhatatlanság utáni vágya. A cselekmény gondosan tervezett részleteit tökéletesen aláfestik a drámai eszközök. Stilisztikailag a költő a ritmikus hatást az ismétlések és a párhuzamok ügyes váltakozásával éri el. Mindent egybevetve Kramer szerint ez az egyik legkitűnőbb „sumir" irodalmi munka, amely eddig a „sumir" irodalomban megjelent. A történet rövid tartalma:

Gilgames - mint minden más halandó - tudatára ébredt annak, hogy előbb-utóbb meg kell halnia, ezért elhatározta, hogy 'nevet szerez' magának, mielőtt a végzete, előre meghatározott sorsa (a halála) bekövetkezik. Ezért a messzi 'Élők Földjére' megy, hogy a cédrusfáit kivágja és Urukba hozza. Enkidu, hűséges szolgája, kísérője és barátja azt tanácsolja neki, hogy előbb értesítse Utu nap-istent a tervéről, aki a cédrus földért felel.

Gilgames hallgat a tanácsára, ajándékokat visz Utunak és kéri a támogatását. Utu először kétségbe vonja Gilgames képességeit, de Gilgames határozottan megismétli a kérését. Utu végre megsajnálja, és elhatározza, hogy segíteni fogja – valószínűleg úgy, hogy mozgásképtelenné teszi a romboló időjárás hét gonosz szellemét, akik háborgathatnák Gilgamest útja során. Gilgames örömében ötven önként jelentkezőt gyűjt össze Urukból – független embereket, akiknek se 'háza' se 'anyja' nincsen és akik hajlandók őt bárhová

követni. Miután fegyvereket készíttetett magának és kisérőinek bronzból és fából, Utu segítségével átkelnek hét hegységen.

Sajnos nem tudjuk, hogy mi történt, miután átkeltek a hetedik hegységen, mert a szöveg rossz állapotban van. Amint a szöveg újra olvashatóvá válik, látjuk, hogy Gilgames mély álomból tápászkodik fel nehézkesen. Alighogy az álom kiment a szeméből, megesküszik az anyjára, Ninsun-ra és apjára, Lugalbandá-ra, hogy eljut az 'Élők Földjére' és semmi akadálytól sem hátrál meg, legyen az akár isteni, akár emberi. Enkidu kérleli, hogy forduljon vissza, mert a cédrusok őrzője Huwawa, a félelmetes szörnyeteg, akinek senki sem képes ellenállni. De Gilgames hallani sem akar a meghátrálásról. Meg van győződve arról, hogy Enkidu segítségével legyőzi az akadályokat, és arra kéri szolgáját, hogy aggályait félretéve kövesse őt.

A szörnyeteg Huwawa a cédrus házából leselkedik és eszeveszetten rájuk ront, de látszólag eredménytelenül. Néhány töredezett, olvashatatlan sor után következik:

. . . levág hét cédrusfát és bejut Huwawa belső szobájába. Elég különös, de Huwawa már Gilgames első támadására is megretten. Imádkozik Utu istenhez, és kéri Gilgamest, hogy ne ölje meg. Gilgames nagylelkű győztesnek akar mutatkozni, és azt ajánlja Enkidunak, hogy engedjék szabadon Huwawát. De Enkidu fél a következményektől és óva inti Gilgamest egy ilyen ostoba cselekedettől. Huwawa felháborodik Enkidu lelketlensége miatt. Végül a két hős levágja Huwawa fejét. Ezután Huwawa holttestét Enlil és Ninlil elé viszik. A folytatás bizonytalan, mert a sorok megrongálódtak, de megállapítható, hogy a történet végetér.

„Gilgames, a legünnepeltebb sumir hős történetét a keletkutatók először nem sumir, hanem semita forrásokból ismerték meg. Az ősi Mezopotámia e legfontosabb irodalmi alkotásának főhőse, Gilgames a babiloni eposzok főhőse is. De a babilóni hőseposzok és a sumir elődei közötti összehasonlító analízis azt mutatja, hogy a babilóni szerzők és szerkesztők hasznosították, megváltoztatták és átalakították a sumir eposzokat a saját céljaik szerint" – mondja Kramer.

Magyar szempontból ennek az idézetnek azért nagy a jelentősége, mert a Magyarországon eddig megjelent Gilgames eposzok semita, főleg asszir forrásokból erednek. Kramer és kollegáinak agyagtáblafordításai viszont korábbi időszakból származó, eredeti „sumir" írások.

A sárkány (Huwawa) legyőzése után is a két hős egyik kalandja a másikat éri. Közülük a "Gilgames és az Égi Bika az egyik leghíresebb." Visszatérésük után Urukba, Ishtar (a 'sumir' Inanna) a szerelem és kéjelgés istennője beleszeret a jó megjenésű Gilgamesbe. Gazdagságot ajánl neki, ha kielégíti a vágyait. Gilgames már nem olyan fegyelmezetlen és erőszakos, mint régen. Gilgames tudja, hogy az istennő a szabadszerelem híve és hűtlen, ezért

kigúnyolja, és elutasítja az ajánlatát. Inanna (Ishtar) csalódott és megbántott. Anu-t, az ég-istenét arra kéri, hogy küldje az Égi Bikát Gilgames és Uruk elpusztítására. Anu először tiltakozik, de miután Inanna (Ishtar) azzal fenyegeti, hogy felhozza a halottakat az alvilágból, kénytelen hozzájárulni. Az Égi Bika leereszkedik és megkezdi Uruk elpusztítását, százszámra öldösi a város harcosait. Gilgames és Enkidu együtt küzd a vadállattal és megölik a bikát.

Uruk város lakói dicshimnuszokkal magasztalják a két hős emberfeletti tetteit. De a kérlelhetetlen sors kegyetlen véget vet boldogságuknak. Enkidut az istenek korai halálra itélik, mert részt vett Huwawa és az Égi Bika legyőzésében. Tizenkét napos betegség után Enkidu utolsót sóhajt, miközben barátja, Gilgames tehetetlenül és fájdalommal sújtottan nézi. Lelkét két keserűség emészti: Enkidu halott, és előbb utóbb maga is erre a sorsra jut. Már kevés örömet talál az eddigi hőstetteiben. Testének mulandósága miatt gyötrődik. Új célja az örökélet titkának megtalása.

Gilgames tudta, hogy csak egy ember, Utnapistim, Shuruppák bölcs és jámbor királya szerzett halhatatlanságot. A vízözön előtt létezett öt királyi város egyike Shuruppák.

Német és amerikai régészek sok agyagtáblát találak az i. e-i harmadik évezred első feléből. Erről a városról és a vízözön előtti másik négyről – Eridu, Badtibira, Larak és Sippar - éppen Kramer állapította meg egy későbbi munkájában, hogy ezek nem „sumir" nevű városok, ahogyan Mezopotámia két nagy folyója, sőt az akkor ismert mesterségek neve sem "sumir". Feltevése szerint "azok subarok is lehettek", azaz szabirok. Előző könyveimben sokat foglalkoztam ezzel a témával, és A szabir-magyarok őstörténete c. munkámban felsoroltam mindazokat a tudósokat, orientalistákat és történészeket, akik mint Kramer is a subarokat (vagy szabirokat) elősumiroknak (presumir) nevezték. Meg kell említenem, hogy az ősi agyagtáblák Uruk városát Subur-Uruk néven is említik. Igazolásul idézem Novotny Elemér Sumir nyelv – magyar nyelv c. könyvének 55. oldaláról a kiadó, Badiny Jós Ferenc professzor megjegyzését:

„Dr. Novotny nagyszerű írását csak azzal a magyarázattal egészítjük ki, hogy a 'SUBUR' – vagy 'HURRITA' nép nem volt csak 'baromtenyésztő', hanem inkább a sumirok tanítómesterei lehettek, hiszen a Woolley által megállapított özönvíz pusztította el kultúrájukat egészen KIS városig. Kr. e. 4000). Műveltségük és kultúrfokuk mérője az a 'tizenhét' egymásra épített ZIGURAT Eriduban, melyről Parrot számol be és az a 'tizenegy' egymásra települt város URUKBAN, melyek mind özönvíz előttiek.

Így megérthető az is, hogy a Gilgames eposztöredék sumir szövegében SUBUR – URUK van írva, mely bizonyítja azt, hogy az eredeti, ősi URUK várost a subar nép építette."

Tehát Kramer fején találta a szeget, amikor az öt vízözön előtti ősvárost és nyelvüket subaroknak sejti. De saját kutatásaim is megerősítik ezt, és Utanapistimnek, ugyanúgy, mint Gilgamesnek is subarnak, szabir-magyar elődeinknek kellett lenniük. Ennek további bizonyítására helyénvalónak tartom, hogy A szabir-magyarok őstörténete (Budapest, 2000.) c. könyvem 312. oldaláról idézzem a következőket:

„Az emberi civilizáció kialakulásának folyamatában hatalmas szerepet játszott Eridu – a bölcsességéről híres Enki, a művészetek és mesterségek pártfogójának és a földalatti édesvizek istenének – szent városa. A sumir ékírások hagyománya szerint Eridu az első a vízözön előtti időkben már létező öt város közül. Eridu szent városával kapcsolatban indították a nagy szabir-hurrita vitát a tudósok, Ungnad, Gelb, Speiser, stb. Ennek a vitának nem az volt a tárgya, hogy az ős-szabirok (subarok) sumirok voltak-e, vagy fordítva, hanem, hogy a „hurriták" szabirok voltak-e. Vagyis ezek a nagy tudósok Eridu subar eredetéhez nem fűztek kétséget, mert e legrégibb – a köztudatban sumir alapításunak vélt várost – az ékírásos szövegek mind subur-nak, subar-nak írták. A Fara szövegek is, melyet a tudósok a legkorábbi Dél-Mezopotámiából származó olvasható ékírásos szövegeknek tartanak."

Eriduval kapcsolatban írja Gelb, hogy legelőször a Subarokkal már találkozunk a vízözön előtti első dinasztiák idején, tehát a 'HA. A$^{ki'}$ ős-szabir dinasztia neve is lehetett, mely a Király Lista szerint a vízözön előtti Eriduban volt. Ezt megerősíti a Fara szövegekben talált számtalan Subur személynév (Ignace J. Gelb: Hurrians and Subarians 31. o.).

A Gilgames eposz mintája a későbbi oly nagyra tartott görög eposzoknak, mint az Illiász és az Odysszea. Célszerűbb lenne az eredeti kincsekhez, az ősi szabir-'sumir' mondákhoz, eposzokhoz visszanyúlni, mint a görög, indus és teuton eposzokkal gyötörni a magyar diákok fejét.

Folytatva az eposzt: Gilgames elhatározza, hogy felkeresi Utnapistim távoli lakhelyét. Talán a halhatatlan hős elmondja a titkát. Hegyeken és völgyeken át vándorol, vadállatok martalékának és éhalálnak kitéve. Átmegy az őstengeren és 'a halál vizén'. Végül kimerülten és lesoványodva, hosszúra nőtt hajjal, ápolatlanul és rongyosan, testét nyers állati bőrökkel takarva, jelenik meg Utanapistim előtt Uruk hajdan büszke uralkodója, mohón várva az örök élet titkára.

De Utnapistim szavai korántsem biztatóak. Shuruppak királya hosszasan elbeszéli a vízözön történetét, amit az istenek azért eresztettek a földre, hogy minden élőlényt elpusztítsanak. Ő is biztosan elpusztult volna, ha nem épít egy védelmező bárkát a nagy Ea, a bölcsesség istene tanácsára. Ami pedig az örök élet titkát illeti, azt az istenek ajándékozták neki, azonban hol van az az isten, létezik-e, aki Gilgamesnek halhatatlanságot adna? Elkeseredésében Gilgames eredménytelenül készülődik hazafelé Urukba, amikor felvillan egy

reménysugár. Utnapistim a felesége unszolására felfedi a titkot, hogy a tenger fenekén van az örök ifjúság növénye. Gilgames alámerül a tenger mélyére, felhozza az örök ifjúság növényét, és boldogan indul haza. De az istenek másképpen döntenek. Amíg Gilgames egy forrásban fürdik, egy kígyó elviszi a növényt. A hős bosszankodva és csalódottan Uruk erős falai között keresi a megnyugvást.

Eddig tart a babilóni 'Gilgames Eposz' első tizenegy táblája. Az ó-babilóni szöveg, az asszir szöveggel egyetemben az i. e-i második évezred táján már ebben a formában jelent meg. Ami az eposz eredetét illeti, már egy felületes vizsgálat is megállapítja, hogy az eposz tartalma a semita előtti időkből, a 'sumir' időszakból való. Kramer szerint a két főszereplő neve, Gilgames és Enkidu minden valószínűség szereint „sumir" eredetű. Gilgames szülei, Lugalbanda és Ninsun szintén „sumir" nevek. Aruru istennő, aki Enkidut teremtette, a „sumir" pantheon egyik legfontosabb istennője, Ninmah, Ninhurság és Nintu néven is ismert. A „sumir" An istent, aki az Égi Bikát teremtette a bosszúálló Inanna (Ishtar) számára, a babilóniak Anu néven vették át.

A Gilgames Eposz „sumir" eredetét mi sem bizonyítja jobban, minthogy a költemény több epizódjának megtalálták a „sumir" eredetijét. l911-től 1935-ig huszonhat Gilgamesre vonatkozó agyagtáblát és töredéket publikáltak híres ékírásszakértők, mint Zimmern, Poebel, Langdon, Chiera, De Genouillac, Gadd, és Fish. Chiera egyedül tizennégyet publikált. l935 óta Kramer maga is mintegy hatvan Gilgames darabot azonosított Istanbulban (Konstantinápoly) és Philadelphiában, nagyrészét lemásolta ezeket.

Tehát ma már számtalan Gilgames szöveget ismerünk, melyek segítségével megállapítható, hogy a „Gilgames Eposz"-ban milyen formában és mennyit vettek át a babilóniak az eredeti „sumir" forrásokból. Azonban ennek a kiderítése nem egyszerű feladat és Kramer kérdéseket tesz fel a probléma könnyebb tisztázására:

„1. Van-e egy eredeti, teljes 'sumir''Gilgames Eposz? Vagyis találunk-e olyan 'sumir' költeményt, amelyik a forma és tartalom tekintetében is nagyon hasonló a babilóni eposzhoz és a sumir eredete minden nehézség nélkül megállapítható?

2. Ha az eddig rendelkezésre álló anyagból azt látnánk, hogy nincs a babilóni eposznak teljes egészében megfelelő „sumir" eredetije, akkor összehasonlítva a babiloni és a sumir eposzokat, ésszerű biztonsággal meg tudjuk-e állapítani némely epizód „sumir" eredetiségét?

3. Feltételezhető-e, hogy semita eredetűnek tartsuk azokat az epizódokat, amelyeknek még eddig nem áll rendelkezésre sumir változata, vagy van-e elég okunk azt hinni, hogy ezek is sumir eredetűek?"

Kramer ezután összehasnlító elemzésnek veti alá a költemény sumir anyagát. A hat költeményből álló anyagnak a következő címeket adta:

„Gilgamesh and the Land of the Living”(Gilgames és az Élők Földje)

„Gilgamesh and the Bull of Heaven”(Gilgames és az Égi Bika)

„The Deluge” (A Vízözön)

„The Death of Gilgamesh” (Gilgames Halála)

„Gilgamesh and Agga of Kish” (Gilgames és a Kis-i Agga)

„Gilgamesh, Enkidu and the Nether World” (Gilgames, Enkidu, és az Alvilág).

Tudnunk kell, hogy a szöveg sokszor megrongálódott, töredékes, és amikor teljes, akkor is elég nehéz fordítani. Mindenesetre Kramer szerint a rendelkezésre álló anyag elegendő adatot szolgáltat az 1. és 2. kérdés megválaszolására. A 3. kérdést nem lehet hasonló bizonyossággal megválaszolni, de mégis elfogadható következtetés vonható le.

A kérdésekre adott válasz előtt fontos mind a hat költemény tartalmát megfigyelnünk.

1. **A „Gilgames és az Élők Földje” című költemény története látszólag ellentétes a babilóni Gilgames Eposz cédrus erdő-részletével. De a két változatot egymás mellé téve szembetűnik, hogy csak a puszta váz közös: Gilgames elhatározza, hogy elmegy a cédrus erdőbe Enkiduval, megszerzi a nap-isten védelmét, elérik a cédruserdőt, kivágják a cédrust és megölik Huwawát, a sárkányt. De a két változat részletei nagyon különböznek. Pl. a „sumir” változatban nemcsak Enkidu kiséri el Gilgamest, hanem ötven kiválasztott uruki harcos is. A babilóniai változatban csak egyedül Enkidu kiséri. A „sumir” változatban nincs szó arról, hogy Gilgames kikérné az öregek tanácsát, amíg a semita változat erre nagy súlyt helyez**
2. **A „Gilgames és az Égi Bika” c. eposz Kramer könyvének írásakor még nem volt publikálva. Ezért Kramer a megrongálódott anyagtábláról csak hozzávetőleges tartalmat közölhetett: Egy húsz soros hiány után: Inanna (babilonban Ishtar az istennő neve) Gilgamest ajándékokkal, előnyökkel kecsegteti. Feltételezhető, hogy az előző, hiányzó sorok arról szólnak, hogy mindezeket a szerelméért cserébe ajánlja fel. Egy újabb törés következik a szövegben, amely valószínűleg Gilgames visszautasítását tartalmazza. Amikor a szöveg újból fordítható lesz, Inanna az égi-isten, An előtt áll, az Égi Bikát kéri tőle. An először megtagadja a kérését, erre Inanna azzal fenyegetőzik, hogy a világegyetem összes istenének a segítségét kéri.**

Így megfélemlítve An teljesíti Inanna kérését, Uruk elpusztítására küldi az Égi Bikát. Ezután Enkidu Gilgameshez szól, de a szöveg olvashatatlanná

válik. Sajnos hiányzik a költemény vége, amely valószínűleg Gilgames győzelméről szól.

Ha ezt a „sumir” költeményt összehasonlítjuk a babilóni változatával, akkor szembetűnik a hasonlóság a történet menetében. Mindkét költeményben Inanna (Ishtar) felajánlja a szerelmét Gilgamesnek, kisértő ajándékokkal egyetemben; az ajánlat visszautasíttatik; An (Anu) vonakodva bár, de hozzájárul, hogy az Égi Bika alászálljon Uruk elpusztítására, de végül is megölik. A két változat részleteiben teljesen különbözik, néha a felismerhetetlenségig. Különböznek az ajándékok, amelyeket Inanna (Ishtar) ajánlott fel Gilgamesnek. Gilgames visszautasító beszéde a „sumir” változatban sokkal rövidebb, míg a babilóni 56 sorból áll, tele babilóni mitoszokra és közmondásokra való utalásokkal. Az An (Anu) és Inanna (Ishtar) közötti beszélgetés alig hasonlít. Az sem valószínű, hogy a babiloni változat befejező része hasonlítana a „sumirra”- ha az napvilágra kerülne.

3. A „sumir” ’Özönvíz’ történet az egész vízözön történetét elmondja, melynek Utnapistim a főszereplője. A babiloni vízözön történet a ’Gilgames Eposz’ tizenegyedik tábláján van. Az a tény, hogy a „sumir” vízözön-történet különálló ékírásos agyagtáblán található, nem a Gilgames eposz-sorozathoz tartozik, következtetni enged arra, hogy akik kisajátították maguknak a „sumir” irodalmat az őskorban és az ókorban, hogyan változtatták meg az eredeti „sumir” történeteket a saját ízlésük és érdekeik szerint.

Kramer e kijelentése ismét egy kis magyarázatra szorul. Nem finnugorista őstörténetkutatóink számos esetben rámutattak, hogy sem a babilóni, sem az asszir eposz (mindkettőnek van ó- és új változata is) írói nem hűen adják vissza a „sumirok” irodalmát, kényük-kedvük szerint megváltoztatták a saját előnyükre, és legtöbbször úgy állítják be, mintha a saját, eredeti szerzeményük lenne. Általában megváltoztatták a szereplők és az istenek nevét is, például Utnapistim babiloni és asszir neve Ziusudra. A történeti hűségről pedig annyit, hogy csak a saját hőstetteikről, hódításaikról dicsekszenek, a vereségeikről elfeledkeznek, a helyi, őshonos népeknek gúnynevet adnak, a legyőzötteket rabszolgának nevezik. Könyveimben sok helyütt rámutattam, hogy ugyanez a helyzet a görög és római irodalommal. A görög és a római Pantheont is ős-szabir-„sumir” mintára alkották, az isteneket átvették, csak a nevüket változtatták meg. A görögök a pelazgoktól, a rómaiak pedig az etruszkoktól sajátították el műveltségük nagy hányadát. A magyar népet évszázadokig leigázó Habsburg uralom óta, sőt még ma is kizárólag a görög és római irodalom és műveltség szépen tálalt gyöngyszemeit tanítják. Mit sem sejtetve arról, hogy a magyarok ősei alkották az eredeti mitoszokat, eposzokat. Az utóbbi évtizedek kutatásai rengeteg - a magyarok mezopotámiai ősiségét bizonyító - anyagot hoztak napvilágra. Ma már a demokrácia jegyében mindenki hozzáférhet ezekhez az eredeti bizonyítékokhoz.

A „sumir” vízözön-történet az Utnapistim halhatalanná válásáról szóló mitikus költemény epizódja. A babiloni vízözön változat ügyesen felhasználja Ziusudra-t (Utnapistim) a saját érdekei számára. Például amikor Gilgames kimerülten megérkezik Utanapistim-hez, és az örökélet titkáról kérdezősködik, a babiloni költők nem engedik, hogy röviden válaszoljon és a tárgyra térjen; hanem, kihasználják ezt a lehetőséget – Gilgamest hosszan beszéltetve - arra, hogy a saját vízözön történet variációjukat építsék be a költeménybe ezen a helyen. A “sumir” mitosz első részét, A Teremtés történetét teljesen kihagyják - mint számukra feleslegest. Csak a vízözön történetét és Ziusudra halhatatlanságának epizódját tartják meg. A “sumir” költeményben egy névtelen költő az elbeszélő - egyes szám harmadik személyben - a babilóniai történetben Ziusudra (Utnapistim) beszéli el a történetet, egyes szám első személyben.

A babiloni változat a részletekben is különbözik, Ziusudrát jámbor, szelíd és istenfélő királynak mutatják, de Utnapistimről nincs ilyen jellemzés. Másrészt a babilóni változat nagyon részletesen írja le a hajóépítést, és a vízözönt, mint természeti csapást. A “sumir” mitoszban az árvíz hét nap és hét éjjel tart, míg a babilóni változatban hat napig és hét éjjel. A “sumir” eredetiben nincs szó madarak kiküldéséről a víz apadásának mérésére, csak a babilóni eposzban.

4. A Gilgames halála c. költemény szövege töredékes, melyből csak kevés értelmezhető: Gilgames még mindig keresi a halhatatlanságot, pedig arról értesül, hogy lehetetlen megszerezni. Megadatott neki a királyság, előkelőség, hősiesség a csatában, de a halhatatlanság nem. Annak ellenére, hogy a költemény töredékes, a megfejthető szöveg kilencedik, tizedik és tizenegyedik táblájának szövegrészei tagadhatatlan hasonlóságot mutatnak a ‘Gilgames Eposz’ két változatában. Ezek a táblák Gilgames öröklét utáni vágyakazásáról írnak, amire a felelet: az ember sorsa a halál, nem az örök élet. A babiloni ‘Gilgames Eposzban’ nincs szó Gilgames haláláról.

5. A babiloni eposzban nem található meg a ‘Gilgames és Agga’c. költemény sem. Ez a 115 sorból álló költemény a legrövidebb az eposzok között, mégis több szempontból figyelemre méltó. Elsősorban: a cselekmény csak emberekkel foglalkozik, és nem mutat be „sumir” istenekkel kapcsolatos misztikus motivumokat. Másodszor: történelmi értékű, mert a korai „sumir” város-államok eddig ismeretlen küzdelmeit mutatja be. És végül: figyelemre méltó történelmi és politikai gondolatokat és gyakorlatokat közöl a demokrácia korai korszakából, már i. e. 2800 körüli időkből. Talán éppen ezért maradt ki a babiloni ’Gilgames Eposzból’ ez a történet.

6. A „Gilgames, Enkidu és az Alvilág” a „sumir” költeményből átvett babiloni kölcsözéseket tartalmaz. Az eddig rendelkezésre álló Gilgames eposz

töredékek és a babiloni változat összehasonlító elemzése megválaszolhatóvá teszi Kramer feltett kérdéseit.

1. Van-e egy egységes „sumir” eredetije a babilóni „Gilgames Eposznak? Természetesen nincs. A „sumir” költemények hosszúsága váltakozik és különböző önálló történetekből áll. A babilóni eposz viszont a módosított epizódokat egységes, folyamatos cselekménysorozatba foglalja.

2. Azonosítani tudjuk-e azokat a babiloni epizódokat, amelyek „sumir” eredetűek? Igen, egy bizonyos mértékig. A cédrus erdei epizód (az eposz III.-V. táblája); „Az Égi Bika” (VI. tábla); az „örökélet keresése” epizód (IX. X. XI. tábla); a „vízözön” történet (XI. tábla) – mindegyiknek megtalálták a „sumir” eredetijét. A babilóni változat viszont nem szolgai átírása a „sumir” eredeti szövegeknek, csak a történetek vázlatát veszik át.

3. És mi a helyzet azokkal a babiloni részekkel, amelyeknek nem találták meg a „sumir” eredetijét? Mint a bevezetés az eposz elején; az események sorozata folytán Gilgames és Enkidu között kialakuló barátságról (I. II. tábla); Enkidu halála és temetése (VII. VIII. tábla). Vajon ezek babilóni eredetűek, vagy ezek is „sumir” forrásokból erednek? Ezekre a kérdésekre a felelet csak feltételes lehet. Mindenesetre a meglévő „sumir” mitosz megenged néhány tapogatózó javaslatot.

A babiloni eposz bevezető szakasza úgy mutatja be a hőst, mint mindent látó, mindent ismerő vándort, aki megépítette Uruk falait, a költő retorikus formában dicséri a város falait. A „sumir” epikus költeményekben sehol nem találunk hasonló leírást. Tehát megállapítható, hogy a bevezetés teljes egészében babilóni újítás.

A babiloni eposzban a bevezetés után, az I. és a II. táblán a két hős, Gilgames és Enkidu barátságát megalapozó események sorozata következik: Gilgames önkénye; Enkidu teremtése; Gilgames álmai; Enkidu tanítása a kultúrált viselkedésre; a hősök közötti küzdelem, Enkidu bukása. Az események sorozata végülis a két hős barátságához vezet, a költő szerint valószínűleg ez a barátság motiválja őket, hogy együtt menjenek a cédrus-erdőbe. A „sumir” eredetiben viszont nincs ilyen késztetés, azt is feltételezhetjük, hogy nincs benne az említett eseménysorozat.

Enkidu halála és temetése valószínűleg szintén babilóni eredetű. A „Gilgames, Enkidu, és az Alvilág” című „sumir” költeményben Enkidu nem hal meg a szó-szoros értelemben, hanem Kur, az alvilág sárkányszerű démona ragadja el és tartja fogva, mert megszegte az alvilág tilalmait. Enkidu halálát a babilóniai Gilgames eposz írói valószínűleg azért találták ki, hogy drámai fordulattal serkentsék Gilgames halhatatlanságért folyó küzdelmét, amely a költemény alapmotívuma.

Mindent egybevetve megállapítható, hogy a „Gilgames Eposz” sok epizódja „sumir” eredetű. Még azok az epizódok is “sumir” eredetre mutatnak, amelyeknek nem találunk „sumir” változatát. De a babiloniak annyira megváltoztatták, módosították az eposz tartalmát, hogy csak a „sumir” eredetű mag maradt meg.

Ezek a megállapítások a „Gilgames Eposz” első tizenegy táblájára vonatkoznak, mert a XII. tábla második felén lévő “sumir” költeményt szinte szóról-szóra fordították le semita akkád nyelvre, melyet babiloni és asszíriai változatnak is neveznek. A babiloni írástudók ezt a tizenkettedik táblát egyszerűen csak hozzácsatolták az első tizenegyhez, teljesen figyelmen kívül hagyták, hogy nem illik bele az egész eposzba.

Ezzel a tizenkettedik táblával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy C. J. Gadd 1930-ban egy Urból származó „sumir” táblát fordított és publikált. Észrevette, hogy ez a költemény-részlet közeli rokonságot mutatott a babilóni XII. táblával. Bár Kramer könyvének írásakor még nem volt lefordítva a teljes költemény, melynek címe: Gilgames, Enkidu és az Alvilág.

A költemény huszonhét soros bevezetővel kezdődik, amelynek nincs köze a történethez. Az első tizenhárom sor a világmindenség teremtéséről szól, míg a következő tizennégy Enki és Kur küzdelméről. Ezután következik a történet:

Egyszer volt, hol nem volt egy huluppu-fa (talán egy fűzfa) az Eufrátesz partján, a Déli Szél megtépázta és az Eufrátesz vize elárasztotta. Arra sétált Inanna istennő, felvette a fát és hazavitte városába, Urukba, szent kertjébe elültette. Gondosan nevelte, mert azt tervezte, hogyha nagyra nő, széket és kanapét készíttet belőle.

Teltek-múltak az évek. A fa nagyra nőtt. Inannának nem volt szíve kivágni a fát, mert a fa tövében lakozott a kígyó, ‘amelyik nem ismeri a kedvességet’; a koronájában az Imdugud-madár költötte fiókáit; a közepébe pedig Lilith építette a házát. A mindig vidám és boldog Inanna keserves könnyeket hullatott.

Amint megvirradt és bátyja, Utu, a nap-isten előjött hálószobájából, Inanna könnyes szemmel ismételte el a huluppu-fa történetét. Erre Gilgames, aki feltehetően hallott az istennő gondjáról, lovagiasan a segítségére sietett. Felöltötte nehéz páncélját, megragadta a fokosát és megölte a kígyót a fa tövében. Ezt látva az Imdugud madár, fiókáival a hegyekbe menekült, Lilith lebontotta a házát és elmenekült. Ezután Gilgames és kisérete kivágták a fát és átadták Inannának.

És mit tett erre Inanna? A fa törzséből készített egy pukku-t (talán dobot); és a koronájából egy mikku-t (dobverőt). Ezután tizenkét soros szakasz írja le Gilgames ténykedését ezzel a’dobbal’ és ’dobverővel’. A szöveg teljes épsége ellenére sem állapítható meg az értelme, arról szól, hogy Gilgames

duhajkodik Urukban, és 'a fiatal hölgyek panaszai miatt' a pukku és a mikku leesett az alvilágba. Gilgames megpróbálta visszaszerezni azokat, de nem sikerült. Erre Gilgames barátja, Enkidu önként jelentkezett, hogy lemegy az alvilágba, és visszaszerzi. Erre a szívélyes ajánlatra Gilgames figyelmeztette barátját az alvilág tilalmaira, ami ellen védekeznie kell. Enkidu nem hallgatott Gilgames tanácsára, ellenkezőleg, megszegte mindazokat a tilalmakat, amelyekre a barátja figyelmeztette. Kur elfogta, és nem jöhetett vissza a földre. Gilgames Nippurba ment és Enlilnek könyörgött a barátjáért. De Enlil megtagadta a segítségét, ezért Gilgames Eriduba ment Enkihez, és megismételte a kérését. Enki megparancsolta a nap-istennek, Utunak, hogy nyisson egy nyílást az alvilágba, és engedje Enkidu árnyékát a felszínre emelkedni. Utu ezt meg is tette, rövidesen megjelent Enkidu árnyéka, és ekkor ur és szolgája összeölelkezett és Gilgames kikérdezte Enkidut, hogy mit látott az alvilágban. Az első hét kérdés azoknak az apáknak a bánásmódjával foglalkozott, akiknek egytől hét fiuk volt. A megrongálódott szövegből annyi érthető: hogy bánnak az alvilágban a palota szolgájával?, a szülőasszonnyal?, azzal, aki a csatában esett el és holtteteme temetetlenül fekszik a mezőn?

Ennek a költeménynek a második felét fordították le a babiloni írástudók szinte szóról-szóra és csatolták a 'Gilgames Eposz' végéhez, mint tizenkettedik táblát.

Azért találtam fontosnak bemutatni ezeket a Gilgames eposzokat, mert itt kitűnő példáját látjuk annak, hogy miként alkamazható a mitosz, mint a történelem-tudomány segédtudománya. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a görög-római-hindu-teuton s egyébb hőseposzok a szabir-„sumir" Gilgames hősköltemények ből erednek.

A szabir-„sumir" történelem korai szakaszából kevés történelmi feljegyzés maradt - írja Kramer - de mi várakozással tekintünk a még le nem fordított, még nem publikált agyagtáblák százezrei felé. De (a rendelkezésre álló anyagból) az eposzokból kiragadott egy-egy motívumból, epizódból lehet vonatkoztatni az első nagy királyok (Emmerkar, Lugalbanda, Dumuzi, Gilgames stb.) életmódjára, és így bemutatni történelmi szerepüket az őstörténelem lapjain. A Kish-i és az I. Uruk-i dinasztiákkal egyidőbeli az I. Ur dinasztia, mellyel most folytatom a „sumirok" történetét.

VII.

Az I. Ur Dinasztia

Az I. Ur Dinasztia királyai: 1. Mes-anni-padda (i. e kb. 2700), 2. A-anni-padda, 3. Mes-kiag-nannar, 4. Elulu, 5. Balulu.

A sumirológusok és ékírásszakértők általában megegyeztek abban, hogy az I. Kish és az I. Uruk dinasztia egyidőbeli. Említettem, hogy az Emmebaragesi-ről szóló felirat, az Agga és Gilgames küzdelméről szóló agyagtábla ékírásos szövege is alátámasztja ezt. Az a tény, hogy az Ur dinasztia megalapítója is kortársa volt Aggának és Gilgamesnek, nagy meglepetést okozott a sumirológusoknak. Ez a meglepő felfedezés a már említett 'Tummal Feljegyzések' következménye. Fontossága a vízözön utáni első három dinasztia (Kish, Uruk, Ur) pontosabb megértéséhez nélkülözhetetlen. Tummal Nippurban egy kerület neve volt, ahol Ninlil istennőnek avattak nagyjelentőségű kápolnát. A 'Tummal Feljegyzések' - az első tíz sor kivételével - már 1914-ben ismert volt, amikor Arno Poebel két táblát publikált erről Történelmi Szövegek (Historical Texts) c. könyvében. Az összeállított dokumentum a 11. sor fordításával kezdődik:

„11. Másodszor is lerombolták Tummalt,

12. Gilgames felépítette Enlil Házának Numunburáját.

13. Ur-lugal Gilgames fia

14. Felmagasztalta a Tummalt,

15. A Tummalba hozta Ninlilt.

16. Harmadszor is lerombolták a Tummalt,

17. Nanna „emelt díszkertet" (függőkertet) épített Enlil Házához.

18. Meskiag-Nanna, Nanna fia

19. Felmagasztalta a Tummalt,

20. A Tummalba hozta Ninlilt.

21. Negyedszer is lerombolták a Tummalt,

22. Ur-Nammu felépítette az Ekurt.

23. Shul-gi, Ur-Nammu fia

24. Felmagasztalta a Tummalt.

25. A Tummalba hozta Ninlilt.

26. Ötödször is lerombolták a Tummalt,

27. Amar-Sin évétől

28. (addig, amíg) Ibbi-Sin, a király,

29. Enamgalanna, mint az uruki Inanna uralkodója

30. megválaszttatott,

31. Ninlit a Tummalba hozták.

32. Lu-Inanna szavai szerint az ashgabgall Enlillnek az

ashbagallja.

33. Ishbi-Irra felépítette az Ekurraigigallát,

34. Enlil tárházát.

A dokumentum szerzője az I. Isin-i dinasztia megalapítójának, Ishbi-Irranak a kortársa volt. Kitűnik, hogy rövid történelmi leírást akar nyújtani a szent város, Nippur különböző épületeiről, elsősorban a Ninlil Tummal újjáépítéséről. Ezen kívül a szerző következtetni enged a hiányzó, megelőző tíz sor tartalmára, még ha a szereplők neve nem is ismeretes. Szerencsére ma már nem kell spekulációkra támaszkodnunk, mert a Jénai Hillsprecht Gyűjteményben (Friedrich Schiller Egyetem) Inez Bernhardt és S. N. Kramer megtalálta a hiányzó tíz sort:

„1. Enmebaraggesi, a király

2. Ugyanebben a városban (azaz Nippurban) felépítette Enlil Házát.

3. Agga, Enmebaraggesi fia

4. Felmagasztalta a Tummalt.

5. Ninlilt a Tummalba hozta.

6. Először rombolták le a Tummalt.

7. Mesannepadda megépítette Enlil Házának a Burshushuáját.

8. Meskiagnunna, Mesannipadda fia

9. Felmagasztalta a Tummalt,

10. Ninlilt a Tummalba hozta.”

Messannipadda, Annipadda

Ha ezt a dokumentumot hitelesnek ismerjük el, akkor bizonyítékunk van arra, hogy Mesannipadda és fia, Meskiagnunna megelőzte Gilgamest Nippur város birtoklásában. De miután Ur királyai a Kish-i Agga után következtek a trónon – aki Gilgames kortársa volt - megállapítható, hogy ezek az uralkodók mindannyian kortársak voltak, és a Tummal-dokumentum azt is megerősíti, hogy valóságos történelmi szereplők.

Az I. Ur dinasztia első és második királyával foglalkoztam A Szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben, mert szabir vonatkozásokat fedeztem fel.

H. R. Hall 1919-ben kezdte ásatásait Tell Al Ubaidban és felfedezte egy I. Ur dinasztiabeli templom romjait, melynek homlokzatán diszelgett valamikor a híres két szarvast tartó sas dombormű (két m hosszú és 1 m

széles), mely Bobula Ida sumirológus szerint a Nap-istent ábrázolja és Tur-ullu (új fény) a neve. 1923-34-ben a Woolley expedició megtalálta ennek a templomnak az alapkövét, amelyen történelmi jelentőségű felírat látható: a templomot A-anni-pad-da, Ur királya, Mes-anni-pad-da Ur királyának a fia építtette Ninhursag tiszteletére, aki a teremtés istenasszonya. A PAD ideogramma szerepel minddkét király nevében, akárcsak a honvisszafoglaló nagy szabir fejedelem, ÁRPÁD nevében is. A Pad, Árpad név fontos szabir-magyar őstörténelmi jelentőségével érdemes kissé foglalkozni.

Az Enciklopedia Biblica és a Dictionaire de la Bible közlése szerint Árpád a napisten harmadik fia, aki a Tigris folyó felső vidékét – Arpachi-ta – vagyis Árpád-földet – kormányozta, ahol a Nagy és Kis Zab folyó ömlik belé. Az eredeti lakosság nagyon hosszú ideig élt e területen, egészen Kr. u. 635-ig (az arab hódítás kezdetéig). Ősrégi térképek ezt a területet Arpahaxad-ként tüntetik fel (Ancient Nations, Bryant). A Biblia is sokszor megemlékezik az Árpád királyságokról. E. A. Wallis Budge az ős-egyiptomiakkal kapcsolatban azt írja, hogy az észak-egyiptomi dinasztia megalapítójaként is egy ER-PAT, ER-PET, azaz Árpád nevű királyt tiszteltek, úgyszintén Ozirisz is a Zab folyó melléki ER-PAT SAB-UR ősétől származtatta magát (Michael Haberlandt, Ethnology), de a későbbi ős-egyiptomi dinasztiákban is előfordul az ER-PAT királyi név.

Az i. e. I. évezredben Sziriában volt egy Árpád nevű önálló fejedelemség Aleppo közelében, mely hosszú évszázadokig fennállt. De Arphaxad a neve az ős-iráni médek (keleti szabir leszármazottak) függetlenségét kivívó fejedelmnek is. A szittya törzsek között szintén találunk egy Arppaxis nevűt.

Az Árpád név a „sumir” ékírásban a következőképpen vezehető le:

AR = dicsőség, méltóság (Delitzsch 9.)

PAD = kiválasztott, felmagasztalt (Delitzsch 73.)

AR-PAD = dicsőségre kiválasztott.

AR = ár (áradat, népáradat) (Labat 306,), tehát

AR-PAD = a népáradat kiválasztottja, felmagasztaltja

PA = fej (régiesen FÉ) (Gadd 89.), vagyis

AR – PA = népfej, népfő, a népáradat feje, fejedelem.

Tehát A-anni-padda, az I. Ur dinasztia második királya építtette Ninhurság istennő tiszteletére az Al Ubaid-i templomot, mely a matriáchális hitszemléletet bizonyítja, sőt a templomépítő király szabir eredetére utal. S valóban a régészek feltételezik, hogy ez a Ninhurság istennő tiszteletére épített templom az utolsó maradványa egy előző, hasonló hitszemléletű templomsorozatnak. C. Gadd azt is feltételezte, hogy mindezek a korai templomok szintén Ninhurság tiszteletére épültek. Ninhursag, aki a „sumir”

hitvilágban is nagy tiszteletnek örvendett, ’táplálta a fiatalokat és megvédte a halottakat’. Feltételezhető, hogy a tavaszi ünnepségek idején búcsújárást rendeztek ide egy ma is felismerhető csatorna partját követve. Ugyancsak a búcsújárást látszik igazolni a templom mellett felhalmozott hatalmas ’kerámiadomb’ is, ami a búcsújárók áldozati ajándékaiból emelkedett. Sok arra vonatkozó bizonyíték maradt fenn, hogy a lakosság mennyire tisztelte az istenanyát, az ’Ubaid-kori Ur városának sírjaiból gyermekét szoptató istenanya figurák egész sora került napvilágra.

Ur városának ’Ubaid-kori régészeti lelőhelyéről hidegen kalapált réz halászszigony került elő. Ez a ritka felfedezés is azt bizonyítja, hogy az ’Ubaid periódusban a fémmegmunkálás gyakorlatához nem férhet kétség, annál is inkább, mert Yarim Tepén (Hassuna mellett É. Mezopotámiában) a szabir nép már fémhevítéssel, fémöntéssel is tudott jó minőségű szerszámokat és fegyvereket készíteni az i. e-i hetedik évezredben. És az őskori szabir nép állandó összeköttetésben állt egymással és ugyanazon a nyelven beszélt.

A szabir-magyarok őstörténete c. könyvem első kötetében részleteztem, hogy a fémkorszakokat a szabirok indították el, már az i. e. hetedik évezredben, a Hassuna időszakban. Bizonyságul szolgál erre az Orea Linda ősi friz krónika közlése, hogy a Kr. e 2000 táján „a Skandináviát megszálló magyaroknak rézfegyvereik voltak… míg a finn rabszolgáiknak kőfegyvereik és mintegy a magyarok után ’kullogtak’”. Szerte Európában, de különösen a Kárpát-medence területén e korból származó rézfokosok ezreit találták a régészek, melyek a szabir nép alkotásai, a fémművesség a szabir nép találmánya és évezredeken keresztül ők készítették a leghíresebb fegyvereket, még évezredek múlva is, mint pl. a honvisszafoglalás-kori világhíres szablyát. Éppen ezért fontos megjegyeznem – a későbbi „sumir” hagyományok szerint -, hogy már az ’Ubaid korszak végén a Tigris és Eufrátesz folyók közötti Mezopotámia területén alapított városoknak jelentős fémmegmunkáló kézműves ipara volt. Ezeknek a városoknak nem „sumir”, hanem szabir nevük volt! És ezek a „sumir” hagyományok „fegyverkovácsok fellegvárának” nevezték ezeket a vízözön előtti városokat, Bad-tibira és Eridu városát is említik (T. Jacobsen: The Sumerian King-list, Assyriological Studies, No. 11, Chicago, 1939). Szintén a fémmegmunkálás bizonyítéka az Ur-’Ubaid periódus legmélyebb szintjéről előkerült megmunkált aranylemez is. Legszebb, leghíresebb Mes-kalam-dug egyetlen aranylemezből kalapált sisakja, Shub-ad királynő arany fejdísze ékkövekkel kirakva, arany edények, tőrök, egy aranyból és lápisz lazuliból készült szobor egy bokorban fennakadt kost ábrázol, hárfát díszítő arany és ezüst állatfejek (bika).

VIII.

LAGASH KORMÁNYZÓI

Sir Leonard Woolley a táblázatában Lagash uralkodóit kormányzói címmel illeti. Az első három nagy városi dinasztia mellett (Kish, Uruk, Ur) - habár valamivel később - Lagash uralkodói is komoly hatalmat vívnak ki maguknak.

Uralkodói névsora: Gurshar (kb. i. e. 2650.), Gunidu, Ur-Nanshe (i. e. 2600. többen őt tartják a lagashi uralkodóház megalapítójának), Akurgal, Eannatum (i. e. 2550.), I. Enannatum, Entemena, II. Enannatum, Lugalanda, Urukagina (kb. i. e. 2415.).

Ezután akkád uralom alá kerül Lagash (i. e. 2350.), majd gutium uralma következik. Függetlenségüket i. e. 2150 táján nyerik vissza. Ur-Baba, Gudea (i. e. 2150. és 2100. között), Ur-Ningirsu, (i. e. 2050. több kisebb uralkodó), Lagash a Larsa-i Gungunum uralma alatt (i. e. 2000.).

A sumirológusok szerint Lagash azért jelentős, mert ebből a városból került elő a legtöbb régészeti lelet. Azonkívül Lagash Eannatum uralkodása alatt egy olyan esemény főszereplője, amelyről pontos értesülésünk van.

Ur–Nanshe (i. e. 2600.)

Ur-Nanshe-t még templom- és öntözőcsatorna-építőként is számontartják. Ur ásatásánál Woolley talált egy kisebb gránit sztélét, melybe Ur-Nina neve volt bevésve (Woolley a Király Lista táblázatán Ur-Nanshét szintén Ur-Ninnának jelöli és a hosszú életű lagashi uralkodóház megalapítójának tartja) és ez azt jelenti, hogy Ur hűbérurának kellett lennie. A bevésés a sztélén nagyon durva, és gondolkodásra ad okot, hogy miután az I. Ur dinasztiában már művészi mestermunkákat alkottak, valószínűleg ez a sztélé a lázongó, dacoló nép primitív munkája a legyőzőkkel szembeni érzéseit fejezi ki. Ez annál inkább valószínű, mert Ur-Nanshe unokája Eannatum szintén azt állítja, hogy legyőzte Urt.

Eannatum (i. e. 2550.)

Amikor A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemet írtam, kutattam a legkorábbi szövegekben a szabirokra vonatkozó feljegyzések után, és éppen a fenti történet főszereplőjénél találtam meg. A legkorábbi ékírásos történelmi feljegyzést Subartuval (szabir őshaza) kapcsolatban Eannatum feliratában találtam, így fordították:

„(é-an-na-tum...) nim subar-ki URU+A-kia suhur-tagin-se bi-si kis-ki ma-eri-ki an-ta-sur-ad nin-gir-su-ka-ta gin-se bi-si”

„(Eannatum...) legyőzte Elamot, Subartut... és Suhur-Viztől. Legyőzte ő Kis-t és Mari-t (Antasurá)-ból (az ő istene) Ningirsu.”

Eannatum szintén nagy templom- és öntözőcsatorna-építő volt, mint a nagyapja, de a körülmények nagy harcossá is tették. Megtisztította „Sumériát” az elamiaktól, amint feljegyezte ’Elam a nagy hegy, amelyik rettegést nyújt teljes egészében.’ Elam különösen a határszéli városokat háborgatta. Elfoglalta Uruk-ot és Ur-t, valamint hercegségéhez (nam-ensi) csatolta Kish-t is.

De a háború, amelyről a legtöbb adatunk van, egy Lagashtól 18 km-re lévő város, Umma elleni helyi küzdelem. Ennek az eseménynek a leíróját nevezte Kramer az első történésznek. A történelem Sumerban kezdődik c. könyvének 35. oldalán ezt írja:

„The Sumerians, it is safe to say, produced no historiography in the generally accepted sense of the word. Certainly no Sumerian man of letters wrote history as the modern historian conceives it, in terms of unfolding processes and underlying principles. Bound his particular world view, the Sumerian thinker saw historical events as coming ready-made „full-grown, full-blown” on the word scene, and not as the slow product of man’s interaction with his enviroment. He believed, for example, that his own country, which he knew as a land of thriving cities and towns, villiages and farms, and is which flourished a well-developed assortment of political, religious, and economic institutions and techniques, had always been more or less the same from the very beginning of days - that is, from the moment the gods had planned and decreed it to be so, following the creation of the universe. It probably never occurred even the most learned of the Sumerian sages that Sumer had once been desolate marshland with but few scattered settlements, and had only gradually came to be what it was after many generations of struggle and toil marked by human will and determination, manlaid plans and experiments, and diverse discoveries and inventions.” Vagyis:

”A sumirok – minden bizonnyal mondhatjuk – nem hoztak létre a szó mai értelmében vett történelemtudományt. A sumir tudós nem írt történelmet, mint a mai történész, nem foglalkozott az előzményekkel, az események kialakulásának okaival. Sajátságos világnézete megkötötte őt, a sumir gondolkodó a történelmi eseményeket úgy látta, hogy azok már készen, kialakulva jelentek meg, és nem az emberek környezettel való lassú együttműködésének eredményeként. Azt hitte például, hogy a hazája virágzó városainak, falvainak, gazdaságainak jól működő és fejlett politikai, vallási, gazdasági szervezetei és módszerei a világ teremtése óta léteztek, úgy ahogyan azt az istenek már eleve eltervezték, elrendelték. Valószínűleg még a

legműveltebb bölcseknek se jutott eszébe, hogy Suméria, a hazájuk valamikor elhagyott mocsárvilág volt, gyéren lakott, kis településekkel és több generáció küzdelmes munkája hozta létre ezt a virágzó paradicsomot - felvértezve az emberi akarattal, elhatározásokkal, az emberek által alkotott tervekkel és tapasztalatokkal, kisérletezésekkel és találmányokkal."

Rendkívül fontos ez a Kramer idézet a szabir-magyar őstörténelem szempontjából. A szabirok „sumirok" előtti jelenlétére és a mezopotámiai civilizáció kialakítására vonatkozó kutatásaimat és elméletemet támasztja alá. (A szabir-magyarok őstörténete című három kötetes munkám.)Tehát a „presumirnak" is nevezett kultúrát a szabirok hozták létre, hosszú évezredekig tartó kemény munkával, amiről a „sumirok" azt hitték, hogy készen kapták az istenektől. Kramer professzor szerint több generáció „many generations" munkája hozta létre ezt a virágzó civilizációt. A régészeti leletek, sőt az agyagtáblákra írt bizonyítékok alapján számtalan tudós munkája igazolja, hogy a szabir nép a „sumirnak" elnevezett civilizáció előtt, már ötezer évvel korábban civilizált, jól szervezett társadalmat alakított ki. Kutatásaim szerint az i. e. X. évezred végétől a szabir nép háziasított állatokat, nemesített növényeket, épített öntözőcsatornákat, városokat, zigguratokat, templomokat, készített csodálatos kerámiákat (Hassunna, Halaf, Ubaid stb...), hozta létre a mesterségeket, a fémművességet (rézöntés az i. e. 7. évezredben, Hassuna kori, Yarim Tepe településen, amint a Cambridge Encyclopedia of Arhaeology írja).

Tehát Kramer agyagtáblafordításai alapján a „sumirok" saját maguk bizonyítják, hogy egy már teljesen kifejlődött civilizációt vettek át, amikor a vízözön után megjelentek Mezopotámiában, és ez a civilizáció korábban a „sumirok" tanítómesterei, a subarok, szabirok birodalma volt. A Nagy és Kis Zab folyók mentén, a szabir őshazában a subar nép már i. e. a X. évezred vége felé kezdte el az úgynevezett neolitikus forradalmat. Tehát a „sumirok" megjelenése előtt mintegy ötezer évvel korábban. A kóborló, vadászó, majd pásztorkodó embercsoportok elleni örökös küzdelemben, lassacskán építették fel az emberiség első városait, alkották meg az első iparágakat, a művészeteket. Erről tanúskodnak a gyönyörű kerámiáik, festészetük, vallásos szimbólumaik, szobrászatuk, freskóik és domborműveik. Ez a magas fokú civilizáció hullott a „sumirok" ölébe, amelynek a továbbfejlesztése már könnyebb feladat volt. Tehát rendkívül fontos - úgy a magyar, de egyben az egész világ történelme szempontjából is - hogy a „sumirok" hitvilágában, hagyományaiban és felfogásában elevenen élt az a tudat, hogy a mezopotámiai megjelenésükkor az „édenkert" már készen állt számukra, ők csak beültek a már kész kultúrális és civilizációs vívmányokba, amit a sa, su, subar, azaz a szabir nép alkotott. Azt természetesen Kramer is megállapítja, hogy „nem a sumir istenek alkothatták ezt a 'paradicsomot'".

Most pedig nézzük, mint mond Kramer az első – már ékírással agyagtáblákra írt történelmről: A 'sumir történész' általában a templom és a

királyi palota levéltárosa volt. Ő írta le a különböző fontosabb politikai, katonai, vallásos jellegű eseményeket. Természetesen az eseményeket agyagtáblákra írta, de ezek a feljegyzések nem nevezhetők jelentős történelemírásnak. A modern történetírás lényege annak a ténynek a felismerése, hogy a történelem állandóan változó folyamat, és láthatóan nem ismeri el az általánosítás módszerét. Ennek következtében a „sumir" írástudó minden valószínűség szerint nem ismerhette a modern történetírás módszerét, írja Kramer. Tudomásunk szerint a „sumir" írástudók, írók, nem írták meg sem a hazájuk, sem az akkor ismert világ történetét. Inkább irodalmi műveket, mitoszokat, epikus meséket, himnuszokat és siralmakat, közmondásokat és esszéket írtak. Némelyek – különösen az eposzok és siralmak – tartalmaztak egy kevés históriai adatot. De összefüggő történelmet nem írtak. Az első történelmi adatokat, dokumentumokat, szobrokra, sztélékre, vázákra, pecséthengerekre és agyagtáblákra írták. Ezek a felíratok az akkori idők eseményeit írták le röviden, nagyon kevés szól korábbi történésekről, körülményekről. Ezért fontos egy i. e. 2400 tájáról származó dokumentum, mely történelmi forrásadatai miatt is páratlan a világirodalomban:

Az első „történészek" - amint a forrásanyag erre következtetni enged - Lagashban éltek. Abban a 'Dél-Sumir' városban, amelyik kb. i. e. 2500-tól, egy évszázadig fontos szerepet játszott politikai és katonai téren egyaránt. Lagash egyik korai uralkodója Ur-Nanshe. Unokája, Eannatum egy rövid időre az egész „Sumeriát" a fenhatósága alá vonta, de testvére Enanatum, és az ő fia, Entemena is uralkodott „Sumeria" felett. Csak a nyolcadik lagashi uralkodót, Urukagina-t sikerült az Umma-i Lugalzaggisi-nek legyőznie, akit aztán az akkád Sargon győzött le. Ennek a periódusnak a történetét írta le - Ur-Nanshe-től Urukagina uralkodásáig - az a „történész", aki valószínűleg a királyi palota, vagy templom levéltárosa lehetett, az ötödik lagashi uralkodó, Entemena kortársa és közvetlenül ismerhette a tényeket.

A levéltáros részletes, jól érthető dokumentumot készített. Ennek fő témája a Lagash és Umma közötti „határ-csatorna" megjavítása, mely a két város közötti viszály következtében megrongálódott. A levéltáros az események megértéséhez fontosnak tartotta közölni az előzményeket is. Habár elég röviden, de mégis leírta a hatalomért folyó küzdelmet Lagash és Umma között, időben olyan messzire ment vissza, ameddig csak írott szöveget talált, egészen Mesilim „Sumeria" feletti fennhatóságának napjaiig, kb. i. e. 2600. tájáig. De a történésztől általunk megszokott tényfelsorolás helyett a levéltáros az akkor szokásos, hitvilágra alapozott szemlélet szerint adja elő a mondanivalóját, amelyben az emberek és istenek tettei egybefonódnak. A cselekvő istenek és emberek tetteit sokszor nehéz megkülönböztetni. Így aztán a kutatónak más sumerológiai források felhasználásával, aprólékos és időrabló munkával kell összeszedni a részleteket, fonni a cselekmények fonalát. A szöveg a teológiai „csomagolástól" megtisztítva a következőképpen adja elő az eseményt:

Abban az időben, amikor Mesilim volt Kish városának a királya, és névlegesen az egész „Sumeriára” kiterjesztette a hatalmát, határvillongás tört ki Lagash és Umma, a két „sumir” város között, akik elismerték Mesilimet uruknak. Mesilim megpróbált közbejárni a két város vitájában, kimérte a határt a panaszok istene, Satarán megítélése szerint, és határkövet állított fel a későbbi viták elkerülésére. Azonban a döntés, amelyet mindkét fél elfogadott, inkább Lagash előnyére szolgált.

Nem sokkal ezután Ush, egy ummai uralkodó (ishakku) megsértette az egyezményt (az időpont nincs meghatározva, de arra lehet következtetni, hogy nem sokkal Ur-Nanshe trónralépése előtt történhetett). Ush kidöntötte Mesilim határkövét, jelezvén, hogy nincs megelégedve a döntéssel, átlépte a határt és elfoglalta Lagash legészakibb területét, Guedinna-t.

Ez a terület Umma kezében volt egész Eannatum, Ur-Nanshe unokájának a trónra lépéséig, de az új uralkodó kitűnő katonai parancsnoknak bizonyult, és miután megszerezte a „Kish királya” címet is, már egész „Sumeria” urának tartotta magát. Levéltárosunk írása szerint ő az az Eannatum, aki megtámadta és legyőzte Umma-t, új határszerződést kötött Enakalli-val, Umma akkori ishakku-jával. Visszaállította Mesilim határkövét és ő maga is több határkövet állított fel. A jövőbeni viszálykodás elkerülésére „senki földjét” létesített a határ mentén, az Umma-i oldalon, megengedte az ummaiaknak, hogy ezt a területet műveljék, de a termés egy részét át kellett adniuk a lagashiaknak.

Lagash és Umma küzdelme tovább folytatódik Eannatum halála után is, akit I. Enannatum követ a trónon.

Az Ur-i ásatások során Sir Leonard Woolley talált egy feliratos agyagkúpot – mely valószínűleg ‘alapkő’ lehetett. A felíráson Ur-Nanshe után a negyedik lagashi uralkodó, I. Enannatum, mint templomépítő neve szerepel. Meglepő viszont, hogy a templomot nem Nannar, Ur védőistenének szentelték fel, hanem Lagash istenének. I. Enannatum-ot Entemena követte a trónon.

Entemena (i. e. 2500.)

Entemena levéltárosa mindeddig az Umma és Lagash közötti régebbi eseményekkel foglalkozott. Most figyelmét a két város közötti küzdelem felé fordította, melynek minden valószínűség szerint jómaga is szemtanúja volt. A küzdelem a szerencsétlenül járt Enakalli fia, Ur-Lumma és Entemena között folyt. Ummának csak egy eberöltőre volt szüksége - az Eannatum elleni nagy csatavesztés ellenére is - hogy megerősödjön, Ur-Lumma ismét felújította a küzdelmet és megtagadta az Eannatum által megállapított járadék fizetését. Sőt „kiszárította” a határ-árkot, kirángatta és elégette a határjelző oszlopokat

a sérelmes felíratokkal, lerombolta az épületeket és kápolnákat, amelyeket Eannatum figyelmeztetésül emeltetett, azért, hogy az ummaiak ne lépjenek lagashi területre. Elhatározta, hogy Guedinna területére lép. Győzelmének biztosítására szövetkezett „Sumeria” északi szomszédjával. A két hadsereg a guedinnai Gana-ugigga-nál találkozott, nem messze a déli határtól. Az ummaiakat Ur-Lumma vezette, a lagashi sereget Entemena, mert az apja, I. Enannatum már idős lehetett. A lagashiak győztek, és Ur-Lumma elmenekült, habár Entemena messzire üldözte, és seregét megritkította. Entemena győzelme mégsem mondható teljesnek, mert Ur-Lumma veresége és valószínű halála után új ellenség jelent meg a láthatáron, az Ummától kissé északra fekvő Zabalam városának, Il nevű templomi vezetője személyében, aki csak a csata kimenetelét várta, rögtön megtámadta Entemenát, és kezdeti sikerek után mélyen betört Lagashba. Habár nem volt képes megtartani az elfoglalt területeket az Umma-Lagash határától délre, de elérte, hogy Umma ishakkuja lett.

Il kimutatta Lagashsal szembeni gyűlöletét, és megfosztotta Lagasht a határár-menti csatorna-árkoktól, amely pedig nagyon fontos volt a környékbeli földek öntözésére, megtagadta a járadék fizetését, amelyet még Eannatum szerződése biztosított Lagash számára. És amikor Entemena követeket küldött a történtek miatt, gőgösen az egész Guedinna földjét magának követelte.

A két uralkodó közötti vitát most nem háború döntötte el. Egy harmadik – valószínűleg egy északi, nem „sumir” - uralkodó, aki felségjogot élvezett az egész „Sumeria” felett. Közös megegyezést dolgoztak ki. Ez inkább Lagasht látszott előnybe részesíteni, mert visszaállította a régi határt a két ország között, viszont nem említi a jóvátételt, amellyel az ummaiak tartoztak. Az egyezményben arról sincs szó, hogy az ummaiaknak gondoskodniuk kell Guedinna vízellátásáról.

A két hadakozó fél közötti történelmi eseményeket csak logikával lehet érthetővé tenni. Egy rövid illusztráció Kramer munkájából megvilágítja a problémát:

„Enlil (a „sumir” pantheon főistene), minden földek királya, minden isten atyja, lemérte a határt Ningirsu (Lagash védő istene), Shara (Umma védő istene) számára és kinyilvánította döntését, (és) Mesilim, Kish királya kimérte azt Sataran szavai szerint (és) felállított egy sztélét. (De) Ush, Umma ishakku-ja, megszegte (mindkét) a rendeletet (az istenekét) és a szót (amit egyik ember a másiknak adott), kirángatta a (határkövet) sztélét, és lagashi mezőkre lépett.”

Ezt az egyedülálló történelmi feliratot két, csaknem egyforma szövegű pecséthengeren találták 1895-ben, Lagash mellett, Francois Thureau-Dangin, egy nagyon híres ékírás-szakértő másolta és fordított le az egyiket. A másik pecséthenger, melyet egy régiségkereskedőtől vásároltak, a Yale Egyetem

Babilóni Gyűjteményben (Yale Babylonian Collection) látható. A szövegét 1920-ban publikálta Nies és Keiser a Történelmi, Vallási, és Közgazdasági Szövegek c. szakmai folyóiratukban. (Historical, Religious, and Economic Texts). 1926-ban Arno Poebel, a neves sumirológus kitűnő stilusú és tartalmú dolgozatot írt a témáról. Kramer erre a munkára alapozta a történet fordítását és elemzését.

Woolley talált egy nagy diorite szobrot, mely a hagyományos „sumir" báránybut öltözetben ábrázolja Entemenát. A szobor vállán és hátán látható felírat fordítását Woolley Ur ásatása (Excavation of Ur) c. könyvének 114. oldaláról idézem:

"... egy hosszú felírat rögzíti Entemena 'Lagash kormányzója', Nina (Ur-Nanshe a szerző megj.) kedveltje, Ningirsu nagy kormányzója, a Lagash-i kormányzó Enannatum fia, Ur-Ninna Lagash királyának legidősebb leszármazottja jámbor cselekedeteit; abban az időben Entemena kifaragta a saját szobrát, 'kimondta a nevét','Entemena Enlil kedveltje'. A felirat szerint a szobrot Lagashban kell felállítani; vagy Entemena változtatta meg az elhatározását és Urba vitette a szobrot, vagy Lagashban volt eredetileg, és amikor Ur népe lerombolta Lagasht, a szobrot, mint zsákmányt Urba vitte. Mindenesetre Urba kerül a szép szobor, de a feje hiányzott..."

Urukagina (i. e. 2400.)

Szerencsénkre a „sumir történészek" nem csak csatákról és háborúkról írtak, de szociális és közgazdasági eseményekről is. Nagyon értékes az emberiség történetében első, szociális reformokról szóló leírás Lagash városállam érdekes adócsökkentő programja. Mintegy harminc évvel Entemena halála után, kb. i. e. 2400. táján az ellenszenves, mindenütt szaglászó bürokraták ellen irányult az intézkedés, akik igen magas adót vetettek ki, még a templom ingatlanait is lefoglalták és kisajátították. A lagashiak ezen annyira felháborodtak, hogy elűzték trónjáról az Ur-Nanshe dinasztiát, és egy másik családból választottak uralkodót. Urukagina helyreállította a rendet és visszaadta a nép szabadságát. (A magyar nép még az Árpádház idején is gyakorolhatta ezt a jogát, természetjognak nevezik, pl. II. Endre, Aranybulla.) Mindezt Urukagina levéltárosának feljegyzéséből tudjuk, aki egy új csatorna átadását örökítette meg.

Egy felírat a „sumir" városállam főbb szociális, közgazdasági és politikai gyakorlatát mutatja be:

Lagash királysága az i. e. harmadik évezred elején több apró, virágzó városból állott, mindegyik egy templom köré települt. Lagash is, mint a többi városállam „Sumeria" királyának a fennhatósága alatt állt. Ténylegesen az

ishakku uralkodott a város felett, a város istene nevében. A „Sumir” hitszemlélet szerint az istenek a teremtés után felosztották a városokat egymás között. Nem tudjuk, hogy az előző ishakkuk hogyan jutottak hatalomra; valószínűleg a város szabad polgárai választották őket, bár a templom adminisztrátorainak vezető szerepe lehetett a választásban. Az idők múltán e méltóság öröklődött. A nagyra törekvő uralkodók sokszor szembetalálták magukat a templom hatalmával és ez időnként a templom és a királyi palota közötti küzdelemhez vezetett.

Lagash lakosai nagyrészt földművelők, marhatenyésztők, csónakosok és halászok, kereskedők és iparosok voltak. Gazdaságuk vegyesgazdaság: részben a szociális intézmények és az állam által ellenőrzött, részben tőkés és szabadgazdaság. Elméletileg a föld a város istenéé, feltehetően, mint megbízott, a templomi szervezet irányította a gazdálkodást, de a polgárok érdekének figyelembevételével. A föld jelentős része magántulajdonban volt, a papság a nagy birtokait részesedésért bérlőkkel műveltette. De még a szegényeknek is volt földjük, kertjük, házuk és tehenük. A forró, száraz éghajlaton a földművelés az öntözőcsatornáktól függött. A csatornák működőképes állapotáról a felügyelők, mérnökök irányításával a közösség együttes erővel gondoskodott, írja Kramer.

A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben egy fejezetet írtam az öntözéses földművelésről, és bemutatom, hogy már az i. e. a hatodik évezred elején, a Hassuna időszakban megépítették a szabirok az első öntözőcsatornákat, és innen, Észak-Mezopotámiából terjedt délfelé a Zagrosz hegység lejtőin egész Eriduig, a Perzsa- öbölig az öntözőcsatornás földművelési rendszer. A „sumirok” tehát az öntözőcsatornákat is a szabiroktól „örökölték”. Később az idegen megszállók Mezopotámiában nem törődtek az öntözőcsatornák tisztításával, gondozásával, a homok betemette a csatornákat és az egész virágzó „paradicsom” hasznavehetetlen sivataggá változott – a mai napig sivatag. Az ősi civilizációt belepte a sivatag homokja. Milyen szerencse, hogy a tudósok, kutatók, régészek újra felfedezik, és megfejtik, lefordítják az agyagtáblákra írt történelmet. De milyen kár, hogy ez a tudás alig jut ki a szűk szakmai körökből, és az emberiségre homályos, elferdített, valótlan ideológiákat kényszerítenek még ma is, mint pl. az indo-germanizmus, indo-európaizmus, finnugorizmus áltudományait.

Egyébként „Sumeriában” a gazdaság viszonylag szabadon és korlátlanul működött. A gazdagság és szegénység, a siker és kudarc a vállalkozás, mint magántevékenység következménye volt. A szorgalmas kézművesek, iparosok árucikkeiket eladhatták a város piacán. Az utazó kereskedők virágzó kereskedelmet folytattak szárazföldön és tengeren a környező államokkal, még az Indus völgyébe is eljutottak. A vállalkozók a polgárok sorából kerültek ki, nem tartoztak a templom adminisztrációjához. A lagashiak ismerték az elődeiktől örökölt társadalmi jogaikat, fontosnak tartották azokat a

mindennapi életükben. Ez volt az a „szabadság”, amelyet az említett ősi reform-dokumentum szerint a lagashiak elvesztettek. Urukagina uralkodása alatt visszaállította a jogaikat.

A dokumentumban nincs arról szó, hogy miért fajult el annyira a helyzet, hogy a polgároknak erőszakkal kellett elűzni az Ur-Nanshe dinasztiát. De feltételezhetjük, hogy politikai és gazdasági erők működhettek a háttérben, különösen, ha figyelembe vesszük a dinasztia erőszakos terjeszkedési vágyát. Hatalmat ragadtak a kezükbe, módszerük, a katonai diktatúra egy ideig sikeres volt, az egész „Sumeria” és néhány szomszéd állam is a fennhatóságuk alá került. Viszont nagy terveik véghezvitelére súlyos adóterheket rótak a lakosságra. A kezdeti győzelmek nem voltak tartósak, mert kevesebb, mint egy évszázad alatt Lagash elvesztette a meghódított területeket és az eredeti határai mögé kellett visszahúzódnia. Urukagina trónralépése idejére Lagash már annyira legyengült, hogy az északi határán leselkedő Umma városállam elérkezettnek látta az időt a támadásra.

Lagash a kegyetlen háborúk következtében elvesztette a politikai és gazdasági függetlenségét. A uralkodók nagyravágyása miatt a polgárok elvesztették egyéni jogaikat, a súlyos adók elszegényítették a lakosságot. A háborúk alatt nem volt lehetőség a bajok orvoslására, és a palota bennfentesei szinte korlátlan hatalommal rendelkeztek, sanyargatták a népet. Ezek a palota-bürokraták a béke idején sem akarták feladni a hatalmukat a nép felett, már azért sem, mert ez számukra igen jövedelmező volt. Valóban, ezek az adminisztrátorok olyan különböző jövedelmi forrásokat találtak ki maguknak, pl. adókat, hogy azt a mai hasonló pozicióban lévő burokraták is megírígyelhetnék. De az eseményeket mondja el a korabeli, 4500 évvel ezelőtti szemtanú, a lagashi ’történész’:

„A csónakok felügyelője elkobozta a csónakokat. A szarvasmarhák felügyelője elvitte a teheneket és elvitte a borjakat. A halászat felügyelője lefoglalta a kifogott halakat. Amikor egy lagashi polgár birkát vitt a nyíróházba, birkánként öt shekelt kellett fizetnie, ha a gyapjú fehér volt. Ha egy ember elvált a feleségétől, az uralkodó kapott öt shekelt, és a minisztere egy shekelt, ha egy parfümkészítő illatszert készített, az uralkodó öt shekelt kapott, a miniszter egy shekelt és a palota tiszttartója szintén egy shekelt. A templomot és az ingatlanait pedig az uralkodó saját vagyonának tekintette. Idézve az ősi előadónkat: ’Az istenek ökrei az uralkodó hagymaföldjeit szántották; az uralkodó legjobb hagyma és uborkaföldjei az istenek legjobb termőföldei voltak’. Még a legfőbb templomi tisztviselők, a sangák szamarait, ökreit, sőt a gabonájuk nagy részét is elvitték.

Még a halál sem hozott megkönnyebbülést az adózás terhe alól. Ha egy halottat a temetőbe vittek eltemetni, akkor megjelent néhány hivatalnok és parazita és a gyászoló családtól zabot, kenyeret és sört, még bútortárgyakat is

lefoglalt. Így volt ez az állam egyik végétől a másikig, történészünk keserűen meg is jegyezte: ’Mindenütt ott voltak az adóbeszedők.’ Nem véletlen tehát, hogy a palota gazdag volt, földjei és ingatlanai egyetlen hatalmas töretlen bitokot tettek ki. A sumir történész szavai szerint: ’Az uralkodó házai és az uralkodó földjei, a palota háremének házai és földjei, a palota adminisztrátorainak a kertjei, földjei, házai nagyon megsokasodtak.’

Lagash szociális és politikai mélypontján egy új, istenfélő uralkodó, Urukagina lépett színre, aki visszaállította az igazságot és a régóta szenvedő polgárok szabadságát. Elmozdította helyéről az összes szívtelen és elnyomó hivatalnokot és amint a levéltáros írta: ’Nem volt adóbeszedő és Urukagina visszaadta Lagash polgárainak a szabadságát.’

De Urukaginának nem csak ez az egyetlen jó cselekedete a nép érdekében. Végetvetett a szegények sanyargattatásának a gazdagok által. Pl. ha ’a szegény ember a gazdag ember szomszédja volt, és a ’nagy ember’ azt mondta neki: ’Meg akarom venni a házadat’ és amikor a gazdag már elszánta magát a házvételre, a szegény embernek jogában állt mondani: ’Igazságos árat fizess érte’ és ha a gazdag annyiért nem vette meg a szegény ember házát, akkor sem állhatott bosszút a szegényen.

Urukagina megtisztította a várost az uzsorásoktól, tolvajoktól és gyilkosoktól is. Pl. ’Ha egy szegény ember fia egy halastavat csinált, ezután seki sem lopthatta el a halait.’ Egy gazdag hivatalnok nem mert keresztülmenni ’egy szegény ember anyjának’ a kertjén, és nem merte leszedni és elvinni a gyümölcsöt, mint ezelőtt. Urukagina külön ’szerződést’ kötött Ningirsu-val, Lagash istenével, hogy nem fogja engedni, hogy a ’hatalom emberei’ sanyargassák az özvegyeket és árvákat.

De Urukagina intézkedései, reformjai az Umma elleni küzdelemhez túl későn jöttek és túl kevésnek bizonyultak, nem voltak elegendőek, hogy győzelmet hozzanak Lagashnak. Urukagina csak alig tíz esztendeig uralkodott, elvesztette a trónját és országát, és az ambiciózus ummai Lugalzaggisi rövid időre egész „Sumeria” ura lett.

Urukagina reformjai és annak a szociális következményei alapvetően befolyásolták az ősi „történészeket”. Négy különböző változatban is fennmaradt az erre vonatkozó irodalom. Mindegyiket a franciák tárták fel Lagashban, 1878-ban. Másolatait először Francois Thureau-Dangin fordította le - nagy nehézségek árán - aki a Lagash és Umma közötti határviszály történetét is lefordította. De az Urukagina reformjairól szóló dokumentumot Arno Poebel – az akkori idők legnagyobb sumerológusa – kézirata alapján írta Kramer.

A vízözön utáni négy nagy dinasztia történelmének bemutatása után - csak a hitelesség kedvéért - felsorolom a többi, de már kisebb szerepet játszó dinasztiát az akkád I. Sargon-ig.

II. KISH DINASZTIA

A II. Kish Dinasztia uralkodói: 1. Shu...., 2. Dadasig (i. e. 2650-2600.), 3. Magalgalla, 4. Kalbum, 5. She-é, i. e. 2600-2550.), 6. Ga-shub-nunna, 7. Enbi-Ishtar, 8. Lugal-mu (i. e. 2550-2500.).

AWAN DINASZTIA

Az Awan Dinasztiának három ismeretlen nevű királya volt.

HAMAZI DINASZTIA

Hadanish (i. e. 2550-2500. között).

II. URUK DINASZTIA

En-shakush-anna (i. e. 2500.), 2. Lugal-Kinishe, 3. Lugal-kisal-si.

II. UR DINASZTIA

l. Lugal-kinishe-dudu (i. e. 2500.). 2. Lugal-kisal-si (mindkettő Uruk királya is), 3. .... gi, 4. Ka-kug (i. e. 2350.).

AKSHAK DINASZTIA

1. Unzi (i. e. 2600.), 2. Undalulu, 3. Ur-ur, 4. Puzur-Nirah, 5. II. Ishu, 6. Shu-Sin (i. e. 2450.).

ADAB DINASZTIA

Lugal-anne-mundu (i. e. 2500.)

MARI DINASZTIA

A „sumir” Királyi Lista szerint i. e. 2450-től mintegy 130 évig hat király uralkodott. Utána majd csak i. e. 1850 tájáról Iaggid-Lim nevű király nevét találjuk, akit Iahdun-Lim követ, majd Iasmah-Adad (i. e. 1796-1780.). Azután Zimri-Lim (i. e. 1779-1761.). Mari 1761-ben elvesztette a függetlenségét.

III. KISH DINASZTIA

Ku-baba (i. e. 2500-2450. között).

IV. KISH DINASZTIA

l. Puzur-Sin (i. e. 2450.), 2. Úr-Zababa (i. e. 2400.), 3. Simu-dar (i.e. 2350.) 5. Ishtar-muti, 6. Ishme-Shamas, 7. Nannia (i. e. 2300.)

IX.

III. URUK DINASZTIA

Lugal-zagge-si (kb. i. e. 2400-2371.).

A a szociális reformáló lagashi Urukagina csak tíz évig uralkodott. Umma határozott és nagyravágyó ura, Lugal-zagge-si megtámadta, lerombolta Lagasht és bosszut állt a két évszázadig tartó vereségekért. Egy költő a romokon ülve a következő lamentációt írta:

„Umma emberei felgyújtották Antasurra templomát, elvitték az ezüstöt és drágaköveket. … Nanshe istennő E-engur templomában vért ontottak; elvitték az ezüstöt és a drágaköveket. ...Az ummaiak bűnt követtek el Ningirsu isten ellen, mert elpusztították Lagasht. ... Ami pedig Lugal-zagge-sit, Umma királyát illeti, hozza le fejére e halálos bünt!” (George Roux: Ős Iraq, New York, 1964.).

De úgy látszik, az átok még sokáig nem fogott rajta. Lagash után Urukot is elfoglalta, és kikiáltotta magát Uruk királyának. Azután „Sumeria” többi részét is elfoglalta. Egy vázán, amelyet Nippurban Enlilnek dedikált, valóban az áll, hogy az egész Mezopotámia és Szíria a fennhatósága alá tartozik, ahonnan a nap felkel, az Alsó-tengertől (Perzsa-öböl) a Felső-tengerig

(Földközi-tenger), ahol a nap lenyugszik. Uralkodása mindössze huszonöt évig tartott, amikoris a semita akkád Sharru-kin (I. Sargon), Kish királya, Ur-Zababa pohárnoka magához ragadta a hatalmat és Urukot is lerombolva Lugal-zagge-si-t foglyulejtve, kutyanyakörvön vezette Nippurba.

X.

AKKÁD DINASZTIA

Királyai: Sharru-kin (I. Sargon), (kb. i. e. 2371-23l6.), Rimush (i. e. 2315-2307.), Manishtusu (i. e. 2306-2292.), Narâm-Sin (i. e. 2291-2255.), Shar-kali-shari (i. e. 2254-2230.).

Sharrukin, I. Sargon (i . e. 2371-2316.)

A Király Lista az első királyok neve mellett hihetetlenül hosszú uralkodási időt tüntet fel, pl. a vízözöntől I. Sargon uralkodásáig 31.917 évet, a vízözön előtti királyságok még sokkal hosszabbak, éppen ezért a tudósok a korai „sumir" királyságokat a III. Ur dinasztia első királyától, Ur-Nammu-tól kezdték számítani. Ezért nagy jelentőségű a Woolley expedició Ur-ban talált felfedezése, mert itt I. Sargon idejéből származó egykorú emlékeket találtak, többek között egy csoportképet is, amely I. Sargon lányát a hold-isten, Nanna papnőjeként ábrázolja és kiséretének három pecsétnyomója is napvilágra került.

Sharru-kin - aki I. Sargon néven ismeretesebb -'erényes, jogos király'-nak nevezi magát, igen egyszerű körülmények között született. Egy új assziriai költemény szerint (az i. e. hetedik évszázadból), az Eufrátesz-parti Azupirániban titokban foganta az anyja, nem ismerte az apját. Anyja egy kátránnyal bélelt kosárban eresztette le a folyón. Kish királya, Ur-Zababa udvarában nevelkedett, és a magas tisztséget jelentő pohárnoki állásig küzdötte fel magát. Valószínűleg ebben az állásában nőhetett meg az étvágya, és elhatározta, hogy király lesz, és őt szolgálja majd pohárnok. Nem tudni, hogyan, de amikor a semiták elszaporodtak a városban és már elég erősnek érezték magukat a dinasztia megdöntésére, akkor egy nap – nem tudjuk hogyan történt - I. Sargon elfoglalta Ur-Zababa trónját. (Az indogermán történetírás csak I. Sargont nevezi „Nagy"-nak Mezopotámia történetében, mintha a szabiroknak, „sumiroknak" nem lettek volna a nagy nevet kiérdemlő királyai, vagy nem ez a népetnikum hozta volna létre a mai emberi civilizáció legfontosabb vívmányait.) Nyomban Uruk ellen fordult, elfoglalta és

lerombolta, Lugal-zagge-si nyakára kutyanyakörvet kötött, és láncon vezette Nippurba, ahol egész „Sumeria” királyait szokták beiktatni. Ezután a ’trónbitorló’ - ahogyan George Roux az említett munkájában nevezi őt - Urt, Lagasht és Ummát támadta meg, majd Mari, Jarmuti, Ibla a „Cédrus Erdőkig”, az „Ezüst Hegyek” más néven az Amanus és a Taurus hegységek elfoglalására indult. Majd az Eufrátesz mentén Szíriára támadott. Mindenütt diadalmaskodott és ’lerombolta a falakat’.

Ezután kelet felé fordult és megtámadta Elamot és Barahsit. De a négy dél-nyugat iráni uralkodó, Awan királya vezetésével erős ellenfélnek bizonyult. Végül I. Sargon győzedelmeskedett és a több ezer éves, híres Susát fővárossá tette és kormányzót nevezett ki. Akkor még nem tudhatta, hogy dinasztiája megdöntésére innen indulnak majd el az ős-szabir leszármazott guti-ak.

I. Sargon megelégedhetett volna a Kish királya értékes ranggal, de hatalmas ambiciója nem engedte nyugodni és példát mutatott a későbbi nagy hódítóknak. Valahol az Eufrátesz folyó mellett, nem messze Kishtől, építette fel a fővárosát Agade-t – ez az egyetlen királyi főváros Mezopotámiában, melyet a mai napig sem sikerült megtalálni. Először úgy gondolták, hogy Dér lehetett a főváros, 25 km-re a mai Bagdadtól délnyugatra, de az 1941. évi ásatások nem igazolták. Némely feltételezés szerint Babilon is lehetett a főváros. Agade-ban építtetett egy királyi palotát és egy templomot, oltalmazó istennője, Ishtar és a Kish-i harcisten Zababa, számára. Agade hamarosan kifejlődött, mert ’a világ négy sarkából’ hordták oda a hadisarcot és ajándékot.

Legfőbb újítása a semiták felemelése volt, a gyakori lázadások miatt „Sumeria” nagyobb városállamaiba akkád kormányzót nevezett ki, és akkád csapatokat telepített. Ezidőtől kezdve a feliratokon az akkád nyelv a „sumirral” együtt, párhuzamosan szerepelt. De megtartotta a „sumir” vallásos intézményeket. A semita feljegyzések szerint Nippurban, Enlil városában saját maga és fiai, Rimush és Manishtushu számára - akik követték őt a trónon – győzelmi jelképül sajátmagukat ábrázoló feliratos szobrokat és sztéléket emeltetett, a feliratok tetteiket dicsőítik. De az indo-európai történészek legnagyobb szomorúságára ezideig egyetlenegy szobrot sem találtak Nippurban, csak néhány kis diorit töredéket. Pedig Nippurban számos ásatás folyt.

Több évszázaddal később egy névtelen írástudó készített egy agyagtáblát, amelyet a ’régi nippuri ásatás’ hozott felszínre, és Arno Poebel és Leon Legrain hozta nyilvnosságra a fordítását. A fordítás szerint a tábla késztítője a Nippur-i Enlil templomban másolta le a szobrok és sztélék feliratait, mégpedig olyan gonddal és pontossággal, hogy az a mai régészeknek is becsületére válna. Ugyanis az ismeretlen írástudó olyan „pontos” volt szerintük, hogy még azt is megjegyezte, hogy a felirat magáról a szoborról, vagy pedig annak a talpazatáról származott. Miután tudjuk, hogy I. Sargonról a semita költők

olyan dicshimnuszokat zengedeztek évszázadokon, sőt évezredeken át, hogy már maguk sem hitték, és történelem helyett a legendák és mitoszok világába kergették. Ez a Nippurban talált agyagtábla is lehetett az ismeretlen írástudó fantáziájának szülötte. Olyan történetírás ez, mint Jordannes püspök-történészé, aki kortársáról, Atilláról - a valóban nagy királyról – azt állítja, hogy 'boszorkánytól és farkaskutyától született'.

Az elfogult nyugati történészek, semita költők romantizált Sargon-legendáira alapozott történetírása mellett bemutatom George Roux józanabb megállapítását Ancient Iraq (Ősi Iraq) c. könyvének 130. oldaláról:

„...De mit gondoljunk azokról a sokkal későbbi krónikákról, baljóslatokról és irodalmi művekről, amelyek részletesen, poetikusan írják le Sargon hadjáratait és hódításait? Hol végződik a történelem, és hol kezdődik a legenda a szövegekben, mint például 'A csata királyának mitosza', c. epikus költeményben, amely bemutatja az akkád király betörését mélyen Kisázsiában, hogy megvédje a kereskedőket Burusanda király zsarolásától, sarcától? Elfogadhatjuk, hogy a hadjárata eredményes lehetett Kurdisztánba, és talán a Perzsa-öbölbe, egészen Ománig, de hihető-e, hogy 'átment a Nyugati tengeren' (Földközi-tenger – a szerző megjegyzése) és Ciprusba és Krétába is betette a lábát? Az első nagy mezopotámiai hódító alakja felcsigázhatta az ősi irók fantáziáját. Szerintük az a király, aki ezt mondta: 'Nos, bármelyik király, aki hozzám hasonlónak nevezi magát, tegye meg azt az utat, amit én megtettem!' képes volt a 'világot' meghódítani. De nem kívánatos sem a túlzott kételkedés, sem a túlzott hiszékenység, mert a legtöbb hasonló történetben kell hogy legyen egy kevés valóság.'

Sargon uralma 55 évig tartott. 'Öreg korában' írja a babilóni krónika *(King Chonicles, II. 3.)* **minden ország fellázadt ellene, és megtámadták Agadeban. De a krónika szerint az öreg oroszlánnak még megvoltak a karmai, 'a küzdelemben legyőzte, letiporta őket, tönkreverte a nagy seregüket'. Utána fia, Rimush követte a trónon, aki ellen általános felkelés tört ki „Sumeriában" és Iránban. Először diadalmaskodott és elnyomta a lázadást, de tekintélyét, hatalmát a saját palotájában is kérdőre vonták, és nyolc évi uralkodás után (i. e 2315-2307.) agyagtáblával megölték őt a szolgái', írja egy babiloni jóslat-szöveg** *(A. Goetze, Historical allusions in Old Babylonian omen texts, JCS I. 1947, 256. o.)* **(Ez is azt bizonyítja, hogy az írott szó már az akkori, korai időben is halálos fegyver volt!)**

Utána Manishtusu került a trónra, talán Rimush ikertestvére, mert a neve 'Ki van vele?' erre enged következtetni. *(T. Jacobsen, The Sumerian King List, Chicago, 1939)***. Manishtusu uralkodásának (i. e. 2306-2292) fő eseménye egy expedició volt a Perzsa-öbölön keresztül, amelyet G. A Barton:** *The Royal Inscription of Sumer and Akkad, New Haven, 1929.* **a következőképpen ír le:**

„Manishtusu, Kish királya, miután legyőzte Anshant és Shirikumot (délnyugat Iránban), hajókon átkelt az Alsó-tengeren (Perzsa-öböl, a szerző megj.), 32 város királya fogott össze ellene. Legyőzte őket, leigázta városaikat; uraikat elüldözte és egészen az ezüst bányákig elfoglalta az országot. Az Alsó-tengeren túli hegyek követi elvitte, elkészítette szobrát, és Enlilnek ajándékozta."

Vita tárgyát képezi, hogy ezek a 'hegyek a tengeren túl' Omán vagy Irán hegyei voltak-e, de a hódítás célja egyértelmű, ha szemügyre vesszük az akkori Mezopotámia helyzetét. Előzőleg I. Sargon ugyan lerohanta az északi régiókat (Subartu stb.), de nem volt képes megtartani. Manishtusu idejében Jazirah és Észak-Szíria ismét felszabadult. Továbbá északra a „hurrita" nép - amely később nagy szerepet játszik Ős-Iraq történetében, megszállva tartotta a Taurusz hegyek nagy félkörét Urkistől északra, Karkemistől egészen Namarig, a Van-tó könyékéig és délre a Nagy Zab folyó vidékéig. *(I. J. Gelb, Hurrians and Subarians, Chicago, 1944.).*

Az akkádok keleti szomszédja, a lullubiak a Shehrizor Alföldön Suleimaniyah mellett éltek, tőlük délre a gutiak Hamadan környékén és tőlük délre, a Zagrosz hegységben volt Elam. Egyikük sem volt barátságos viszonyban az akkádokkal. (A szabir-magyarok őstörténete c. könyvem első kötetében bőven foglalkoztam velük, kimutattam az ős-szabir eredetüket). Ezek a népcsoportok megszállva tartották az Anatólia, Örményország és Azerbaijan felé vezető hegyi szorosokat, elvágták a Mezopotámiába vezető réz és ezüst szállítmányok útját. Az akkádoknak két választásuk maradt: vagy keresnek Omán és Irán délkeleti részén fém-lelőhelyeket, vagy pedig harcolnak északon.

Manishtusu fia, Naram-Sin (Sin kedveltje) (i. e. 2291-2255.) a háborút választotta és kezdetben sikeres volt. Az'Agade Királya' cím mellé büszkén felvette a 'Négy Régió Királya' (shar kibrat 'arbaim) és a 'Világegytem Királya' (shar kishati) címet is. A neve előtt ábrázolt csillag az isten ideogrammája, jelentése „sumirul" dingir, akkádul ilu. Naram-Sint istenként tisztelték az akkádok, akárcsak a „sumirok" Lugalbandát, vagy Gilgamest.

Az akkádok bekebelezték a „sumir" kultúrát és nyelvet.

I. Sargon után Naram-Sin a legtekintélyesebb akkád uralkodó, és csaknem egész uralkodása háborúskodással telt el. Elfoglalta nyugaton Armant (Aleppo?), Iblát és a 'Cédrus Hegyeket'. Északon a „hurrita" Namar ellen viselt hadat. Délen Magan (Omán) ellen indult, mert ott valószínűleg lázadás tört ki. Személyesen fogta el Mandannu királyt. De legfontosabb harcait az erős Lullubi királyság ellen vívta. A nagyszabású lullubi és egyébb rokon népcsoportok összefogott támadása után uralkodása végén 'A Naram-Sin Cuthai Legenda' 'zavarodott, gyászos, sajnálatra méltó és kimerült'-ként jellemzi. A győzelmet nehezen vívta ki. Valójában Naram-Sin, Sargon unokája

volt az akkádok utolsó erőskezű királya. Halála után nem sokára a környező népek nyomására megkezdődött Mezopotámia felszabadítása az akkád elnyomás alól. Naram-Sin uralkodása alatt Mezopotámia és Elam békésen élt egymás mellett. (AThe Encyclopedia Britannica megállapítása szerint Elama akkád neve Numma (Magas Föld), Elamu csak egy későbbi semita fordítás. Ugyanezt jelentette a helybeli Khapir, Apir, amit Khuburnak is írtak, melyek Subarival azonosak. A szakirodalomban Susiana néven is számon tartják e régiót. Tehát ez a térkör is az ős-szabirok fontos ősi élettere volt.).

Naram-Sin életében erélyes kormányzója, Puzur-Inshushinak kordába tartotta Elamot és a Dél-Zagrosz hegység törzseit. De Naram-Sin utóda, Shar-Kali-sharri (i. e. 2254-2230.) uralkodása alatt Puzur-Inshushinak kimondta a függetlenségét, az akkád nyelvről visszatért a saját szabir (nyugati történetírás szerint elami) nyelvére, és fel merte venni a 'Világmindenség Királya' címet. Agade Királya – nevének jelentése irónikusan: 'Minden Királyok Királya' - teljesen tehetetlenül nézte mindezt, annyi baja volt a"sumir" lázadókkal, a lullubiakkal, gutiakkal és a szíriai felkelőkkel. Végül is Shar-kali-sharri – akárcsak Rimush és Manishtusu is eltűnt a palotaforradalomban (i. e. 2230-ban) és az akkád birodalom olyan gyorsan omlott össze, mint amilyen gyorsan keletkezett (kevesebb, mint másfél évszázadig tartott). A T. Jacobsen által közreadott Sumir Királyi Lista így írja le a bekövetkező anarchiát: „Ki volt a király? Ki nem volt király? Igigi volt a király? Nanum volt a király? Volt Imi király? Volt Elulu király? Négyen egyszerre voltak királyok és uralkodtak három évig."

Uruk példáját követve több „sumir" város függetlenné vált (a IV. Uruk Dinasztia harminc évig állt fenn, Naram-Sin után öt királya volt.) Elamból Puzur-Inshusinak támadást intézett Mezopotámia ellen, és Agade-ig nyomult előre. Kurdisztánban Annubanini, a lullubiak királya vésette sziklába a képét, melyen a feljegyzés nagy győzelmekről szól. Végül a döntő csatát a gutiak nyerték, de nem tudjuk hol és mikor, annyi bizonyos, hogy a következő száz évben a gutiak uralkodtak Mezopotámiában a nyugati történetírók szerint, akiknek ilyen érdekes hangzású nevük volt, mint Inimagabesh és Jarlagab.

XI.

GUTI DINASZTIA

A gutiak hegemoniájáról kevés történelmi feljegyzést találunk, annak ellenére, hogy megdöntötték az akkádok hatalmát, és mintegy száz esztendeig uralkodtak Mezopotámia felett. De miután az indo-európai történészek azt hangsúlyozzák, hogy a „Sumir Király Lista 'guti hordák' gyanánt említi őket,

huszonegy királyuk közül csak öt király feljegyzését emítik, de azokat sem hozták nyilvánosságra, ez felébreszti a gyanakvásunkat. Miért nevezik őket hordáknak, ahogyan a magyarokat is csak Ázsiából ide menekült hordáknak nevezi az indogermán-finnugor történetírás? Miután kutatásaim folytán megtaláltam mindkét népcsoport mélyen az idők rengetegébe nyúló szabir gyökereit, így már érthető a szándékuk. Ha a szabirokat is úgy el tudták volna tüntetni a történelemből, és nyelvüket holttá nyilvánítani, mint a „sumirokat", akkor most szabad lenne előttük az út a szabir-„sumir"-magyar őstörténeti örökség megszerzéséhez, bitorlásához. De miután nem tudják a szabirokat eltűntté nyilvánítani, kénytelenek tovább kutatni, de ezután sem fogják megtalálni az indo-germán őseiket.

Azt írják még a gutiakról, hogy habár kevesen voltak, mégis lerohanták Mezopotámiát, elpusztították az országot, valószínűleg lerombolták Agade-t, elfoglalták Nippurt, politikai nyugtalanságot és kultúrális hanyatlást okoztak. Nos ez már azért is történelmi abszurdum, mert éppen ellenkezőleg, már i. e. 8500-tól az ős-szabirok a civilizációt terjesztik, a szabir őshazából elindulva, először éppen a Zagrosz Hegység nyugati lejtői felé: a földművelést, az állattartást, az iparágakat, a művészeteket. (A Kerka folyó völgyében, Ganj-I-Dareh Tepe, Tepe Asiab i. e 8500, Tepe Sarab i. e. 6300, Tepe Guran i. e. 6000, Ali Kush i. e. 5700, Tepe Sabz i. e. 5500, a híres Susa, a még híresebb kerámiájával i. e. 5000-ben, stb.). Ennek a kultúr-népnek a leszármazottait nevezik hordának azok, akiknek a leszármazottai még nyolcezer évvel később is az európai őserdők vademberei voltak. Had idézzem erre vonatkozólag Robert S. Hoyt és Stanley Chodorov: Europe in the middle ages (Európa a középkorban) c. amerikai egyetemi tankönyvéből: „A korai német társadalomról nehéz történelmet írni, mert kevés irodalom és régészeti lelet maradt. A történészek kénytelenek spekulációkkal kitölteni a hézagokat. Ennek a történetírásnak a tradiciójában a spekuláció és az elképzelések az emígy bemutatott képet erősen befolyásolják. Az első fontos próbálkozás arra nézve, hogy a korai német periódus (az elsőtől az ötödik századig) maradványaiból valami értelmeset ki lehessen venni, az Rousseau lelkiismeretesen megalapozott leírása, melyet a nemes vademberről alkotott."

Tehát azt is történelmietlen, tudományosan megalapozatlan spekulációnak nevezhetjük, ahogyan az angolszász történetírás a gutiakat hordának nevezi.

A gutiak valószínűleg az akkád jelképeket rombolták le, amikor elfoglalták Nippurt és néhány stratégiai központot, de a városok függetlenséget élvezetek. Nippur is kiheverte a megszállást, és az V. Uruk Dinasztia uralkodója, Utu-Hegal (i. e. 2120-2114.) hadsereget toborzott, és véget vetett a hegyek lakói uralmának. De csak hét évig uralkodott, mert hivatalnoka, Ur kormányzója, Ur-Nammu (az Ur szó nem Ur városára vonatkozik, hanem azt

jelenti, hogy Nammu istennő szolgája) elüldözte és felvette az Ur Királya, „Sumeria” és Akkád királya’ címet és így alakult meg a III. Ur Dinasztia.

XII.

III. UR DINASZTIA

Alapítója, Ur-Nammu és utódai uralkodása alatt évszázados béke honolt „Sumeriában”. Az ország legdicsőségesebb korszakát jólét, bőség, általános fejlődés, az irodalom és a művészetek virágzása, megelégedettség, társadalmi törvényesség jellemezi.

Ur–Nammu (i. e. 2113-2096.)

A III. Ur Dinasztia időszakát Új–„Sumir” renaissance-periódusnak is nevezik. A kevés rendelkezésünkre álló történelmi feljegyzésből nem tudjuk követni Ur-Nammu csatáit, amelyek birodalmának bővítését eredményezték. A trónralépése utáni kezdeti nehézségek után a belső ügyek helyreállításához és reformálásához fogott. Célja megvalósulását, a rend és jólét helyreállítását az igazságos törvények megalkotásában látta. A történelem első nagy törvényhozó királyaként tisztelik.

A törvény által szabályozott szabadság fogalma már korábban is élt, közismert volt a „sumir” köztudatban az i. e. 3. évezredben. Még nem áll rendelkezésünkre arra vonatkozó bizonyíték, hogy törvényeket írásban is rögzítettek volna a reformer Urukagina idejében. 1947-ig az i. e. 1750 táján trónra lépett Hamurabi törvénykönyvét tartották a legrégibbnek, mely semita (babiloni) nyelven, ékírással íródott, és közel háromszáz törvényt tartalmaz, dicsekvő előszók és átkozódással teli utószók között. A diorit sztélére írott törvénykönyvet a Louvreban állították ki. A sztéle megmunkálása és a törvények részletessége szempontjából még ma is az egyik legértékesebb törvénykönyv dokumentumnak számít, de már korábbiakat is találtak. Nemrégiben három újonnan felfedezett törvénykönyv került napvilágra, melyek közül a legrégibb a „sumir” uralkodó, Ur-Nammu törvénykönyve.

1947-ben napvilágra került egy Lipit-Ishtar nevű király által életbeléptetett törvénykönyv, aki Hammurabi előtt mintegy százötven évvel, és Ur-Nammu után kétszáz évvel uralkodott (i. e. 1934-1924. között), az Isin-i dinasztia ötödik királya volt.

Lipit-Ishtar törvénykönyvét nem sztélére, hanem napégette agyagtáblára írták. Szintén ékírással íródott, de nem sémi, hanem „sumir” nyelven. Ezt az

agyagtáblát már a XIX. század legvégén kiásták, de különböző okok miatt ismeretlen maradt, ameddig Francis Steele Kramer segítségével le nem fordította. Tartalmaz előszót, utószót, ismeretlen számú törvényt, amelyből harminchét (Georges Roux szerint 43) őrződött meg teljes egészében vagy részben. Az előszó egy megállapítással kezdődik, mely szerint a király, Lipit Ishtar, miután An és Enlil (Főisten) Nininsinna Ishin Istennőjét adta Sumer és Akkad királyságának. Gyakran nevezték Lipit Ishtart az ország hercegének, hogy bőséget hozzon a „suméroknak" és az akkádoknak, az igazságot és törvényt gyakorolta.

De Lipi-Ishtár - mint az első törvénykönyv-készítő - híre nem sokáig tartott. 1948-ban ugyanis Taha Baqir, a Baghdadi Múzeum gondnoka egy jelentéktelennek látszó ásatási dombon (Tell Harmal, az ősi Shaduppum, a mai Bagdad külvárosa) két agyagtáblát talált. *(Taha Baqir: Tell Harmal, Sumer II 1946, pp. 23-30; IV 1948, pp. 137-8*)**. Bilalama, Eshnunna uralkodójának törvénykönyve hetven évvel megelőzi Lipit-Ishtarét. Szövegét a Yale Egyetem neves ékírás-szakértője, Albrecht Goetze fordította le, szerinte akkád nyelven íródott. Bilalama i. e. 2000-1950. között uralkodott, (az Ishin Dinasztia második királyának kortársa). Eshnunna - a mezőgazdasági tartomány adminisztratív központja - a Tigris és a Zagrosz hegység között, a Diyala folyó alsó szakasza melletti völgyben volt. A törvénykönyvet nyilvános helyen, a városházán tartották, bárki megnézhette.**

1952-ben viszont Kramer egy még régibb törvénykönyvet másolt és fordított le, amelyet a „sumir" Ur-Nammu király léptetett érvénybe. A III. Ur dinasztiát alapító Ur-Nammu uralkodása - még a legalacsonyabb kronológiai számítást alapul véve is - i. e. 2050-ben kezdődött Kramer szerint. De több sumerológus szerint még korábban, pl. Geoge Roux: Ancient Iraq (Ősi Irak) táblázata szerint i. e. 2113-2096. között uralkodott. Tehát több mint háromszáz évvel Hammurabi előtt. Ur-Nammu agyagtábláját az Istanbul Ős-Kelet Múzeumban helyezték el.

A napon szárított agyagtábla (3191. sz.) 20x10 cm nagyságú, világos-barna színű. Több mint a fele tönkrement, és Kramernek néhány napi koncentrált tanulmányozásra volt szüksége, mire a tartalma érthetővé vált számára, és mélyen meghatódott, amikor felismerte, hogy a világ legrégibb törvénykönyvét tartja a kezében. Az ősi írástudó a táblát nyolc oszlopra osztotta, négy az elején és négy a hátoldalán. Az oszlopokat vonalak osztják vagy negyvenöt kisebb térre, kb. a fele olvasható. Az első oldal hosszú előszava csak részben érthető a szöveg törései miatt. Röviden így hangzik:

„Miután a világ megteremttetett, és miután „Sumeria" és Ur (a bibliai káldeus Ur) városának a sorsa elhatároztatott, An és Enlil, a „sumir" pantheon két fő istene kinevezte Nannat, a Hold-istent Ur királyává. Egy napon az isten kiválasztotta Ur-Nammu-t, hogy uralkodjon „Sumeria" és Ur felett, mint az ő

földi helytartója. Az új király első dolga volt, hogy megalapozza Ur és „Sumeria” biztonságát. Különösen szükségesnek találta, hogy háborúba bocsátkozzon a szomszédos városállammal, Lagashsal, amelyik Ur kárára terjeszkedett. Megverte és megölte uralkodóját, Namhani-t és „Nannának, a város királyának hatalmával” visszaállította Ur korábbi határait.

Most jött el a belügyek rendezésének és szociális- és erkölcsi reformok bevezetésének ideje. Ahogyan a törvénykönyv írja, elzavarta a csalókat és szélhámosokat, azokat, akik ellopják a polgárok ökreit, juhait és szamarait. Ezután a súlyokat és mértékeket szabályozta és változtatta meg, és újakat hozott létre. Megteremtette a biztonságot, hogy ’az árvák ne váljanak a gazdagok martalékává’; ’az özvegyek ne váljanak a hatalmasok prédájává’; ’az az ember, akinek csak egy shekelje van, ne váljon annak a prédájává, akinek egy miná-ja (hatvan shekel) van. Habár az erre vonatkozó rész tönkrement a táblán, mégis megállapítható, hogy a törvénykönyv a rend fenntartására, a polgárok jogainak megvédésére és a lakosság érdekében íródott.

A törvények valószínűleg a tábla másik oldalán kezdődtek. De a sérülések miatt csak ötöt lehet bizonyos fokig kiértékelni. Az egyik valamilyen vízpróbáról szól, egy másik egy rabszolga gazdájához való visszakerüléséről. De a másik három törvény fontos igazán az emberiség számára, mert bemutatja az ember szellemi fejlődését. Kramert idézem: ”For they show that, even before 2000 B.C. the law of ’eye for eye’ and ’tooth for tooth’ – still prevalent to a large extent in the Biblical laws of a much later day – had already given way to the far more humane approach in which a money fine was substituted as a punishment.” Vagyis: „Láthatjuk, hogy már i. e. 2000-ben sokkal humánusabb eljárásokat alkalmaz, pénzbirságot szab ki büntetés gyanánt a ’szemet szemért’ és ’fogat fogért’ törvény helyett, melyet még sokkal később is általánosan alkalmaztak – a Biblia szerint is”.

Miután e három törvény történelmi jelentősége olyan nagy, idézem Kramer fordítását:

„sumir”	angol	magyar
tukum-bi	If	Ha
(lu-lu-ra	(a man to a man	egy ember egy embernek
gish-...-ta)	with a ... instrument)	egy ... szerszámmal
...-a-ni	his...	az ő ...
gir in-kud	the foot has cut off,	lábát levágta
10-gin-ku-babbar	10 silver shekels	10 ezüst shekelt
i-la-e	he shall pay.	fog fizetni.

tukum-bi	**If**	**Ha**
lu-lu-ra	**a man to a man**	**egy ember egy e-nek**
gish-tukul-ta	**with a weapon**	**fegyverrel**
gir-pad-du	**his bones**	**csontjait**
al-mu-ra-ni	**of ...**	**ból ...**
in-zi-ir	**severed,**	**levágja**
1-ma-na-ku-babbar	**1 silver mina**	**egy ezüst minát**
i-la-e	**he shall pay.**	**fog fizetni.**

tukum-bi	**If**	**Ha**
lu-lu-ra	**a man to a man**	**egy ember egy e-nek**
geshpu-ta	**with a geshpu**	**egy**
geshpu-	**instrument**	**szerszámmal**
ka ... in-kud	**the nose (?) has cut off,**	**az orrá levágta (?),**
2/3-ma-na-ku-babbar	**2/3 of a silver mina**	**2/3 ezüst minát**
i-la-e	**he shall pay.**	**fog fizetni.**

Kramer igazi nagy tudóshoz méltó szerénységgel mutatja be a saját munkáját, pedig az emberiség első törvénykönyvének a lefordítása és bemutatása igen nagy jelentőségű feladat. Külföldön az iskolákban ma már általánosan elfogadott tényként foglalkoznak az emberiség első civilizációjának vívmányaival. Kár, hogy a magyar nép még ma is oly keveset tud a mezopotámiai ősi kultúrákról. Remélem, hogy munkám is hozzájárul valamelyest e hiány pótlásához.

Nem tudhatjuk, meddig marad fenn Ur-Nammu törvényalkotó elsősége. Jöhet egy szerencsés régész, aki még régibb törvénykönyvre bukkan. A jelek arra utalnak, hogy már jóval Ur-Nammu uralkodása előtt alkottak törvénykönyveket a Tigris és Eufrátesz partján.

Törvény és igazságszolgáltatás átitatta a „sumirok” egész gazdasági, politikai és szociális életét elméletben és gyakorlatban egyaránt. Az elmúlt évszázadban a régészek ezerszámra hozták napvilágra az agyagtáblákat, jogi-dokumentumokat, szerződéseket, végrendeleteket, adósleveleket, elismervényeket és bírósági ítéleteket. A „sumir” iskolákban magasabb fokon a diákok sok időt töltöttek a törvény és jog tanulásával, állandóan tanulmányozni és gyakorolni kellett a jogi kifejezéseket és a dokumentumok elkészítésének módját.

Egy példán keresztül mutatom be a „sumir” igazságszolgáltatást.

I. e. 1850 táján hárman gyilkosságot követtek el „Sumeriában”, egy borbély, egy kertész és egy ismeretlen foglalkozású egyén megölt egy Lu-Inanna nevű templomi hivatalnokot. Ismeretlen okból később elmondták a megölt hivatalnok feleségének, Nin-dada-nak, hogy meggyilkolták a férjét. Különös, de az asszony megtartotta a titkot, és nem jelentette a hatóságnak.

De a törvény keze hosszú volt már abban a korai „sumir” időben is. A bűntettet Isin város királya, Ur-Ninurta tudomására hozták, aki Nippur város Polgári Gyülekezetét bízta meg a kivizsgálással és a bűnügyi eljárás levezetésével, amely igazságszolgáltató bíróság gyanánt működött.

Kilenc ember emelkedett szólásra, akik eljárást indítványoztak a vádlottak ellen. A vádlók szerint nem csak a három gyilkos, de az asszony is bűnös és halálbüntetést kell kiróni rá is, mert nem jelentette a bűn elkövetését és így bűntársukká vált.

Ketten az asszony védelmében szólaltak fel, mondván, hogy az asszony nem vett részt férje meggyilkolásában, ezért nem érdemel büntetést.

A gyülekezet tagjai egyetértettek a védelemmel. Azzal érveltek, hogy az asszony hallgatása indokolt volt, mert láthatóan a férje nem tartotta el. Az itélet összegzése szerint „azoknak kell bűnhődni, akik gyilkoltak.” Ezekután csak a három gyilkost ítélte halálra a Nippur-i Gyülekezet.

Ezt a gyilkossági történetről szóló „sumir” nyelvű agyagtáblát a Chicagoi és Pennsylvaniai Egyetem közös expediciója hozta felszínre 1950-ben, Kramer és Thorkild Jacobsen fordította le. Néhány szó olvashatatlan volt, de Nippurban is találtak egy táblatöredéket, ugyanennek a táblának a másolatát, így megoldhatóvá vált a fordítás. Az a tény, hogy két táblát is találtak ezzel az üggyel kapcsolatban, azt bizonyítja, hogy „a hallgatag feleség” bírósági esete példa-értékű volt „sumir” jogi körökben.

Az okirat fordítói fontosnak tartották, hogy bírói véleményt kérjenek, milyen döntés születne ma ebben az ügyben. Az amerikai Legfelsőbb Bíróság egyik volt tagja, Owen J. Roberts jogász professzor véleményét kérték, aki szerint, a mai biróság is hasonlóan ítélkezett volna, mint a hajdani „sumir” bírák.

Ur-Nammu a híres törvénykönyvén kívül a ziggurátok, dobogó-szerű tornyok építéséről is emlékezetes. Ur, Uruk, Eridu, Nippur és még sok város ziggurátja előtt a legnagyobb csodálattal állunk.

Ur ziggurátja maradt fenn a legjobb állapotban, melyről a következőket írhatjuk (Sir Leonard Woolley, Excavation at Ur): Vályogból épült, de két és fél m vastag aszfaltba (bitumen) rakott égetett tégla borítja a felületét. A dobogó torony alapzata 70x50 m. Legalább három emelet magas volt, de csak a

kb. 20 m magas második emelet egy része maradt meg. Ez a hatalmas tömeg mégis kecsesnek látszik, ami a beosztásának köszönhető, a körvonalai kissé íveltek. Azt hitték, hogy ezt a stílust a görög építészek találták ki, akik Athén Parthenon-ját építették (kétezer évvel később). A torony északi oldalán, az első és a második emelet között három lépcsősor fut össze egy kis téren, belőbe lépcsők vezetnek még a második és a harmadik emeletre, és az épület tetején lévő kápolnába, mely mintegy megkoronázza az egész épületet. Ez az ziggurát a szent város szívében, egy fallal körülvett nagy téren épült, melyet az istenek és a királyok lakhelyeként elkülönítettek. Árnyékát Nanna istennő udvarára vetette, mely a magaslat alján épült, üzletekkel és a papok lakásával, a Holdisten templomaival és kisérője, Ningal istennő templomaival, a királyi palotával és melléképületeivel körülvéve. A fallal körülvett város fölé magasodó ziggurát visszatükröződött a város nyugati oldalán folyó Eufráteszben. Még ma is messze mérföldekről látható az ásatási domb fölött ez a lekerekedett vöröses-barna piramis. A többi piramis több részletben is különbözik Ur városáétól, de alakjuk, helyzetük, rendeltetésük lényegében ugyanolyan. Feltehetjük a kérdést, hogy mi volt az emlékművek célja? A mezopotámiai ásatások első úttörői naívan úgy gondolták, hogy ezek a piramisok a 'káldeus' csillagászok megfigyelőtornyai voltak, vagy pedig Bél papjainak pihenőhelye, ahova a hőség és a szúnyogok elől elvonultak. Összehasonlítva az egyiptomi piramisokkal, megállapítható, hogy a zigurratokban nincsenek temetkezési helyek, se kripták, se sírkamrák (kivéve az i. e. XIII. századi, Susa melletti Choga-Zambil zigurrátot, melynek az első emeletén több kamrát építettek ismeretlen célból). Ezek a zigurrátok a Korai Dinasztiák leomlott templomaira épültek rá (mert szent hely). Ur Nammu zigurrátjai a legkifejlettebb formai alakzatok. Miért építették dobogóra, miért toronyszerűek? A filológia nem talál magyarázatot erre, miután a ziggurrát szó (néha ziqqurat-nak, vagy zikkurat-nak fordítva) a zaqaru igéből származik, ami egyszerűen azt jelenti, hogy 'magasra építeni.' Különböző feltevéseket ismerünk. Egyesek szerint a 'sumirok' eredetileg hegyvidéki lakók voltak, és úgy képzelték, hogy isteneik a hegyek tetején laknak, és azért építettek mesterséges tornyokat, hegyeket isteneik számára a sima mezopotámiai alföldön. Mások úgy gondolják, a több-szintes templom dobogó feladata, hogy a város fő istenét a többi isten fölé emelje, és a nyugalmukat biztosítsa. Más tudósok azt gondolják, hogy ez a templom egy hatalmas lépcső, híd az alacsonyabban lévő templomból, ahol a rutin-ceremóniákat tartják, a felső szentély felé, mely félúton van az ég és a föld között, ahol emberek és istenek találkozhatnak rendkívüli alkalmakkor, talán ez áll a legközzelebb az építők szándékához. A Biblia szerint minél közelebb akartak kerülni az Istenhez panaszaikkal.

Ur-Nammu kortársa, Gudea, a Lagash-i uralkodó szintén híres ziggurát-építő. Legalább 17 feliratos szobra csodálatos példát mutat a „szumirok"

tetteiről, művészetéről, irodalmáról *(A. P. Parrott, Tello, 1948. 147-207. o.*) **Gudea legalább 15 templomot épített vagy újított fel Lagasban, de egyik sem olyan lenyűgöző, mint a város istene, Ningirsu temploma, E-Ninnu. Két nagy agyaghenger és némelyik szobrának felirata részletesen közli, hogy miért építette ezt a templomot, és értékes részletekkel is szolgál a komplikált vallási rituálékról, amelyből megismerhetjük a „sumir vallást is. Szinte semmi nem maradt ebből a gyönyörű templomból, csak a szobrai, ezeket csaknem minden szakmai tárgyú könyv közli. Gudea híres szobra, a Magan-ból hozott kemény és fényezett fekete dioritból faragott kő egyszerű vonalakkal, de gondosan kivitelezett, nagyon kifejező alkotás. Ez a fiatalember nyugodtan ül, kezét a mellén összekulcsolva, titokzatosan mosolyog, térdén egy templom tervrajza. A feliratok szerint a tökéletes uralkodót ábrázolja, aki kegyes, igazságos, kultúrált, a tradiciókhoz és a népéhez hű, büszke a városára, és mindenekfelett békés. Csak egy felirat szól a katonai hadjáratáról, Anshan-ba (Elamtól keletre). Megállapíthatjuk, hogy a szálfa építőanyag, a fém és a kő, amit az építkezésnél használtak, kétségkívül kereskedelem útján került országába, nem zsákmányként. Nem tudjuk, miért cserélték, de a „sumir" uralkodó hatalmas kereskedelmi vállalkozásairól tanúskodik a virágzó város prosperitása a vagy 150 éves akkád és 100 éves guti megszállás után.**

Shulgi (i. e. 2095-2048.)

Ur-Nammu csatában esett el, a III. Ur Dinasztia története fiával, Shulgival folytatódik. Uralkodása első fele békés, befejezte a templomok és zigurrátok építését, amiket Ur-Nammu kezdett el; az isteneket a kápolnákba helyezte, főpapokat nevezett ki a kápolnák gondozására; új épületeket emelt; megreformálta a naptárt, és új gabonamérő-egységet vezetett be, a királyi gur-t (kb. 7 bushel, 1 bushel = l véka = 36.35 liter). Valószínűleg ekkor történt a királyság gazdasági, politikai és adminisztratív átszervezése. Uralkodása 24. évében hosszú hadjáratot kezdett, évenként elindult északra, a Dyala és a kurdisztáni hegyek felé, nem ismerjük a hadjáratok okát, sem azt, hogy miért volt szükséges a kisebb városok és országok megtámadása, mert a források csak az időpontokat közlik, pl. 'az esztendő, melyben Urbillum leromboltatott', 'az esztendő, amelyben Simurrum és Lullubum kilencedszer leromboltatott' (*a** *III. Ur Dinasztia dátum-listáját Arthur Ungnad Reallexikon II.,1938, 136-147. o., der Assirologie, Berlin közli)***. A szövegben jelzett Urbillum a modern Erbil, vagy Urbéla; Simurrum valószínűleg Altun Körprü a Kis Zab folyón, Lullubum helyét Ungnad nem határozza meg). Más területek felé viszont Sulgi diplomáciát használt, pl. a lányait Marasi és Ansán kormányzójához adta feleségül (dél-nyugat Irán), és Susa-ban – amely már teljesen 'sumer' ellenőrzés alatt volt – templomokat épített az „Elam"-i (Subari) nemzeti**

istenek számára. *(G. G. Cameron, History of Early Iran, Chicago, 1936, 48-50 o.)*. **Naram-Sin példáját követve magát 'A Négy Negyed Királyának' (vagyis a világegyetem Négy Negyede királynak) nevezte, istenként imádták még életében, és utána is. Havonként kétszer áldozati ajándékokat vittek neki az egész birodalomból, és a „sumir" naptár egy hónapját 'Shulgi isten'-nek szentelték.**

Shulgi fia, Amar-Sin, csak kilenc évig uralkodott (2047-2039.) Mint az apja, ő is a templomépítésnek és a háborúnak szentelte az idejét, észak-keleti irányba terjeszkedett. Őt is istenné nyilvánították és minden szerénység nélkül úgy nyilatkozott magáról, mint 'az isten, aki életet ad az országnak', vagy 'az ország isteni napja'. Egy későbbi baljóslat-szöveg (omen) szerint vérmérgezésben halt meg, 'a cipő megharapta' azaz a cipő feltörte a lábát és vérmérgezést kapott. *(A. Goetze, Jurnal of Cuneiform Studies I. /1947/ 261. o., New Haven).* **Shulgi, és valószínű Ur-Nammu mellé temették egy hatalmas földalatti síremlékbe, amelyet épen, de kifosztva találtak a régészek Ur szent városában, a híres Király Temető mellett. (Leírásuk az Antiquaries Journal-ban, London.).**

Shulgi és Amar-Sin birodalma legalább olyan nagy volt, mint az akkád birodalom, de sokkal egységesebb. Amíg az akkád birodalom a csapatok nagyságán és a vazallus királyok hűségén múlott, addig Ur „sumir" uralkodói a tradcionális „sumir" szisztémát alkalmazták hatalmas birodalmuk összetartására. Shulgi és Aram-Sin idején nem csak „Sumeria" területe volt hatalmas, politikai, gazdasági és katonai ereje egyedülálló Mezopotámia történetében, de az irodalom, művészet és tudományok terén is a csúcsponton állt.

A leghívebben úgy szemléltethetem a társadalmuk, de ugyanakkor az egész „sumir" világ életformáját, ha életképeket mutatok be róluk, a különböző ásatásokon feltárt agyagtáblák alapján, melyeket a szakértők oly fáradságos munkával fordítottak le, és raktak össze táblatöredékekből.

XIII.

„SUMIR" ÉLETKÉPEK

Közgazdaság a III. Ur Dinasztiában

Mezopotámiában, Elamban (Subariban), Szíriában és Libanonban a város-állam volt a közigazgatási szervezeti egység, ensi (uralkodó) kormányozta, a király is csak egy másik ensi volt, akit Enlil választott ki a sok

népetnikumból álló birodalom összetartására. Némelyik városban – mint Mari vagy Assur – az ensik teljes szabadságot élveztek és csaknem teljes függetlenségben éltek, ugyanakkor más városok elvesztették előző függetlenségüket és ki voltak szolgáltatva a királyi felügyelők vizsgálatainak, sőt egyes városokban a király által kinevezett kormányzók uralma alatt éltek. A birodalom szélein az uralkodók általában a helybeliek közül választottak kormányzót, míg Mezopotámiában a kormány tisztviselőit egyaránt választották a „sumirok" és akkádok közül. Ez az okos politika összekovácsolta a különböző etnikumokat, elősegítette a kultúrális és gazdasági fejlődést még a távoleső kerületekben is, egy évszázadra békés nyugodt életmódot eredményezett. A kormányzat a fővárosban összpontosult, de Ur nem központi fekvésű, ezért ki kellett építeni az összeköttetést. Erődöket építettek a fontosabb útvonalak mellett, helyőrséget telepítettek oda. Az utak menti pihenőhelyek élelmet és szállást adtak a királyi futároknak. A kereskedők és karavánok is biztonságban utazhattak a birodalom egyik végétől a másikig. Elam és „Sumeria" között közeli kapcsolat állt fenn, de a kevésbé fejlett provinciáknak is, mint Szíria, lehetőségük volt saját kultúrájuk és gazdaságuk fejlesztésére. A „sumirok" gazdasági strukturája mégis eléggé ismeretlen, annak ellenére, hogy hatalmas mennyiségű szöveg áll rendelkezésre. Különböző okok miatt senki nem vette eddig a fáradságot, hogy az eddig publikált több mint tizenhatezer szerződést, számlát, fizetési lajstromot stb. átdolgozta volna, úgyhogy nem lehet pontos következtetést levonni. Két dolog viszont feltűnő még a hiányos összesítés ellenére is: a magántulajdon és az üzlet jelentőségének növekedése, és a világi hatóságok jelenlétének erősödése a gazdasági életben a templomi erőkkel szemben. Nem tudjuk, milyen mérvű volt a társadalomban a magántulajdon aránya, de „Sumeriában" és feltehetően a birodalom más részén is számos egyénnek volt földje, háza, rabszolgája és állatai, amelyeket szerződés útján adhatott-vehetett. Az árak minőség, hely és idő szerint változtak, az árakat ezüstben vagy gabonában fejezték ki. Nippur közelében általában 116 négyzetláb föld és egy datolyapálma ültetvény egy ezüst sekelbe került (l sekel =7,09 g, 1 négyzetláb = 0,0929 négyzetméter, 116 négyzetláb = 10,8 négyzetméter, a sar a terület mértékegysége, a földdel kapcsolatos sár szavunk a mai napig él, pl. sárarany, természetesen nem az angolszász négyzetláb volt a mértékegység, csak így fordították), egy egészséges férfi rabszolga 11 sekelbe került, 1 szamár 5 gur árpába, 1 disznó 2 gur, 1 kecskegida egy-ötöd gur-ba *(T. Fish, The Sumerian city Nippur in the period of the Third Dynasty of Ur, Iraq V, 1938, p. 164)*. **Vetőgabonát kölcsönkérhettek a palotából vagy a templomtól 20 %-os kamatra, de a magánpénzkölcsönzők nagy vagyonokat szereztek, amikor 33,5 %-os kamatot számítottak fel. A földbérlés ára a termés egyharmad része.** *(A. Falkenstein, JWHI, 1954, 791. o.)* **Ezért tehát nem csoda, ha a szegény embereket ellepte az adósság, úgyhogy a gyerekeiket el kellett adniuk rabszolgának, és a lakosság nagy része inkább a királynak vagy a templomnak dolgozott meghatározott bérért, amit**

gabonában, élelemben és ruhában fizettek (mint a feudalizmusbeli béreseknek). Mezopotámiában a templomoknak voltak a legnagyobb földtulajdonai, ők a fémek, marha és a munka birtokosai, de a hatalmuk csökkent a korábbi dinasztiabeli időkhöz képest. A királyi kormányzatnak saját földbirtokai, üzletei és műhelyei, saját írástudói, kereskedői, kézművesei, munkásai és rabszolgái voltak, sok ember állt rendelkezésére nagyszabású közmunkák végzésére, a törvények betarttatására, a hivatal tekintélyének biztosítására pedig közalkalmazottak serege. A korona és a templom mégsem volt egymás riválisa. A király volt a legfőbb egyházi méltóság (még Árpád is papi fejedelem, pa-te-si, felségjelvényüket, a párduckacagányt még II. Rákóczi Ferenc verzérlő fejedelem is viselte.) 'Sumériában' a király építette a templomokat, nem pedig a városok kormányzói (ensi), gazdag adományokat adott a templomnak, ő nevezte ki a főpapot és vezette a legfontosabb vallási ceremóniákat. Ellenszolgáltatásul a templomok rendszeres adót fizettek a palotának és súlyos pénzügyi válság idején felajánották a királynak a vagyonukat. A templom gazdasága a királyi hatalom alá volt rendelve, gyakorlatilag a templom és az állam bevétele szétválaszthatatlan, Puzurish-Dagan mellett (a mai neve Drehem), Nippurtól néhány mérföldre Sulgi létesített egy hatalmas tárházat, ahol marhát, juhot, kecskét, gabonát, sört és a birodalom négy sarkából származó egyéb javakat tároltak. Ezek vagy 'ajándékok', vagy rendes adófizetések, amiket a sok város kormányzója szolgáltatott be egy szigorú bala szerint (a bála a mai napig fennmaradt szavunk). *(W. Hallo, A Sumerian amphictyony, J.C.S. XIV, 1960. p. 88-114)*. **Magasan képzett írástudók jegyezték fel a befolyt és kiadott javakat, tipikus „sumir' pontossággal, és az iratok azt mutatják, hogy a javak legnagyobb része a vallási központba, Nippurba került. De jó okunk van azt hinni, hogy a javak nagy része, amit Drehemben összesítettek, a királyi palotába került.** *(F. R. Kraus, Le ròle des temples depuis la Treisiéme Dynasty d'Ur jusqu'á la Premeiére de Babylone, JWH I, 1954, pp. 530-I.*) **Tehát a politikai és a közgazdasági hatalom ezidőben Ur királyai kezében összpontosult, akik a birodalom adminisztrációját egyesítették. A magánvállalkozás még mindig korlátozott és kockázatos volt, és a lakosság nagy része ezért ésszerűen a király szolgálatában állt, de az állam által támogatott kereskedelem, ipar és mezőgazdaság virágzott. A kormány gazdag és erős volt.**

A „Sumir" Közgazdaság kezdete és kialakulás

A „sumir" civilizáció lényegében mezőgazdasági és ipari jellegű. 'Sumeria' az időszámításunk előtti III. évezredben tucatnyi városállamból állt, a hatalmas falakkal körülvett városon kívül kis falukkal és tanyákkal. A városok legfontosabb épületei a templomok, magas teraszra (templomdomb)

épültek, idővel egyre hatalmasabb emeletes, tornyos építményekké, (ziggurát) alakultak. Az általában téglalap alakú központi kápolnát hosszanti oldalain szobák vették körül a papok számára, a kápolna boltozatában helyezték el a város (védő) istenének a szobrát, előtte áldozati asztal állt. A templom a város legnagyobb, legmagasabb épülete, ez a hagyomány még olyan régi időkbe vezet vissza, amikor a város az istenek tulajdona volt. A gyakorlatban azonban a templom csak a földterület bizonyos részét birtokolta, amit bérlőkkel, napszámosokkal műveltettek, a többi föld a királyé és a polgárok magántulajdona. Az első időkben a politikai hatalom a szabad polgárok kezében volt, és a várost az ensi kormányozta, aki nem volt több mint a polgárok vezetője. A várost érintő legfontosabb kérdésekben a polgárok két kamarás gyülekezete döntött, a felső-ház az 'öregek', az alsó ház a férfiak (harckötelesek) tanácsa. Amint a városok közötti küzdelem, hatalmi harc elfajult, és keletről és nyugatról erősödött a barbár népek támadása, a katonai vezetés fontossága egyre erősödött, és a királyi hatalom megerősödött. A király „sumir' neve lu-gal 'nagy ember'. Eleinte a két kamarás gyülekezet csak a kritikus időpontokban, bizonyos feladat elvégzésére választott királyt. De később állandósult és öröklődővé válta királyi hatalom, sőt a civilizáció legfontosabb fokmérője lett. A harci szekerekkel, „az őskor tankjával" felszerelt állandó hadsereget a király szervezte meg. A fő támadóerő, a jól felfegyverzett gyalogság phalanx-rendszerben harcolt. A „sumir" győzelmek és hódítások a hadvezetési technikáknak, a felszerelésnek, a jó szervezésnek és vezetésnek köszönhetők (a harci kocsikat onager, vadszamár húzta, később ló). Egy idő múlva természetesen a királyi hatalom vetekedett a templom hatalmával. De a papok, hercegek és a katonaság a város lakosságának csak kisebb részét alkotta. A város lakosságának a többsége: földművelő, marhatenyésztő, csónakos, halász, kereskedő, írástudó, orvos, építész, kőműves, ács, kovács, ékszerész, fazekas. A társadalom alapja az erős, nagycsalád. Voltak nagybirtokosok, de a szegényeknek is volt tanyájuk, kertjük, háziállataik. A szorgalmasabb kézművesek, mesterek a város szabad piacán árulták kézzel készített termékeiket. Árúcikkeikért 'pénzt', vagy csere-terméket kaptak. A pénzegység meghatározott súlyú korong vagy gyűrű formájú ezüst. Az utazó árúsok városról-városra, országról-országra, szárazföldön és tengeren élénk kereskedelmet folytattak. Némely keletkutató úgy gondolja, hogy nem felel meg a valóságnak az a felfogás, hogy a kereskedelem és a magántulajdon, és az egész „sumir" közgazdaság a templomi teokrácia diktatúrájának lett volna alárendelve. Feltevésüket arra alapozták, hogy a Sargon (kb. i. e. 2400.) előtti időkből előkerült agyagtáblák nagy része a templomi gazdaság dokumentuma. De kiderül, hogy Lagasból és az ország (ursag) többi részéből is nagyon sok agyagtábla került elő, amelyek azt igazolják, hogy a polgárok is eladhattak és vehettek földet, házat, nem beszélve az ingóságokról. Pl. kb. az i. e 2500-ból, Fara-ban napvilágra került íratok magán ingatlan-adásvételekről tanúskodnak, és kétségkírül ez csak egy

kis része a felszínre került íratoknak. Egy Lagasból előkerült kőtáblán Enhegal, lagasi király, Ur-Nanse elődje egy birtokot vett, ami ékesen bizonyítja, hogy a királynak is fizetnie kellett a földért, bármikor akart valamit, azt nem vehette el, nem kobozhatta el egyszerűen. Egy másik dokumentum szerint Lummatur, I. Enannatum fia földet vásárolt különböző családok számára. Urukagina reform szövegében találjuk, hogy a szegények, és alacsony származásúak is vehettek házat, kertet, halastavat. Mindezek ellenére sok keletkutató kitartott amellett a véleménye mellett, hogy teokratikus államforma volt. Ennek ellentmond a híres orosz nyelvész, I. M. Diakonov véleménye, aki felmérte, megvizsgálta a százszámra rúgó, főleg Lagashból származó dokumentumokat, erről szóló munkája 1959-ben jelent meg, *(Diakonov, Sumer: Society and state in Ancient Mesopotamia, Moscow*)**. Diakonov felbecsülte, hogy Lagas területe kb. 3000 négyzetkilométeréből 2000 négyzetkilométer öntözött terület volt. A városállam területének csak egy része volt templomi föld: l. 'nigenna a föld a templom fenntartásáért', 2. a kurra a földművelőknek engedélyezett föld, akik a nigenna földet művelték meg, a kézművesek és a templom adminisztrátorainak földje, 3. az urrural az a föld, amelyet bérbeadtak jövedelem kiegészítésre.**

Az a föld, amelyik nem tartozott a templomhoz, a városállam sokkal nagyobb részét alkotta, a dokumentumok szerint ezek a földek a 'földbirtokos' családoké, vagyis az uralkodó hercegeké és családjuké, a palota-adminisztátoroké, és a főpapoké. Ezeket a sokszor többszáz holdas birtokokat a kevésbé szerencsés polgároktól vásárolták. Akiket a földek művelésére alkalmaztak. A többi föld, amelyik se a templomé, se a földbirtokosoké, valószínűleg a lakosság felét kitevő polgároké volt. A szabad polgárok nagy családokként, apajogú nemzetségekbe, vagy városi csoportokba szerveződtek. Az öröklődő föld kezdettől fogva elidegeníthető, eladható volt, de csak a család egy tagja, aki nem szükségképpen a családfő, adhatta el a család nevében, tanúként a családtagok is részt vehettek az ügyletben, jelezve egyetértésüket, beleegyezésüket; a tanúk és az eladók is fizetést kaptak, ámbár többé-kevésbé névleges összeget. Így Diakonov nagyon részletes vizsgálatai által teljes képet kapunk a 'szumér' városállam szociális, közgazdasági felépítéséről, amely teljesen különbözik az orientalista tudósok eddigi homályos megállapításaitól. Látjuk, hogy a lakosság négy kategóriából állt: nemesek, köznép, angol elnevezéssel 'kliensek', és rabszolgák. A nemeseknek nagy birtokaik voltak, részben saját, részben családi tulajdon formájában, amiket az úgynevezett szabad kliensek és alattvalók, családtagok és rabszolgák műveltek. A nemesek ellenőrizték a templom birtokait is, habár ez a föld később az uralkodó kezébe került, sőt a tulajdonává vált. Valószínűleg a nemesekből állt a gyűlés (parlament), vagy a városi tanács felső háza. A köznépnek saját kis földje volt a városállamban, ami inkább családi, mint egyéni tulajdon volt. Valószínűleg a köznép alkotta a gyülekezet alsó házát. Az úgynevezett kliensek három

csoportja: l. a templom jómódú alattvalói, adminisztrátorok és a fontosabb kézművesek; 2. a templomi személyek nagy tömege; 3. a nemesek alattvalói. Az első két csoport kis templomi földet kapott (de nem tulajdonba, csak időlegesen), egyesek élelmiszer- és gyapjú juttatást is kaptak. Akik a nemesek földjeit művelték, kétségkívül ugyanilyen módon kaptak kielégítést.

A rabszolgaság a templomok, paloták és a gazdag földbirtokosok elismert intézménye, amit a saját javukra használtak fel. Sok rabszolga háborúban ejtett fogoly volt, és nem szükségképpen idegen, mert a „sumir" városok közötti harcban is rabszolgává válhattak. Más módon is toboroztak rabszolgákat, a szabad embereket különböző bűnökért rabszolgává minősítették, a szülők is eladhatták gyermekeiket nagy szükségben, vagy egy ember a családját is átadhatta adóssága kiegyenlítéseként, habár nem több, mint három esztendőre. A rabszolga urának tulajdona volt, mint bármilyen tárgy. Megbélyegezhették és megkorbácsolhatták, és szökésért szigorúan megbüntették. Másrészt ura előnyére szolgált, ha erős és egészséges volt a rabszolgája, és ezért a szolgákkal jól bántak. Még bizonyos törvényes jogaik is voltak: üzleti tevékenységet folytathattak, pénzt kölcsönözhettek és megvásárolhatták a szabadságukat. Ha a férfi vagy nő rabszolga szabad egyén házastársa lett, gyermekei már szabadok voltak. A rabszolga eladási ára a piac változása szerint alakult, és a szolga személye szerint, egy felnőtt általános ára 20 sekel volt, ami abban az időben egy szamár árának felelt meg.

A "sumer" társadalom alapja a család volt, akárcsak ma, szeretet, tisztelet és közös kötelesség tartotta össze a családtagokat. A házasságot a szülők rendezték, tervezték. Az eljegyzést törvényesen elismerték, amint a vőlegény a menyasszonyért ajándékot adott az apjának. Az eljegyzést gyakran agyagtáblára írták, így hitelesítették. Miután a házasságot így redukálták egy praktikus megállapodásra, van bizonyíték arra, hogy a titkos szerelem nem volt teljesen ismeretlen. "Sumériában" egy nőnek bizonyos fontos törvényes jogai voltak: lehetett tulajdona, üzletelhetett, és lehetett tanú. De a férje aránylag könnyen elválhatott tőle, és ha nem volt gyereke, második feleséget vehetett, a gyerekek teljesen a szülők felügyelete alatt álltak, akiket kitagadhattak és rabszolgának is eladhattak. De normális körülmények között a gyerekeket igazán szerették és megbecsülték, akik a szülők halála után örökölték a vagyont. Az örökbefogadás nem volt ritka, és őket is a legnagyobb körültekintéssel nevelték.

Próbáljuk megállapítani a népesség számát, a népsűrűséget, ami nem könnyű feladat, mert nem találtak erre adatot. Diakonov a közgazdasági szövegek tanulmányozása után Lagash lakosságát százezerre becsülte. Ur lakosságát 360.000-re i. e. 2000-ben, amikor harmadszor volt „Sumeria" fővárosa, sir Leonard C. Woolley a Journal of World History IV. (1957), 246-27. The Urbanisation of Society című cikkében Kramer ezt a számot nagasnak találja, és 200.000-re becsüli.

Kivéve a város közepét a fő templomaival és ziggurátjával, a szumir város nem volt látványosság. Woolley szerint „Hogyha azok a lakónegyedek, amelyeket Ur városában kiástunk, mintája az átlagos sumir városnak, akkor úgy tűnik, hogy egy primitív faluból nőtt ki, és egyáltalán nem volt tervszerűen építve. (A szabir magyarok őstörténete c. könyvemben az ős-szabir, mezőgazdaságból kifejlődő városoknak 'falu-város' elnevezést adtam – a szerző megjegyzése.) A kövezetlen utcák keskenyek és kanyargósak, néha zsákutcák vezetnek a házakhoz, amelyek eltűnnek a rendszertelenül épített épületek között. Nagyobb és kisebb házak zsúfoltan, némelyik lapos tetejű, egy vagy kétemeletes és néhány esetleg háromemeletes." A városokkal és a lakóházakkal kapcsolatban Georges Roux, Ancient Iraq című könyvében sir Leonard Woolley munkájára hivatkozva írja még a következőket: „Rövid kivonatot közlök arról, hogyan éltek Ur városának polgárai 4000 évvel ezelőtt. Itt megint segítségünkre jön az építészet az írott szöveggel kombinálva. Woolley ásatása 1930-31-ben nagyon jól megőrződött, kb. tízezer négyzetméter utcát tárt fel. Télen sáros, nyáron poros. Ablak nélküli, tervezés nélkül épített házakba néhol ajtókat vágtak, itt-ott, a bazárnegyedben kis üzletcsoportok, mint a mai keleti városokban is láthatjuk, az előtérben nagy bemutatóterem, hátul raktárhelyiségekkel. A vendéglőkben téglából épített asztalokon agyagtálakból hagymát, uborkát, sült halat és ízletes sülthús szeleteket ehettek, mellette kovácsműhely egyik oldalon, másik oldalon kis kápolna, ahol terrakotta szobrokat akasztottak az ajtófélfára. A járókelők beléptek, egy marék datolyát, lisztet tettek az oltárra, elmondtak egy rövid imát az istennek, aki a kápolna egyik mélyedéséből mosolygott rájuk. Az utcák nem forgalmasak, nagyon keskenyek ahhoz, hogy a szamár-húzta taligán nagy bálákat vihettek volna. A szolgák, akik vásárolnak, vízhordók, árusok az árnyékos oldalon járnak. Kora reggel és késő délután egy lantos Gilgamesről mesél. Kis tömeg veszi körül, miközben zajos gyerekcsoport lepi el az utcákat, sikátorokat iskolába menet-jövet. Ha benyítunk egy ajtón, és belépünk egy házba, nem is gondolnánk, milyen kellemes, hűvös. Miután megmostuk a lábunkat egy kis előszobában, a kikövezett központi udvarba kerülünk, amelynek a közepén csatorna van, így tisztára lehet mosni az udvart, az esővíz pedig lefolyik. Az udvar körüli épület egységesen fehérre festett, de tudjuk, hogy égetett, téglából, agyag malterral építették. Három láb széles (kb. 1 m széles) tornác veszi körül az udvart. A tornácokat faoszlopok tartják. A második emeleten lakik a háztulajdos és családja, az első emeleten és a földszinten a szolgák és látogatók. Némelyik házban házi kápolna is lehetett. A földszinten felismerhető a konyha, műhely és a raktár, mosdó és WC, és a jellegzetes keleti lakosztály, a hosszú, téglalap alakú nappali szoba, ahol a vendégeket szórakoztatják. Itt 'díványt' helyeztek el, a család együtt tölti az estét. Természetesen már elenyészett a bútorzat, de valószínűleg néhány asztal, magas hátú szék, fakeretes ágyak, ülőpárnák lehetettek. Agyag, kő, réz és bronz háztartási edényeik, gyékénykosaraik voltak. A padlót és a házfalakat

gyékény- bőrszőnyegek és gyapjúból készült tapéta borította. A padló alatti kriptába temették a családtagokat. A szertartásokat a legidősebb fiú vezette, de az elhunyt apa „szelleme” elnökölt.” (Ahogyan erről az ősi szabir, matriarchális eredetű szokásról magam is írtam A Szabirok őstörténete c. könyvemben, amely a szabirok egyik ismertetőjele sok-évezredes terjeszkedésük folyamán.)

„A sumir város gazdasági élete elsősorban a magasan képzett földművelőkön és állattenyésztőkön, iparosokon, kézműveseken alapult. Annak ellenére, hogy ’Sumeriában’ ebben az időben nem volt fém és kő, és szálfa is kevés, mégis az akkori világ legképzettebb mesterei voltak. Woolley expediciója kiásott egy nagy agyagtáblát, amely Ibbi-Sin idejéből (i. e. kb. 1975.) a templomépítő munkásokról írott érdekes beszámoló. A különböző anyagokat nyolcféle képzett szakember, a szobrász, az ékszerkészítő, drágakőcsiszoló, az ács, a kovács, a bőrfeldolgozó munkás, a szövetkészítő (a Webster Collegiate Dictionary szerint ványoló nemezelő,- kallós) és a kosárfonó dolgozza fel.

A listán az első, a véső munkás kisebb szobrocskákat faragott elefántcsotból és keményfából. 21 font (kb. 10 kg) elefántcsontot dolgozott fel kis nő és férfi figurákká, madarakká, dobozokká és gyűrűkké. Az ékszerész főleg aranyból és ezüstből dolgozott, de féldrágaköveket, lápisz lazulit, karnéliánt és topázt is beillesztett. Nagyszerű öntvényeket készített, és a kúp alakú fán kalapált fémlemezeket domborművekké, pecsétekké alakította.Tudta az ezüst és aranylamezeket tűzni, szegecselni, forrasztani, a finomfémmegmunkálás és az aranyporral való kezelés mestere. A drágakövet csiszoló csak féldrágaköveket munkált meg az agyagtábla szerint, de valószínűleg meg tudta faragni az építőköveket is. Nagyon keresett foglalkozás volt az ácsoké, mert mindenféle bútort, csónakokat, kocsikat és harci szekereket is készítettek. Tölgy, fenyő, ebonit és a fűzfa alapanyagból dolgoztak, cédrus, eperfa, tamariszkusz és platánon kívül. A leggyakoribb ’Sumérban’ a pálmafa, de nemigen alkalmas feldolgozásra. Miután nehéz volt fát szerezni, a régi bútorokat újra felhasználták. A mi ősi mesterünk az Ibbi-Sin korabeli agyagtábla szerint, három régi asztal tetejéből és négy fenyőfa ládából csinált egy asztalt, két ágyat és egy kis dobozt. Az ácsszerszámok a fűrész, véső, kalapács és a fúró.

Az agyagtábla elmondja, hogy a bőrmunkás az év folyamán kapott bika, borjú, disznó és a különösen nagy mennyiségű juhbőrt dolgozta fel, vízes tömlő, bőrzacskó, nyereg, istrángok, bőrszíjak, bőrbevonat a harci szekerekre, kocsik kerekére, vállszíj, parittya, de elsősorban cipő, szandál készült belőle. A bőr cserzésére a szömörcefa cserző anyagát, lúgot és egyéb, még le nem fordítható anyagokat használtak. A bőrt zsírokkal tették rugalmassá és vízhatlanná. Különleges bőrök kikészítésére lisztet használtak és ’aranyporral’ díszítették.

Az agyagtáblán szereplő szövetkészítőről csak annyit tudunk, hogy egy kis üzlete volt.

A kosárfonó nagy mennyiségű nádat, sást kapott és bitument, amik a kosár- és csónakkészítéshez nagyon fontos alapanyagok 'Sumeriában'.

A kovácsműhelyben arany, ezüst, ón, ólom, réz, bronzolvasztó és egy 'sugan' nevű fém, talán antimon volt, amit ötvözésre használhatott a mester. A rézmegmunkálás nagyon fejlett volt már az i. e. harmadik évezred kezdetén, nem csak a rézöntést ismerték, de egyéb technikákat is, mint a fém edzése lehűtéssel, hevítéssel és a rézpor szemcsékből bevonat készítés. A kovács vagy fémműves egy fújtatóval, amit kézzel vagy lábbal működtetett, a kemence hőmérsékletét olyan fokra emelte, amely a rezet megolvasztja. Az agyagtábla szerint fával és náddal tüzeltek, és 2 font (kb. 1 kg) fa és 3 'kéve nád' – vagy csak 6 'kéve nád' - tűzifa nélkül - kellett fél kg réz megolvasztásához. Sok használati tárgyat készítettek rézből és bronzból, szerszámokat, kapákat, baltákat, vésőket, késeket és fűrészeket, valamint fegyvereket, dárdahegyeket, nyílhegyeket, kardokat, tőröket, szigonyokat, edényeket és tartályokat, szegeket, tűket, gyűrűket és tükröket."

Woolley és Kramer megállapításához, mely szerint a „sumirok" az i. e. harmadik évezred kezdetén már ismerték a rézöntés technikáját, fontos helyreigazítást kell közölnöm: Kutatásaim során tudomásomra jutott, hogy a rézöntés technikáját már az i. e. a hetedik évezredben ismerték a szabir-magyar őseink! Ez a bejelentésem nagy feltűnést keltett már az 1988. évi Cleveland-i Nagy Történelmi Világkongresszuson, erről az 1986-ban megjelent A Szabirok őstörténete c. könyvemben (I. Buenos Aires) is írtam.

Már a vízözön előtti Hassunna-Samarra periódusban ismerte és használta a rézöntés tecnikáját az ős-szabir nép. A Cambridge Ecyclopedia of Archaeology, 1980. ír a Yarim Tepe ásatásánál feltárt rézolvasztó kemencékről, réztárgyakról. A rézolvasztó kemencében elérték az olvasztáshoz szükséges 1100 C fokot, mely elegendő a réz megolvasztásához, öntvény készítéséhez.

Tehát a szabir őseink a tudomány szerint a több százezer évig tartó Kőkorszakból a Rézkorszakba emelték az emberi civilizációt. A mezopotámiai és közel-keleti térségben ugyanaz a nép, a szabirok öntöttek először fémet, rézet, később aranyat, ezüstöt, edzettek vasat, acélt. Tehát a „sumirnak" elnevezett népcsoport a fémfeldolgozást is a szabiroktól tanulta.

Az agyagtáblán nem részletezett textilipar valószínűleg a legnagyobb, a legfontosabb iparág volt, a kereskedelem szempontjából is. Ur-ban ezer-tonnaszámra dolgozták fel a gyapjút. Hatalmas kecske- és birkanyájakat tartottak. 'Tépéssel' nyerték a gyapjút. Orsóval megfonták, majd a függőleges és vízszintes irányú szálakat szövőszéken megszőték, egyszerre három asszony dolgozott együtt, akik kb. 3, 5 x 4 m-es anyagot 8 nap alatt készítettek el. A

szövetet átadták a ványolóknak, a gyapjúkikészítőknek, nemezelőknek, akik nagy medencékbe, lúgos oldatba rakták, és a lábukkal taposták. Bár kétségkívül a gyapjú volt a leggyakoribb szövet, kendert is termesztettek, amiből vásznat szőttek, ebből készült a papok és 'szentemberek' viselete.

Megemlítem, hogy a szabirok már a Hassuna időszakban termesztettek lent. Az elsőnek tartott öntözőcsatornák partján megkövesedett lenmagokat találtak, igazolva, hogy lentermeléssel is foglalkoztak, sőt a tudomány azt is feltételezi, hogy az öntözőcsatornákat lentermelés céljából is építették.

Az anyagokat és javakat 'Sumeriában' emberek és állatok szállították szánkón, kocsin, harci kocsin és csónakon. A szánkót valószínűleg nehéz terhek, mint pl. kő húzására használták. A négykerekű, vagy kétkerekű kocsikat általában ökrök húzták. A kicsi, de nehéz harci kocsikat vadszamarak húzták. Gazdaságos volt vizen, csónakokkal szállítani. Egy kis, 5 tonna űrmértékű csónak képes volt 100 mana súlyt elhúzni (1 mana = kb. fél kg). Hajógyárakban hatalmas hajókat is építettek fából tengeri utakra, olyan távoli országokba is szállítottak, mint Meluhha és Dilmun. Az Iraqban ma is használt guffa elterjedt csónak-fajta volt, nádból készítették, kosár alakúra formálták, bőrrel vonták be. Valószínűleg ismerték a vitorlás hajót is, mert Eriduban találtak egy agyagból készített vitorlás hajó modellt. Ősidők óta használtak evezőket és hosszú tolórudakat. A folyópartokon viszont emberek vagy ökrök húzták a csónakokat.

'Sumeriában' az egyik legnagyobb technikai vívmány az öntözéses földművelés. Bonyolult csatornarendszert működtettek, kanálisokkal, gátakkal, duzzasztókkal, vízfogókkal és tárolókkal. A felmérés, tervezés, építés és működtetés különleges mérnöki tudást kívánt, beleértve a vízszintmérő szerszámok, mérőrudak, tervrajzok és térképek ismeretét, használatát.

A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben (Budapest, 2000.) az 50. oldalon hivatkozom a The Cambridge Encyclopedia of Archaeology (112. o.) közlésére: a nagy „sumir" gazdasági hatalom kialakulását a Hassuna-Samarra-kultúrából átvett öntözőcsatorna-rendszer technikájának köszönheti. (Tehát az újkőkori szabir népnek – a szerző megj.) Az agyagtáblák vallanak arról is, hogy milyen eszközöket használtak, B. Meissner, *Assyriologisches Forschugen I. (Berlin, 1916, S. 22-S 58 Text C. 4564 Kol. II. Z 32, ff)* **felsorolja a társzekér fajták nevét, melyeket a gutiak és elámiak használtak - mindkettő a szabir népcsoporthoz tartozó nép - és közli, milyen különféle kerékrendszereken alapuló teherszállító eszközeik voltak, tehát ismerték a kereket. Tepe Gawrában megtalálták a négykerekű fedeles kocsi modelljét a Kr. e. 4. évezredből, írja Badiny professzor Káldeától Istergamig I. c. könyvében és be is mutatja a fényképét. László Gyula „Emlékezzünk régiekről" c. könyvében ábrázolja is: „a budakalászi-péceli (bádeni) temető nagy meglepetése ez a kocsi formájú edény (fogója letörött). Közép-Európából**

ez a legrégibb kocsiábrázolás." Hassunában találták az öntözéses földművelés első nyomát (több mint 8 ezer évvel ezelőtt!), ugyanitt, ugyanakkor kezdődött a rézöntés, Yarim Tepében találták a legrégibb rézolvasztó kemencéket, ami lehetővé tette a szerszámkészítést a csatornák kiásásához. Az első földművelő szabirok növényeket nemesítettek, állatokat szelídítettek, az öntözőcsatornákban lent is termesztettek és halat is tenyésztettek. Amint a szövőszék-súlynehezékek bizonyítják, a Jarmo kultúrban, i. e. 7000-ben már ismerték a szövés-fonás tecnikáját, ruházatot készítettek. Az öntözéses földművelés általános fejlődést tett lehetővé, mert kevésbé függött az emberi közösség a természet, és az időjárás szeszélyeitől, az áradásoktól. A The Cambridge Encyclopedia of Archaeology írja a 112. oldalon: Yarim Tepe I. és Umn Dabadhiyah lelőhelyen több helységből álló, egyforma terv szerint épült raktárházakat találtak a hetedik évezredből, közös gazdasági együttműködést valószínűsítve". Gondoljuk meg, milyen szervezett, humánus, alkotó közösségben éltek a téglából, vályogból épített városokban, melyekben virágzott az építészet, amint pl. az Uruk városában feltárt i. e. 6. évezredtől folyamatosan, 14 ásatási szinten egymásra épült templomok is bizonyítják. A régészek megtalálták a csodálatos kerámiákat, a rézszerszámokat, rézfegyvereket, a fémmegmunkálás, kereskedelem nyomát, amit a pecsétnyomók is bizonyítanak. Végre megfejtették az i. e. 7500-ból származó mértani alakzatok, mértékegység szimbólumok jelentését. Az öntözéses földművelés Észak-Mezopotámiából elterjedt a szabir-lakta területeken, erről vallanak az agyagszobrocskák, kerámiák is. A vízözön után a „sumirnak" elnevezett nép még gondozta az öntözőcsatornákat, de az elkövetkezendő évezredekben a paradicsom a gondatlanság és a hozzá nem értés miatt sivataggá változott.

Földműves Naptár

Egy amerikai expedició Iraqban a több min 3500 évvel ezelőtti földművelés technikájára vonatkozó fontos dokumentumot fedezett fel. l949-50-ben a Chicago-i Egyetem Keleti Intézete és a Pennsylvania Egytem Múzeumának közös expediciója egy 8 x 12 cm nagyságú ékírásos táblát talált az ősi Nippur városában. A tábla siralmas állapotban érkezett a Philadelphiai Egyetemi Múzeumba – írja Kramer - de gondos szárítás, tisztítás és javítás után az egész szöveg olvashatóvá vált. Nippurban már ezt megelőzően is találtak nyolc, földművelésre vonatkozó agyagtáblát, de nem tudták megfejteni e nélkül, a dokumentum közepéről való tábla 35 sora nélkül.

A Nippur-i tábla felfedezése előtt két másik, hasonló kézikönyv is ismeretes a régmúltból, a híres költő, Vergiliusz Georgikon-ja és Hesiodorusz Munka és Napok c. munkája. Ez utóbbi jóval régibb, valószínűleg Kr. e.

nyolcszáz táján íródott. Ezzel szemben a „sumir” dokumentum i. e. 1700 tájáról származik, vagyis egy ezredévvel korábbi, mint Hesiodorusz munkája.

A 109 soros felújított „sumir” kézikönyv dokumentum így kezdődik: „Hajdan egy földműves egész évre szóló útmutatást adott a fiának”, hogy a földművesnek milyen munkálatokat kell elvégeznie a jó termés érdekében. A földművelés a föld öntözésével kezdődik. A forróságtól kiszikkad a föld, ezért májusban és júniusban a földeket el kell árasztani vízzel. Ügyelni kell arra, hogy az öntöző víz ne árassza el túl magasan a földeket, a víz leülepedése után a nedves talajt gondosan őrizni kell, hogy az ökrök és a csavargók ne gázolják le. A földet meg kell tisztítani a dudvától és tarlótól, és azután be kell keríteni.

A következő utasítás, hogy a földművelő kérje a családját, háztartását és a felfogadott munkásokat, készítsék elő a szerszámokat, felszereléseket, kosarakat és vedreket a munkálatokra. Tartalék ökörről is gondoskodni kellett. Szántás előtt a földet fel kellett törni, előbb kétszer kapával és egyszer horolóval. Ahol szükséges, kalapáccsal kell összetörni a rögöket. A következő tanács figyelni a munkásokat, hogy a kötelességüknek eleget tegyenek.

A szántás és vetés művelete egszerre történt, egy ekére erősített magtartóból mindjárt a szántáskor a barázdába hullottak a magok egy keskeny tölcséren keresztül. Minden hét m széles csíkba nyolc barázdát kellett szántani. Arra is ügyelnie kellett, hogy a magvak egyforma mélységbe kerüljenek a földbe. A kézikönyv szavai szerint: ’Figyeld az embert, aki az árpát veti, hogy a szemek egyformán kétujjnyi mélységbe hulljanak a földbe’.

Ha a magok nem megfelelő mélységben hullnak a földbe, akkor meg kell cserélni az ekevasat ’az eke nyelvét’. Ahol előzőleg egyenes barázdákat szántottál, (most) átlós irányú (diagonális) barázdákat szánts, ahol ezelőtt diagonális barázdákat szántottál (most), egyenes barázdákat szánts. Szántás után a barázdákat meg kellett tísztítani a rögöktől, hogy az árpa növését ne akadályozzák.

’Azon a napon, amikor a mag áttöri a földet’, a földművelőnek el kell mondani egy imát Ninkilim-hez, a mezei egerek és élősdiek istennőjéhez, nehogy kárt tegyenek a növekedő vetésben; de a madarakat is el kell zavarnia. Amikor az árpa eléggé megnőtt, meg kellett öntözni, és amikor a vetés már olyan sűrű, hogy az egész földet beborítja, ’mint a szőnyeg a csónak alját’, akkor másodszor is öntözni kell. Harmadszor is meg kellett öntözni a ’királyi’ vetést. Ha ezután vörösödést észlelne a nedves vetésen, akkor a félelmetes samana-betegség veszélyezteti a vetést. Hogyha javulás mutatkozik, negyedszer is meg kell öntözni, így 10 százalékkal több lesz a termés. Amikor eljött az aratás ideje, a farmer nem várhat addig, amíg a kalász meghajlik a saját súlya alatt, hanem le kell vágnia ’az erőteljességének napján’, vagyis a legmegfelelőbb pillanatban. Aratáskor három ember dolgozott egy csapatban, egy kaszás, egy kévekötő és egy harmadik (a feladata lefordíthatatlan, írja

Kramer). (A magyar földművesek a mai napig ismerik ezt a csapatmunkát: kaszás, marokszedő, kévekötő.)

A csépelés mindjárt az aratás után következett. Szánkószerű alkotmányt húztak a kalászokon oda-vissza, öt napig. Ezután az árpát 'kinyították' (magyarul hántolták) ökör-vontatta 'nyítóval'. Eközben a magok bepiszkolódtak, mert a földdel is érintkezésbe kerültek. Tehát ezután imát mondtak az istennek, az árpát villával megrostálták, szelelték, hogy megszabaduljon a portól, piszoktól.

A dokumentum azzal a megállapítással zárul, hogy ezeket a földművelési szabályokat nem a földműves saját maga találta ki, hanem ezek az 'igazi földművelő', Ninurta isten, Enlil isten fiának szabályai, aki „Suméria" istene.

A Naptár szövegét sok helyen csak hozzávetőlegesen fordította Benno Landsberger, Thorkild Jacobsen és Noah S. Kramer ékírásszakértő, érthetetlennek találták a sok technikai kifejezést.

Kutatásaim szerint a tudósok igazolják, hogy a szabirok az első földművelők. A földművelés mesterségének a történetéről részletesen írtam A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben.

Kertművelés

Nem csak a gabona-félék termesztése, de a kertészkedés, gyümölcstermesztés is nagyban hozzájárult „Sumeria" gazdagságához. A földművelés kezdete óta ültettek nagy, árnyékot adó fasorokat a kertek védelmére, a sivatagi hőség és a szelek ellen. Kramer egy kertészkedésről szóló érdekes „sumir" költeményt mutat be. 1946-ban, mint az Amerikai Kelet-Kutató Iskolák (American Schools of Oriental Research) professzora és egyben az Egyetemi Múzeum (Philadelphia University Museum) képviselője, Konstantinápolyba és Bagdadba utazott. Négy hónap alatt kb. száz agyagtáblát és töredéket másolt le, köztük egy eddig ismeretlen mitoszt. Az agyagtábla hat függőleges oszlopra volt osztva. „Inanna és Shukallituda, A Kertész Halálos Bűne" címen fordította le Kramer.

A 6 x 2,54 inch (kb. 15x19 cm)-es tábla első és hatodik sora csaknem elpusztult, de a megmaradt négy oszlop, melynek több mint a fele teljes, lehetővé teszi a mintegy kétszáz sor értelmezését. Ahogyan a szöveg lassan érthetővé vált, kibontakozott a történet, és két rendkívül fontos felfedezés. Miután ez a rész a Bibliával kapcsolatos eseményt közöl, minden félreértés elkerülése végett idézem Kramer angol szövegét is:

„In the first place, it features an incident in which a deity,

angered by the impious deed of a mortal, turns the water of an entire land into blood. The only parallel led to this 'blood plague' motif in the entire range of ancient literature is the Biblical exodus story in which Jahweh turns the water of all Egypt into blood when Pharaoh refuses to send forth the enslaved Israelites to serve him." Vagyis:

„Először is egy olyan eseményt közöl, amelyben egy isten megharagudott egy halandóra kegyetlen tettéért, és ezért egy egész ország vizét vérré változtatta. Ehhez fogható 'vérrel kapcsolatos csapás' hasonlat az egész ősirodalomban csak a Bibliában található, amikor Yaweh az egész Egyiptom vizét vérré változtatta, mert a fáraó megtagadta az őt szolgáló rabszolga izraeliták elbocsátását."

A mitosz szerzője mesél a kertészkedés egy érdekes formájáról, a veteményeket a tűző naptól és széltől árnyékot adó fákkal védik. Kramer fordításából kitűnik, hogy ez a módszer már ötezer éve ismert.

Így szól a történet: Hol volt, hol nem volt, élt egyszer egy Shukallituda nevű kertész. Gondosan locsolta kertje ágyásait, barázdáit, a növények mégis elhervadtak, szorgalmas munkája sikertelen maradt. A sűvítő szelek kicserzették az arcát „a hegyek homokjával". Sivár lett a kertje. Ezért Kelet és Nyugat felé emelte a tekintetét, a csillagos égre, és tanulmányozta a jóslatokat, isteni törvényeket. Miután így új bölcsességet szerzett, reggeltől estig terjedelmes árnyékot adó sarbatu (eddig még nem sikerült megfejteni, hogy milyen fa) fát ültetett a kertjébe. Következésképpen Shukallituda kertje kivirágzott.

Egy napon Inanna (a görög Aphrodite és a római Vénusz), miután eget-földet bejárt, leheveredett pihenni Shukallituda kertje közelében. Shukallituda megleste az alvó istennőt, és álmában megbecstelenítette. Amikor felkelt a nap, Inanna nagyon meglepődött, és haragra gerjedt a történtek miatt és elhatározta, hogy mindenáron kideríti, ki volt az a halandó, aki ki merte használni a helyzetet. Ezért három csapást küldött „Sumeriára": 1.) Minden forrását és kútját megtöltött vérrel, úgyhogy minden pálmaültetvény és szőllőskert megtelt vérrel. 2.) Romboló szelet és vihart küldött az országra... 3.) A harmadik csapás ismeretlen, mert a rá vonatkozó sorok megrongálódtak.

Inanna a három csapás ellenére sem találta meg a bűnöst. Shukallituda minden csapás után elmondta az apjának, hogy milyen veszélyben van. Az apja azt a tanácsot adta, hogy menjen a városba a testvéreihez és maradjon is ott. Shukallituda követte apja tanácsát és Inanna nem találta meg. Inanna rájött, hogy nem tudja megtalálni a bűnöst, ezért elhatározta, hogy Eridu városába, Enki, a „sumir" bölcsesség istene házába megy, hogy a tanácsát és segítségét kérje. Itt törött a tábla, ezért a történet többi része ismeretlen.

Zene, művészet, divat

A „sumirok” életében nagy szerepet játszott a hangszeres és vokális zene, az ének is. A zenész fontos személyiségnek számított a templomokban és a királyi udvarban. Nagyon szépen megmunkált hárfákat és lantokat, kobzokat találtak Ur város királysírjaiban. De elterjedtek az ütőhangszerek, a dob és a tamburin, és a nád- és fémsípok is. A „sumir” iskolákban fontos volt a költészet és az éneklés. A legtöbb napvilágra került zenei munka himnusz az istenekhez és királyokhoz, de minden okunk megvan azt hinni, hogy a zene, az ének és a tánc a mindennapi szórakozás fő forrása az otthonokban és a vásárokon. Nem kis jelentőségű az az agyagtábla, amelyen öthangjegyű (pentaton) kottát találtak a régészek, melynek dallama a magyar népdalokhoz hasonlít.

Művészi igénnyel megmunkált pecsétnyomók és pecséthengerek tömegét találták meg a régészek. A különböző formájú steatit (szappankő) pecsétnyomó korongok hátoldalára egymást keresztező vonalakat vésztek. A régészek véleménye szerint ezeket az átfúrt korongokat zsinórra fűzve, a nyakban viselték és a magántulajdon megjelölésére szolgáltak. Kis agyagcsomókat gyúrtak, ellapították, belenyomták pecsétnyomóikat és az így megjelölt agyagkorongot spárgával az árúhoz kötötték, vagy a korsók dugójába nyomták a pecsétnyomót. Így a pecsétnyomó Mezopotámiában árú-védjeggyé vált, sőt Anatóliában, Egyiptomban, Cipruson és Görögországban is elterjedt.

A pecsétnyomókból fejlesztették ki a pecséthengereket. A tehetséges „sumir” művészek változatos formákat találtak ki, különösen kezdetben. A legrégibb pecséthengerek nagyon gondosan elkészített ékszerek voltak, állatsorokat, mesealakokat, szörnyeket, vagy jeleneteket ábrázoltak, mint a király a csatatéren, vagy a pásztor, amint a marháit védi a vadállatoktól. Később a motívumok még szebbek, kidolgozottabbak. A többi közül kitűnik egyfajta jellegzetes ábrázolásmód: az istennek, vagy a királynak szánt ajándékon a bemutatási jelenet.

Meg kell jegyeznem, hogy a pecséthengereket is a szabir-magyarok készítették legelőször, tehát ez esetben is a „sumirnak” elnevezett népcsoport tanítómesterei.

George Roux (Ancient Iraq, 6o. o.) szerint, ha a pecséthengerek a pecsétnyomókból fejlődtek ki, akkor ahhoz sem fér kétség, hogy a képírás (pictogram) viszont a pecséthengerekből nyerte az eredetét. Ezt ma már senki sem vitatja. Semmi kétség nem fér a Hassuna-Halaf-beli kultúrák népének azonosságához a mezopotámiai területkörben, ha összehasonlítjuk a pecséthengereket és képírásokat. Következtessünk tehát: kétségbevonható-e, hogy az ős-szabir nép – mely ilyen páratlan fejlődésre volt képes a földművelés,

építészet, kerámiakészítés, a mesterségek kialakítása, a kultúrális- és valláskultusz terén – saját maga alakította ki az írást? Következésképpen az írott történelem kezdete is a szabirok nevéhez fűződik. Éppen ezért a nagy „sumir” ékírás-szakértő, Noah Samuel Kramer, A történelem Sumerban kezdődik (History Beginns at Sumer) című híres könyvének címe helyett helyesebbnek tartanám: A történelem a szabirokkal kezdődik. Mert ismétlem, a szabirok a ’sumirok’ tanítómesterei. A ’sumir’ szó 1869-ben keletkezett, mikoris Jules Oppert orientalista rosszul fordított egy törött, hiányos agyagtáblát. Osztozom több tudós véleményével abban, hogy megalapozatlan a bizonyítatlan a „sumir” elnevezés.

A nyugati szakértők megállapítják, hogy a „sumir” szobrászok képzett művészek voltak. Az első szobrászok kezéből absztraktnak és impresszionistának nevezhető alkotások kerültek ki. A templomi szobrok nagy érzelmi és vallási áhitatot fejeznek ki. A későbbi szobrok technikailag kitűnőek, de veszítettek a kifejezőerejükből. A sztélékre, domborművekre, vázákra és tálakra ügyesen faragtak ábrákat. Ezek a szobrok bemutatják a „sumirok” megjelenését, ruházatát is.

A férfiak teljesen borotvált arcúak, vagy hosszú szakállt viseltek, és a hosszú hajukat középen elválasztották. Leggyakoribb öltözék a fodros szoknya, fölötte hosszú nemez, filc kabátot viseltek. Később a hosszú szoknya átvette a fodros szoknya szerepét, fölötte rojtos sálat viseltek a bal vállon keresztülvetve, szabadon hagyva a jobb kezet. A nők úgy nézett ki, mint egy bojtos sál, mely tetőtől talpig betakarta őket, csak a jobb válluk maradt fedetlen. A hajukat középen elválasztották, befonták, és a fejtetőn konyként körbecsavarták. Gyakran viseltek hajszalagokból, gyöngyökből, függőkből igényesen megmunkált fejdíszeket. (Semmi kétség nem fér hozzá, hogy a népviseletünkben a mai napig fennmaradt párta és a menyasszonyi fejdísz innen ered.)

„Sumir” iskola

Ami az írott-történelem első iskoláit illeti, arra Kramer ad kimerítő felvilágosítást, aki vagy ötezer agyagtáblát fordított, és részben neki köszönhetjük, hogy a „sumir” életformáról hű képet alkothatunk.

Amint ismeretes, az első írott dokumentumokat Uruk városában találták. Vagy ezer darabnyi képírásos agyagtábla kisebb gazdasági és adminisztrációs feljegyzésekkel. De voltak közöttük olyan szó-listák is, amelyeket tanulási gyakorlatoknak szántak (i . e. 3000-ben). A fejlődés elég lassú volt, de úgy i. e. 2500 tájáról Shuruppák-ból, Utnapistim városából már iskolai „tankönyveket” hoztak napvilágra az l902-3. évi ásatások. Ebből az időszakból már tízezer-

számra kerültek felszínre agyagtáblák Mezopotámiában, és valószínűleg még több-százezer nyugszik a föld mélyében feltárásra várva. Az agyagtáblákról az is kiderül, hogy több ezerre tehető az írástudók száma, az ifjú írástudók és a „bölcsek”, a király és a templom adminisztrátorai és hivatásos kormánytisztviselők. Viszont ebből az időszakból kevés adatforrás maradt fenn az iskolarendszerről- és szervezetről. Az erre vonatkozó információkat majd az i. e. második évezred első feléből származó adatokból tudhatjuk meg. Ebből a későbbi időszakból olyan agyagtáblák maradtak fenn, amelyeket a tanulók saját maguk készítettek, napi feladat gyanánt. Ezek a gyakorlatok az első osztályosok egyszerű karcolásaitól kezdve a végzős diákok nagyon előrehaladott munkáit is tartalmazzák. Az agyagtáblákról megismerhetjük a „sumir” tanítási módszereket és a tanterveket. A tanítók szívesen foglalkoztak dolgozataikban a tanítási technikával, a tanítás céljával, a diákok és tanítók munkáinak bemutatásával.

A „sumir” iskolák eredeti célja írástudók nevelése a mindennapi élet gazdasági követelményei, az adminisztráció rögzítésére, főleg a templom és a palota igényeinek kielégítésére. A későbbiek folyamán szélesebb néprétegek számára is általánossá, lehetővé tették az iskolai tanítást, a kultúra és a „tudomány” terjesztését, a különböző tudományágak, mint teológia, botanika, növénytan, állattan, ásványtan, földrajz, matematika, nyelvtan és különböző nyelvek tudományát. Ezek az iskolák a kreativ (önállóan alkotó) írás központjai voltak, ahol az irodalmi munkákat megvitatták, lemásolták és új munkákat alkottak. Feltételezhető, hogy a végzett diákok nagyrésze „írástudónak” szegődött a gazdaságokba, templomokba, a nagy urak palotáiba, de sokan tanításból tartották fenn magukat, mint a mai tanárok, professzorok. Azonkívül irodalmi munkákat is készítettek, akárcsak ma. A diákok tandíjat fizettek, amelyből a tanárok fizetését is fedezték.

Az iskolai nevelés eleinte nem volt általános vagy kötelező, és legtöbbször csak a gazdagok gyerekei tudták megfizetni a hosszú iskolai évek tandíját. Érdekes, i. e. 2000 tájáról származó dokumentumokat közölt Nikolaus Schneider, német ékírás-szakértő. Az egyik listán felsorolt mintegy ötszáz írástudó szülei túlnyomó többségben magasrangú hivatalnokok, mint pl. kormányzók, városatyák, követek, templomi adminisztrátorok, katonatisztek, tengerészkapitányok, magasrangú adótisztviselők, papok, igazgatók, felügyelők, írástudók, könyvelők stb.

Ummia, az iskola vezetője, „szakember”, „professzor”, akit „iskola atyának” is neveztek, a diákot „iskolás fiúnak”, a tanársegédet „nagy testvérnek” hívták. A tanársegédek írták fel a táblára a feladatokat, amelyeket a diákoknak le kellett másolni, ők nézték át a tanulók dolgozatait és kérdezték ki a tanulók szóbeli leckéjét. Egyes tanárok a rajzolást és „sumir” nyelvet tanították, mások a hiányzókat ellenőrizték és egyikük, az „ostor felügyelője”, valószínűleg fegyelmet tartott.

A „sumir” iskolákban olyan különböző számtani minta táblákat készítettek, melyeken a feladatokat és a megoldást is megtaláljuk. Sokáig tanulták a „sumir” nyelv nyelvtanát. Az első „szótárak” a semita akkádok hódítása utáni, i. e. harmadik évezred végéről származnak Kramer szerint, a semita hódítók nem csak a „sumir” szöveget és írásmódot vették át, de nagyra becsülték a „sumir” irodalmi műveket is, melyeket a „sumir” nyelv „eltűnése” után is szívesen tanulmányoztak és utánoztak. Az irodalmi munkák mitoszok, hősköltemények - elbeszélő formában - amelyek a „sumir” istenek és hősök tetteit ünneplik, az istenekhez és királyokhoz szóló himnuszok, az elpusztított „sumir” városok feletti siralmak, és bölcseleti összeállítások, beleértve a közmondásokat, meséket és tanulmányokat. Több ezer irodalmi mű került napvilágra. (Agyagtáblák tízezrei, százezrei porosodnak lefordítatlanul még ma is a Louvre, British Múzeum, és számtalan más múzeum, egyetemi könyvtár stb. pincéjében, raktárában. Ez a legkézenfekvőbb magyarázat arra, hogy miért nem fordítják le ezeket az agyagtáblákat a finnugoristák, indo-európaisták. Mert nem az ő elméletüket bizonyítják.)

Nincs pontos tudomásunk arról, hogy milyen tanítási módszerekkel tanítottak a mindennapi iskolai életben, de a tanulók valószínűleg először a táblákat tanulmányozták, amiket előző nap készítettek. Azután a „nagy testvér” és az „iskola atya” új táblákat készített, amiket le kellett másolni és tanulmányozni. Kétségkívül fontos volt a leckék szóbeli megtanulása és felmondása. Az is valószínű, hogy a tanítók elbeszélésekkel és magyarázatokkal is megerősítették az írott szöveget.

Kramer, The Sumerians their History, Culture, and Character (1963) c. könyvében bővebben ír erről (235. o.):

„A sumir iskolák egyáltalán nem voltak ’megrontva’ azzal, amit mi haladó nevelésnek neveznénk, a tanrend pedagógai érdeklődést tükröz. Így a kezdő diák egész alapvető szótagolási gyakorlatokat tanult, mint tu-ta-ti , nu-na-ni, bu-ba-bi, zu-za-zi stb. (a magyar iskolákban még ma is tanítanak szótagolni.). Ezt követte a kb. kilencszáz szóból álló jel-lista gyakorlása és megtanulása, a jeleket a kiejtéssel együtt tanulták. Ezután többszáz szóból álló listát tanultak, amiket le kellett írni, ezután két vagy több jelből álló szócsoportot, aztán gyűjteményeket, amelyek ezerszámra tartalmaztak szavakat és kifejezéseket, amelyeket értelem szerint (logikusan) rendeztek. Így a ’természettudományokban’ az állati és emberi test részeiről, vad és háziasított állatokról, madarakról és halakról, fákról és növényekről, kövekről és csillagokról tanultak. A szerszámok listájában több mint ezerötszáz fa tárgy, a nyersfától a csónakokig és a harci kocsiig -, a nádból, bőrből, fémből készített, különbözőféle kerámia, ruhaanyag, élelem és italok is voltak. Külön csoport a helynevek, földek, városok, faluk és folyók, csatornák és termőföldek felsorolása. A legfontosabb adminisztratív és jogi kifejezéseket is külön lista

sorolja fel, vagy nyolcszáz szó különböző hivatásokat, rokonsági viszonyt, emberi testi fogyatékosságokat, stb. nevez meg.

Miután a tanuló jól megtanulta a kifejezések leírását, elsajátította a sumir szókincset, akkor kezdte lemásolni és megtanulni a rövid mondatokat, közmondásokat, meséket és a szerződés-modellek gyűjteményét, a sumir gazdasági életben fontos jogi dokumentumokat. A nyelvi gyakorlat mellett matematikai oktatást is kapott a diák, számtani és meteorológiai táblázatokat másolt és tanulmányozott, a mértékrendszereket, a hosszúság- és súlymértékek egyenértékűségét, de szorzó- és reciprok táblázatokat és számítási és költségvetési célú tábláztokat is. Később a diáknak bérelszámolással, csatornaásással, alkotó-építő munkával kapcsolatos gyakorlati feladatokat kellett megoldani."

„Hogy milyen volt egy sumir iskolaépület, arra több város ásatásánál kapunk feleletet. Így Nippurban, Sipparban és Urban is tártak fel iskolatermeket, ahol nagyobb számban találtak agyagtáblákat, de egy francia expedició l934-35-ben Mari-ban két olyan épületet ásott ki, amelyben egy tipíkus iskolára (tanteremre) ismerhetünk. Égetett téglából készült, egy- két- és négyüléses padok voltak benne elhelyezve több sorban."

Milyen különös, hogy a világon alig ismerik azt a tényt, hogy hol kezdődött az írás. Mintha ez a téma nem lenne fontos és izgalommal teljes. Vagy talán az a tendencia őstörténelmi és irodalmi berkekben, hogy minél kevesebbet tudjon erről a történelmi időszakról, erről a népről az emberiség? Az utóbbi időkig Magyarországon se sokan tudtak erről a tényről, arról meg egyáltalán nem, hogy az írást a mi szabir „sumir" őseink alkották meg. Samuel Noah Kramer, The Sumerians their history, culture and character (A sumirok, az ő történelmük, kultúrájuk és karakterük) Chicago, l963. c. könyvének 306. oldalán azt írja a „sumir" nyelvről, hogy:

„A sumir ragozó nyelv, nem hajlító, mint az indo-europai vagy a semita. A gyökerei (szótő) nagyjából valtozhatatlanok. Nyelvtani egységének az alapja inkább az összetett szó, mintsem az egyedülálló szó. Nyelvtani részei igyekszenek megtartani a független felépítésüket, mintsem bonyolultan hozzáragadnának a szótőhöz. Szerkezetében tehát nagyon hasonlít az olyan ragozó nyelvekhez, mint a török, magyar, és néhány kaukázusi nyelv. A sumir nyelv szókincse, nyelvtana és mondattana azonban mégis egyedülálló, és úgy tűnik, rokontalan minden más nyelvvel, akár élő, akár holt nyelv legyen az." (Ez persze csak Kramer véleménye. A szerző megj.)

„A sumir nyelv hat magánhangzója: három nyílt magánhangzó, a, e, o, mindháromnak három zárt megfelelője van, ā, ê, u, ezeket a magánhangzókat nem erősen, nem hangsúlyosan ejtették ki, és gyakran változtak a magánhangzók harmonizációs törvénye szerint. Ez különösen igaz a nyelvtani

részecskék magánhangzóira, amelyek rövidek és akcentus nélküliek. Szó végén vagy két mássalhangzó között gyakran kihagyták. (Kramer gondolja ezt.)

A sumir nyelv 15 mássalhangzója: b, p, t, d, g (kemény) k, z, s, sh, ch (mint a skót 'loch'), r, l, m, n, ng, g még (mint az ng a 'lung'-ban). Kimondáskor változhatott a hangalakja (hasonulás?), a szó végén nem ejtették ki, kivéve, ha a következő nyelvtani rész magánhangszóval kezdődött."

Elgondolkodtató, hogy akkor, amikor olyan világhíres kelet-kutatók, tudósok, mint Kramer és Oppert (és még sok más tudós) határozottan megállapítják a magyar nyelv rokonságát a "sumir" nyelvvel, a mai ismert világ első megfejtett, olvasható nyelvével - az első írott-történelmi feljegyzések, filozófiai, etikai, irodalmi művek, eposzok, mítoszok, himnuszok szerződések, számtani feladatok, jogi dokumentumok, orvosi receptek, földműves naptár, szakmai kézikönyvek, szótárak nyelvével - akkor a magyarországi (finnugorista) történészek, tankönyvírók erről a tényről egyszerűen hallgatnak, a hivatalos magyar tudományos élet teljesen elzárkózik még e tény említésétől is. Vajon miért van ez így? Tudatlanságból, félreértésből vagy szándékos tagadásból? A valódi magyar őstörténelmet kutatók úgy gondolják, hogy ezeket a világtörténelmi tényeket a magyar őstörténelem, magyar nép- és nyelveredet szempontjából annyira fontos megállapításokat a magyar népnek mielőbb meg kellene ismernie, és joga is megismerni. Más nemzetek elenyésző tény-morzsákból is hősies, nagy múltat kovácsolnak maguknak, a „magyar" finnugorista történészek ilyen hatalamas mennyiségű bizonyíték dacára sem akarják a magyar nép tudomására hozni a saját múltját, valódi történelmét. Még a múltja megismerésének a lehetőségétől is megfosztják a magyar népet, mondván, itt már nem kell semmit kutatni, a tudomány már mindent megállapított. A Habsburg megszállás alatt kiagyalt, téves „finnugor eredet-elméletetüket" megfellebbezhetetlen tényként kényszerítik még ma is a magyar népre.

Az iskolában

Egy ismeretlen tanító Közel-Keletről, i. e. 2000-ből származó, közvetlen hangvételű dolgozatata bemutatja, hogy az emberi természet nem változott az ezredévek alatt. A „sumir" tanuló nagyon félt, hogy elkésik az iskolából, mert „a tanítója megbotozza". De megbotozza engedetlenség miatt is. A korbácsolás jele „bot" és „hús" a „sumir" nyelvben. A tanító fizetése abban az időben is elég sovány volt, mint ma, és boldog volt, ha egy kis külön juttatást szerezhetett. Aztán a dokumentum elmondja, hogy a tanuló apja megvendégeli a tanítót, hogy méltányosabban bánjon gyerekével és segítse előmenetelében. A megvendégelt tanító ujjára gyűrűt húz az apa, új ruhát ad rá, éteti és itatja, erre a tanító megigéri hogy jó diákot nevel a fiából.

Abban az időben igen népszerű lehetett ez a dolgozat, mert sokszor lemásolták, és az utókor számára még húszonegy példányban került napvilágra, melyből tizenhármat a Philadelphia Egyetem Múzeumában, hetet az Istanbuli Múzeum Keleti osztályán és egyet a párizsi Louvre-ban őriznek."

Tanulságos Kramer professzor munkamódszere, ahogyan fokozatosan összerakta a történetet: „A dokumentum első kis részecskéjét 1909-ben publikálta egy fiatal ékírásszakértő, Hugo Radau, aki mit sem tudott arról, hogy csak egy agyagtábla töredéket talált a történet közepéből. A következő 25 évben a híres kelet-kutatók, Stephen Langdon, Edward Chierra és Henri de Genouillac találtak kisebb részeket. 1938-ban Kramer hosszabb időt töltött Istambulban és sikerült neki a történethez tartozó még 5 darabot összegyűjteni, köztük egy jó állapotban megmaradt négy oszlopos táblát, amely eredetileg az egész kompoziciót tartalmazta. Ez lehetővé tette Kramernek, hogy a többi darabot is a helyére illessze. A Philadelphia Egyetemi Múzeumban még több darab került elő, ennek eredményeképpen egy pár törött jel kivételével az egész szöveget helyreállította. De még mindig csak az első akadály hárult el, hogy a tudományos munkát a világ tudomására lehessen hozni. Nagyon fontos, hogy a fordítás pontos legyen. A dokumentum többi részét Thorkild Jacobsen, az Oriental Institute of the University of Chicago sumerológusa és Adam Falkenstein, a Heidelbergi Egyetem professzora fordította. Az egész tanulmány első fordítása Beno Landsberger (Leipzig, Ankara, majd az Oriental Institute of the University of Chicago) tanácsára készült. 1949-ben hozta nyilvánosságra a Jurnal of The American Oriental Society. Még mindig vannak homályos részletek, amelyek nem egészen érthetőek. Kétségkívül később sikerül majd egyre tökéletesebb fordítást készíteni a tudósoknak. (Tanulságos a tudósok sok évtizedes elkötelezett munkálkodása, szakmai öröme. Érthetetlen, miért nem vesznek részt a régészeti és tudományos kutatásokban és az agyagtáblák fordításában magyar anyanyelvű szakemberek. Amint azt számtalan tudós bizonyította, a magyar nyelv hasonló a szabir „sumir"-nak nevezett agyagtáblák nyelvéhez.)

A mai élet nagy problémája, a fiatalkori kötelességmulasztás, iskolakerülés már az ötezer évvel ezelőtti „sumir" világban is ismeretes volt. Már ebből az időből feljegyzéseket találunk az iskolakerülő, utcákon, tereken, sétányokon céltalanul kóborló tanulókról, annak ellenére, hogy a felügyelők szemmel tartották őket. Egy „sumir" tanulmányból arról értesülünk, hogy voltak iskolakerülő diákok, akik állandóan panaszkodtak a szüleiknek, és az apjuknak sok keserűséget okoztak. A tanulmány egy írástudóról és a fiáról szól. Ez az első dokumentumok egyike, amelyben a „sumir" namlullu, a „humanitás" szó megjelenik.

A szabir-„sumir" nép jellemvonása szerint a humanitást a mindennapi életében, a társadalmi érintkezésben gyakorolta, már többezer évvel az ógörögök előtt! Az agyagtáblák bizonyítják és üzenik ezt, a történelem mégis a

görögöknek tulajdonítja a humanitás fogalmát és gyakorlatát, ugyanúgy, mint a demokráciát is. Pedig a civilizáció szellemi értékeit: az írás megalkotását, a pantheont az istenekkel, a művészeteket, a szobrászatot, építészetet, költészetet, irodalmat és a gyakorlati mesterségeket - természetesen a földművelés, az iparágak és a kereskedelem kifejlesztésével együtt - a szabir-„sumir" népetnikumnak köszönhetjük.

Orvostan

A „sumirok" már a történelem korai időszakában foglalkoztak orvoslással. Egy kedves orvos barátom, aki a Körösi-Padányi Őstörténetkutató Társaságom tagja, Dr. Dr. v. Juba Ferenc tengerészkapitány, akinek a kimagasló tengerészeti orvostani kutatási eredményeit nemzetközileg is elismerték, megállapította, hogy már a legrégibb időktől fogva az ős-szabir-„sumir" tengerészek fokhagymát használtak a beteg tengerészek gyógyítására. Sőt volt olyan eset, hogy fel is lázadtak, ha nem kaptak elég fokhagymát.

1954-ben - ásatások révén - napvilágra került egy agyagtáblára írt dokumentum, mely az emberiség első gyógyszerkönyve. Nyugodtan megállapíthatjuk, hogy 'Sumeriában' az i. e. harmadik évezredben már voltak orvosok. Egy Lulu nevű orvos már i. e. 2700-ban praktizált Ur városában. A legtöbb 1954. előtt publikált dokumentum varázslásokat és ráolvasásokat tartalmaz. De egy i. e. harmadik évezred utolsó negyedéből származó tábla eddigi tudomásunk szerint a legrégibb orvosi recept.

Egy „sumir" orvos elhatározta, hogy a fontosabb és értékesebb orvosi receptjeit leírja a kollegáinak és diákjainak. Nedves agyagból készített egy 3,3/4 x 6,1/4 inch = hüvelyk (16 x 10 cm) nagyságú táblát, kihegyezett egy nádtollat ék alakúra, és az akkor szokásban lévő ékírással leírta tizenkét kedvenc receptjét. Ez az első orvosi kézikönyv több mint négyezer évig Nippur város romjai alatt feküdt, amíg a Philadelphiai Egyetem Múzeumának expedíciója ki nem ásta.

Dr. Leon Legrain 1940-ben a Philadelphiai Egyetemi Múzeum Bulletin-jában „Nippur Régi Gyógyszertára" című cikkében az emberfeletti erővel lefordított dokumentum egy részét közli. De szemmel láhatólag egy ékírás-szakértő nem oldhatta meg egyedül ezt a feladatot. A felirat kifejezései határozottan szakmai jellegűek és tudománytörténészre, különösen kémia tudományában is képzett szakemberre volt szükség. Amikor S. N. Kramer a múzeum kurátora lett, Martin Levey philadelphiai vegyész segítségével megkezdődött a nehéz fordítási munkálat.

A dokumentumból kitűnik, hogy az ősi „sumir" orvos is a növény- és állatvilágban, valamint az ásványokban kereste a gyógymód alapanyagait. A kedvenc ásványa a sodium chloride (só) és potassium (kálium)-nitrát. Az állatvilágból felhasználta a tejet, kígyóbőrt, és a teknősbéka páncélját. De a legtöbb gyógyszere a botanikuskertből került ki, a növények közül: fahéj-kéreg (cassia), mirtusz, asafoetida (a sárgarépához hasonló, betegség megelőzésre használt ősi növény), kakukkfű, fűzfa, körte, fenyő gyökerek, ágak vagy gyanták. Ezeket szilárd, vagy porrá tört alakban kellett tárolni, akárcsak ma.

A gyógyszerek, amelyeket az orvos feljegyzett, kenőcsök és szüredékek voltak, külső használatra, vagy pedig folyadékok, ital gyanánt. Az általános utasítás kenőcs készítésére: egy vagy több növény porrátörése, „kushumma" borral való összekeverése után a keveréket faolajjal vagy cédrus olajjal leönteni. Az egyik receptben, amelyben a növények mellett

porrátört folyami agyagot használt az orvos, a port vízzel és mézzel keverte és „tengeri” olajat öntött a keverékre faolaj helyett.

A szüredékes gyógyszerek készítése már sokkal komplikáltabb volt, és használati utasítást is mellékelt. A receptek közül három kifőzéses eljárással készült. Hogy a szükséges gyógyító anyag kiválasztható legyen, a növényt vízben meg kellett főzni, alkáli fémeket és sót hozzáadni, valószínűleg azért, hogy több szüredéket nyerhessenek a növényből. Az organikus anyag kiválasztásához bizonyára szűrést alkalmaztak, habár erről nincs szó a feliraton. A beteg testrészt ezzel a szüredékkel kezelték; ráfröcskölték, vagy lemosták vele. Ezután olajjal kenték be a testrészt és gyógynövényeket tettek rá.

A belsőleg használt gyógyszereket sörbe keverték, hogy könnyebben lenyelhető legyen. De tejet vagy olajat is alkalmaztak sör helyett.

Megállapítható, hogy a”sumirok” a gyógyszerkészítés terén jó eredményeket értek el. A tábla bemutatja azt is, hogy milyen előrehaladott volt a vegyszerek előállítása és alkalmazása. Pl. az egyik receptben az utasítás előírja, hogy a gyógynövényt meg kell tisztítani mielőtt porrátörnék. Nos, ez a művelet különböző kémiai eljárásokat igényelt . . .

Egy másik kémiai anyag, amelyet a „sumir” orvos használt, a kálium nitrát, vagy kősó, amelyet szintén csak vegyészeti ismeret révén lehetett felhasználni.

Az ősi szöveg viszont hiányos, nem utal arra, hogy milyen betegségre alkalmazták az előírt gyógyszereket és így nem ellenőrizhető azok gyógyító hatása sem. Ezek után megítélhető, hogy a gyógyszerek nem rendelkeztek mérhető gyógyhatással, mert sem kisérletezésnek, sem bizonyításnak nem lelhető nyoma. A sokféle gyógynövény használata arra enged következtetni, hogy az ősi népek hosszú évezredeken át hittek a növények gyógyító erejében. Ezek az orvosi feljegyzések az akkori időknek megfelelően értékes recepteket képviseltek. De pl. egy mosószer készítését is leírja. Felhasználták a sót fertőtlenítésre és a kősót, mint kötőanyagot is használták.

A receptek másik hiányossága, hogy nem írja elő a gyógyszer mennyiségét (pl. mennyi gyógynövényt kell porrátörni), milyen mennyiségben kell a gyógyszert adagolni és milyen időközökben. Lehet, hogy az orvos ezt „szakmai féltékenységből” saját maga is titkolni akarta, akár abból a célból, hogy illetéktelenek ne tudják felhasználni. De valószínűbb, hogy a mennyiség közlése nem látszott fontosnak, a gyakorlott orvosnak nem jelentett problémát, amint a gyógyszerkészítés módja sem.

Az is feltűnő, hogy ebben a korai időszakban a recept-író orvos nem használt varázslatot, se ráolvasást. Egy istent sem, egy gonoszszellemet sem említ. Ez azért nem jelenti azt, hogy a „sumirok” nem használtak babonát, ráolvasást, varázsigéket. Ellenkezőleg több apró agyagtáblát találtak, amelyeken rövid varázsigék vannak felírva. A „sumirok” ugyanúgy, mint a későbi babilóniak, a különböző betegségeket a betegben bujkáló gonosz szellemek jelenlétének tulajdonították. Az egyik himnusz, amelyet a gyógyítás védistenének dedikáltak (aki Bau, Ninisinna és Gula néven is ismeretes), legalább hat gonoszszellemet említ. De mégegyszer hangsúlyozni kell, hogy a legrégibb orvosi receptben sehol sincsenek jelen a misztikus és irracionális elemek.

Ez az orvosi kézikönyvet tartalmazó agyagtábla még az ékírás-szakértőknek is meglepetést okozott, mert a főleg földműveléssel foglalkozó „sumiroktól” inkább földművelő kézikönyvet tételeztek fel a régészek, de ilyet csak az i. e. második évezred kezdetéből találtak.

„Sumir” Filozófia

A „sumirok” nem fejlesztettek ki szisztematikus, a szó szoros értelmében vett filozófiát - Kramer szerint. Sohasem tettek fel a léttel, valósággal és a tudással kapcsolatos alapvető kérdéseket, amit ma egyszerűen episztológiának nevezünk, ezért nem osztották fel a filozófiát ennek megfelelően tudományágakra. De elmélkedtek a természet titkairól, elsősorban a világegyetem keletkezésének és működésének körülményeiről. Jó okunk van feltételezni, hogy i. e. a harmadik évezredben egy „sumir” gondolkodó-csoport, tudósok, csillagászok, tanárok igyekeztek a kozmoszról alkotott elméletük kapcsán felmerült problémákra kielégítő magyarázatot adni. Olyan magas színvonalú kozmológiát és teológiát fejlesztettek ki, amelyek tantételei a Közel-Kelet hitszemléletének és dogmáinak alapjává vált.

De a tudományos és hitszemléleti elméleteiket nem szabályozták, nem öntötték filozófiai rendszerekbe. A „sumir” filozófusok nem fedezték fel azt a fontos szellemi eszközt, amit mi természetesnek veszünk: a meghatározás és általánosítás tudományos módszerét, mely nélkül a mai tudomány sohasem terjedhetett volna el ilyen széleskörben. Pl. a „sumirok” ismerték ugyan az ok-okozat összefüggést, de nem általánosítottak. A kutatóknak majdnem minden filozófiára, teológiára, kozmologiára és kozmogóniára vonatkozó információt a „sumir” irodalmi munkákból, mitológiából, hőseposzokból és himnuszokból kellett összerakni.

De mégis mi volt az a kevés ’tudományos’ adat, amelyre teológiai álláspontjukat alapozhatjuk? A „sumir” tanítók és tudósok szemében a világmindenség fő alkotó eleme az ég és föld, valóban, az „an-ki”, „ég-föld” összetett szóval fejezték ki a világegyetem fogalmát. A földet lapos korongnak gondolták, az eget üres helynek, amelynek a teteje és az alja boltozatszerűen ismeretlen anyagú szilárd felülettel volt befedve. Gyaníthatjuk, hogy az anyaga ón, mert az ón „az ég fémje”. Az ég és föld közötti anyag neve „lil”, az értelme, jelentése „szél” (levegő, lélegzés, lélek); legfontosabb jellemzője a mozgás és kiterjedés, mai értelmezésünkben „atmoszféra”. A nap, hold, bolygók és a csillagok szerintük ugyanebből az anyagból álltak, de hozzáadatott még a fény. Az eget-földet minden oldalról végtelen tenger vette körül, amelyben a világegyetem valahogyan mozdulatlanul fel volt függesztve.

Ebből az alapelgondolásból fejlesztették ki a „sumir” gondolkodók a világeredet elméletet. Szerintük az őstenger az „első ok” és „eredeti mozgatóerő” volt, de soha nem kérdezték, hogy vajon az őstenger hogyan keletkezett és mi volt előtte időben és térben? Ebbe az őstengerbe ágyazódott be a világmindenség, az „ég és föld”, a boltozatos égbolt búraszerűen beborította a lapos földet és egyesült vele. Az eget a földtől elválasztotta az „atmoszféra”, ebből alakultak ki a fényes testek: a hold, a nap, a bolygók és a csillagok. Az ég és föld, a fényadó csillagtestek teremtését követte a növények, állatok és az emberi élet megalkotása.

De ki teremtette és tartotta fenn napról-napra, évről-évre az idők folyamán a világmindenséget? Folytatja tovább Kramer a fejtegetéseit. Az agyagtáblákra írott dokumentumok szerint a „sumir” teológusok kételkedés nélkül elfogadták egy pantheon létezését: természetfeletti hatalmú és halhatatlan, ember formájú (antropomorf) lények, akik az emberi szem által láthatatlanok, irányítják és kontrollálják a világmindenséget, meghatározott tervek és pontosan megalkotott törvények szerint. Mindegyiküknek külön feladata volt, a világmindenség egy-egy meghatározott részének irányítása, pontos tervek és szabályok alapján. Külön istene volt mindennek: pl. a hatalmas ég vagy a föld, a levegő és víz működése, a legfontosabb égitestek, a nap, a hold és a bolygók, légköri erők, mint a szél, a vihar és a fergeteg, a szárazföld birodalmának jelenségei: a folyók, a hegyek és az alföldek,

kultúrális fogalmak, mint a városok és az állam, a gátak és árkok, a földek és gazdaságok, sőt még szerszámok is, mint a csákány, a téglaforma és az eke.

A „sumir” vallás nagyon erős hitszemléletet feltételez, hiszen ezeket az istenalakokat nem láthatták, csak elkézelhették. Elképzelésük alapja az emberi társadalom (ahogyan azt látták), így az ismertből következtettek az ismeretlenre. (Az egyes ember a személyiség-érési folyamata során, a társas kapcsolatai, tapasztalatai alapján megteszi ugyanezeket a lépéseket, következtetéseket, de véleménye kialakítását a neveltetése, taníttatása is alapvetően befolyásolja.) Feljegyezték, hogy mezőket és városokat, palotákat és templomokat, földeket és gazdaságokat, röviden minden elképzelhető intézményt és vállalkozást az élő emberek műveltek meg, kezeltek, irányítottak és ellenőriztek, akiknek a munkája nélkül a mezők és városok parlaggá és elhanyagolttá válnának, a paloták és templomok összedűlnének, a földek és gazdaságok sivataggá és vadonná változnának. Ezért biztosra vették, hogy az egész világmindenséget az ember formájú élőlényeknek ugyanígy kell kormányozni és fenntartani. De miután a világmindenség sokkal nagyobb, mint az emberlakta terület és sokkal bonyolultabb, ezért ezeknek az élőlényeknek sokkal erősebbnek és sokkal nagyobb teljesítőképességűeknek kellett lenniök, mint az embereknek. És mindenekfelett halhatatlannak kellett lenniök, mert különben a haláluk után káosz lépne fel, és a világ elpusztulna. Egy ilyen állapotot a „sumir” metafizikusok el sem tudtak képzelni. A láthatatlan, antropomorf (emberszerű) lényeket, az emberfeletti képességű és halhatatlan embereket a „sumirok” d i n g i r-nek nevezték, a tudósok „isten” kifejezéssel fordítják. (A magyar sumirológusok megegyeznek abban, hogy a dingir a mai tündér szavunk.)

Hogyan működött ez az isteni pantheon? Kérdezi Kramer. Előszöris a ”sumirok” feltételezték, hogy ebben a pantheonban az istenek nem voltak egyenrangúak. Pl. a csákány és a téglaforma istenének a hatalma nemigen mérhető a nap istenének a hatalmához, vagy a gátak és a vizesárkok istene nem volt egyenrangú az egész föld működésével megbízott istennel. Észszerű feltételezés, hogy a pantheonnak volt egy főistene, akit királynak vagy uralkodónak neveztek. A pantheont tehát úgy képzelték el, mint egy szervezetet, amelynek van egy vezetője, királya, és hét főistene, akik a „sorsok meghatározói” és ötven „nagy isten”. De a „sumir” teológusok még egy lényegesebb szempont szerint is csoportosították az isteneket: a teremtők és nem teremtők. Kozmológikus elgondolásaikból származó felfogásuk szerint a világmindenség alapja az ég és föld, tenger és atmoszféra, és minden más kozmikus jelenség csak ezeken belül működhetett. Így feltételezhetjük, hogy a teremtő istenek az ég, föld, tenger és atmoszféra istenei, és nekik tulajdonítható a többi kozmikus jelenség megteremtése.

Arra vonatkozólag, hogy a teremtő istenek milyen technikával teremtettek, Kramer szerint a „sumir” filozófusok felállítottak egy olyan doktrinát, elvet, amely az egész Közel-Kelet hitvilágának (teremtő erő) dogmájának, hit-elvének az alapját képezte. E szerint a dogma szerint a teremtő istennek csak meg kellett alkotni a tervet, kimondani a szót és kijelenteni a nevet. Valószínűleg a teremtő erőnek ez a formája az emberi társadalom megfigyelésének az eredménye. Ha egy ember-király bármit elérhetett, amit akart, egyszerű parancs révén – nem többel, mint a kimondott szóval, akkor - a halhatatlan, emberfeletti erővel rendelkező - a világegyetem négy említett fő istene sokkal többre volt képes. De talán a kozmológiai problémáknak ez a „könnyű” megoldása – melyekben a gondolatnak és szónak ilyen nagy jelentősége van – arra volt jó, hogy az emberek egy ilyen „kivánság”-világba meneküljenek a megpróbáltatások és csapások elől.

Hasonlóképpen a „sumir” teológusok arra a számukra kielégítő metafizikai következtetésre jutottak, hogy a kozmikus lét és a kultúrális vívmányok – ha már megteremtődtek – azután folytatólagosan és harmónikusan fognak működni, minden baj és

veszély nélkül. Ezt a felfogást képviseli a „sumir” „me” szó, melynek a pontos jelentése még ismeretlen a tudósok előtt. Általában egy szabályrendszernek nevezhetnénk, amely működésben tartja a kozmikus világot és kultúrális jelenségeket, hogy örökké fennmaradjanak, ahogyan az istenek megalkották és fenntarják azokat. Ez egy újabb, felületes, de végeredményben nem hatástalan módszer arra, hogy elrejtsék a számukra megmagyarázhatatlan, megoldhatatlan kozmológiai problémákat, jelentéktelen szavak özönébe burkolva, vagyis elfedjék az alapvető nehézségeket.

A „sumir” tudósok nem fejlesztették szisztematikus rendszerré filozófiai, kozmológiai és teológiai gondolataikat, feltevéseiket. A mai kutatóknak, tudósoknak szinte ki kell „ásni” - részben vagy egészben - ezeket az adatokat a rendelkezésre álló különböző misztikus irodalomból. És ez nem egyszerű feladat, mert a kutatóknak el kell választani a misztikus munkákat a metafizikai és teológikai munkáktól. Ezért is nagy hálával tartozunk Kramernek és a többi régésznek, tudósnak, sumirológusnak és ékírás szakértőnek, akik felszínre hozták, lefordították számunkra a subarok-„sumirok” kultúrális örökségét, mely ugyanakkor az egész emberiség közös öröksége is.

A mitológusok írástudók és költők voltak, fő feladatuk az istenek- és tetteik dicsőítése és felmagasztalása. Nem érdekelte őket a kozmológiai és teológiai igazság kifürkészése. Gondolkodás nélkül, kételkedés nélkül elfogadták az akkori hitszemléletet. A hitszemlélet egy-egy mozzanatára kellett művészi, lélekemelő elbeszélő költeményeket írniuk és előadniuk, nem kellett bizonyítani a mondanivalójukat, az értelem igényeit és érdeklődését nem kellett kielégíteniük. Megindító, lélekbemarkoló költeményeket kellett írniuk. A képzelet szárnyán repültek, nem a logika és indokolás irányította a fantáziájukat, és bizony kiszinezték a mondanivalójukat, a nép mondavilágából is kölcsönöztek, aminek persze az ésszerű kozmológiai világképhez nem sok köze volt.

A „sumir” mitológusok és filozófusok közötti különbségtétel sokszor zavarbahozta a korunkbeli orientalistákat, különösen azokat, akiket befolyásoltak a jelenlegi „üdvösségi” követelmények, az „igazság” helyett, - írja Kramer - és így fel- vagy aláértékelték az ősnépek szellemi képességét. Pl. egyrészt azt mondják, hogy az ősnépek képtelenek voltak logikusan és inteligensen gondolkodni a kozmikus problémákról, másrészt arról vitáztak, hogy az ősnépek egy romlatlan inteligenciával voltak megáldva. Amikor mitikus költeményeket írtak, mélyen és ösztönösen könnyebben „beleláttak” a kozmikus titkokba, mint a mai modern gondolkodók.

A képzett és elmélkedő „sumir” tudósok logikusan és összefüggően tudtak gondolkodni bármilyen problémáról, beleértve a világegyetem kérdését is. A legnagyobb problémájuk a tudományos adatok hiánya volt, de a meghatározás és általánosítás módszerét sem alkalmazták, és kritika nélkül elfogadták, magától értetődőnek találták a kialakulási és fejlődési folyamatokat.

„A modern gondolkodó ember eléggé felkészült, képes elismerni a saját következtetéseinek viszonylagos jellegét, és képes kételkedni minden végérvényesnek állított tételben. Nem úgy a „sumir” gondolkodó; ő meg volt győződve arról, hogy teljesen igaza van, és ő pontosan tudja, hogyan volt teremtve a világ és hogyan működik.”

Miből gondoljuk, hogy ez volt a „sumir” felfogás a világ teremtéséről – kérdezi Kramer:

„A legfontosabb erre vonatkozó adatunk egy költemény bevezető sorai, amelynek ’Gilgamesh, Enkidu, és az Alvilág’ (’Gilgamesh, Enkidu, and the

Under World') címet adtam. ...Jelenleg csak a költemény bevezetése érdekes számunkra, mert a sumir költők általában egy kozmológikus megállapítással kezdik epikus költeményeiket, amelynek nincs közvetlen jelentősége az egész kompozicióra nézve. A bevezetés a következő öt sorból áll:

Miután az ég elmozdíttatott a földtől,

Miután a föld elválaszttatott az égtől,

Miután az ember neve megválaszttatott,

Miután (az ég istene) An elvitte az eget,

Miután (a levegő istene), Enlil elvitte a földet…"

Kramer ezután így folytatja:

„A sorokat fordítás után elemeztem, és megállapítottam, hogy a következő kozmogónikus felfogásokat tartalmazták:

1. Egy időben az ég és a föld egybetartozott.

2. Némelyik isten már létezett az ég és a föld szétválasztása előtt.

3. Az ég és föld szétválasztásakor az ég-isten, An vitte el az eget, míg az atmoszféra isten, Enlil a földet vitte el.

A versrészlet nem tartalmazza a lényegre vonatkozóan a következő megállapításokat:

1. Úgy fogták-e fel, hogy az ég és a föld teremtve lett, és ha igen, akkor ki által?

2. Milyen alakú volt az ég és a föld a sumir felfogás szerint?

3. Ki választotta el az eget a földtől?

Vadásztam a megtalálható sumir szövegekben és a következő feleletet kaptam erre a három kérdésre:

1. Egy táblán, amelyik felsorolja a sumir isteneket, Nammu istennő, akinek a neve az 'ős tenger' képírásos jelével egyenlő a sumirban, úgy van leírva, mint 'az anya, aki megszülte az eget és a földet'. A sumirok tehát úgy fogták fel az eget és földet, mint amelyek az ős tengerből teremtődtek.

A 'Szarvasmarha és Gabona' című mítosz'(Cattle and Grain') amely leírja a szarvasmarha és gabona istenének a születését az égben, akiket a földre küldtek, hogy jólétet hozzanak az emberiségnek (l. 14. fejezetet), a következő két sorral kezdődik:

Ég és föld hegyén

An létrehozta az Anunnaki-t.

Egy másik költemény leírja a csákány, az értékes földművelési szerszám megteremtésének és ajánlásának a történetét:

’Az úr, abból a célból, hogy létrehozza azt, ami hasznos,

Az úr, akinek elhatározásai megváltozthatatlanok,

Enlil, aki felhozza a talaj magvát a földről,

Eltervezte, hogy elválasztja az eget a földtől.’

A ’Szarvasmarha és Gabona’, (költemény) első sorából nem észszerűtlen feltételezni, hogy az eget a földdel egyesülve úgy képzelték el, mint egy hegyet, amelynek az alapja a föld alja, és a teteje az ég csúcsa. És egy másik, csákányról szóló költemény megválaszolja a kérdést: Ki választotta el az eget a földtől? A levegő istene, Enlil.” Eddig az idézet Kramertől.

Kramer itt egy másik, csákányról szóló költeményről ír. Nos magam is említem ezt a költeményt - A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben - de Kramertől kissé eltérően értelmezem:

A Halaf periódusban jelenik meg először a fokos (Kramer szerint csákány), mint ősi vallási szimbólum, harci fegyver és munkaeszköz. Uqaritban megtalálták a rézfokos égetett-agyag öntőformáját a Kr. előtti 5000-ből (The Cambridge Enciclopedia of Archaeology).

Egy későbbi eredetű agyagtáblán ékírással vésett költeményben megörökítik a fokos dicséretét, amelyről S. N. Kramer „The Sumerians, their History Culture, and Character” c. könyvében olvastam, bár a szerző a költemény egyes részeit homályosnak találja. Annál nagyobb örömmel olvastam ennek a költeménynek az emigrációs magyar ékíráskutató munkaközösség általi fordítását, akik fényt derítettek a „homályos” részekre. Ízelítőül idézek ebből az 5000 éves költeményből egy rövid kivonatot:„IZ-TEN tökéletes alkotásában, EN-LIL elválasztotta az Eget a Földtől s az Ég és a Föld szövetségesévé a Fokost avatta, a Fokos és a Nádkosár hivatásául pedig a munkát rendelte.” Majd az Ég lakói összegyűltek EN-LIL körül és ily szózattal adták át a fokost az EM-BAR-nak:

„Vegyétek EN-LIL Szent Fokosát örök szövetségül. Mert szövetséget állapítunk meg mi közöttünk és ti közöttetek és a ti magotokból utánatok jövő nemzedékek között.” Aztán a költemény elmondja, hogy „bőség és boldogság fakad a földön a Fokos ereje által, városokat, templomokat és öntözőcsatornákat is épít a Fokos, és ekét és igát is szerkeszt a Fokos. De a Fokos dönti romba a Szövetség ellen lázadók házát és az elégedetlenség otthonát is. A Fokos metszi le a gonoszság fejét, letöri annak koronáját és kivágja gyökereit, de segít és oltalmazza a Jóság virágát termő Életfát”.

A Fokos Szövetség igazi szépségét és jelentőségét csak a teljes költemény fenkölt hangja és pátosza tükrözi igazán. Csak bemutatóul szántam a

szemléltetőt, mely hangsúlyozza a fokos nagy szerepét a szabir-„sumir” és a későbbi szabir-magyar hit- és társadalmi életben. Mezopotámiától a Kárpát-medencéig, a görög szigetvilágban is, ahol csak megfordultak a réz- és bronzkorban az ős-szabirok, vagy a tőlük származó népcsoportok, a feltárók a réz és bronzfokosok ezreit találták. Ki ne hallott volna a szkíta, pártus, avar, hún vitézek félelmetes harcieszközéről, a hosszúnyelű fokosról? Későbbi korok harcaiban a harcoló székelyek és magyarok kezéből, és az erdélyi havasok székely, és a hortobágyi, bugaci puszták pásztorai kezéből sem hiányozott.

A fokos a szabir eredetű népeknél a hatalom jelképe is. Ezt a közelmúltbeli Ebla-i ásatások írott dokumentumai is bizonyítják. De a pelazgoknál az Égei-tenger szigetvilágában, az etruszkoknál, Trójában és az Ibériai félszigeten is hatalmi jelkép. Ahhoz sem fér semmi kétség, hogy a királyi jogar és a „vezérbot” (marsallbot) is a fokos hatalmi jelvényből ered.

Ezért fogadták a kutatók a legnagyobb örömmel a hírt az Uqaritban, jóval i. e. 5000-ből megtalált öntőmintákról. Ez a felfedezés az Arpachiában talált, kerámiákra festett fokos-motívumokkal együtt több mint 2000 évvel tolja korábbra a fokos eredetét, az első „sumir” dinasztia kezdetének időpontjától, mélyen az ős-szabir múlt időrengetegébe. Így válik egy újabb tény a szabir-„sumir” folytonosság bizonyítékává.

Így folytatja Kramer: „A meglévő sumir szövegekben való vadászásom ahhoz a konklúzióhoz vezetett, hogy lehetséges összegezni a sumir kozmogónikus vagy teremtés fogalmat. Az ő felfogásuk a következőképpen magyarázza a világmindenség keletkezését:

1. Először volt az ős tenger. Semmit sem mondanak az eredetéről, vagy születéséről és valószínűleg úgy fogták fel a sumirok, hogy örökké létezett.

2. Az ős tenger létrehozta a kozmikus hegyet, amelyben az ég és föld egy-egységben jelenik meg.

A sumirok az isteneket emberformájú lényekként képzelték el, pl. An (az ég) volt a férfi és Ki (a föld) volt a nő. Egyesülésük hozta létre Enlilt, a levegő istenét.

Enlil, a levegő istene elválasztotta az eget a földtől, és miközben apja, An elvitte az eget, Enlil saját maga vitte el a földet, az anyját. Enlilnek és az anyaföldnek (anyjának) egyesülése készítette elő a világegyetem megszervezését – az ember, az állatok, növények és a civilizáció megalkotását.

A fénylő égitesteknek - hold, nap, bolygók és csillagok – eredetére és természetére vonatkozó írott feljegyzés nem található. De az írott szövegekből kiindulva, a sumirok két néven - Sin és Nanna - ismerték a holdat és Enlilnek, a levegő-isten fiának képzelték, ezért gondolhatták, hogy a hold egy fényes, levegőszerű égitest és az atmoszférából alakult ki. És miután Utu, a nap-isten és Vénusz-istennő, vagyis Inanna a szövegekben úgy szerepelnek, mint a hold-

isten gyermekei, valószínű, hogy úgy képzelték el ezt a két fénylő égitestet, hogy a holdból lettek teremtve, miután a hold az atmoszférából létrejött. A többi bolygóról és csillagról is ugyanígy vélekedtek, költőien úgy írták le, hogy 'a nagyok sétálnak (a hold) körül, mint vad ökrök, és a kicsik, mint gabonaszemek vannak szétszórva (a hold) körül.' "

Kramer ezután a hold-isten, Sin születéséről szóló kedves mitosz bemutatásával folytatja, mely a hold-isten teremtéséről, valamint három istenségről szól, akik arra voltak kárhoztatva, hogy életüket az alvilágban töltsék, a keleti ég helyett, ahol a szerencsésebb istenségek laktak.

E költemény összerakásának és lefordításának első kisérleteit a Sumerian Mythology-ban közölte Kramer 1944-ben. Azonban a cselekmény értelmezését több kihagyás zavarta. Ezeket Thorkild Jacbosen tisztázta és korrigálta 1946-ban, a Journal of Near Eastern Studies V. kötetében. Az 1952-es Nippur-i expedícó, amelyenek a költségeit az Oriental Institute és az University Museum közösen fizette, kiásott egy jó állapotban lévő táblát, amely a költemény első részének a hiányait pótolja. A mitosz cselekménye Jacobsen javaslatai alapján, a Nippurban kiásott darabot figyelembevéve a következő:

„Amikor még az ember nem volt megteremtve és Nippur városát csak egyedül az istenek lakták, 'fiatal férfi' volt Enlil isten; 'fiatal hajadon' volt Ninlil istennő; és 'öregasszony' volt Ninlil anyja, Nunbarshegunu. Egy napon elhatározta elméjében és szívében Ninlil és Enlil házasságát, és így tanította a lányát:

Ninlil, lányom, fürödj meg a Nunbirdu patak tiszta vizében, sétálj a partján, ha meglát a fénylő tekintetű Enlil Atya, aki a sorsokról dönt, azonnal megölel, megcsókol.

Így történt, de a lány kéreti magát, amikor Enlil szeretkezni hívja, arra hivatkozik, hogy még nem ismeri a testi szerelmet, ... nem tudja, hogyan kell.

Enlil elmondja alattvalójának, Nusku-nak, mennyire vágyakozik a csodálatos Ninlil után, aki cselt eszel ki, csónakot hoz, Enlil csónakázni hívja és megerőszakolja, teherbe ejti Ninlilt, így születik a hold-isten, Sin. Az istenek felháborodtak az erkölcstelen cselekedeten, és bár Enlil a királyuk, megragadják, és száműzik a városból az alvilágba."

Egy, a tárgyhoz tartozó szakasz a pantheon szervezetére és működésére utal:

„Amint Enlil a Kiur (Ninlil privát szent helye) körül sétál, az ötven főisten, és a sorsokat elhatározó hét isten megragadja és kidobja a városukból Nunammir-t (Enlil másik neve) erkölcstelenségéért.

Enlil az istenek határozata szerint elindul a sumir Alvilágba (görögül Hades). Ninlil azonban, aki már előrehaladott állapotban van, elkiséri a

kényszerű utazására az alvilágba. Zavarja Enlilt, hogy születendő fiának, aki eredetileg arra hivatott, hogy a legnagyobb fénylő égitestet, a holdat irányítsa, ezután az ég helyett a sötét és komor alvilágban kellene laknia. Hogy kijátsza a helyzetet, bonyolult tervet agyalt ki. Útban Nippurból az Alvilág felé, három személlyel, valószínűleg kisebb istenekkel találkozik: a kapuőrrel, akire a kapuk őrzése van bízva, 'az alvilági folyó emberével' és a csónakossal (a 'sumir Charon', aki a halottakat viszi át a Hadesba). Mit tesz Enlil? Egymás után felveszi mindhármuk alakját (az isteni metamorfózis első ismert esete) és teherbeejti Ninlilt, aki három alvilági istent szül, idősebb testvérük, Sin helyettesítésére, így Sin megszabadul és felmehet az égbe."

Mindez bizonyítja, hogy az egyiptomi, görög és római civilizációk pantheonaikat - a subar-„sumir", mezopotámiai pantheonok mintájára - szintén férfi és nő istenekkel képzelték el. A „sumir" mítoszban Sin, a holdisten hímnemű. A szabir-magyarok őstörténete (Budapest, 2000.) c. könyvemben részletesen foglalkoztam Mezopotámia „sumirok" előtti őslakói, a (subar) szabirok hitvilágával, amely a matriarchalis vallásszemléleten alapult. Bemutattam, hogy a „sumirok" megjelenésekor - a vízözön után - Mezopotámiában, a gyéren maradt ős-szabir lakosság és az újonnan érkezett, rokon nép a „sumirok" között, akik a napimádó, patriarchális hitszemlélet követői voltak, – ádáz vallási küzdelem kezdődött, amíg hosszú idő után a két népcsoport között fuzió jött létre és a közös pantheonban már együtt találjuk a férfi és nőisteneket. Természetesen a patriarchális hitszemléletű „sumirok" nehezen adták fel ebben a vallásfuzióban a szokásaikat és régi hitszemléletüket. Valószínűleg ennek tudható be, hogy a hold-isten teremtésének mondájában a hold-isten apja volt Enlil. Nos egyéb forrásokból tudjuk, hogy a holdat nőistennek (goddesz) tartották, melyet a fent említett könyvemben így mutattam be (26. o.):

„Ebben, a kerámia előtti ásatási rétegben jelenik meg a jarmoi ősember valláskultuszának első megnyilvánulása. Agyagból apró asszonyszobrocskákat formáltak köldökdomborulattal – melyeket a régészet tudomány Anyaistennőnek (Mother Goddes) nevezett el és benne az ősember megtermékenyülésbe vetett hitének szimbólumát látta. Ezek a kis szobrocskák jelenítik meg a Termékenység Istennőjébe vetett hit valláskultuszát. A mitológiák Magna Matere, a 'sumir' hitvilágban Ninhurshag és Inanna és a későbbi magyarajkú népeknél Szülőboldogasszony, Nagyboldogasszony kultusza innen nyerhette gyökerét. Bobula Ida történész, sumirológus A sumir-magyar rokonság c. könyvében egy egész fejezetet szentel a témának.

Ezek a kis agyag istennőfigurák – mint megannyi lámpás – mutatják az utat, amerre a szabir-magyar őseink éltek. Megtaláljuk azokat az Al-Ubaid kori szabiroknál Eres-ki-gal, Nagy Föld Istennője néven az Olt folyó völgyében, Erősdön már a Kr. e. ötezerötszáz táján, Eres, Erős néven, Elamban Pinikir elnevezéssel, az ősi Arattaban, Khorezmben - a Káspi tenger

mellett – a híres Al-Ubaid-i cserépedények mellett. Megtaláljuk ezt a kultuszt az ősegyiptomi, ősmagyar jellegű vallásban is, Nagy Istennő, Nagyasszony formában, a szakirodalom Great Goddesnek nevezi. Az indus-völgyi Harappa-Mohenjo Daro őscivilizáció magyarajkú népei szintén nőalakban képzelték el főistenüket Sin néven."

Bizonyára nem véletlen, hogy meglátták, felismerték az összefüggést a Hold 28 napos ciklusa és az asszonyok szervezetének működése között, márcsak ezért is nőneműnek tekintették a Holdat a matriarchális hitszemléletű szabirok.

A „sumirok" vallásszemlélete szerint a világmindenség már létezett, amikor (a „sumirok") megjelentek, amit az istenek hoztak létre, elsősorban Enlil, a kultúra minden vívmányával, a megháziasított állatokkal, a meghonosított növényekkel, a felépített városokkal együtt. Tehát a „sumirok" az ékírással írott agyagtábláikon elismerik, hogy valaki más, vagy mások hozták létre a mezopotámiai, „sumirok" előtti civilizációt. A legrégibb írott bizonyítékokkal igazolják A szabir-magyarok őstörténete c. munkámban foglaltakat.

Egy másik fontos mitológiai alak, a csónakos ember, aki átviszi a halottakat a túlvilágra. Kramer írja, hogy Enlil találkozik a „sumir Charon"-nal, az alvilági csónakossal, aki a Hades-ba szállítja a halottakat.

Nos Magyarországon, a Szatmárcseke-i temetőről – ahol a magyar himnusz költője, Kölcsey Ferenc sírja és emlékműve áll - az egész Európában egyedülálló, csónakfejfás temetkezési módról közöl érdekes cikket a Calgary-ban, Kanadában megjelent Encyclopaeia Hungarica (melynek magam is cikkírója és angol-magyar fodítója vagyok):

„Szatmárcseke, csónakfejfás temetője - A szatmári tájra jellemző sajátos tárgyi és szellemi-néprajzi kultúrát őrző kis sziget a község északi részén lévő református temető. Csónak-alakúra formált és nagyolt emberi vonásokat őrző fejfák sorából áll a temető. A hagyomány eredetét a néprajztudomány egyértelműleg még nem tisztázta. A fejfák megfelelői Szatmár megye más református falusi temetőjében (Tiszadob, Vámosoroszi, stb.) kisebb számban is föllelhetők, az alattuk nyugvók talán e község elszármazottjai. Ez a temetkezési mód Magyarországon, vagy Európában egyedülálló.

A fejfák tölgyfából készültek, általában 180 cm magasak. A talajszíntnél bekövetkező elkorhadás miatt, a fejfákat 65-70 cm mélységbe ismét beássák, ezért a régebbiek alacsonyabbak. A kifaragásnak kétféle típusa figyelhető meg, de mindkettő föld feletti részének teteje előrehajló, faragott, felül éllel befejezett. A homlokzati oldal belső, faragott bevágásokkal tagolt része emberi arcra emlékeztet. A homlokzat mélyebbre fűrészelt táblarésze a szövegmező; a halott nevének, korának, elhalálozási időpontjának, esetleg a hozzátartozók utolsó útra szóló pár szavas kötetlen, vagy rímes üzenete, az ABFRA rövidítés

(A Boldog Feltámadás Reménye Alatt), az utolsó sorban BP (Béke Poraira) olvasata. A fejfák fő díszítő eleme a stilizált Nap-kerék és az életfa.

A sírok nyugat-keleti irányban állnak, a fejfák a nyugati végében, az írásos oldal is nyugati irányban áll. A temetőben kb. 550 ilyen fejfás sír látható. Az Országos Műemlék Felügyelőség a temető restaurálását elvégezte és azt 1973-ban műemlékké nyilvánította. Azóta a modern temetkezésre áttért szatmárcsekei ember ismét az ősi formájú csónak alakú fejfák alá temetkezik."

Nos, tudjuk, hogy a temetkezés módja már az ősember idejében is a valláskultusz sajátos formája, melyet szigorú szabályok írnak elő. Miután egész Európában nem található ehhez hasonló temető, kétségkívül a Kelet-Délkeletről bevándorolt őseink hozták magukkal e szokást. Az egyiptomi hitszemlélet szerint szintén csónakon szállítják át a folyón a túlvilági életre a halottakat (majdani földi életük elbírálására. Lásd, Budge E. A. Wallis: The Book of the Dead, London, 1956.). **Miután az „Egyiptom alapítójának tartott, a görögös formában írt Osiris - aki Kr. e. 3400-3200 táján uralkodott - magát szintén ER-PAT SAB-UR ősétől származtatta"** *(Michael Haberlandt, Ethnology, London, 1920.)*, **vagyis a mezopotámiai szabir őshazából, így feltételezhető, hogy a csónakfejfás temetkezés nyomait szintén subar-„sumir" őseinknél kell keresnünk, és nem véletlen, hogy Európában csak hazánkban találjuk meg ennek a több évezredes hagyománynak a nyomait.**

Kramer azt írja a könyvében, hogy a mitosz elevenen ábrázolja a sumir pantheon anthropomorfikus jellegét. Még a legnagyobb és leghatalmasabb istenek is emberként éltek, viselkedtek, gondolkodtak, cselekedtek és terveztek. Ettek, ittak, házasodtak és családot neveltek, nagy háztartást tartottak fenn, sőt emberi szenvedélyekkel és gyengeségekkel voltak megáldva. Az igazságot és igazságszolgáltatást előnybe részesítették a hamisággal és elnyomással szemben, de a motivációik nem egyértelműek, a mai fordító számára nem egészen érthetőek. A sumirok úgy gondolták, hogy az „istenek a menny és föld hegyén éltek, ahol a nap felkelt", legalábbis akkor, amikor jelenlétük nem volt szükséges azokon az égitesteken, amelyek működésével meg voltak bízva. Nem vagyunk biztosak abban sem, hogy miként utaztak egyik helyről a másikra. A feltárt agyagtáblákról megállapítható pl., hogy a hold-isten csónakban utazott, a nap isten harci szekéren, vagy egy másik változat szerint gyalog, míg a vihar-isten a felhőkön. Úgy tűnik, a „sumir" gondolkodókat nem érdekelte, nem is tudósítanak arról, hogy az istenek hogy jutnak egyik helyről a másikra, hogyan történik, hogy csak felbukkannak itt-ott pl. a különböző templomokban és szent helyeken, miként ettek, ittak stb. A papokat feltételezhetően nem zavarta, hogy csak az istenek szobrait látták, amelyeket gondosan őriztek, tiszteltek, de nem tudjuk, hogyan képzelték el, a kő, fa és fém szobroknak lettek volna csontjai, izmai és hogyan lélegeztek. Nem kételkedtek az istenek halhatatlanságában és az anthropomorfizmusában sem, kételkedés nélkül

elfogadták azt. Az isteneket halhatatlanoknak tartották, de mégis táplálkoztak, betegek lehettek, harcoltak; és maguk is sebezhetők és meggyilkolhatók voltak.

A „sumiroknak” az i. e. harmadik évezredben több száz istenük volt, agyagtáblákon talált listák és áldozati ajándékokról készült feljegyzések örökítik meg a nevüket. A „sumirok” úgy gondolták, hogy az istenek felesége, gyerekei és szolgái másodrangú istenek voltak. Az istenek egész sokaságát az egész év folyamán ünnepelték áldozatokkal, tiszteletadással és imádságokkal. A négy főisten An az ég, Enlil a levegő, Enki a víz istene és Ninhurság az anyaistennő. (Ninhurság a föld istennője is, a „sumir” hursag szóból ered a magyar ország szavunk. Ninhurság = földanya = föld = ország = haza.) An a „sumir” pantheon főistene, de később, úgy i. e. 2500 táján, úgy tűnik, a levegő istene Enlil lett a pantheon főistene. Hogy a változás mikor és hogyan történt, nem tudjuk, de már az igen korai időkből előkerült agyagtáblákon Enlil „az istenek atyja”, „menny és föld királya”, az „összes földek királya”. A királyok és uralkodók feliratai sokszor dicsekedtek azzal, hogy Enlil adta nekik az ország királyságát, aki az országot gazdaggá tette számukra, neki adta mind a földeket, hogy erejükkel elfoglalják. Enlil volt az, aki kimondta a király nevét, és neki adta a kormánypálcát, és jóságos szemmel nézett rá. stb.

A későbbi himnuszok és mitoszok Enlilt jóságos istennek írják le, aki megtervezte és létrehozta a világegyetem legfontosabb dolgait. Ő volt az az isten, aki gondoskodott a napfelkeltéről, aki törődött az emberekkel, ő alkotta a terveket, hogy legyenek magok, növények és fák a földön, és ő adta a földek bőséges termékenységét. Ő volt, aki elkészítette a csákányt, az ekét és a többi szerszámot. Enlil főistenről nagyon sok mitoszt és himnuszt írtak. E munkámban csak rövid ízelítőt adhatok róla a subar-„sumirok” kozmológiai és kozmogóniai felfogása kapcsán. Korunk szemléletével vizsgálva a mitoszok világának jelentősége egyre inkább háttérbe szorul az őstörténelmi konkluziók felállításakor, előtérbe helyezve a számtalan új tudományos módszert. Ezért sem tarthatók fenn a sokszor mitológiai feltevésekre, fantáziára épült indo-germán és finnugorista elméletek. Mezopotámiában az ásatásatások eredményeként több mint százötven év óta rendszeresen hatalmas mennyiségű írott agyagtábla-szöveg került felszínre, tehát írott történelem áll rendelkezésünkre. A mitológia, mint a történettudomány egyik fő segédtudománya, a mitoszok világa, sokat vesztett jelentőségéből. Ez az írott-történelem nem támasztja alá az indo-europaizmus vagy a finnugorizmus nagyrészt mitológiára alapozott tételeit. Ez az írott történelem a szabir-magyarok őstörténelmét igazolja. Ami pedig a „sumirok” jelenlétét illeti ebben a térkörben, azzal kapcsolatban mégegyszer hangsúlyoznom kell, hogy a vízözön után a „sumirnak” elnevezett népetnikum Mezopotámiában már ötezer éves múltra visszatekintő, fejlett civilizációt talált, amit az ős-szabir nép hozott létre.

„Sumir” Etika.

A „sumir” bölcseknek nem voltak filozófiai eszméik, sem erkölcsi törvényeik, sem előírásaik Kramer szerint. Etikai tanulmányt nem írtak. Amit az erkölcstanjukról és etikájukról tudunk, azt különböző „sumir” irodalmi munkákból kellet összeállítani.

A „sumir” gondolkodóknak, bölcseknek nem volt különösebb véleményük az ember sorsáról. Szilárdan meg voltak győződve arról, hogy az embert az istenek agyagból formálták, teremtették az istenek szolgálatára, hogy ételt, italt, és hajlékot készítsenek számukra, hogy elég idejük legyen az isteni teendőik ellátására. A bölcsek felfogása szerint az élet tele van bizonytalansággal, és az ember nem ismerheti a sorsát, nem tudhatja, mit szabtak ki rá a szeszélyes istenek. Amikor meghal, erőtlen lelke a sötét, nyomasztó alvilágba kerül, ahol a földi életnek csak a nyomorult mását élheti.

A szabad akarat fogalma - a nyugati filozófusok kedvenc, fontos morális problémája - sohasem foglalkoztatta a ”sumir” bölcseket. Elfogadták az ember istenektől függő státusát, hogy csak az istenek szolgálatára voltak rendelve és az emberek sorsa a halál, míg az istenek halhatatlanok. Az isteneknek magas erkölcsi normákat és etikai erényeket tulajdonítottak. Az istenek terveztek mindent, és az emberek csak végrehajtották az isteni parancsokat.

Saját feljegyzéseik alapján a „sumirok” tiszteletben tartották az igazságot, a jóságot, a törvényt és a rendeleteket, az igazságszolgáltatást és a szabadságot, jótékonykodást, a becsületességet, irgalmat és könyörületességet. Irtóztak a gonoszságtól és csalástól, törvénytelenségtől és rendzavarástól, igazságtalanságtól és elnyomástól, bűnösségtől és természetellenességtől, romlottságtól, kegyetlenségtől és könyörületlenségtől. A királyok, uralkodók állandóan azzal dicsekedtek, hogy törvényt és rendet alkottak az országban, megvédték a gyengét az erőstől, a szegényt a gazdagtól és kiirtották a gonoszságot és erőszakot. (Kramer, A történelem Sumirban kezdődik, 7. fejezetében) Urukagina az i. e. 24. században büszkén jelentette, hogy visszaállította a sokat szenvedett polgárok szabadságát, az igazságszolgáltatást, az árvák és özvegyek védelmét stb, elzavarta az elnyomó, hatalmukkal visszaélő tisztviselőket, véget vetett az igazságtalanságnak, zsarnokságnak. (Kramer, i. m. 8. sz. fejezetében) Ur-Nammu, mintegy négyszáz évvel később, a III. Ur dinasztiában alkotta meg a törvénykönyvét, amelynek előszavában beszámol etikai cselekedeteiről. Megszüntette a bürokrácia igazságtalanságait, szabályozta a súly- és mértékegységeket és így becsület, tisztesség alapjára helyezte a kereskedelmet, intézkedett az özvegyek, árvák és szegények védelme érdekében. Kétszáz évvel később Lipit-Ishtar, Isin uralkodója alkotott új törvénykönyvet, amelyben azzal dicsekedett, hogy An és Enlil, nagy istenek „őt választották az ország hercegének” azért, hogy igazságot szolgáltasson az

országnak, szüntesse meg a panaszokat, gátolja meg az elleségeskedést és fegyveres lázadást, és hozzon jólétet a 'sumiroknak és akkádoknak". Számos „sumir" uralkodó himnusza szól hasonló magas etikai és erkölcsi magatartásról, elkötelezettségről.

A „sumir" himnuszokból tudjuk, hogy az istenek is hasonlóképpen követendőnek tartották az etikai és erkölcsi normákat, és ellenezték az etikátlan és erkölcstelen cselekedeteket. Valóban voltak az erkölcsi normák betartásával megbízott istenek, pl. Utu, a nap-isten, a lagashi istennő Nanshe az igazság, igazságszolgáltatás és a könyörület istene.

A fő isteneket erkölcsösnek képzelték, de az istenek az alkotásaikba a gonoszságot, a hamisságot, az erőszakot és az elnyomatást is beletervezték. Pl. a „me" lista – a szabályok és rendeletek, melyeket az istenek terveztek, hogy a világegyetem jól és hatékonyan működjön – nem csak az igazságra, békére, jóságra, igazságszolgáltatásra vonatkozó szabályokat tartalmazta, hanem a csalásra, viszályra és siránkozásra vonatkozókat is. Miért találták az istenek szükségesnek a gonoszság, a szenvedés és a szerencsétlenség megtervezését? Ezt talán egy „sumir" borúlátó fejezi ki legjobban: „Egy anyának sem született még bűntelen gyermeke". A bölcsek szerint az a helyes „sumir" „felfogás" lényege, hogy mint a bibliai „Jób", az ember türelmesen viselje a szenvedéseket, megpróbálásokat, csapásokat és szerencsétlenségeket, mert ez volt az istenek akarata, bajai, terhei enyhítésére legfeljebb a lamentálás, könyörgés maradt. De vajon az istenek meghallgatták-e a szenvedők, kétségbeesettek és reményvesztettek könyörgését? A bölcsek szerint valószínűleg nem. A halandónak ezért volt szüksége közbejáróra, aki az istenekhez továbbította kérelmét, akiket az istenek hamarabb meghallgattak. Ezért a bölcsek úgy okoskodtak, hogy minden embernek, elsősorban a családfőnek, van egy személyes istene, mintegy őrangyala, akihez segítségért fohászkodott, és általa találta meg az üdvösségét is.

A „sumir" etikai dogma azon alapult, hogy az embert agyagból formálták az istenek szolgálatára. Az erre vonatkozó bizonyíték két misztikus költeményből származik. Az egyik teljes egészében az ember teremtésével foglalkozik. A másik két kisebb isten vitája, de fontos betekintést nyújt arra, hogy az embert miért teremtették.

Az ember teremtését elbeszélő költemény két tábláról származik (az egyik másolat). A Nippur-i tábla a Philadelphiai Egyetemi Múzeumban van, míg a másik a Louvre-ban, Párizsban (egy régiségkereskedőtől szerezték be). 1934-ben mindkettőt lemásolták és lefordították. Az Egyetemi Múzeumi tábla, mely a XX. század elején került Philadelphiába négy darabra törve, jobb állapotban volt, mint a párizsi tábla, melyet lefordítottak ugyan, de homályos maradt az értelme. 1919-ben felismerték, hogy a két darab összetartozik és összeillesztették, majd Stephen Langdon lemásolta és publikálta. l934-ben

Edward Chierra publikálta a harmadik darabot, de ő nem vette észre, hogy ez a másik két darabhoz tartozik, amit Langdon már 1919-ben publikált. Ezt Kramer akkor vette észre, amikor a Sumerian Mythology c. könyvét állította össze. Az Egyetemi Múzeumban felfedezte az agyagtábla negyedik – eddig nem publikált darabját is. Ezekután lehetővé vált az egész mitoszt együtt értelmezni és fordítani, bár a szöveg még mindig nem volt teljes, és a fordítók számára alig érthető.

A költemény azoknak a nehézségeknek a leírásával kezdődik, hogy az isteneknek nagy gondjaik vannak a kenyér megszerzésével, különösen a nőistenek létrehozása után. Az istenek panaszkodnak, de Enki – a víz-isten, a bölcsesség istene – nem jön a segítségükre, mert mélyen alszik, nem hallja őket. Ekkor az anyja, az őstenger „az anya, akitől az összes isten született" az istenek panaszát Enkihez viszi, mondván:

Ó fiam, kelj fel ágyadból, a te . . . tégy olyat, ami bölcs,

Formálj szolgákat az isteneknek, hogy az istenek elkészíthessék hasonmásukat (?)."

Enki gondolkodik a dolgon és egy sereg „jóságos és hercegi formálót" hoz létre, és ezt mondja anyjának, Nammunak, az őstengernek:

„Ó anyám, a teremtmény, akinek nevét kiejtetted, létezik,

Add meg neki az istenek hasonlóságát (?)

Keverd össze az agyag legjavát, mely a mélységből jön,

A jó és hercegi formálók meg fogják keményíteni az agyagot,

Te fogod a végtagokat létrehozni;

Ninmah (a föld-anya istennő) fog feletted dolgozni,

Az istennők (akik születtek) . . . melletted fognak állni a formáláskor;

Ó anyám, rendeld el az ő (az újszülött) sorsát,

Ninmah fogja megadni nekik az istenek hasonlóságát (?)

Az ember . . ."

Itt a költemény eltérően az „ép ember" teremtésétől a testi-szellemi fogyatékos emberek teremtésének a történetét mondja el, mintegy magyarázatot keresve létrejöttükre. Enki lakomát ad az isteneknek, megünnepelni az ember teremtését. Enki és Ninmah sok bort iszik. Ninmah elővesz egy darab agyagot és hat különböző fogyatékos embert formál, Enki elhatározza a sorsukat és kenyeret ad nekik. A hat fogyatékos alak közül csak kettőt lehet azonosítani: a meddő asszonyt és a nemnélküli teremtményt:

„Enki, miután meglátta az asszonyt, aki nem tud szülni,

Elhatározta sorsát és az 'asszony házba' rendelte őt.

Enki, miután meglátta őt, akinek nem volt férfi nemiszerve, akinek nem volt női nemiszerve, elrendelte sorsát.”

Az ember teremtésével foglalkozó másik „sumir” költeménynek Kramer a „Szarvasmarha és Gabona” címet adta (Cattle and Grain). Főszereplői a Szarvasmarha istene Lahar, és a Gabona istennője Ashnan. A mitosz szerint az istenek alkotó (teremtő) kamrájában hozták létre őket azért, hogy a menny istene An gyermekei - Annunnaki – számára élelem és ruházat álljon rendelkezésre. De az Anunnaki képtelenek voltak mit kezdeni a szarvasmarhával és a gabonával addig, míg az istenek az embereket meg nem teremtették:

„Miután a menny és föld hegyén

An (a menny-istene) előidézte az Anunnaki (az ő követői) születését,

Mert Ashnan (a gabona-istennője) neve még nem született meg, nem formáltatott meg,

Mert Uttu (a szövés-istennője) nem formáltatott meg,

Mert Uttunak nem volt temenos készítve,

Nem volt anyajuh, nem született bárány,

Nem volt kecske, nem született gida,

Az anyajuhnak nem született két bárányа,

A kecske nem szült három gidát.

Mert Ashnannak, a bölcsnek, és Laharnak (a szarvasmarha-isten) a nevét

Anunnaki, a nagy istenek nem ismerték,

A harminc napos shesh-gabona nem létezett,

A negyven napos shesh-gabona nem létezett,

A kisszemű gabona, a hegyi gabona, a tiszta élő teremtmények gabonája nem létezett.

Mert még Uttu nem született meg, mert a koronája (a növényzetnek?) még nem növeszttetett meg,

Mert az úr . . . még nem született meg,

Mert Sumugan, az alföld-istene, még nem jött elő,

Mint az emberiség amikor először teremttetett,

Ők (az Anunnaki) nem ismerték a kenyérevést,

Nem ismerték a ruhaviselést,

Úgy ették a növényeket a szájukkal mint a juhok,

Az árokból itták a vizet.

Azokban a napokban, az istenek teremtő kamrájában,

A dukuban, a házukban megformálták Lahart és Ashnant;

Lahar és Ashnan terményeit,

A dukuban formált Anunnuki megeszi, de nem lakott jól,

A tiszta juhakolból a jó shum-tejet

A dukuban formált Anunnaki megissza, de szomjas marad;

A tiszta, jó juhakol kedvéért,

Az embernek lélegzet adatott.”

Ezután a mitosz következő szakasza leírja Lahar és Ashnan alászálását az égből a földre és bemutatja a kultúrális előnyöket, amelyeket az emberiség javára létrehoznak:

„Azokban a napokban Enki azt mondja Enlilnek:

’Enlil Atya, Lahar és Anshan,

Akiket a Dukuban teremtettek,

Engedjük meg, hogy leszálljanak a Dukuból.’

Enki és Enlil tiszta szavainál,

Lahar és Anshan alászálltak a Dukuból.

Laharnak ők (Enlil és Enki) juhakolt állítottak fel,

Bőségben növényeket és gyógynövényeket adományoztak neki;

Ashnan részére házat létesítettek,

Ekét és jármot adományoztak neki.

Lahar áll a juhakolban,

Pásztor, aki gyarapítja az akol bőségét;

Ashnan a termények között áll,

Egy kedves és bőséget adó hajadon,

Bőség, amely az égből jön,

Lahar és Ashnan hozták (a földre),

A gyülekezetbe bőséget hoztak,

A földre az élet lehelletét hozták,

Az istenek törvényeit ők irányítják,

A raktárak tartalmát megsokszorozzák,

A kamrákat teletöltik.

A szegények házába, a porfészekbe,

Belépve bőséget hoznak;

Kettőjük, bárhova állnak,

Nagy gyarapodást hoznak a házba;

Ahol állanak, ott megelégedés,

Ahol ülnek, ott adományoznak,

An és Enlil szívét megörvendeztették."

De ezután Lahar és Ashnan sok bort ivott, veszekedni kezdtek a farmokon és földeken. A vitában mindegyik isten a saját munkájának eredményét dicsérte és becsmérelte a másikét. Végül Enlil és Enki közbelépett és Ashnant kiáltotta ki győztesnek.

Közmondások és szólások

Kramer áttér a vasárnapi prédikációról, a poetikus imáról a mindennapi élet prózájára: Egy nép a közmondásaiban mutatja meg a valódi énjét, mert a közmondások tükrözik egy nép karakterét, magatartását, az életüket irányító belső hajtóerőt, gondolkodásmódját, a dolgokhoz való hozzáállását, a mindennapi cselekedeteit vezérlő belső énjét. Egy nép lelkületét, gyakorlati és elvont tudását fejezi ki. Ma már százszámra ismerünk a sumir" irodalomból fennmaradt közmondásokat, szólásokat. Különösen Edmund Gordon gyűjtötte, restaurálta és fordította szorgalmasan a közmondások, szólások agyagtábláit, amelyekből néhányat bemutatok Kramer közlése alapján:

„The Hebrew Book of Proverb was long believed to be the oldest collection of maxims and sayings in man's recorded history. With the discovery and unraveling of the ancient Egyiptian civilization, in the past century and a half, collections of Egyptian proverbs and precepts were uncovered which antidate the Biblical Book of Proverbs by many years. But this are by no means the oldest of man's recorded aphorism and adages. The Sumerian proverb collections antidate most, if not all, of the known Egyptian compillations by several centuries." Vagyis:

„Sokáig azt hitték, hogy a Héber Biblia Közmondások Könyve volt a velős mondások és szólások legrégibb gyűjtménye az emberiség történelmében. Az elmúlt másfél évszázad alatt felfedezett és megfejtett ősegyiptomi civilizáció egyiptomi közmondások és tanácsok Bibliai Közmondások Könyvénél sokkal régebbiek kerültek napvilágra. De még ezek sem a legrégibb feljegyzett velős

mondások és közmondások. A „sumir” közmondás gyüjtemények évszázadokkal megelőzik a legtöbb ismert egyiptomi gyűjteményt is.”

Az idézettel kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy az egyiptomi fáraók Mezopotámiából származtatják magukat, közmondásaik, szólásaik az ős-szabir-„sumir” gyökerekhez vezetnek vissza. Idézem Baráth Tibor professzor, A magyar népek őstörténete c. könyvének az egyiptomiak eredetére vonatkozó részét:

„A lakosság eredete és népisége szempontjából a legfontosabb mozzanat az, hogy az észak-Egyiptom megalapítójaként is egy ER-PAT, ER-PET: ’Árpád’ nevű királyt tisztelnek, akinek neve mellett gyakran szerepel az őshazája, a Zab folyó vidékére utaló ZAB név, amit az egyiptológusok SAB, SEB alakban írnak át.” *(Itt Baráth Tibor hivakozik Budge E. A. Wallis: The Book of the Dead, London, 1956 c. könyvére)*, **majd így folytatja:**

„A görögös formában írt Osiris, aki Kr. e. 3400 táján uralkodott, magát szintén ER-PAT SAB-UR ősétől származtatta.” *(Hivatkozás Michael Haberlandt, Ethnology, London, 1920 c. könyvére).*

1930 tájáig alig volt „sumir” nyelven írt ismert közmondás, vagy szólás-mondás. Néhány „sumirból” akkádra fordított kétnyelvű szólás-mondást publikáltak ugyan, de ezek az i. e. első évezredből származtak. 1934-ben Edward Chiera a Philadelphia Egyetemi Múzeum Nippur gyüjteményéből publikált több közmondásokat tartalmazó táblát, amelyek a Kr. e.-i tizennyolcadik századból származtak. Azt a következtetést vonta le, hogy a „sumir” bölcsek számos közmondást és szólás-mondást gyűjtöttek össze az évszázadok alatt. Kramer saját maga is sok időt szentelt ennek a műfajnak, 1937 óta az Istanbuli Múzeum Őskeleti osztályán és a Philadelphia Egyetem Múzeumában számos agyagtáblát másolt le. 1951-52-ben mint Fulbright ösztöndíjas kutató professzor Törökországban, ahol módjában állt lemásolni csaknem az egész istanbuli gyűjteményt, mintegy nyolcvan agyagtáblát és táblatöredéket.

Amikor Kramer visszatért Philadelphiába a többszáz közmondás töredékkel, nyilvánvalóan képtelen volt idő hiányában mindet feldolgozni, ezért átadta Edmund Gordonnak, egyetemi kutatótársának. Hosszú hónapok fáradságos munkája után Gordon megállapíthatta, hogy az anyag százszámra tartalmaz „sumir” közmondásokat. A restaurálás és rendszerezés után Gordon vagy háromszáz eddig csaknem ismeretlen közmondást fedezett fel. Ezek közül következik néhány fordítás, szemelőtt tartva, hogy nagyon nehéz fordítani a velős nyelvezetű közmondásokat, ezért a későbbi tanulmányok más eredményre vezethetnek.

A közmondások mondanivalója jellegzetesen általános, mindenkinek szól. A „sumir” közmondások és szólás-mondások jelentős része több mint

háromezerötszáz évvel ezelőtt íródott, de valószínűleg évszázadokkal előtte szájról-szájra terjedtek. Kramer megjegyzi: bár a „sumir” nép nyelve, társadalmi körülményei, hitvilága, politikai, gazdasági körülményei, életvitele és szokásai különböztek a mi világunktól, a közmondásaik alapvető mondanivalója mégis meglepően időszerű.

Kramer megállapítása mellett ismét ki kell emelnem a magyarok rokonságát a „sumirnak” elnevezett néppel. A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben bőven foglalkoztam ezzel a témával. Kramer határozottan különbséget tesz a „sumir” nyelv és a nyugati nyelvek között, és a magyar nyelvet nem sorolja a nyugati nyelvek közé, sőt nyelvünket a „sumirral” rokonosítja. Idézem Kramer másik híres könyvéből: The Sumerians, Their history, culture and character 306. oldaláról:

„Sumerian is an agglutinative tongue, not an inflected one like Indo-European or Semitic. Its roots, by and large, are invariable. Its basic grammatical unit is the word complex rather than the individual word. Its gramatical particles tend to retain their independent structure rather than become inextricably attached to the word roots. In structure, therefore, Sumerian resembles no little such agglutinative languages as Turkish, Hungarian, and some of the Caucasian languages.” Vagyis:

„A sumir ragozó nyelv, nem flexibilis, mint az indo-európai, vagy a semita. A szótövek általában nem változnak. A nyelvtani alapegysége a szó komplexum, az összetett szó, inkább, mint az önálló szó. A nyelvtani részek igyekeznek megőrizni a független szerkezetüket, mintsem bonyolultan kapcsolódnának a szótőhöz. Szerkezetében tehát a sumir nem kevésbé hasonlít az olyan ragozó nyelvekhez, mint a török, a magyar és néhány kaukázusi nyelv.”

Kramer megjegyzi, hogy a „sumir” közmondásokban és szólás-mondásokban könnyen felismerhetjük a saját gyarlóságunkat, gyengeségünket, zavarunkat és dilemmáinkat.

Például az örökös panaszkodó, aki minden baját a sorsra hárítja, mondván: „Szerencsétlen napon születtem.”

Az örökös magyarázkodó, aki felsorakoztatja az átlátszó kifogásait, annak ellenére, hogy a bizonyítékok épp az ellenkezőjét mutatják. Ezekről az ősbölcsek azt mondják:

Lehet-e fogamzás közösülés nélkül,

Lehet-e valaki kövér evés nélkül!

Amit a „sumirok” gondoltak a környezetébe beilleszkedni nem tudó emberről, az megmutatkozik mondásukban:

Vízbe tesznek, és a víz megromlik,

Kertbe tesznek, és a gyümölcsök rohadni kezdenek.

A mi időnkben gazdasági ügyekben sokan tanácstalanok, és döntésképtelenek, az ősbölcsek ezt így mondták:

„Halálra vagyunk ítélve, költekezzünk;

Sokáig fogunk élni, takarékoskodjunk.”

Ugyanezt így mondják másképpen:

A korai árpa fog növekedni – honnan tudjuk?

A kései árpa fog növekedni – honnan tudjuk?

„Sumeriának” is voltak ’örökös’ szegényei a szokásos bajaikkal és a következőképpen jellemezték őket ellentmondásos sorokkal:

„A szegényember jobb, ha halott, mint ha él;

Ha van kenyere, nincs sója,

Ha van sója, nincs kenyere,

Ha van húsa, nincs báránya,

Ha van báránya, nincs húsa.”

A szegény embernek gyakran hozzá kellett nyúlni a megtakarított pénzéhez. A „sumir” közmondásíró ezt így fejezte ki: „A szegényember elrágcsálja ezüstjét.” Amikor pedig elfogyott a tartalékolt pénze, kölcsönöznie kellett az uzsorástól: „A szegény ember kölcsönkér és aggódik.”

A szegény ember néha rájött, hogy semmire se vitte, habár önhibáján kívül, rossz kapcsolatai következtében:

„Versenyparipa vagyok,

De egy öszvérhez vagyok befogva

És szekeret kell húznom,

És nádat és szalmát kell hordanom.”

A szegény kézművesre, aki a saját munkája gyümölcsét sem képes megtartani, a „sumirok” ezt mondták: „A lakáj piszkos ruhában jár.” (A magyar közmondás: a suszternak lyukas a cipője).

A jólöltözöttséget nagyrabecsülték a „sumirok”: „A jólöltözött emberhez mindenki vonzódik.”

A következő közmondásból arra következtethetünk, hogy nem minden írástudó, vagy gyorsíró volt tökéletes, akinek szöveget diktáltak:

„Az az írástudó, akinek keze a szájjal együtt mozog (vagyis a diktált szavakkal),

Az valóban írástudó!”

Az úgynevezett gyengébb nemről gyakran élcelődnek a ”sumir” szólás-mondások és nem mindig a javukra. Azt biztosra vehetjük, hogy a „sumir” nők nem ismerték a „szerencsevadászatot”, de annál gyakoribb volt a „praktikus szűzesség” fogalma. Amint egy férjhez menendő fiatal lány (hajadon, hogy ne maradjon pártában) aki már megunta a gazdag férjre várakozást és felhagyott a válogatással – azt mondta:

„Ki a jómódú, ki a gazdag?

Ki számára tartsam szerelmemet?”

A „sumiroknál” a házasság nem könnyű tehernek számított. A témát a fonákjáról közelítik meg:

„Aki még nem tartott el egy feleséget, vagy gyermeket,

Annak az orra még nem viselte a láncot” (az utalás itt a foglyok

orláncára, szíjára, nyakörvére, pórázára vonatkozik).

A „sumir” férj gyakran érezte elhanyagoltnak magát, amint a következő szólás-mondás is mutatja:

„A feleségem ’templomban’ van (irodalmilag a ’szabadtéri kápolnában),

Az anyám lenn a folyónál (valószínűleg valamilyen vallásos szertartáson vesz részt),

És itt vagyok agyonéhezve.”

A nyugtalan, elégedetlenkedő asszony, aki azt sem tudja, mi baja, azokban az ősi időkben is az orvosánál kereste a menedéket:

„Egy nyugtalan asszony a házban

Tetézi a kínokat.”

Nem csoda, hogy a „sumir” férfi néha megbánta a házasságát, amint ezt a közmondás bizonyítja:

„Örömében: házasság.

Miután átgondolta: válás.”

Nem csoda, ha a mennyasszony és vőlegény esetenként teljesen különböző várakozással lépett házasságra:

„Örömteljes szív: a menyasszony.

Bánatos szív: a vőlegény.”

Az anyósról kevés közmondás, szólás-mondás maradt fenn, vagy legalábbis eddig még nem kerültek elő Kramer szerint. Annál nagyobb, de nem írígylésre méltó szerepet töltött be a meny:

„A kulacs a sivatagban az ember élete,

A cipő az ember szeme,

A feleség az ember jövője,

A fiú az ember menedéke,

A lány az ember üdvössége,

A meny az ember ördöge.”

A barátságot sokra értékelték a „sumirok”. De ahogyan mi is tartjuk, „a vér nem válik vízzé”:

„A barátság egy napig tart,

A rokonság örökre szól.”

Érdekes, hogy ’az ember legjobb barátja’ a kutya nem játszott olyan nagy szerepet, mint a mai társadalomban, sőt inkább hűtlennek tartották:

„Az ökör szánt,

A kutya feldúlja a mély barázdákat.

A kutya az, amelyik nem fogadja el a házát.

A kovács kutyája nem tudta felborítani az üllőt;

Felborította a vizesfazakat helyette.”

A „sumir” mondás így szól:

„Még nem fogta meg a rókát,

De már készíti a nyakörvet neki.”

Magyarul azt mondjuk: „Előre iszik a medve bőrére.” Az angol azt mondja: „Don’t count your chickens before they are hatched.” „Ne számold a csirkéidet, mielőtt kikeltek volna.”

A „Cseberből vederbe” szólás angol változata: „Ki a serpenyőből, bele a tűzbe” (Out of the frying pan, into the fire”), a „sumir” pedig így fejezte ki:

„Miután megmenekültem a vad ökörtől,

A vad tehénnel találtam magam szembe.”

A szorgalom, takarékosság szükségességét kevesen fejezték ki találóbban a „sumiroknál”:

„A kéz felépít egy házat;

a gyomor elemészt egy házat.”

A magyar azt mondja, „Addig nyújtózkodj, míg a takadód ér.” A „sumirok” igen találó közmondást szerkesztettek a mindenképpen lépést kell tartani a szomszédokkal, versenyezni kell velük, túl kell licitálni őket, az anyagi javakat fitogtatni, az életszínvonal látszatát kelteni (amit az angol így fejez ki, „keep up with the Jonesses”, „tarts lépést Jones-ékkal”):

„Aki úgy épít, mint egy főúr, úgy él, mint egy rabszolga;

Aki úgy épít, mint egy rabszolga, úgy él mint egy főúr.”

A „sumirokat” a háború és béke dilemmája is hasonlóan érintette, mint a mai embert „Imádkozz és tartsd szárazon a puskaport”. Egyrészt szükséges a háborúra készülődni önvédelemből:

„Az állam, melyiknek gyenge a hadfelszerelése,

Nem tudja az ellenséget elűzni a kapui elől.”

Máskülönben józanul gondolkodtak a háborúk hiábavalóságáról, az adok-kapok, szemet szemért, fogat fogért felfogásról:

„Elmész és elhozod az ellenség javait;

Az ellenség jön és elviszi a te javaidat.”

De békében vagy háborúban tartsd nyitva a szemed, ne csaljon meg a látszat:

„Lehet egy urad, lehet egy királyod,

De akitől félned kell, az a ’kormányzó’!

Állatmesék

A „sumir” írástudók a közmondás-gyűjteményükbe nem csak minenféle szólás-mondásokat, alapvető igazságokat, szólásokat, aforizmákat, velős mondásokat, élet-alapelveket, irónikus, kritikus műfajú, látszólag ellentmondásos „karcolatokat”, hanem meséket, tanmeséket is írtak. Nagyon hasonlóak az „aesphusi” mesékhez, még a felépítésükben, szerkezetükben is, az elbeszélő formában írt bevezető szakaszt rövid idézet, beszéd követi, és csattanós mondókával végződik. Néha előfordul párbeszéd is a szereplők között.

A görögök és rómaiak úgy tudták és tanították, hogy a Kr. e-i hatodik évszázadban, Kis-Ázsiában élt görög Aesophus írt először állatmeséket. Ma már tudjuk, hogy az Aesophusnak tulajdonított mesék egy része már több mint egy évezreddel korábban létezett „Sumeriában.”

A „sumir” bölcseleti irodalom kedvelt szereplői az állatok. Edmund Gordon néhány év alatt mintegy háromszáz közmondást és mesét fordított le,

64 különböző állatfajtáról: emlősállatoktól a madarakig, rovarokig. A kutya a leggyakoribb szereplő, utána a megháziasított szarvasmarha, a szamár, a róka, a disznó és a juh. Majd az oroszlán, a vad ökör, a házikecske és a farkas, stb. A szemelvények Edmund Gordon fordításaiból valók.

A kutya mohóságáról szól a következő két mese.

„A szamár a folyóban úszott és a kutya belecsimpaszkodott, mondván: „Mikor fog már kiúszni, hogy megegyem."

A kutya elment egy bankettre, amikor meglátta a csontokat, elment, mondván: „Ahova most megyek, ott többet kapok enni, mint itt."

Az anyai szeretet egyik legkedvesebb menyilvánulása egy kutya-mesében:

„Így szól az anyakutya büszkén: „Akár őz-színű kiskutyám van, akár tarka, szeretem a kicsinyemet."

A „sumirok" a farkas ragadozó természetével foglalkoztak elsősorban. Az egyik mesében tíz farkas bárányokat támadott meg, de az egyik farkas magának akarta az egész zsákmányt, fondorlatos módon akarta becsapni a többit. (Sajnos az agyagtábla szövegében két rövid törés akadályozza a fordítást.):

„Kilenc farkas és egy tizedik megölt néhány bárányt.

A tizedik mohó volt és nem (néhány szó sérült) ... Amikor csalárd módon (egy-két szó sérült) ... azt mondta:

'Majd én szétosztom nektek! Ti kilencen vagytok, így egy bárány lesz a közös részetek. Ezért én, lévén egy, kilencet veszek magamnak. Ez lesz az én részem."

A vadállatok közül a róka jellemét ravasznak, huncutnak és nagyképűnek, általában gyávának, de néha vakmerőnek ábrázolják:

„A róka rálépett a vadökör patájára, mondván: 'Nem fájt?"

Vagy:

„A róka nem tudta felépíteni a saját házát, és így elment a barátja házához és elfoglalta azt."

Vagy:

„A róka egy botot vett a kezébe (és azt mondta): 'Kit üssek meg?"

Vitt egy hivatalos okiratot magával (és azt mondta): 'Mit tudok megtámadni?"

Vagy:

„A róka vicsorgatja fogát, de a feje reszket!"

Találunk rókáról, hollóról és varjúról szóló meséket is, amelyek a későbbi aesophusi mesékben is hasonlóak.

A monguz (indiai menyét) gyakrabban szerepel a „sumir” mesékben, mert patkányölő háziállatként tartották, úgy mint ma is Iraqban. A monguz gyorsan támadó magatartását szembeállították a macska türelmes és megfontolt támadásával:

„A macskát – a megfontoltságáért;

A monguzt – a gyors cselekedetéért!”

Keserű lemondással tűri a gazdája a monguz élelmet és alkoholt elcsenő természetét:

„Ha élelem van elől hagyva, a monguz elfogyasztja;

Hogyha hagy valamelyes élelmet nekem, akkor egy idegen

jön, és az fogyasztja el!”

Egy másik közmondásban a monguz szórakoztatja a gazdáját:

„Az én monguzom, amelyik csak romlott ételt eszik, nem mászik fel sör és tejföl után.”

Az oroszlán a sűrű erdőben, nádasban, a bozótosban otthonos, habár két erősen megrongálódott agyagtábla szerint a fűves pusztákon is. Amíg az oroszlánt védte a bozót, addig az embernek óvatosnak kellett lennie az ilyen helyeken és meg kellett tanulnia az oroszlán szokásait.

„Ó, oroszlán, a sűrű bozót a te szövetségesed!”

És:

„A bokorban az oroszlán nem eszi meg azt az embert,

Aki ismeri őt!”

Számos mese az oroszlán ragadozó természetéről szól, áldozatai a bárány, a kecske és a „bozót-malac”:

„Az oroszlán megfogott egy bozót-malacot és harapdálni kezdte, mondván:

„Eddig a húsod nem töltötte meg a számat, csak a visitásod töltötte meg lármával a fülemet.”

De az oroszlán sem győztes mindig, még egy anya-kecske furfangja is kifoghat rajta. A következő hosszabb mese Aesophus meséire emlékeztet:

„Az oroszlán fogott egy tehetetlen nőstény-kecskét. ’Engedj el (és) adok neked egy bárányt, az egyik társamat’ (mondta a nőstény-kecske). „Ha elengedlek, (először) mond meg nekem a nevedet!” (mondta az oroszlán). A nőtény-kecske így válaszolt az oroszlánnak: „Te nem tudod a nevemet? Az én

nevem ’Te okos vagy’!’ Amikor az oroszlán a juhakolhoz ment, így kiáltott: „Most, hogy a juhakolhoz értem elengedlek!” Válaszolt neki a (karám) túloldaláról: ’Tehát te elengedtél engem!’ Valóban okos voltál? Ahelyett, hogy odaadnám a bárányt (amelyet igértem neked), én se maradok itt!”

Egy „sumir” mese az elfántról szól. Dicsekvőnek állítja be, akit a madarak legkissebbikének, az ökörszemnek kell „helyreigazítani”:

„Az elefánt dicsérte magát: ’Nincs semmi más ilyen a mindenségben, mint én! (A szöveg itt törött a sor végén, de feltételezhető, hogy így folytatódott) ’Ne hasonlísd magad hozzám!’) ... Az ökörszem akkor azt válaszolta neki: ’De engem is a magam kis szerénységében ugyanúgy teremtettek, mint téged!”

A szamárról tudjuk, hogy a legfontosabb teherhúzó állat volt Mezopotámiában, és a „sumirok” jó humurral jellemezték őket lassan-mozgó, csökönyös és bolondos állatnak, akárcsak ma, az európai irodalomban. A szamár fő életcéljának látszik, hogy a gazdáját örökösen bosszantsa és akarata ellenére cselekedjen:

“A szamár megeszi a saját ágyneműjét!”

Vagy:

„A tehetetlen szamaradnak nincs gyorsasága! Ó Enlil,

A tehetetlen emberednek nem maradt több ereje!”

Vagy:

„Az én szamaram nem arra volt teremtve, hogy gyorsan szaladjon, hanem, hogy ordítson!”

Vagy:

„A szamár lehajtotta a fejét, és a gazdája megcirógatta az orrát, mondván:

’Fel kell kelnünk már, és el kell mennünk innen!

Gyorsan már! Gyerünk!”

Néha a szamár ledobta a terhét és ezért megszidták:

„A szamár, miután ledobta terhét, azt mondta:

’A múltnak a csapásai még bőven a fülembe zúgnak!’ ”

A szamár néha megszökött és nem jött vissza gazdájához. A megszökött szamárra a következő két mondásban érdekes hasonlat szolgál:

„Mint egy csökönyös szamár, a nyelvem akadozik és nem forog!”

És:

„A fiatal erő elhagyta lábam, mint egy elszökött szamár.”

És végül egy érdekes szociális értelmű közmondás, amely valűszínűleg egy gyerekházasság ellen szól:

„Nem vennék egy három éves feleséget, mint ahogyan a szamár teszi!”

Egy számunkra fontos „sumir” mese a lóról szól, mely teljesen új fényt derít a ló megháziasítására és a lovaglás történetére, ugyanis ebben a mesében találjuk a legkorábbi utalást a lovaglásra. Az agyagtábla kb. i. e. 1700 tájáról való. De miután ezt a mesét két helyen találták - egy nagyobb agyagtáblán Nippurban és egy hasonlókorú Ur-i iskolai táblácskán is – feltételezhető, hogy a mesének lehetett korábbi változata is. Kramer ezekután feltételezi, hogy Mezopotámiában i. e. kétezer táján már lovagoltak, annak ellenére, hogy a mai nyugati történetírás szerint csak mintegy három évszázaddal később.

A lóról szóló „sumir” mese a következő:

„A ló, miután ledobta lovasát, azt mondta: ’Ha a terhem mindig ilyen lesz, akkor én legyengülök’.

Egy másik közmondás az izzadó lóról szól:

„Úgy izzadsz, mint egy ló; ez attól jön, amit ittál!”

Az angol közmondás: „He sweats like a horse” Azaz: „Izzad, mint a ló” ide vezethető vissza. Természetesen magyarul is ismerjük a hasonló mondást.

A korcs öszvérről csak egy érdekes szólás-mondás található, az is az állat származásával kapcsolatos:

„Ó öszvér, az ősapád meg fog-e ismerni, vagy az ősanyád meg fog-e ismerni?”

Érdekes, hogy a „sumirok” a disznót az egyik legtisztább állatnak tartották, és a közmondásokban a leggyakrabban említett állat, amelyet a husáért vágtak le! Például:

„A hízott disznó levágás előtt azt mondja:

„A táplálék volt, amit ettem!”

Vagy:

„Vagyonának (?) végére ért, és így levágta disznóját!”

Vagy:

„A hentes disznót öl és mondja:’Muszály neked visítani?

Az ősapád és ősnagyapád is ezen az úton járt, és most te

is azon jársz (és mégis) visítasz!’ ”

Még eddig nem találtak majomról szóló mesét, de van egy közmondás és egy ezzel kapcsolatos gúnyos levél, amelyet egy majom ír az anyjának. Ebből kitűnik, hogy a majmot szórakoztatásra használták a „sumir” mulatóhelyeken és elég cudarul bántak vele. A közmondás a következő:

„Egész Eridu jómódú, de a Nagy Mulató majma

A szemétdombon ül!”

Az ezzel kapcsolatos levél így hangzik:

„Anyámnak, Lusalusa-nak, mondd!

Így beszél Majom Úr:

‘Ur gyönyörűséges városa Nanna istennek,

Eridu virágzó városa Enki istennek;

De itt vagyok én a Nagy Mulató ajtai mögött ülve,

Hulladékot kell ennem; csak meg ne haljak tőle!

A kenyeret se kóstolhatom meg;

A sört se kóstolhatom meg.

Küldj egy külön futárt – Sürgős!”

Úgy tűnik, hogy a virágzó Eridu Nagy Mulatójának a majmát nem gondozták és a város szemétdombján kellett a táplálékát megtalálnia. Valamilyen oknál fogva a szegény állat kellemetlen helyzete közmondássá vált és egy gúnyiratra hajlamos bölcs levélformába öntötte, melyet a majom „anyjának” címzett. Miután a levél legalább négy példányban maradt fenn, úgy tűnik, hogy egy kisebb klasszikus irodalmi munkává vált az idők folyamán s amint látjuk a közmondás-gyűjteményekbe is utat talált.

A közmondások, szólás-mondások és mesék gyűjteménye csak egy fogalomköre a „sumir” bölcseleti irodalomnak. A „sumir” írástudók, bölcsek kifejlesztették az oktató tanulmány műfajt, előírások, szabályok és utasítások gyűjteményét, mint pl. a „Földművelők Naptára”, vagy az életből kiragad egy képet, mint egy iskola leírását. De a „sumiroknak” volt egy bölcseleti összeállításuk, amelyet különösen kedveltek: a viták, a szavak harca, felhasználva az ellentétes motivumokat. Ezek általában két vetélytárs közötti viták, amely megszemélyesíthet évszakot, állatot, növényt, fémet, követ stb.

Irodalmi viták

A „sumir” tanítók és írástudók Kramer szerint valóban nem voltak, és nem is lehettek következetes filozófusok és gondolkodók. De jó megfigyelők

voltak. A természetről és az őket közvetlenül körülvevő világról, a növényekről, állatokról, fémekről és kövekről hosszú listáik tanúskodnak, bizonyítva, hogy érdekelte őket a természet és az élőlények felépítése. Lelkiismeretesen elemezték a civilizációjukat, és beosztották több mint száz intézményre, foglalkozásra, szakmára, de magatartási és tevékenységi szokásokra is.

Tapasztalták, megfigyelték, hogy körülöttük, a természetben együtt előforduló dolgokról, ellentétpárokról elég, ha az egyiket említjük, mindjárt a másik jut eszünkbe. A „sumir" társadalom gazdaságára jellemző pl. a mezőgazdaság, ilyen fogalom-párok például a nyár és tél, szarvasmarha és gabona, madár és hal, fa és sás, ezüst és bronz, csákány és eke, pásztor és földműves. Bizonyos fokig és bizonyos összefüggésben a párosításokban mindegyik fogalom ellentéte a másiknak; megegyező jellemzőjük, hogy jelentős szerepet játszottak az ember életében. Felötlik a kérdés, hogy ebből a felismerésből mit hasznosíthatnak. Ennek a kiértékelése behatóan foglalkoztatta a „sumir" értelmiséget, és az alkotó tehetséggel megáldottak megteremtettek egy irodalmi műfajt, amelyet vita- irodalomnak nevezhetünk. Jellegzetessége a két főszereplő vitája, akik többször, oda-vissza meghányják-vetik a problémát, vita közben „felnagyítják" a saját vitatárgyuk jelentőségét és ugyanakkor igyekszenek „lekicsinyíteni" ellenfelüket. Verses formában írtak, mert a lantosok, kobzosok, regősök és vándorénekesek könnyebben és természetesebben énekelték a verset, mint a prózát. (A magyar és rokon népek őstörténetében a lantosok, regősök, kobzosok, vándorénekesek közismerten jelentős szerepet töltöttek be. Különösen a vészterhes időkben jelentős a nemzeti öntudatot ébrentartó és nemzetmentő küldetésük. Gondoljunk Tinódi Lantos Sebestyénre a török hódoltság korában.)

A kompoziciót kikerekítették bevezetőül egy oda illő mitosszal, amelyben bemutatták a szereplő hősöket, és azzal fejezték be, hogy a vitát a „sumir" pantheon valamelyik istene döntötte el.

Hét, egész vagy töredék ilyen irodalmi vitát találtak, de közülük csak hármat tanulmányoztak behatóbban a szakértők. Az egyik a szarvasmarha és gabona közötti vita, amelyet az Etika c. fejezetben mutattam be. A másodiknak a „Nyár és tél: Enlil kiválasztja a Földművelő-istent." címet adhatjuk. Ez a leghosszabb költemény, és teljes képet nyújt az ősföldművelők mezőgazdasági tevékenységéről. Ezt az irodalmi vitát a következőképp mutatja be Kramer:

Enlil, a levegő-isten elhatározta, hogy mindenféle fát és gabonát hoz létre, hogy bőség és jólét legyen a földön. Célja elérésére két 'kultúrlényt' teremtett, két testvért, Emesh (Nyár) és Enten (Tél) nevűt, és meghatározta, kirótta a feladataikat. A következő sorok mondják el, hogy a kötelességeiket miként hajtották végre:

„Enten az anyajuhval bárányt hozatott világra,

A kecske gidát szült,

Megsokszorozta a tehenet és borjat,

Megnövelte a tejszínt és tejet,

Az alföldön örömmel töltötte el a vadkecske,

Juh és szamár szívét.

Az ég madaraival – széles e földön fészket rakatott,

A tenger halaival – ikrát rakatott a parti nádasba,

A pálmaligetben és szőlőskertben mézet és bort csinált,

A fákat, bárhová ültette, gyümölcsöt teremtek,

A kerteket zöldre díszítette, növényeit gyönyörködtetővé tette,

A gabonát megsokasította a barázdákban,

Mint Ashnan (a gabona istennője), a kedves hajadon,

Gazdag termést hozott.

Emesh a fákat és termőföldeket hozta létre,

Tágas istállókat és a juhaklokat épített,

A tanyákon megsokszorozta a terményt,

Beborította a földeket . . .

A bőséges aratással a házakat,

A csűröket magasan megtöltötte,

Városokat és településeket alapított,

Házakat építettek az országban,

Templomok hegymagasságig emelkedtek.”

A két testvér munka végeztével elhatározta, hogy Nippurba, ”az élet házába” megy, hogy Enlil atyának köszönetül áldozatot mutasson be. Emesh különféle vadakat és megszelídítetett állatokat, madarakat és növényeket visz ajándékul, Enten nemes-fémeket és köveket, fákat és halakat. De „az élet háza” kapujában a féltékeny Enten veszekedni kezd a testvérével. A vitájuk folytán, Emesh kétségbe vonja, hogy Enten „az istenek földművese”. Így kerülnek Enlil nagy templomába, az Ekur-ba és mindkettő előadja a mondanivalóját. Enten így panaszkodik Enlilnek:

„Enlil atya, rám biztad a csatornákat,

És én bőven hoztam vizet,

Egyik gazdaságot a másik után készítettem,

Magasan megtöltöttem a csűröket,

A gabonát megsokasítottam a barázdákban,

Mint Ashnan, a kedves hajadon, gazdag termést hoztam,

S most Emesh . . . . , aki nem ismeri a földeket,

Megtaszította az én . . . karomat és . . . vállamat,

A király palotájánál . . . . ”

Emesh vitaválasza rövid (a teljes szöveg még megfejtetlen), azzal kezdődik, hogy néhány dicsérő szólamot mond, hogy megnyerje Enlil kegyét. Ezután Enlil válaszol Emeshnek és Entennek:

„Az ország életadó vizeinek Enten a megbízottja,

Az istenek földművese – ő termel mindent,

Emesh, fiam, hogy hasonlíthatnád magadat testvéredhez, Entenhez!

Enlil magasztos szavait, azoknak alapos értelmével,

Akinek az itélete megmásíthatatlan – ki merné áthágni!

Emesh térdre borult Enten előtt, imát ajánlott fel hozzá,

A házába nektárt, bort és sört hozott,

Beteltek a szívderítő nektárral, borral és sörrel,

Emesh aranyat, ezüstöt, és lápisz lazulit ajándékoz Entennek,

Testvériségben és barátságban vidám ivászatot rendeznek.

Enten, az istenek hűséges földművese győzött Emesh felett,

... dicsőség Enlil Atyának!”

A harmadik vita-kompoziciónak az „Inanna megkérése” („The Wooing of Inanna”) címet választotta Kramer. Ez a költemény kissé eltér az előzőektől annyiban, hogy színdarabszerűen több részvevőt szerepeltet, és nincs mitoszszerű bevezetése. A viták helyett is inkább a szereplők hosszabb monológokat mondanak, különösen a visszautasított kérő mondja hosszasan a saját dicséretét. Később ugyan keresi a lehetőséget az éles vitára ellenlábasával, aki – békességes természetű lévén – kerüli a civakodást.

A költemény négy szereplője: Inanna a szűzlányok istennője, testvére Utu a nap-isten; Dumuzi a pásztorok istene és Enkimdu, a füldművelők istene. Rövid bevezető után Utu isten unszolja Inannát, hogy menjen feleségül a pásztor-istenhez, Dumuzihoz:

„Testvére, a hős, a harcos, Utu

Mondja a szeplőtlen Inannának:

‘Ó testvérem, menj feleségül a pásztorhoz,

Ó hajadon Inanna, mért nem vagy hajlandó?

A tejszíne jó, a teje jó,

A pásztor, bármit érint is a keze, 'arannyá válik' (értéket teremt),

Ó, Inanna menj feleségül a pásztor Dumuzihoz,

Ó te, aki ékszerekkel vagy befedve,

Mért nem vagy hajlandó?

A finom tejszínét veled fogja megenni,

Te, a király védelmezője, miért nem vagy hajlandó?'

Inanna válasza teljes visszautasítás, eltökélte, hogy a földműves-isten Enkimdu felesége lesz:

„Én a pásztorhoz nem megyek férjhez,

Az új köntösével nem fog betakarni,

Az ő finom gyapjúja nem fog befedni.

Én a hajadon, a földművessel fogok házasságot kötni,

A földművessel, aki a növényeket bőségesen termeli,

A földművessel, aki a gabonát bőségesen termeli . . .“

Ezután a pásztor hosszabb előadásba kezd, szavait valószínűleg Inannához intézi, amelyben a saját erényeit domborítja ki a földművelővel szemben:

„A földműves több mint én, a földműves több mint én, mivel több

A földműves mint én?

Enkimdu, a gátak, árkok és ekék embere

Több mint én, a földműves, mivel van neki többje mint nekem?

Ha ideadná nekem a fekete köntösét,

Odaadnám neki, a földművesnek a fekete anyajuhomat érte,

Ha ideadná nekem a fehér köntösét,

Odaadnám neki, a földművesnek a fehér anyajuhomat érte,

Ha kitöltené nekem a legjobb sörét,

Kitölteném a földművesnek a sárga tejemet érte,

Ha kitöltené a jó sörét nekem,

Kitölteném a földművesnek a kissim-tejem érte,

Ha kitöltené nekem csábító sörét,

Kitölteném a füldművesnek az én . . .-tejemet,

Ha kitöltené nekem a gyenge sörét,

Kitölteném a füldművesnek, a zsíros-tejemet,

Ha a legjobb falatjait osztja meg velem,

Megosztanám vele a tejszínemet,

Ha megkínálna engem a finom kenyerével,

Én a földművesnek a mézes-sajtomat adom,

Ha ideadná az apró babjait,

Odaadnám a földművesnek az apró sajtjaimat,

Miután ettem, miután ittam, neki hagynám

A maradék tejszínemet,

Otthagynám neki maradék tejemet;

A földművelő több lenne, mint én,

Mennyivel gazdagabb, mint én?”

Ezután a boldog pásztort a folyó partján találjuk, vitabeszéde meggyőzte Inannát, hogy változtassa meg az elhatározását, és őhozzá menjen feleségül. Itt találkozik Enkimduval és mindjárt vitába száll vele, de a földműves nem akar vitázni, mondván:

„Én ellened pásztor, ellened pásztor, ellened

Mért versengjek?

Juhaid egyék a füvet a folyóparton,

Az én megművelt földjeimen legeljenek juhaid,

Uruk jó földjein egyék a gabonát,

Gidáid és bárányaid igyák az Unun (egy csatorna neve)

Vizét.”

Dumuzi kiengesztelődik:

„Részemről, aki pásztor vagyok, a mennyegzőmre,

Meghívlak, földművelő, mint barátomat,

Földművelő Enkimdu, mint barátomat, földművelő, mint barátomat,

Barátomnak tudhatod magad.”

Ezekután Enkimdu felajánlja, hogy hoz neki és Inannának válogatott terményeket a mennyegzőre:

„Hozok neked búzát, hozok neked babot,

Hozok neked lencsét ...

Te hajadon, bármi legyen . . . neked,

Hajadon, Inanna, hoznék neked ...”

A költő ezután így fejezi be művét:

„A vitában, amely a pásztor és földművelő között folyt,

Ó, Inanna hajadon, téged dicsérni jó.

Ez egy balbale (egy költemény).”

Kramer fejező szavai:

„The reader of this pages has no doubt caught the faint sounds of more than one Biblical echo. The primeval sea, separation of heaven and earth, fashioning of man from clay, ethics, laws and law codes, suffering and submission, Cain-Abel-like disputes – all are reminiscent, at least to some small extent, of Old Testament themes and motifs. We now turn to a Sumerian poem revolving about a paradise myth that brings to mind several passages in the Book of Genesis. To be sure, this is a divine, not a human, paradise. And in it are no Adam and Eve to succumb to temptation. But the myth does have several motifs parallel to the Biblical paradise story, and it is barely possible that it provides a rather surprising explanation for the origin and background of the „rib”episode.” Vagyis:

„Olvasóim kétségkívül kihallhatják a bibliai viszhangokat. Az őstenger, a menny és föld elválasztása, az ember agyagból való megformálása, ethika, törvények és törvénykönyvek, szenvedés és megalázkodás, Káin és Ábel-féle viták, - mind hasonlóak, legalábbis kis mértékben emlékeztetnek a bibliai motívumokra az Ó- Testamentumból. Ezután nézzünk egy olyan sumir költeményt, amelyik a paradicsomi mitosz körül forog, amelyik a Teremtés Könyvének több szakaszát idézi emlékezetünkbe. Ez egy isteni, és nem emberi paradicsom. Nincs benne Ádám és Éva, hogy kisértésbe essenek. De a mitosz néhány motivuma hasonló a bibliai paradicsom történethez, és lehetséges, hogy meglepő magyarázatot nyújt a ‘borda’ epizód eredetére és hátterére is.”

A „sumir” Paradicsom–történet

Ebben a fejezetben és A történelem Sumeriában kezdődik c. munkájában Kramer összehasonlítja a ”sumir” irodalmat és a Bibliát (Ó-Szövetség). Ezeket a részeket kommentár nélkül idézem és fordítom Kramertől.

Kramer bevezetője:

„Archaeological discoveries made in Egypt and in the Near East in the past hundred years have opened our eyes to a spiritual and cultural heritage undreamed of by earlier generations. What whith unearthing of civilizations buried deep in dirt and dust, the deciphering of languages dead for millenniums, and the recovery of literatures long lost and forgotten, our historical horizon has been widened by several millenniums. One of the major achievements of all this archaeological activity in 'Bible lands' is that a bright and revealing light has been shed on the background and origin of the Bible itself. We can now see that this greatest of literary classics did not come upon the scene fullblown, like an artificial flower in a vacuum, its roots reach deep into the distant past and spread wide across the surrounding lands. Both in form and content, the Biblical books bear no little resemblance to the literatures created by earlier civilizations in the Near East. To say this is not to detract in any way from the significance of the Biblical writings, or from the genius of the Hebrew men of letters who composed them. Indeed, one can only marvel at what has been well termed 'the Hebrew miracle', which transformed the static motifs and conventionalized patterns of their predecessors into what is perhaps the most vibrant and dynamic literary creation known to man." Vagyis:

„Az egyiptomi és közel-keleti régészeti felfedezések az elmúlt száz esztendő óta rányították a tekintetünket egy olyan szellemi és kultúrális örökségre, amelyről a korábbi generációk még álmodni sem mertek. Azzal, hogy mélyen a föld alatt fekvő civilizációkat ástak ki, megfejtették az évezredkig halott nyelveket, és visszanyerték a régóta elveszett irodalmat, a történelmi horizontunk évezredekkel tágult. Mindennek a 'bibliai földön' végzett régészeti tevékenységnek egyik fontos eredménye, hogy rávilágított, és fényt derített a Biblia hátterére és eredetére is. Most már láhatjuk, hogy ez a legnagyobb irodalmi klasszikus mű nem teljesen kifejlődve jött napvilágra, mint egy mesterséges virág a légüres térben; gyökerei mélyen a múltba nyúlnak és messzire szétterjednek a környező területeken. Formájára és tartalmára nézve egyaránt, a bibliai könyvek nem kevés hasonlóságot mutatnak a Közel-Kelet korábbi civilizációinak irodalmával. Ez semmiképpen sem csökkenti a bibliai írások jelentőségét, vagy a héber írástudók géniuszát, akik azokat szerkesztették. Valóban, csak csodálkozni lehet azon, amit 'héber csodának' minősítettek, ahogyan átformálták a már meglévő motívumokat, és elődeik mintáit talán az emberiség eddig ismert mindenkire ható és dinamikus irodalmi alkotásába stilizálták". Kramer:

„The literature created by Sumerians let its deep impress on the Hebrews, and one of the thrilling aspects of reconstructing and translating Sumerian belles-lettres consist in tracing resemblances and parallels between Sumerian and Biblical literary motifs. To be sure, the Sumerians could not have influenced the Hebrews directly, for they had ceased to exist long before

the Hebrew people came into existence. But there is little doubt that the Sumerians had deeply influenced the Canaanites, who preceded the Hebrews in the land that later came to be known as Palestine, and their neighbors, such as the Assyrians, Babylonians, Hittites, Hurrians, and Aramens. A good illustration of Sumerian-Hebrew parallels is provided by the myth 'Enki and Ninhursag.' Its text was published in 1915, but its contents remainded largely unintelligible until 1945, when I published a detailed edition of the text as Supplementary Study No. 1 of the Bulletin of the American Schools of Oriental Research. The poem consist of 278 lines inscribed on a six-column tablet now in the University Museum, with a small duplicate in the Louvre identified by Edward Chiera. Briefly sketched, the plot of this Sumerian paradise myth, which treats of gods rather than humans, runs thus:

Dilmun is a land that is 'pure', 'clean', and 'bright' – a 'land of the living', which knows neither sickness nor death. What is lacking, however, is the fresh water so essential to animal and plant life. The great Sumerian water-god Enki therefore orders Utu, the sun-god, to fill it with fresh water brought up from the earth. Dilmun is thus turned into a divine garden, green with fruit-laden fields and meadows. In this paradise of the gods eight plants are made to sprout by Ninhursag, the great mother-goddes of the Sumerians (probably originall Mother Earth). She succeeds in bringing these plants into being only after an intricate process involving three generation of goddesses, all begotten by the water-god and born-so the poem repeatedly underlines – without the slightest pain or travail. But perhaps because Enki wanted to taste them, his messenger, the two-faced god Isimud, plucks these precious plants one by one, and gives them to his master Enki, who proceeds to eat them each in turn. Where-upon the angered Ninhursag pronounces upon him the curse of death. Evidently to make sure that she will not change her mind and relent, she disappears from among the gods." Vagyis:

„A 'sumirok' irodalma mély benyomást tett a héberekre, és az egyik izgalmas szempont a sumir irodalom helyreállításakor és lefordításakor a sumir és bibliai hasonlóságok után való nyomozás. Megállapíthatjuk, hogy a sumirok közvetlenül nem befolyásolhatták a hébereket, mert már előtte régen eltűntek, mielőtt a héber nép megjelent a szinen. De ahhoz kevés kétség fér, hogy a sumirok mély benyomást tettek a kánaániakra, akik a héberek előtt éltek azon a helyen, földjük később Palesztina néven ismert, és az asszir, babilóni, hettita, hurrita, és arámiai szomszédaikra. Jó példa a sumir-héber irodalmi hasonlóságokra az 'Enki és Ninhurság' című mitosz. Szövegét 1915-ben publikálták, de a tartalma 1945-ig nagyrészt értelmetlen maradt, addig, míg l. sz. Kiegészítő Tanulmány címen részletesen nem publikáltam a szöveget az Amerikai Kelet Kutató Iskolák Hivatalos Jelentése kiadványában. A költemény 278 sorból áll a hat oszlopos beosztású agyagtáblán, mely az Egyetemi Múzeumban van, egy kisebb másolata a Louvreban, amelyet Edward

Chierra azonosított. Röviden vázolva ez a sumir paradicsomi mitosz, mely istenekkel, és nem emberekkel foglalkozik, így szól:

„Dilmun földje, mely ’szeplőtlen,’ ’tiszta,’ és ’ragyogó’ – ’az élők földje,’ ahol nem ismerik sem a betegséget, sem a halált. De hiányzik az édesvíz, mely nélkülözhetetlen az állat és növény számára. A nagy sumir víz-isten, Enki ezért megparancsolja Utunak, a nap-istennek, hogy töltse fel friss vízzel a föld mélyéből. Dilmun isteni kertté vált, zöldellő, gyümölcsöt érlelő földekkel és mezőkkel. Az isteneknek ebben a paradicsomában Ninhursag, a sumirok nagy anya-istennője (valószínűleg az Anya Föld) eredetileg nyolc növényt sarjasztott ki. Ezeket a növényeket bonyolult műveletekkel hozza létre, három generáció istennőinek közbejárásával, akiket a vízisten nemzett és - amint a költemény többször ismétli – a legkisebb fájdalom és vajúdás nélkül születtek. De Enki talán meg akarta kóstolni, mert a futára, a két-arcú Isimud, egyenként kihúzza ezeket az értékes növényeket a földből és mesterének, Enkinek adja, aki megeszi. Erre a haragvó Ninhurság kimondja rá a halálos átkot. És eltűnik az istenek közül azért, hogy meg ne könyörüljön rajta, és meg ne változtathassa az átkát.” Kramer:

„Enki’s health begins to fail; eight of his organs became sick. As Enki is sinking fast, the great gods sit in the dust. Enlil, the air-god, the king of the Sumerian gods, seems unable to cope with the situation. Then the fox speaks up. If properly rewarded, he says to Enlil, he will bring Ninhursag back. As good as his word, the fox succeeds in some way (the revelant passage is unfortunately destroyed) in having the mother-goddes return to the gods and heal the dying water-god. She seats him by her side, and after inquiring which eight organs of his body ache him, she brings into existence eight corresponding healing deities, and Enki is brought back to life and health.” Vagyis:

„Enki egészsége megromlik; nyolc szerve megbetegszik. Amint Enki állapota rohamosan romlik, a nagy istenek elcsüggednek. Enlil, a levegő-istene, a sumir istenek királya, tanácstalanul áll. Megszólal a róka. Ha megfelelő jutalmat kap, visszahozza Ninhurságot. A róka szavát állja, és valamilyen úton-módon (az ide tartozó szakasz balszerencsére tönkrement) sikerül az anya-istennőt visszahozni az istenekhez, hogy meggyógyítsa a haldokló víz-istent. Maga mellé ülteti, és miután megkérdi, melyik nyolc szerve fáj, nyolc gyógyító istent hoz létre, és Enki visszanyeri életét és egészségét.” Kramer:

„How does all this compare with Biblical paradise story? First, there is some reason to belive that the very idea of a divine paradise, a garden of the gods, is of Sumerian origin. The Sumerian paradise was located, according to our poem, in the land of Dilmun, a land that was probably situated in southwestern Iran. It is in this same Dilmun that, later, the Babylonians, the Semitic people who conquered the Sumerians, located their ’land of the living’, the home of their immortals. There is good indication that the Biblical

paradise, which is described as a garden planted eastward in Eden, from whose waters flow the four world rivers including the Tigris and Euphrates, may have been originally indentical with Dilmun, the Sumerian paradise-land." Vagyis:

„Mindez hogyan hasonlítható a Biblia paradicsom-történethez? Először is alapos okunk van azt hinni, hogy maga az isteni paradicsom fogalma, az istenek kertje sumir eredetű. A sumir paradicsom a költemény szerint Dilmunban volt, valószínűleg dél-nyugat Iránban. Ugyanide, Dilmunba helyezték az 'élők földjét', az ő hallhatatlanjaik honát a későbbi babiloniak, a semita nép, akik legyőzték a sumirokat. Van egy jó jelzésünk, bizonyítékunk arra, hogy a bibliai paradicsom az Édentől keletre volt, ahonnan a négy világ-folyó ered, beleértve a Tigrist, Eufráteszt is, lehet, hogy ez eredeti meghatározása Dimunnak, a sumir paradicsom földjének." Kramer:

„Again, the passage in our poem describing the watering of Dilmun by the sun-god with fresh water brought up from the earth, is suggestive of the Biblical, 'But there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground' (Genesis 2: 6). The birth of the goddesses without pain or travail illuminates the background of the curse against Eve that it shall be her lot to conceive and bear children in sorrow. And Enki's eating of the eight plants and the curse uttered against him for this misdeed calls to mind the eating of the fruit of the tree of knowledge by Adam and Eve, and the curse pronounced against each of this sinful action." Vagyis:

„A költeménynek az a szakasza, amely Dilmun vízzel való ellátását írja le a nap-isten által, aki friss vizet hozott fel a föld mélyéből, a Biblia szerint 'a földből pára jött föl, és megnedvesítette a föld felszinét' (Teremtés Könyve 2: 6) szintén párhuzamot sugall a biblia-történet és a sumir történet között. Az istennők születése fájdalom, vagy vajúdás nélkül megvilágítja az Éva elleni átok hátterét, hogy az lesz a sorsa, hogy fájdalommal kell fogannia és szülnie. Enki behabzsolta a nyolc növényt, és a rá kimondott átok ezért a rossz cselekedetéért hasonló Ádám és Éva büntetésére, amiért ettek a tudás fájának tiltott gyümölcséből, és a kimondott átok ellenük a bűnükért." Kramer:

. . . „But perhaps the most interesting result of our comparative analysis is the explanation provided by the Sumerian poem for one of the most puzzling motifs in the Biblical paradise story – the famous passage describing the fashioning of Eve, 'the mother of all living', from the rib of Adam. Why a rib? Why did the Hebrew storyteller find it more fitting to choose a rib rather than any of the other organs of the body for the fashioning of the woman whose name, Eve, according to the Biblical notion, means approximately 'she who makes live'? The reason becomes clear if we assume that a Sumerian literary background, such as that represented by the Dilmun poem, underlies the Biblical paradise tale. In the Sumerian poem, one of Enki's sick organs it is the rib. The Sumerian word for 'rib' is ti (pronounced tee). The goddes created for

the healing of Enki's rib is called Nin-ti, 'the lady of the rib.' But the Sumerian word ti also means 'to make live'. The name Nin-ti may therefore mean 'the lady who makes live,', as well as 'the lady of the rib'. In Sumerian literature, therefore, 'the lady of the rib' came to be identified with 'the lady who makes live' through what may be termed a play on words. It was this, one of the most ancient of literary puns, which was carried over and perpetuated in the Biblical paradise story, although here, of course, it loses its validity, since the Hebrew word for 'rib' und that for 'who makes live' have nothing in common.

I came upon this possible Sumerian background for the explanation of the Biblical 'rib' story quite independlently in 1945, but it had already been suggested thirty years earlier by the eminent French cuneiformist Père Scheil, as the American Orientalist William Albright, who edited my publication, pointed out to me-which makes it all the more likely to be true." Vagyis:

„De talán a legérdekesebb eredménye a sumir költeménnyel kapcsolatos összehasonlító analízisünknek a bibliai paradicsom történet egyik legrejtélyesebb motívuma – az a híres szakasz, mely Éva, 'a minden élők anyja' teremtését írja le Ádám oldalbordájából. Miért egy oldalborda? A héber történetmondó miért épp az oldalbordát találta a legmegfelelőbbnek a testrészek közül az asszony megalkotására, akinek a neve Éva, a Biblia szerint a neve körülbelül azt jelenti, hogy 'aki életet ad'? Az ok tisztán látszik, ha feltételezzük, hogy a sumir irodalmi háttér, mint amit ez a Dilmun költemény is képvisel, alátámasztja a bibliai paradicsom-történetet. A sumir költeményben Enki egyik beteg testrésze az oldalbordája. Az oldalborda sumir neve ti. Az istennő neve, akit Enki beteg oldalbordája meggyógyítására teremtettek, Nin-ti, 'az oldalborda úrnője'. De a ti 'sumir' szó azt is jelenti, hogy 'életet adni'. A Nin-ti szó azt is jelentheti, hogy az 'úrnő, aki életet ad', és 'a borda úrnője'. Tehát a sumir irodalomban 'a borda úrnője' azonos lett 'az úrnő, aki életet ad' fogalommal, játék a szavakkal. Íme az ősi irodalmi szójátékok egyike, ami átkerült és állandósult a bibliai paradicsom-történetbe, ámbár itt természetesen elveszti az eredeti érvényét, miután a héber nyelvben semmi köze nincs egymáshoz az 'oldalborda' és 'az, aki életet ad' kifejezéseknek.

Ennek a lehetséges sumir háttérnek a bibiliai 'oldalborda' történet magyarázatára teljesen önállóan jöttem rá 1945-ben, de Père Scheil, a kitűnő francia ékírás-szakértő, aki már harminc évvel azelőtt indítványozta, valamint e publikációm szerkesztője, az amerikai orientalista, William Albright szintén tudomásomra hozta ezt – méginkább valószínűsítik, hogy így igaz".

Könyvtári Lajstrom

A Philadephiai Egyetem Múzeumában található a 29-15-166. számú lista. Ez egy „sumir” ’könyvlista’, amely 6,5 cm hosszú és 4 cm széles kis agyagtábla, nagyon jó állapotban. Az írástudó mindkét oldalát két sorra osztotta és hatvankét irodalmi munkát sorolt fel rajta. Az első negyven címet olyképpen osztotta fel, hogy a 10. és 11. a 20. és 21. a 30. és 31. valamint a 40. és 41. sorok közé egy vonalat húzott. A fennmaradó huszonkét címet két csoportra osztotta, az első csoport kilenc címet, a második tienhármat tartalmaz. Rendkívül érdekes, hogy huszonkét munkának megtalálták a szövegét is teljesen vagy nagyrészben. Amikor Kramer először vette kézbe a kis táblát, nem gondolta, hogy könyvlista, erre csak úgy jött rá, hogy már előzőleg tanulmányozta a szövegek egy részét más forrásokból. Amikor megismerte a tábla tartalmát, fontosnak tartotta, hogy tanulmányozza a többi múzeum „sumir” kiadványait, hasonlót keresett. És valóban, a Textes Religieux Sumériens Louvre-i kiadásában talált egy hasonló munkát, az AO 5393. sz. táblát Henri de Genouillac fordításában. A Louvre táblája hasonló, négy oszlopra osztott és hatvannyolc irodalmi címet tartalmaz. Közülük negyvenhárom megegyezett a Philadephiai Egyetemi Múzeuméval. Tehát a Louvre tábláján huszonöt olyan cím van, amelyik nincs a másik táblán, és ezek közül megtalálták nyolc címhez tartozó szöveg nagy részét. A két táblán tehát összesen harminckét olyan irodalmi alkotás van, amelyiknek megvan a szövege is. De a két táblán különbözik a címek sorrendje, ezért nem tudjuk, hogy az ősi írástudó milyen szempont szerint állította fel a katalógust. A Philadelphiai Egyetem Múzeumának a tábláján az utolsó tizenhárom cím mind ’bölcseleti’ irodalmat tartalmaz.

A katalógust valószínűleg költözés előtt, vagy az iskola könyvtára, vagy a ’tábla-ház’ rendezésekor készítették.

Kramer bemutat egy olyan címlistát, melynek rendelkezésre áll a szövege is:

1. **Ene nigdu („Az Úr, a teremtő”), az Egyetemi Múzeum tábláján 3. számú feljegyzés (és valószínűleg a Louvre dokumentumán is, amelyik törött ezen a helyen), a „A Fokos Teremtése” című mitosszal kezdődik, melynek kezdő sorai a világegyetem teremtésével foglalkoznak.**
2. **Enlil Sudushe („Enlil, a mindenható”), mindkét listán az 5. dokumentum, Enlil himnuszával kezdődik.**
3. **Uria („A Teremtés Napjai”) a 7. számú feljegyzés, a „Gilgamesh, Enkidu, és az Alvilág” c. eposszal kezdődik. Az Uria cím még kétszer előfordul a katalógusban, mely arra enged következtetni, hogy még két munka kezdődik ezzel a szóval. Az írástudó nem találta szükségesnek, hogy a három azonos cím között különbséget tegyen.**

4. **Ene kurlutilashe („Az Úr az Élők Földjén”), mindkét katalógusban 10. számú. A „Gilgamesh és az Élők Földje” című eposz sárkányölő története.**
5. **Lukingia Ag („Az Ag(ga) Küldötte) 11. számú az Egyetemi Múzeum tábláján, de hiányzik a Louvre tábláról, a politikailag fontos „Gilgamesh és Agga”eposszal kezdődik. A „sumir” cím csak az Ag szótagot alkalmazza, annak ellenére, hogy ez csak a név első része.**
6. **Hursag ankibida („Az Ég és Föld hegyén”), 17. számú az Egyetemi Múzeum tábláján, de hiányzik a Louvre katalógusból, a „Szarvasmarha és Gabona”) vitával kezdődik, mely a „sumirok” (mebr) teremtés-hitvilágában fontos.**
7. **Uru nanam („Lo, a város”), 22. az Egyetemi Múzeum tábláján, de nincs a Louvre tábláján, a Nanshe himnusz kezdete, a „sumir” etika és morál története.**
8. **Lugalbanda („Lugalbanda”) 39. az Egyetemi Múzeum tábláján, de nincs a Louvre táblán, a „Lugalbanda és Enmerkar” eposz kezdete.**
9. **Angalta kigalshe („A Nagy Magasságból a Nagy Mélységbe”), 41. az Egyetemi Múzeum tábláján és 34. a Louvre tábláján, az „Inanna leszállása az Alvilágba” című mitosz kezdete.**
10. **Mesheam iduden („Hova mentél?”), 50. ként feljegyezve az Egyetemi Múzeum tábláján, de hiányzik a Louvre dokumentumból, az „iskolai napok” c. dolgozat első sorának a vége. Az első sora így hangzik: „Dumu edubba uulam meshe iduden”. Azaz: „Iskolás gyerek, hová jártál a kisgyerekkorodtól kezdve?”. Az ősi írástudó az első helyett inkább az utolsó sort választotta címként, Kramer szerint talán azért, mert sok tanulmány kezdődött a Dumu edubba (iskolás gyermek) szóval és különbséget akart tenni köztük.**
11. **Uul engarra („Yore, a földművelő napjai”), 53. az Egyetemi Múzeum tábláján, de nincs jelölve a Louvre táblán. Azzal kezdődik a tanulmány, hogy a földművelő utasításokat ad fiának. „Földművelő Naptár”.**
12. **Lugal u melambi nirgal, 18. a Louvre katalógusba, de hiányzik az Egyetemi Múzeum jegyzékéből, a sárkány-ölő mitosszal kezdődik: „Ninurta isten cselekedetei és hőstettei”.**
13. **Lulu nammah dingirre („Az ember felmagasztalja az isteneket”). 46. a Louvre dokumentumon, de nem található az Egyetemi Múzeum tábláján, a tanulmány az emberi szenvedéssel és megalázkodással kezdődik.**

XIV.

A III. UR DINASZTIA BUKÁSA

Shu–Sin (i. e. 2038-2030.)

Shulgi és Amar-Sin gazdag birodalma hatalmasnak és elpusztíthatatlannak látszott kortársai szemében, de a határőr katonaság már észrevette, hogy nyugatról kisebb nomád rajok a sivatag homokján, majd az Eufráteszen és a Kaburon is átkelve a zöld völgyek felé húzódnak. Később áradatként özönlenek, és keletről is megindul a támadás, úgyhogy a két tűz közé fogott Ur hadseregének nincs lehetősége a győzelemre, legyengül az Ur Dinasztia, és vele együtt a „sumir" birodalom, elbukik, és már nem is lesz képes ismét talpra állni.

Amikor Shu-Sin, Naram-Sin testvére került a trónra, első dolga a templomok javítása, majd néhány hadjáratot indított a Zagros hegység uralkodói ellen, akik szövetségre léptek ellene. *(D. O. Edzard, Neue Inschriften zur Geschichte von Ur III. unter Shushuen, Archiv for Orientforschungen, Berlin, XIX 1959-60)*. **Uralkodásának negyedik évéből egy teljesen új formulát találunk a feliratok között, amelyből arról értesülünk, hogy a király 'megépíttetette MAR. TU erődjét, amely feltartja Tidnumot'. Nos más forrásokból ismeretes, ez a Tidnum, „sumirul" Martu, és akkádul Amurrum az amoriták neve, az Eufrátesztől nyugatra eső területet és népét jelentette. Ez a hatalmas területkör, mely magábafoglalja Szíriát, beleértve a Palmira sivatagot, az Orentesz folyó völgyét és a Földközi-tenger-környéki hegyvidéket. Lakosságának egy része városokban és falvakban lakott, de amikor a „sumirok" és az akkádok Mar-Tu-ról beszéltek, főleg a nomád pásztorkodó törzseket értették alatta, akik sokszor átjöttek Mezopotámiába a Szíriai sivatagból állataikat legeltetni.** *(Az amoritákról lásd J. R. Kupper, Nomades p. 146-196.).* **A Korai Dinasztiák idejéről ezek a vándorló amoriták ismeretesek voltak a „sumirok" előtt, akár mint egyének, akik elhagyták a törzsüket, hogy a városokban élhessenek, vagy pedig mint faragatlan, durva 'beduinok', akiknek az életmódját a „sumirok" megvetették és lenézték:**

„The MAR. TU who know no grain . . . The MAR. TU who know no house nor town, the boors of the mountains . . . The MAR. TU who digs up truffles ... who does not bend his knees (to cultivate the land), who eats raw meat, who has no house during his lifetime, who is not buried after his death."

Or again:

„They have prepared wheat and gú-nunuz (grain) as a confection, but an Amorite will eat it without even recognizing what it contains!

Against these savages who raided villages and attached the caravans, frequent police operations were directed and, on occasion, a full-scale campaign was launched. Thus, one of the years of Shar-kali-sharri, the last great king of Agade, was named, after his victory over the MAR. TU 'in mount Basar', i. e. Jabal Bishri, between Palmyra and Deir-ez-Zor, and there are references to Amorite prisoners of war in texts of Shulgi and Amar-Sin. But now, the situation was reversed, they were on the defensive; somewhere between Mari and Ur, they had to build a fortress in order to keep the nomads at bay." (cf. Georges Roux, Ancient Iraq, Cleveland and New York, 1964). Vagyis:

"MAR.TU, aki nem ismeri a gabonát . . . MAR.TU, akinek nincs háza, se városa, faragatlan hegyi lakó . . . a MAR. TU, aki felássa a szarvasgombát . . . aki nem hajlítja a térdét (a földet művelni), aki nyers húst eszik, akinek egész életében sincs háza, és akit nem temetnek el halála után *(E. Chiera, Sumerian Epics and Myths, 1934, 58-112. o.)*

Vagy ismét:

"Az édességnek elkészített búzát és gabonát az amorita úgy eszi meg, hogy azt se tudja, mit eszik*." (E. Chierra, Sumerian Texts of Various, Chicago, 1934, 3. o.)*

Ezek ellen a vademberek ellen, akik kirabolták a falvakat, megtámadták a karavánokat, gyakori rendőri intézkedéseket hajtottak végre, és egyes alkalmakkor teljes hadjáratot indítottak ellenük. Így Sar-kali-sari, Agade utolsó nagy királya uralkodása egyik évében, 'a Bazar hegységben', Jaban Bisrinél, Palmira és Deir-ez-Zo között a MAR. TU felett győzelmet aratott. Shulgi és Amar-Sin háborús szövegei amorita foglyokat említenek. De most megfordult a helyzet: a „sumirok" védekeztek, valahol Mari és Ur között kénytelenek voltak erődítményt építeni, hogy sakkban tartsák a nomádokat."

Úgy látszik, ez az intézkedés sikeresnek bizonyult, mert vagy tíz évig nem hallunk az amoritákról.

Ibbi–Sin (i . e . 2029-2006.)

Shu-Sint halála után fia, Ibbi Sin (i. e. 2029.) követte a trónon. Nem tudjuk, mi történt eközben, de a trónralépése után nemsokára felbomlott a birodalom. *(Th. Jacobsen, The reign Ibbi-Suen Journal of Cuneiform Studies, New Haven.)* **A keleti tartományok és városállamok egyenként – kezdvén Eshnunna uralkodása második évében, és Susa harmadik évében - függetlenné**

nyilvánították magukat, és elszakadtak Ur-tól. Ugyanakkor az amoriták erősödő nyomást gyakoroltak a birodalom határaira. Ibbi-Sin uralkodásának ötödik évében áttörték a védelmet és mélyen behatoltak 'Sumeriába'. Hogy mennyire kritikussá vált a helyzet, azt a király és az egyik tábornoka, Ishbi-Irra közötti levélváltás is igazolja. Mari-i származású tábornokát arra utasította a király, hogy Nippur-ban és a közeli Isin-ben nagyobb mennyiségű gabonát vásároljon, és küldje Ur-ba. Ishbi-Irra kijelentette, hogy képtelen végrehajtani a parancsot, mert a MAR. TU a vidéket letarolta, minden fővárosba vezető utat elvágott, Isin és Nippur megtámadására készül. Kérte a királyt, hogy nevezze ki a két város védőjévé. A király beleegyezett, és kérte a tisztet, hogy keresse a többi uralkodó segítségét, és ígéri, hogy kétszeres áron veszi meg tőlük a gabonát. Ezután nemsokára sikerült Ibbi-Sin-nek MAR-TU-t levernie, de éheztek a polgárai, és a saját tisztviselői is kétségbe vonták a hatalmát. Ibbi-Sin uralkodásának tizenegyedik évében, i. e. 2017-ben Ishbi-Irra kijelentette magát Isin királyának, annak a városnak a királyává, amelyet meg kellett volna védeni. Néhány évvel korábban egy amorita sejk, Nablanun Larsa királyává koronáztatta magát, el akarta foglalni Ur városát is, már csak 25 km-re volt tőle. Az amoriták kihasználták a helyzetet, és 'Sumeriába' is behatoltak, mint már annyiszor annakelőtte. Az istenektől elhagyatva, éhinséggel küszködve, kétoldalról megtámadva a birodalom szinte a fővárosra és közvetlen környékére zsugorodott, Ur már csak a hatalmas királyság árnyéka lett. Ibbi-Sin a végsőkig harcolt, megpróbált szövetséget kötni az amoritákkal az elamiták és Ishbi-Irra ellen. De nem sikerült a terve, és i. e. 2006-ban az amoriták már Ur városfala alatt álltak. Elfoglalták, kifosztották, felégették, és csak egy kis helyőrséget hagytak hátra. Ibbi-Sint fogságba ejtették, és Iránba, Ansanba vitték, melynek a városait valamikor ő rombolta szét, ott is halt meg. *(Ibbi-Sin lamentation in A. Falkenstein and w. Von Soden, Sumer und Akkad. Hymnen und Gebete, Zurich, 1953, No. 37, pp. 189-192.)*

A nyugati történetírás szerint ezzel letűnt a csaknem kétezer évig fennállt 'sumir' civilizáció, és a nyelvét is holttá nyilvánították. Kétségtelen, hogy a 'sumir' városokat lerombolták, Enlil isten lánya, Nin-Mar siratja a városokat, így hangzik egy harminc versszakos lamentációjának a megható utolsó versszaka:

„Uru-mu nigulgu, gierra immá

Gu-mu náb,

Nipur, Ekur, Kiur nigulgu, gierra immá

Girszu, Csipurla nigulgu, gierra immá.

Uru, hula za kibi gira abgigi?

Nipur, Ekur, Kiur, hula za kibi gira abgigi?

Girsu, Csipurla, Iszim, Ur, Záraz, hula za

Kibi gira abgigi

Meé má?

De mégis, eltűnt-e végleg a ’sumir’ civilizáció? Úgy tűnik, hogy minden nép átvette ezt a kutúrát és civilizációt, maga a ’sumir’ nyelv még mintegy ezer évig fennmaradt, sőt Elő-Ázsia nemzetközi, tudományos, diplomáciai és egyházi nyelve lett, mint a latin kétezer évvel később a középkori Európában. Sőt a ’sumirból’ átvett szavak ezreivel együtt átvették a „sumir” tudomány és civilizáció vívmányait is. Átvették mitológiáját, mondáit és költészetét is. A „sumir” mitológiai alakok megtalálhatók a bábeli, asszir, görög, egyiptomi, etruszk, és római vallásokban és a Bibliában is. Pl. a „sumir” Gilgames eposz elmondja, hogy a Földanya figyelmezteti Ut-nap-istim-et, hogy az istenek megharagudtak az emberiségre, és vízözönnel el akarják őket pusztítani. Ádám neve, Ada-mu annyit jelent, hogy atyám. Dedalos és Ikaros mondája szintén „sumir” eredetű. A rómaiak Bacchus istene a „sumiroknál” Bakus, jelentése szószerint a magyar bak ősi szónak felel meg (kecskeszarvakkal ábrázolja mindkét mitológia), Herakles is „sumir” eredetű mitológiai alak.

A „sumir” népetnikum ’eltűnéséről’ megírtam ellenvéleményemet A szabir-magyarok őstörténete c. munkámban. Amikor az amoriták és a keleti szövetségeseik elpusztították a „sumir” városokat, akkor a leigázott lakosság egy része észak felé, a rokon, testvér néphez menekült, SU-BIR-^{ki}-ba, elterjedtebb, közismertebb, akkád nevén SU-BAR-tu felé. Ez a terület a szabir őshaza, az újkőkori szabir birodalom ősi fészke, ahol az ősnép a legkisebb fiúra szálló birtköröklés gyakorlata szerint, törzsfőik, királyaik vezetése alatt élt – a késői Paleolitikumtól kezdve a Mezolitikumon és Újkőkoron át – évezredek óta. Erről a központi területről indultak, terjedtek tovább minden égtáj felé az első földművelők. Terjeszkedésüket Dél-Mezopotámia felé régészeti leletek, kerámiák, a kiépített öntözőcsatorna-hálózatok is igazolják. Velük keveredik a Jamdet Nasr időszakban a kus nép. A vízözön idején a területkör lakossága megritkult, többen kerestek védelmet a természet erői elől Subartuban, őshazájukban, rokonaiknál, de később a kus-ok népkeveredéssel járó kényszerű elnyomását sem tűrte ez a szabadnak született nép. Raymond Jestin sumerológus: *(Le verbe Sumerien, Paris, 1943-46, 78.)* **su-bar = main ouvir, libérer, kéznyitás, szabadítás, vagyis a szabir népet a szabadság jelével ábrázolja. Később az akkád, majd az amorita térhódítás elől a szabir-„sumir” menekülők egész sora keres menedéket Subartuban. Az utolsó „sumir” dinasztia bukása után, Ibbi-Sin uralkodása alatt szintén Subartu a most már tömegesen menekülő szabir-„sumirok” menedékhelye is. Subartu többször viselt hadat az akkádok és az amoriták ellen, gyakran „sumir” szövetségben.**

XV.

A SZABIR-„SUMIR” KAPCSOLATOK

ÖSSZEFOGLALÁSA

Munkám bevezetőjében írtam, hogy a kétezer éves „sumir” civilizáció csak egy epizód volt a szabir-magyar őstörténelemben, amely Ibbi-Sin uralkodásával végetért. Ezért összefoglalom a munkám fő céljaként kitűzött szabi-„sumir” kapcsolatokat.

Eleinte magam is kételkedve fogadtam – mint sokan mások – a magyarok származását kutatók, sumirológusok „sumir”-magyar rokonságra vonatkozó írásait, hiszen az iskolában nekük, magyar diákoknak semmit sem tanítottak. Ha mégis szóba került, tabunak számított. Miután már mindent elolvastam, amihez csak hozzájutottam, egyre fokozódott az érdeklődésem, mert sok logikus összefüggést, és nehezen cáfolható, arra vonatkozó bizonyítékot találtam, hogy a magyarság eredetét Kelet-Délkelet irányban kell kutatni. De a kételkedésem még ekkor sem szűnt meg teljesen, ezért elhatároztam, hogy eredeti nyelven tanulmányozom az angol és német történészek, régészek, nyelvészek „sumirokra” vonatkozó munkáit. Meglepetésem nőttön-nőtt, amikor külföldi szakmai művekben a ”sumir”-magyar nyelvi rokonságra utaló forrásokat találtam. Főleg az angol régészek, történészek írásaiban – annak ellenére, hogy a hazájuk kormánya nemigen örült ezeknek a felfedezéseknek, és a demokrácia jegyében a szólásszabadság szabályaira tekintettel általában csak enyhén figyelmeztették, igyekeztek ’jobb belátásra bírni’ őket (pl. lovaggá ütötték, de többé nem publikálhatott). Ezután még nagyobb lelkesedéssel vetettem magam a munkába, és arra a két nagy felfedezésre jutottam, hogy először is: a „sumirok” sohasem nevezték magukat „sumirnak”, másodszor: csaknem minden – mezőgazdasági, kulturális, nyelvi és művészeti tudásukat – egy Mezopotámiában őshonos néptől, a szabiroktól tanulták. Az agyagtáblák bizonysága szerint a „sumirok” úgy hitték, hogy mindent készen kaptak az istenektől Mezopotámiában, az istenek édenkertjében: az öntözőcsatornás mezőgazdasági kultúrát a nemesített nönényekkel, gyümölcsökkel, a házisasított állatokat, a városokat az iparosokkal, kereskedőkkel, a ziggurátokat, temlomokat kápolnákkal, a művészeteket, az építészetet, szobrászatot, a kerámiakészítést, a zenét, a táncot, a szövés-fonást, a tudományokat, az írást, a költészetet… Valóban, mindez nem a „sumiroknak” elnevezett, hanem az ősi szabir nép alkotása. A tudósok bebizonyították, hogy a „sumir” nyelv rokona a magyar nyelvnek. Így jutottam arra a gondolatra, hogy akkor a szabir nép és nyelve méginkább rokona kell hogy legyen a magyar nyelvnek. Sok – a szabirok és a magyarok közös ősiségére vonatkozó – utalást és forrásadatot találtam Padányi Viktork Dentumagyaria című munkájában és némely külföldi származású kutató, régész, nyelvész munkáiban is. A „sumirnak” elnevezett civilizáció intervallumát a magyar őstörténelemben csak mintegy kétezer éves epizódnak tartom. Ezért kell a magyarok őseit a szabirokban keresnünk. A sokszor feltett kérdésre: Ki a

magyar? – a feleletet a szabirok őstörténelmében találjuk. Természetesen beleértve az Árpád honvisszafoglalóihoz vérszerződéssel csatlakozó rokon onogur népet is. Ez a szabir-onogur eredet-elméletem alapgondolata, erről szól A szabir-magyarok őstörténete című könyvem.

Ma már régészeti leletekkel és történelmi forrásadatokkal bizonyított tény, hogy Mezopotámia őslakói a „sumérok” megjelenése előtt a subarok (magyaros kifejezéssel a szabir nép). Bizonyítékaimat e munka elején, és A szabir magyarok őstörténete c. munkámban foglaltam össze, főleg régészeti leletekre alapozva. Szintén régészeti leltekre alapoztam a „sumirok” vízözöntáji megjelenése után Mezopotámiában a szabir-„sumir” fúziót. Ezek az elméletemet igazoló írott-történelmi bizonyítékok már a legrégibb ékírásos agyagtáblákon megjelennek. Az is bizonyított, hogy ez a szabir-„sumir” fúzióból kialakult új népcsoport sohasem nevezte magát „sumirnak”. Először 1869. január 17-én Jules Oppert keletkutató nevezte e népet „sumirnak”, a Francia Numismatics és Archeology Társaság előtt mondott beszédében.

Megállapítható, hogy a nagy „sumir” birodalom az őslakos subar-szabir nép, és a vízözön után Keletről Mezopotámiába bevándorolt „sumir” népetnikum keveredéséből alakult ki. Tehát a szabirok voltak a „sumirok” tanítómesterei.

XVI.

AMORITÁK

Ibbi Sin bukásával és Úr pusztulásával megdőlt a kétezer évig tartó „sumir” hegemónia, és az elámiak kivonulása, kiszorítása után a semiták uralma következett Mezopotámiában – a nyugati történetírás szerint – mintegy ezerzötszáz évig. Később bemutatom, hogy az ezerötszáz év alatt a semiták nem teljesen uralták Mezepotámiát, a „ragozó nyelven” beszélő népcsoportok is fontos szerepet játszottak. Elsőssorban a kasszu, mitanni és az urartui nép befolyásolta e térkör katonai, politikai és gazdasági életét, sőt nagy birodalmakat hoztak létre. Habár fő célom a szabir-„sumir” kapcsolatok lehető legszélesebb körű bemutatása, és annak bizonyítása, hogy a hatalmas „sumirnak” elnevezett civilizáció alapjait a szabir elődeik, tanítómestereik rakták le, melyet együttesen, folyamatosan alakítottak tovább, mégis úgy gondolom, hogy a „sumir” hegemónia letűnése utáni mezopotámiai eseményekkel is kell foglalkoznom. Annál is inkább, mert a következő évszázadokban már azok a mezopotámiai szabir őseink éltek, akikben felismerhető Árpád nagyfejedelmünk honvisszafoglaló szabir népe. A mitanni és urartui népcsoport történelmével A szabir-magyarok őstörténete c. munkámban részletesen forglalkoztam, és bemutattam, hogyan jutunk el ebből a térkörből és időszakból Árpád szabir-magyarjaihoz. Ezért most csak azzal

foglalkozom, hogyan alakult a térkör történelme Ibbi Sin bukása után a Mitanni, majd az Urartu Birodalom kialkulásáig, különös tekintettel az akkor és ott élő őseinkre.

A „sumir" birodalom már a III. Úr Dinasztia és Ibbi Sin bukása előtt felbomlott. Szíria és Elám visszanyerte a függetlenségét és Mezopotámia kisebb-nagyobb királyságokra esett szét, közülük a legnagyobbak: délen Isin és Larsa, északon Assur és Eshnunna. Ezek a kis királyságok vagy kétszáz évig (i. e. 2000-1800) – kis csetepatéktól eltekintve együttműködtek, délen Ur birtoklásáért és egyben „Suméria" és Akkád hegemóniájáért, míg északon, Felső-Mezopotámiában a fontos kereskedelmi utak birtoklásáért. Eközben a nomád semiták folyamatosan szivárogtak be nyugatról, egészen a Zagrosz hegységig jutottak, felütötték a sátraikat, az elfoglalt városok körül kis királyságokat létesítettek. Ekkor alakult ki Babilon városának központi szerepe, sőt rövidesen elég erősnek bizonyult arra, hogy szomszédaival versenyezhessen, mígnem i. e. a tizennyolcadik század közepén Hammurabi az egész Mezopotámiát meghódította. Birodalmát Korai Babilonnak is nevezik.

A „sumir" birodalmat először az akkádok buktatták meg (I. Sargon), majd a nyugati semiták a nyugati sivatagból (Hammurabi). Míg az akkádok a korábbi szabir-„sumir" kultúr-befolyásnak köszönhetően idővel elsajátították a magas civilizációt, addig a faragatlan beduinok, a semiták, amoriták könnyűszerrel megszerezték, átvették a „sumir"-akkád műveltséget, mert a semita nyelv nem okozhott különösebb nehézséget számukra. Miután a semita dialektust beszélték, átvették az akkád írásmódot, mely a „sumir" nyelvet lassan kiszorította a magán- és hivatalos felíratokon a déli térkörökben, északabbra még hamarabb. De a nyelv-csere nem befolyásolta a vallásszemléletet, az etikai és művészeti felfogást. Továbbra is a „sumir" isteneket imádták – de a nevüket semitára változtatták. A „sumir" mitikus költeményeket átvették, eleinte kisebb változtatásokkal, majd később átalakították, és sokszor lényegesen megváltoztatták a saját érdekeik szerint (az asszir és a késő-babiloni periódusban), mint azt Kramer is kifejtette.

Ebben a periódusban a művészet nem fejlődött, igen szegényes, nem változott, továbbra is a III. Ur Dinassztia művészete a mérvadó *(H. Frankrort, The Architecture of the Ancient Orient, Hammondworth 1954)* .**Georges Roux, Ancient Iraq (New York, Cleveland, 1964) 151 o. szerint: „Generally speaking the civilization created by the Sumerians outlived them and survived these years of turmoil as it had survived the Accadian domination and the Gutian conquest." Vagyis: Általánosan szólva a civilizáció, amit a sumirok alakítottak ki, túlélte ezeknek a zavaros éveknek az időszakát, mint ahogyan túlélte az akkád uralmat és a guti hódítást is."**

A nyugati semiták politikai, szociális és gazdasági magatartása mély nyomot hagyott Mezopotámiában is. Az a tény, hogy az országot kisebb királyságokra

osztották, megszüntette a „sumir” városállamokat és azok intézményeit, kiváltságait is. Pl. fizikailag megszűnt az istenek tulajdona lenni: az emberek, a föld, a szarvasmarha, ami a Korai Dinasztiák idején, vagy a III. Dinasztiában a templomoké és a királyé volt. A templomok elvesztették a privilégiumukat, ’földtulajdonosok’ lettek a többi földtulajdonos között, adófizetők a többi adófizető között. (F. R. Kraus. Journal of World History, Paris). Ugyanakkor Nippur is elvesztette a hatalmát, karddal is tartották fenn, nem is ismertek más törvényt, mint a razziát (rajtaütéses támadás), és elegendőnek tartották a helyi isten beiktatását. Amikor Babilon lett Mezopotámia egyetlen fővárosa, Enlil istent Marduk-kal helyettesítették, amint a sémi Teremtés Eposzban láthatjuk, a „sumir” hegemónia végét semmi sem szimbolizálja jobban, mint ez a tény.

Az Ur bukása és Hammurabi uralkodása közti időszak – melyet Isin – Larsa periódusnak is neveznek – történelmi eseményekben gazdag, a könnyebb áttekintés céljából déli és északi mezopotámiai részre oszthatjuk

XVII.

ISIN, LARSA, BABILON

ISIN DINASZTIA: Ishbi-Irra (i. e. 2017-1985), Shu illishu (i. e. 1984-1975), Iddin-Dagan (i. e. 1974-l154), Ishme-Dagan (i. e. 1953-1935), Lipit-Ishtar (i. e. 1934-1924), Ur-Ninurta (i. e. 1923-1896), Bur-Sin (i. e. 1895-1874), Lipi-Enlil (i. e. 1873-1869), Irra-imitti (i. e. 1868-1861), Enlil-bani (i. e. 1860-1837), 3 király (i. e. 1836-1828), Sin-magir (i. e. 1827-1817), Damiq-ilishu (i. e. 1816-1794), Isin bukása (i. e. 1794).

LARSA DINASZTIA: Nablanum (i. e. 2025-2005), Emisum (i. e. 2004-1977), Samimum (i. e. 1976-1942), Zabaia (i. e. 1941-1933), Gungunum (i. e. 1932-1906), Abisare (i. e. 1905-1895), Sumu-El (i. e. 1894-1866), Nur-Adad i. e. 1865-1850), Sin-idin-nam (i. e. 1849-1843), 3 király (i. e. 1842-1835), Warad-Sin (i. e. 1834-1823), Rim-Sin (i. e. 1822-1763), Larsa bukása (i. e. 1763).

BABILON DINASZTIA: Sumu-abum (i. e. 1894-1881), Sumu-la-ilum (i. e. 1880-1845), Sabium (i. e. 1844-1831), Apil-Sin (i. e. 1830-1813), Sin-mubalit (i. e. 1812-1793), Hammurabi (i. e. 1711-1684), Ammi-ditana (i. e. 1683-1647), Ammi-saduqa (i. e. 1646-1626), Samsu-ditana (i. e. 1625-1595), Hetita támadás (i. e. 1595).

Dél-Mezopotámiában Isin és Larsa királysága csaknem egyidőben alakukult, de Isin mintegy száz évig erősebb volt. Amíg Larsa amorita hercege Nablanum csak egy város felett uralkodott, melyet elfoglalt, addig az Isin-i uralkodó Ishbi-Irra tulajdonában volt a három fontos központi város: Nippur, Uruk és

Eridu. Uralkodása végén elfogta Ur katonai támaszpont védőit, így a még romjaiban is nagy jelentőségű Ur is a kezére került. Unokája Idin-Dagan elfoglalta Sippart, és királyságát kiterjesztette a Perzsa-öböltől (a mai) Bagdad magasságáig. Az isini feliratokon még a „sumir" nyelvet használják, és a nippuri híres könyvtárban megtalálható volt az összes nagy „sumir" irodalmi muunka, amiket lemásoltak a „sumir" kultúrára vágyó uralkodók.

Isin hatalma egészen Lipit-Ishtar idejéig fennmaradt, aki egy – bevezetőből, 43 cikkelyből és utószóból álló – törvénykönyvet készített (már utaltam rá az Ur-Nammuról, a nagy „sumir" törvényhozóról szóló fejezetben). Ezek a törvények főleg ingatlan ügyekkel, szerződésekkel és a magántulajdonú rabszolgák helyzetével foglalkoztak. A békés törvényhozót szerencsétlenségére megtámadta a harcias larsai király Gungunom, aki elfoglalta Urt, majd 'Sumiria' és Akkád felett is megszerezte az egyeduralmat. Néhány évvel később Lagas, Susa és talán Uruk is a kezére került, így megnyílt az útja az 'alsó tenger' (Perzsa-öböl) felé is.

A városok és a tengerpart elvesztése nagy csapást jelentett Isinre, és Lipit Istárt – aki Ur elvesztése után halt meg – egy trónbitorló követte, akit a larsai Abi-sarê ölt meg. Ekkor egy harmadik ellenfél, Babilon jelent meg a szinen. Isin első királyai még vissza tudták tartani az amoritákat. De az amoriták egyre nagyobb csoportokban lépték át az Eufráteszt, és Mezopotámiába (a mai Irakba) özönlöttek. Elfoglalták Kis, Uruk, Sippár és Marad városát, és királlyá kiáltották ki magukat. Sumu-El larsai király uralkodásának első évében (i. e. 1894) Sumu-abum sejk kiválasztotta magának az Eufrátesz bal partján, Kis-től néhány mérföldre nyugatra, „sumir" néven KA.DINGIR.RA városát, melynek akkád neve Bab-ilim, későbbi görög elnevezése Babilon. Ennek előtte ennek a városnak semmiféle politikai jelentősége nem volt. Már kezdettől látható volt Babilon energikus és okos uralkodóinak a szándéka, hogy nem csak gazdag várossá, hanem fővárossá is teszik. (A későbbi nyugati történetírás gyakran helyettesíti az egész Mezopotámia fogalmát Babilonnal.) Hatvan évig tartott, amíg az első öt babiloni király az egész Akkád-ot elfoglalta. Már Nippu felé közeledtek, amikor a larsai uralkodók erős ellenállásába ütköztek. Amint tudjuk, az elamiták ezelőtt is gyakran beavatkoztak Mezopotámia ügyeibe, és amikor i. e. 1834-ben Silli-Adad larsai uralkodó a Babilon elleni háborúban elesett, egy elami hivatalnokKudur-Mabuk, aki az amorita törzseket tartotta sakkban a Tigris és a Zagrosz hegység között – megszállta Larsát, és királlyá nevezte ki az egyik fiát. Érdekes, hogy Kudur-Mabuk két fia Warad-Sin ('Sin rabszolgája' és Rim –Sin 'Sin bikája'), akik egymás után uralkodtak Larsában, George Roux szerint semita, és nem elami nevet viselnek. Még érdekesebb, hogy úgy viselkedtek, mint eredeti mezopotámiai uralkodók, nem kevesebb, mint kilenc templomot építettek, csak Ur városban egy tucat fontos emlékművet hagytak hátra. Más időben békés uralkodók lehettek volna, mint Ur-Nammu, de míg Isin fennállt, és Babilon hódított, nem lehetett béke

’Sumériában’. Rim-Sin legyőzte az erős babiloniai szövetséges haderőt, és i. e. 1794-ban elfogalta Isint, Larsa régi ellenfelét. Két év múlva Hammurabi lépett a babiloni trónra.

De előbb bemutatom Észak-Mezopotámia helyzetét. Itt is egymás ellen harcoltak a királyságok, de a kulturális, politikai és gazdasági mozgatóerők különbözőek.

XVIII.

ESHNUNNA, ASSZIRIA, MARI

Eshnunna, Ilshu-illa, Nurahum, Kirikiri (i. e. 2050-2000 között), Bilalama (i. e 2000-1950 között) Ur-Nimmar, Adbi-Ehra (i. e. 1950-1900 között), I. Ibal-pi-El, II. Ipiq-Adad, Naram-Sin, Dadusha(i. e. 1850-1800) II. Ibal-pi El (i. e. 1790-1761), Eshunna megbukik (i. e. 1761-ben).

ASSZIRIA: Zariqum, I. Pazur-ashur, Shalim-ahum (i. e. 2050-2000 között), Ilushuma (i. e. 1950 körül), I. Erishum, I. Sargon (i. e. 1900-1850 között), Il-kabkabu (kb. i. e. 1850), I. Shamshi-Adad (i. e. 1814-1782), Ishme-Dagan (i. e. 1781-1741), Assur-dugul 5 király (i. e. 1750-1700) között több kisebb uralkodó (i. e. 1650-1600 között), III. Erishum, II. Ishme-Dagan (i. e. 1600-1550 között), I. Ashur-nirari (i. e. 1500), III. Puzur-Ashur (i. e. 1500-1450 között), Mitanni fennhatóság (1450 körül), Ashur-bel-nisheshu (i. e. 1450-1400), Eriba-Adad (i. e. 1400-1350), I. Ashur-uballit (i. e. 1365-1330), Enlil-nirari, Arik-den-ilu (i. e. 1350-1300), I. Adad-nirari (i. e. 1300-1250), I. Shalmanesser (i. e. 1274-1245), I. Tukulti-Ninurta (i. e. 1244-1208), Ashur-nadin-apli, Ninurta-apal-Ekur (i. e. 1250-1200 között), I. As-hur-dan (i. e. 1179-1134 ?)

MARI DINASZTIA: Iaggid-Lim, Iahdum-Lim (i. e. 1850-1800 között), Iasmah-Adad (i. e. 1796-1780), Zim-Lim (i. e. 1779-1761), a Mari dinaszia bukása (i. e. 1761).

A Tigris folyó és a Zagros-hegység közötti Eshunna fontos átkelőhely Felső-Mezopotámia és Elam között. A „sumer” és akkád civilizáció közelében. Észak-Mezopotámiával közeli kapcsolatban állt, pl. istenük Tishpak azonos a szabir Tesup istennel. Elammal is jelentős politikai, gazdasági és kulturális kapcsolata volt. (Eshnunna történetét H. Frankfort és T. H. Jacobsen írja le, The Gimilsin Temple and the Palace of the Rulers at Tell Asmar, Chicago, 1940.) Eshnunna Susával együtt az elsők között szakadt el Ur-tól, i. e. 2028-ban. „Magukat Tishpak isten szolgáinak” nevezték „Ur királyának szolgái” helyett. Uralkodóik közül Bilalama törvénykönyvet írt akkád nyelven, amely kb. 200 évvel előzte meg Hammurabi törvénykönyvét, és több pontban

megegyezett azzal. (A. Goetze, Sumer IV., 1948, Ancient Near Eastern Text Relating to the Old Testament, The Laws of Eshnunna, New Haven, 1956.) Ezt a törvénykönyvet Tell Harmalban találták meg az iraki régészek 1945-1949. között, egy kis ásatási dombon, amely az Ashunna királyság adminisztratív és mezőgazdasági központja volt, a törvénykönyvet a városházán tartották, ahol bárki megnézhette.

Bilalama után Eshnuna többször cserélt gazdát, míg II. Ipiq-Adad – 'Eshnuna gyarapítója', ahogy nevezte magát az uralkodó – az Eufráteszig, a Tigris folyóig, Assur és Erbil városokig, és Asnakkum-ig, a Kabul folyóig terjeszkedett. Vagyis a fontos kereskedelmi utalkat akarta megszerezni, de csak rövid ideig tarthatta meg, mert a szomszédos négy erős királyság – Babilon és Larsa délen, Assur (Assziria) északon, Mari nyugatról – véget vetettek a nagyhatalmi törekvéseinek. Ezután az asszíriai királyság emelkedett nagy politikai és katonai hatalomra, amely a nevét a fővárosáról, Assur-ról kapta. (Assurt egy német expedíció tárta fel W. Andrea vezetésével 1903-1914. között.)

Assur városa stratégiai helyen, a Subartuba vezető út melletti dombon épült, a hatalmas Tigris folyó, egy öntözőcsatorna és a sivatag védi. Sargon, Naramsin és Ur királyai is birtokolták ezt a Korai Dinasztia előtti fontos helyet, és nincs arra bizonyíték, hogy Assur önálló lett volna az i. e. II. évezred előtt. Mégis az Assir királylista (a „sumir" királylistához hasonló), melyet Korsabadban találtak, és A. Phoebel publikálta 1942-ben, Assurból 17 királyt nevez meg. Ha hitelesnek nevezhetjük a listát, akkor még a Korai Dinasztia idejében kezdődik (az asszir megszállás előtti szabir időkben). Viszont figyelembe kell vennünk, hogy az asszír királylista azt írja, hogy ezek a királyok 'sátrakban éltek', ami azt jelenti, hogy ezek a királyok valójában nem kormányozták Assurt, csak némely fontosabb környékbeli törzset. Ezzel kapcsolatban írja Georges Roux Ancient Iraq című munkája 157. oldalán „…it must be noted that names of several earli Assyrian monarchs – such as Tudia, Ushpia, Sulili or Kikkira – are neither Semitic nor Sumerian, but belong to some other ethnic stratum, possibly Hurrian." Vagyis: „…meg kell említenünk, hogy több korai asszír uralkodó – úgymint Tudia, Uspia, Sulili vagy Kikia – aem nem semita, sem 'sumir' nevek, hanem egy másik etnikai réteghez, valószínűleg a hurritához tartoznak." A szabir magyarok őstörténete c. könyvemben írtam, hogy A. Ungnad szerint is Uspia és Kikia valódi szabir nevek, és ekkor még nem beszélhetünk asszírokról. Különösen az a feltételezés téves, hogy Assur városát asszír uralkodók kormányozták volna már a Korai Dinasztia idején (akikről Georges Roux megjegyzi, hogy Assur körül sátrakban laktak alattvalóikkal együtt). Amikor a nyugati történészek a szabirokat már az asszírokkal is helyettesíteni akarják, különösen ebben a korai időszakban (a Korai Dinasztia idején, sőt még korábban), az csak az 'indo-európai' történészek ködösítése. Padányi Viktor Dentumagyaria c.

könyve 212. oldalán írja: … Asszur (szumirban ’assza-úr’, annyit jelent, mi ’ló-város’). Egyébként Georges Roux a Subartu országnév után legtöbbször odaírja az Assziria megnevezést zárójelben. Azt akarja jelezni, mintha az assszírok már a sémi akkádok előtt is léteztek volna. Amit Tudiáról, Uspiáról, és Kikiáról ír, hogy se nem semiták, se nem sumirok, hanem valószínűleg ’hurriták’, már közelebb jár az igazsághoz, mert a ’hurrita’ elnevezés a szabir nép egy részének gúnyneve. A ’Sumir’ birodalom bukása után Assur is önállóvá vált. I. Puzur-Assur az új dinasztia megalapítója, kb. i. e. 2000-ben és az őt követő királyok akkád nevet viseltek, mint Sargon és Naram-Sin (Naram-Sinről feltételezik, hogy megegyezik Naram-Sin eshnunnai királlyal, aki egy ideig megszállva tartotta Asssurt). Két asszir király, Ilusuma és I. Erisum feliratai szerint Assur, Addad és Isthar isteneknek temlomokat építettek a városban. Ilusuma Isme-Dagan, isini uralkodó idejében mélyen behatolt Dél-Mezopotámiába, ez lehetett a királyság terjeszkedésének az időszaka, elfoglalták Ninivét is, 60 mérfölde Assurtól északra. De az asszzir hatalom megalapítói a nyugati semiták voltak, akik az i. e. második évezred első századaiban ellepték a mai Észak-Irak területét, mint ahogyan előzőleg ellepték már a déli területeket is. Az amorita törzs vezetője, Hale valahol a Kabur és a Tigris folyó között ütötte föl a sátrát, és akik utána jöttek, körülötte éltek, mígnem Ila-kabkabunak sikerült elfoglalni Assur városát és trónját. Körülbelül ez időben egy másik amorita az Eufrátesz melletti Mari tartomány királya lett, és ezután a két nagy északi királyság összeolvadt.

Tudjuk, hogy már a Korai Dinasztia idején volt egy Mari-i dinasztia ’Sumiria’ észak-nyugati részén, és az akkád Sargon foglalta el és rombolta le Mari városát, amint észak (a mai Szíria) felé vezető hadjáratában útbaejtette. Azt is tudjuk, hogy egy időre az Ur királyság fennhatósága alá került. Kevés az információ Ur lerombolása és a „sumirok” bukása utáni mintegy száz évről, míg i. e. 1900 körül a nyugati semiták – valószínűleg a mai Aleppo környékéről származók – elfoglalták Mari városát, és királyságuk fővárosává tették. Az amorita dinnasztia első királya Iaggid-Lim, kortársa volt Ilam-Kabkabu-nak, akivel ’ünnepélyes esküt fogadott’ (Archives Royales de Mari A. Parrot és G. Dossin, Paris, 1950.) De ez a barátság a későbbiekben megromlott, Iaggid-Lim ’erődítménye’ leromboltatott, és a fia, Iahdun-Lim királysága visszaszerzésére kényszerült. Ezután törekvő katonai vállalkozásba kezdett, és egészen a Mediterrán (Földközi)-tengerig nyomult előre. Nagy sikere felébresztette az asszirok féltékenységét. Nem tudjuk biztosan, de lehet, hogy ez közrejátszott Iahdun-Lim meggyilkolásában – egyik szolgája által -, de rövidesen elfoglalták Mari-t. Shamshi-Adad vagy Addu i. e. 1814-1782.), aki Mari-t elfoglalta, a karrierjét törvényen kívüli rablóként kezdte. (B. Landsberger, Assírische Königliste und ’dunkles Zeitalter’ Jurnnal of Cuneiform Studies, New Haven, 1954.) Ila Kabkabut a testvére, Aminu követte a trónon, Shamshi Adad délre menekült, és szoldosokat toborzott, elfoglalta Ekkallatum városát, a Tigris

középső folyásánál (még feltáratlan), mely előzőleg Eshnunna fennhatósága alá tartozott. Elfoglalta Assurt is. Mindjárt az uralkodása elején hadseregét nyugat felé vezette, az erdőkkel borított Libanon felé, és a Mediterrán-tengerig nyomult előre. Iahdun-Lim meggyilkodása után Shamshi-Addu elfoglalta Mari városát és fiára, Iasmha-Addad-ra bízta, a másik fiát, Ishme-Dagan-t Ekkallátum alkirályává nevezte ki. Így vették birtokukba az asszirok a Tigris és Eufrátesz vidékét és csaknem az egész Észak-Mezopotámiát.

Shamshi-Addad és fiainak uralkodása a Mari város királyi palotájának feltárásakor talált dokumentumok alapján pontosan megállapítható.

Asszíria erős szomsszédja Babilon volt. Shamshi-Addad udvarias, de zárkózott magatartást tanísított Shin-Muballit (i. e. 1812-1793.) és Hammurabi felé (i. e. 1792-1750.) Csak egy levélből tűnik ki a feszültség a két hatalom között, amelyben Iashmas-Addad-ot egy bizonyos barátságtalan cselekedetről értesítik, amit 'babiloni emberek' követtek el, de egy tisztviselője biztosítja: „Nos, uram, legyen nyugodt a szíved, mert Babilon emberei sohasem fogják megsérteni az én uramat". (Archives Royales de Mari, A. Parrot és G. Dossin, Paris, 1950.) Harminc évvel később azonban Hammurabi elfoglalta és lerombolta Mari városát.

Hammurabi (i. e. 1792-1750)

Már az a tény, hogy négy erős királyságot legyőzött Hammurabi, elég lehetne ahhoz, hogy Mezopotámia egyik nagy uralkodójának nevezzék, a nyugati történetírók szerint (néha Hammurapi-nak is írják a nevét, és úgy tűnik, hogy a jelentése 'Hammu isten' /egy nyugati semita isten/ hatalmas. De a babiloni király nem csak sikeres hadvezér volt, hanem kitűnő diplomata, törvényalkotó, a felíratok szerint a nép jólétével is törődött. Mélyen tisztelte az elfoglalt ország tradícióit, amely végeredményben idegen volt az ő fajtája számára, és a levelei bizonyítják, hogy egy amorita sejk leszármazottja is képes úgy törődni a néppel, mint egy „sumir" városállam uralkodója. (L. W. King, the Letters and Inscriptions of Hammurabi, London, 1900, F. Thureau-Dangin, La Correspondance de Hammurabi avec Shamsh-hasir, RA XXI (1924), pp, 1-58. On the reign in general, see: TH. De Liager Bohl, King Hammurabi of Babylon in the setting of his time, in Opera Minor, Leiden, 1953, pp. 339-63, H. Schmökel, Hammurabi von Babylon, Oldenburg, 1958). Hammurabi hosszú uralkodása békét hozott Mezopotámiára, és Babilon nagy várossá fejlődött, ahol akkádul beszéltek, a „sumir" pantheont átrendezték, An és Enlil helyett Mardukot, egy eddig harmadrendű istent jelöltek ki főistenükké.

Hammurabi híres törvénykönyve nem az első, és nem egyedülálló, mint ahogyan azt sokáig hitték, bár terjedelmesebb az előzőeknél. Már bemutattam Ur-Nammu, Lipit-Ishtar és Bilala korábban keletkezett törvénykönyvét.

Hammurabi törvénykönyvéből és egyéb korabeli babiloni dokumentumokból tudjuk, hogy a babiloni társadalom három csoportja: a szabad emberek (awêlum), mushkênum és rabszolgák (wardu). A mushkênum kifejezés a köznépet, a szegényeket, de egyúttal a katonai és civil 'állami alkalmazottakat' is jelentette. A rabszolgák a hadifoglyokból és leszármazottaik közül kerültek ki, vagy a teljesen elszegényedett polgárok közül, akiknek adósság fejében magukat vagy a gyermekeiket el kellett adniuk. Megborotválták és megjelölték, megbélyegezték őket, a gazdájukhoz tartoztak. Szigorúan büntették a szökést, a rabszolgák rejtegetését. De a rabszolgák helyzete mégsem volt reménytelen, mert a gazdájuk örökbefogadhatta, felszabadíthatta őket és olyan esetekről is szólnak az okíratok, hogy feleségül vették a szabad emberek lányát. (§ 175-176). Egyéb törvénykönyvi jogszabályok: A szolgáltatási díjak és büntetések esetenként változtak. Pl. egy életmentő operációért 10 sheket fizetett egy awêlum, 5 shekelt egy mushkênum és 2 sheket egy rabszolga. (§ 215-217), hasonlóképpen különböző a megítélés: 'ha egy ember kiszúrta egy awêlum szemét, akkor az ő szemét is kiszúrták', de 'ha egy muskêlum szemét szúrta ki, vagy a csontját törte, akkor egy mina ezüstöt fizet', a rabszolga esetében megfizeti a rabszolga árának felét (§ 196., 198., 199.) A „sumir" törvényhozás büntetésként emberségesen pénz-megváltást ítél, Hammurabi törvénykönyvében a rettenetes megtorlás törvénye érvényesül, ha a bűnténnyt egy szabad ember ellen követték el. Halál, csonkítás vagy testi fenyítés, megveretés az ítélet, még akkor is, ha a bűntény nem volt szándékos. Pl.: Ha egy sebészorvos megoperált egy awêlum-ot, és bronz sebészkésével a halálát okozta… levágják a kezét (§ 218.). Ha egy építész házat épített egy awêlum-nak, a ház összedűlt és a tulajdonos halálát okozta, kivégezték az építészt (§ 229.) 'Ha egy rabszolga halálát okozta, akkor egy rabszolgát kellett adnia."(§ 231.) Jelentőségteljesek az önkényes bánásmód ellen, a családdal és tulajdonnal foglalkozó, a nők és gyerekek védelme érdekében hozott törvénycikkek. A feleség paráznaságát halállal büntették, kivéve, ha a férj megbocsátott a feleségének, a király a szeretőnek, akkor nem dobták összekötözve a folyóba. (§ 129.) A férj úgy is elválhatott a feleségétől, hogy nem adott neki semmit, ha nem viselkedett jól (§ 141.) De ha azért válik, mert nem szült neki fiúkat, 'vissza kell adnia a házassági ajándékot pénzben, és ellenszolgáltatást kellett adni abban az értelemben, amit az apja házától hozott' (a hozománya erejéig) (§ 138.) A kórosan beteg asszony férje újranősülhetett, de a házban kellett tartania a beteg feleségét 'addig, ameddig él' (§ 148.). Egy ember halála után a vagyonát a gyerekei között kell szétosztani, de az özvegye a tulajdon haszonélvezője (§ 171.), és szabadon rendelkezhet a férjétől kapott 'föld, ültetvény, ház és ingóság' felett (150. §).

Ha egy asszony meghal, a hozomány nem kerül vissza az apjához, hanem a fiaihoz (162. §). Hasonló mértékkel, jogszabállyal védik az ’első feleség’ gyerekeit a ’rabszolga-lány’ és ágyas (concubine) gyerekeivel szemben, és garantálja a gyerekek jogait a meg nem érdemelt kitagadás ellen (168.§).

Hammurabi halála után Shamsu-iluna, a fia (i. e. 1749-1712) örökölte apja némely jó erényét, és keményen küzdött Babilon ellenségei ellen, de végül hatalmas területeket veszített. Uralkodása kezdetén egy Rim-Sin nevű kalandor felkelést vezetett ellene egy Elámmal határos tartományban, két évébe került, míg elfogták és megölték. Később Iluma-ilu – aki Damiq-ilishu, az utolsó isini király leszármazottjának tartotta magát – Nippurtól délre felemelte ’Sumiria’ függetlenségének zászlaját, és megalapította az ún. II. Babiloni Dinasztiát (i. e. 1740 körül). Hosszú véres időszak következett, leromboltak, leégettek több „sumir” várost. Ugyanekkor az észak-keleti tartomány is visszaszerezte a függetlenségét Shamsi-Adad jelentéktelen utóda, Adasi alatt, az assziriai évkönyvek szerint ’uralkodása alatt Assur fennhatósága befejeződött.’(Inspiration of Esarhaddon: D. D. Luckenbill, Ancient Records of Assyria and Babilonia, Chicago, 1926-27.). A belviszályokon kívűl meg kellett védeni királyságát az idegen támadások ellen: Évkönyvéből tudjuk, hogy uralkodása nyolcadik évében legyőzte a kasszitákat, uralkodása 35. évében egy amorita hadsereget, hosszú, sikertelen uralkodása végén Babilon ugyan Babilon maradt, de elvesztette az északi és déli tartományait.

Shamsz Iluna négy követőjének még kb. egy évszázadig sikerült megőrizni az összezsugorodott királyságot. Abi-eshuh (i. e. 1711-1684) visszavert egy második kasszú támadást, arra bátorította fel a kasszukat, hogy mezőgazdasági munkásokként telepedjenek le Babilonban, de képtelen volt megakadályozni a kasszu I. Kastiliást, hogy Hanában (a modern Ana) megvesse a lábát, az Eufrátesz folyó mentén, 300 km-re Babilontól. (Kastiliás neve, Hana-i semita uralkodása idején jelenik meg, valószinüleg agyanaz a személy, aki annak a Gandasnak a második utódja a trónon, aki a kasszu dinasztiát alapította Babilonon kívül, Samsu-ilula uralkodása idején).

XIX.

KASSZUK

A kasszu uralkodók: Gandas (kb. i. e. 1746-1713.), Agum, I. Kastulas (i. e. 1750-1700 között), Ushshi, Abirattas, Tashigu-rumas (i. e. 1700-1650. között), Harbasipak, Tiptagzi (i. e. 1650-1600. között), II. Agum (i. e. 1602-1585).

A kasszu uralkodók Babionban: II. Agum (i. e. 1595-1585.), I. Burnaburias, kb. 9 uralkodó, II. Kastilias és Ulanburias (i. e. 1550-1450.), Kara-Indash, I. Kurigalzu, II. Burnaburias (i. e. 1375-1347), II. Kurigalzu (i. e. 1345-1324.), Nazi-Maruttash, Kadashman-Turgu, II. Kadashman-Enlil (i. e. 1279-1265.), III. Kastilias, az elamita invázió megdönti 1171-ben.

Az időszámításunk előtti II. évezredben a politikai és történelmi eseményeket két rokon népcsoport, a kassziták és a szabirok uralják (a nyugati történetírás gúnynevükön „hurritának" nevezi, tartja számon őket). A vezető hatalom északon a szabirok („hurriták"), akik a meggyengült korai Asszir Dinasztia uralkodói felett teljes hatalmat gyakoroltak, és hatalmas birodalmuk ekkor (a mai) Örményországtól dél Palesztináig, a Mediterrán-tenger partjától a Perzsia határáig terjedt, és a Közel-Kelet történelmének legnagyszerűbb fejezetét írták. (A „hurritákról" a későbbiekben szólok.) A területkör másik főszereplői a kassziták, akik hegemóniát gyakoroltak Babilon és a régi „Suméria" és Akkád területei felett is. Még Ephraim A. Speiser is különösnek találja, hogy erről az időszakról igen kevés, és pontatlan történelmi leírás található, annak ellenére, hogy nagyon sok eredeti, írott feljegyzés áll rendelkezésre, majd így folytatja a Mesopotamian Origins, (Philadelphia, 1950) című könyvének 121. oldalán: „Until recently, howewer, we were attempting to evaluate them from the point of view of Sumer or of Babylon, and to compare the achievments of the age with those of the Sargonide or the First Babylonian dynasties. In reality, the center of gravity lies in this period in non-Semitic political units, and it is necessary to view the events from new and differently oriented quarters. Mesopotamia must be considered for the time being in terms of Hurrians and Kassites. To the latter we shall now turn for a brief survey of their etnic position.

It is well know that tehe Kassites were a people of mountaineers, who first contributed to the downfall of the Dynasty of Hammurabi, and eventually took over the rule themselves, to maintain it for 576 years (i. e. 1746-1171)," (R. C. Thompson, Cambridge Ancient History I, ch. XV). Vagyis: „Eddig, egészen a legutóbbi időkig a sumirok és az akkádok szempontjából próbáltuk megoldani a kérdést, és ennek az újabb kornak a vívmányait összehasonlítani a sargoni vagy az I. babiloni dinasztiákkal. (Tehát nem a szabir és a vele rokon népekkel, hanem a semitákkal akarták megoldani – a szerző megj.) Valójában viszont abben az időszakban a politikai erő nem a semiták kezében összepontosul, és így szükséges, hogy az esményeket új, és más megvilágításban fogalmazzuk meg. Mezopotámiát ekkor feltétlenül a hurriták és kasszuk szempontjából kell figyelembe venni. A kasszuk felé kell most fordulnunk az etnikai helyzetük rövid felmérésére.

Jól ismert ténye, hogy a kassziták hegylakók voltak, akik elsőként járultak hozzá a Hammurabi dinasztia megdöntéséhez, és idővel saját maguk vették át az uralmat, melyet 576 évig tartottak fenn (i. e. 1746-1171)."

Ezek után Speiser megjegyzi, hogy egyetlen történelmi dinasztia sem maradt uralmon ilyen sokáig Babilonban. (A nyugati történetírás előszeretettel használja a Babilon elnevezést Mezopotámia helyett, sőt még a Babilon létezése előtti időkre vonatkoztatva is.) I. e. 1171. után a kasszuk Alsó-Mezopotámiából – a történelmi iratok szerint – a hegyvidékre, észak-keletre húzódnak, ahol még nagyon sokáig nyomonkövethetők. A kasszu nyelvről kevés információ került nyilvánosságra ez ideig, főleg személy- és istennevek (Delitzsh, Th. Pinches: The Language of the Kassites, Journal of the Royal Asiatic Society, London). De ebből a kevés összegyűjtött nyelvészeti anyagból is tisztán kitűnik a kasszu nyelv és a Zagros-hegységi népcsoportok nyelve közötti kapcsolat, hasonlóság. Hüsing a kasszu nyelvet az 'elamita' északi dialektusának tartja. Valóban, a két nyelv közötti dialektus differenciát jól mutatja a következő példa: a kasszu miri-ias 'föld' rokonságot mutat az 'elamita' muru szóval. A kasszu nyelvben is találunk ak-ra végződő istenneveket, min Sip-ak, 'elamban' Tisp-ak. Másrészt a nagyon általános (i)as névszó-végződés, ai nagyon hasonló, megfelel Speiser szerint a „hurrita" kelet-zagrosi si/se végződésnek. Szintén nagyon érdekes párhuzamok vannak, mint pl. a kasszuk 'mashu' (isten) szava és az 'elő hetiták' washa' szava között minden kétséget kizáró rokonság, ugyanúgy hasonló a 'hetita' wuiü (föld) szava és az 'elámi' muru szó, és a kasszu miri-as. A hetiták a mássalhangzókat orrhangokra cserélik a kiejtésben, és ugyancsak fontosak a párhuzamos fonetikus sajátosságok (Speiser i. m. 123. o. lábjegyzete: Különösen az l és n betűk felcserélésére hivatkozik Forrer, Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Leipzig, 235. Variációk: Lullu és Nunnu (népcsoport) Haligalbat és Hanigalbat, a legjellemzőbb példai a hangzóváltozásnak a Zagros hegység régiójában…).

A 'hetiták' rokonságát az ősmagyarokkal több magyar kutató, pl. Baráth, Badinyi és Padányi professzor stb., már régen elismerték. A. Ungnad is a subarok ősi írásának tartja a hetita hieroglif írást (Subartu c. könyve, 1936, Berlin-Leipzig).

A magyar őstörténelem számára nagyon fontos Speisernek ez a megállapítása, mert nem magyar, hanem 'indo-európai' nyelvész állapítja meg, és félreérthetetlenül kijelenti, hogy az 'indo-európai' történészek akarva vagy akaratlanul elhallgatták Mezopotámia és egyben a világtörténelem egyik legfontosabb időszakának szabir és szabir-rokon kasszu uralmát. Ugyanis, ha elismerik a szabirrokat, vagy ahogyan ők nevezik, a „hurritákat", akkor ezt a népetnikumot nem tudják eltűntté nyilvánítani, mint ahogyan azt a „sumirokkal" tették, és nem tudtak volna maguknak történelmi alapot keresni Mezopotámiában.

De kik is voltak a kasszuk, és hogyan emelkedtek ekkora hatalomra?

A ló és lovaglás története annyira fontos az emberiség történelmében, hogy részletesen szeretném bemutatni a lovaglás valódi történetét. (Azért írom,

hogy valódi, mert a valótlan ’indo-germán’ történetírás a ló háziasítását és a lovaglás mesterségét is igyekszik magának tulajdonítani.)

A lovaglás jelentőségét az i. e. 3. és 2. évezred fordulópontján olyan nagy jelentőségűnek tarthatjuk, mint ma a repülőgépet, vagy a XIX. században a gőzmozdonyt. Mai szemmel szinte el sem tudjuk képzelni a lovaglás és a lovasság ókori társadalomra gyakorolt hatását. Elképzelhetjük, hogy a lovas katonság megjelenése milyen rémületet válthatott ki az ellenség harcosaiból, és milyen fejvesztetten menekülhettek a csatatérről. A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben írtam arról, hogy amikor az i. e. hetedig évezredben a szabirok elkezdték a rézöntés mesterségét Észak-Mezopotámiában, Yarim-Tepén (Hassuna időszak), rézfegyvereket készítettek és felfegyverezték a harcosaikat, ez okozhatott hasonló megdöbbensét a botokkal, kőfegyverekkel (kőbalta, kőbuzogány) felfegyverzett ellenfélben. Munkáimban nagyrészt ennek a hatalmas technikai vívmánynak tulajdonítottam a szabirok nagy területekre való terjeszkedését három kontinensen. Szintén ennek a terjeszkedésnek tudhatók be a világ minden részén található, az ősmagyar nyelvre visszavezethető szavak, szógyökök (szabi-„sumir”-magyar, linqua franca, nyelvtöredékek) tömkelege.

A lovaglás tette lehetővé a gyalogos juhtenyésztés mellett a jövedelmezőbb, élelmezés szempontjából fontosabb, nagybani szarvasmarha tenyésztést is. Ugyanígy a lótenyésztés és a ménesek jelentősége is megnőtt. A lovaglás történelmi jelentőségéről ír Padányi Viktor a Dentumagyaria c. könyvében (a 209. oldaltól):

„A lovaglás, nyereg és kengyel feltalálása a művelődéstörténet legnagyobb tetteinek egyike és az emberi emelkedés egyik nagy lépése. A lovasember hosszú időn át félelem és csodálat tárgya volt a 3. évezred világában, emberfeletti lény, leküzdhetetlen ellenfél, misztikus jelenség, hisz a lovaglásnak titkai voltak (sőt vannak még ma is) és a lovagláshoz és a lovas fegyvernemhez fűződő és a mai napig „arisztokratikus” reminiszcenciák gyökere az ókori évezredekig ér, de ide nyúlik a gyalognépek meg nem magyarázott gyűlölete is a lovas-népekkel szemben, amely, az árja történettudomány által felállított nevezetes faji és kulturális értékrendszerrel együtt, úgy látszik ’atavisztikus’ örökség.

A lovaglást feltaláló és fokozatosan kifejlesztő, és a lovas fogyvernemet megteremtő és saját társadalmát ilyenné szervező Káspi-nép gyakorlatilag az ókori világ urává válik több mint két évezredre. A katonai értelemben megszervezett lovas-társadalom a maga helyhez nem kötött mozgékonyságában új és ’modern’ elem a ’vizi’ civilizációjú ókorban, olyan jelentőségű korszakformáló folyamat a megelőzővel, az addigi principiumokkal és formákkal szemben, hogy egy revidiált modern történettudománynak az ’ókort’ előbb-utóbb ’gyalogkorra’ és ’lovaskorra’ kell osztania.

A lovaglás és a lovas fegyvernem megszületésének döntő hatása ugyanis nemcsak közvetlen és nemcsak az ókorra érvényesül. Ázsia benépesülése azzal a népelemmel és azzal az életformával, amit később 'turáninak fog jelölni a világ, a ló megjelenésével indult meg. Ez a népelem teremti meg a juh-és kecskenyájak társadalmával szemben a gulyák és ménesek társadalmát is, ez a népelem fogja két évezreddel később kiváltani azt az európaformáló folyamatot, amit 'népvándorlásnak' nevezünk. A mongol őslakosságú Ázsia nyugati és középső térségeinek 'turáni' feltöltése a Káspi rezervoárból indul el éppúgy, mint ahogy a Káspi-mediterráneum lovasrezervoárja határozza meg és formálja ki az ún. Ókor utolsó két évezredének előázsiai történetét is, és a Kínai Birodalom sorsát éppúgy ez irányítja, mint ahogy ez pecsételi majd meg egy évezredes folyamat végén a Római Birodalom sorsát is. Szinte csodálatos, hogy a lovaglás s a lovas fegyvernem megszületésének és kifejlődésének elképesztő történelmi fontosságát a történettudomány még mindig nem vette észre, sőt, a föld belső térségeit meghódító és a folyópartok bilincsét összetörtő lovasember nagy történelmi teljesítményének tiszteletteljes méltánylása helyett még mindig 'ázsiai hordákról', 'nomád barbarizmusról', 'turáni alacsonyrendűségről' beszél és ír.

Az első írásos értesítések – amennyiben az ékírásos adatok literálása és fonetikai rekonstruálása valóban helyes – 'kasszu' néven emlegetik őket a 2. évezred első századaitól kezdve. (Padányinak ezt a megállapítását tehát megerősítik Kramer állításai is, sőt a nagy „sumir" agyagtáblafordító még korábbi időpontra teszi a lovaglás kezdetét 'Sumériában'. Kramer a Nippurban és Ur város ásatásánál talált agyagtáblák meséi és közmondásai alapján feltételezi, hogy Mezopotámiában i. e. kétezer táján már lovagoltak – a szerző megj.).

Az utolsó sumir hatalmi góc megdöntésével az élre került akkád-sémi városban, Bábelben, Hamurápi korában vezették be a lóhasználatot és a harckocsik új, modern találmányát és Hamurápi győzelme Larsza elaggott uralkodója felett, nem kis mértékben éppen ennek volt köszönhető. A lovakakat Bábel a 'kasszuktól' importálta azokkal a szakemberekkel együtt, akik a lovakkal és harckocsikkal bánni tudtak. Hamurápi és utódai feliratokban dicsekszenek lovaik és harckocsijaik számával – és ezek a számok, bizony szerény, háromjegyű számok, melyek, mint Előázsia akkori 'nagyhatalmának' vagyoni és hatalmi fokmérője, beszédesen mutatják a lovaknak és harckocsiknak roppant értékét, de mutatják azt is, hogy milyen kiváltságos lehetett a helyzete a drága és nagyfontosságú új intézmény 'specialistáinak'. Ezt nemcsak az új fegyvernem kiváltságos és csak a leggazdagabbakra és legfelsőbb rétegekre korlátozódó helyzete valószínűsíti, hanem az is, hogy Hamurápi dinasztiájának bukása után a kasszuk kezébe kerül a Bábel feletti uralom és Előázsia nagy része feletti szupremácia közel hat évszázadon keresztül. Birodalmukat, melyet ma általában (tévesen)

Babilonnak nevez a tudomány, a kasszuk ’Kur-ten-iz’-nek, ’Teniz országának’ nevezték. Az első kasszu uralkodó, Gandás, i. e. 1746-1731-ig uralkkodott.

Kurteniz-Babilon hatalmát és a kasszu dinasztia fősségét ezer éven keresztül még csak kétségbe sem merték vonni Elő-Ázsiában és ennek az alapja a világtörténelem első és akkor még valószínűleg egyetlen lovasságában rejlő szuperioritás volt. A kasszu lovasság vérségi köteléket jelentő, törzsekre, nemzetségekre tagolt társadalom volt, amely Bábeltől északra, a Tigris és Eufrát régiójában elnyúló termékeny alföldön volt letelepülve és ennek a katona tartománynak a központja a Zab folyó partján épült ’Asszur’ városa, alighanem a parancsnokság székhelye volt. Asszuron (szumirban ’asszaur’, annyit jelent, mint ’Ló-város’) kívül voltak a térségben más, kisebb alközpontok is. Az egykori kútfők által felsorolt nevek közül minden kommentár nélkül megemlítünk kettőt. Az egyik városnév ’Dabigu’, a másik ’paripa’. Hogy az ékírás latinbetűs átírása, amelyet külföldi tudósok végeztek, helyes-e, nem tudom. A Zab folyónév – a folyót egyébként ma is így hívják – szintén egykori kútfőkből való”.

Még érdekesebbé teszi a lovaglás és lovasság történetét az a tény, hogy a munkám főszereplői, a szabir-magyarok (ős-szabirok) szintén a Zab folyók menti (két Zab folyó van Észak-Mezopotámiában, a Kis és Nagy Zab) őshazából indultak történelmi útjukra i. e. a 10. évezredtől. Azt nem kell külön hangsúlyoznom, hogy ezen ősi nép leszármazottai: a szkiták, hunok, pártusok, avarok, majd Árpád nagyfejedelem szabir-onogur magyarjai stb. mind hatalmas, szinte verhetetlen lovasnépek voltak és a történelem folyamán számtalaszor foglaltak el nagy területeket – éppen a lovashadseregüknek köszönhetően. S mindennek ellenére az ’indogermán’, ma ’indoeurópainak’ nevezett történelemszemlélet, s annak a fattyúhajtása a ’finnugorizmus’ elhallgatja és lekicsinyli a lovasnépeket, őseleinket – a zseniális hadvezért, Árpád nagyfejedelmet is – győzhetetlen hadait nomád, barbár hordának nevezi még ma is. A Magyar Szemle Társaság íróinak (Hóman Bálint, Szekfű Gyula és Kerényi Károly által szerkesztett ’Egyetemes Történet’) egyike Dávid Antal, aki a magyar történettudományban az asszirológia képviselője volt, az első kötet 60. oldalán így állítja be a történelmi eseményeket:

„Időközben ugyanis Bábelnek a hatti betörés következtében gazdátlanná vált trónját egy Gandas nevű kassu vezér kerítette hatalmába. Mivel pedig Bábel - hála Hamurápi organizációs képességeinek – mint a birodalom fővárosa élt a köztudatban, Bábel birtokosának főségét a hatti pusztítás nyomán elalélt lakosság minden ellenállás nélkül elismerte. Ilymódon Babilónia azoknak a kassuknak a hatalmába került, akik a Hamurápi dinasztia fénykorában csak mint alacsonyabb munkák végzői – főként kocsisok és lovászok – szerepeltek Babilóniában… E kassuk – gyér nyelvemlékeik tanusága szerint – valószínűleg indogermánokkal kevert kisázsiaiak voltak. Főfészkük a Káspi-tenger szomszédságában lehetett, amely tenger bizonyára

róluk nyerte ma is használatos nevét. A hódítók azonban nem jöttek olyan nagy számban, hogy Babilónia sémi jellegét megváltoztathatták volna. Rövidesen fel is olvadtak a babiloni lakosságban… Az egyetlen komoly kulturális gazdagodás, amiért Babilonia a kassuknak hálás lehet az, hogy velük vonul be nagyobb mértékben a ló használata Elő-Ázsiába. A kassu uralkodók, bár több mint félezer évig tarották magukat Bábel trónján, csaknem kivétel nélkül gyenge kezű jelentéktelen egyéniségek voltak… Hogy gyengeségük dacára is uralmon tudtak maradni, annak két okát látjuk. Az egyik az, hogy Elő-Ázsia egyéb népei ezidőben maguk is anyira gyengék voltak, hogy örültek, ha őket nem háborgatták. A másik az, hogy abba az államszervezetbe sikerült beülniök, amelyet Hamurápi hozott létre. A valóság t. i. az, hogy nem ők tartották Babilóniát, hanem Babilonia őket."

Miután a világ történetírói általában a magyarokat barbár lovas-nomád eredetűnek tartják, láthatjuk, hogy a 'finnugorista' beállítottságú történészek őket utánozva hogyan igyekszenek lealacsonyítani a származásunkat, pl. ahogyan az ős-szabir származású kasszukat is lovászoknak és kocsisoknak nevezik. Könnyen észrevehetjük az ellentmondásokat az idézetben is, mert nem volt még példa arra a világtörténelemben, hogy egyszerű lovászok, kocsisok hatszáz évig uralkodni tudtak volna az ókori világ egyik legjelentősebb birodalma felett.

A lovaglás és lovashaderő, a kasszu lovastársadalom és leszármazottjainak ókori jelentőségével bőven foglalkoztam az idézett könyvem Mitanni és Urartu c. fejezetében. Ott kifejtettem, hogy a lovasság ezekben a közép-keleti birodalmakban is jelentős szerepet játszott és ezekben a birodalmakban éltek őseink, a későbbi – Árpád-nagyfejedelem-korabeli – szabir-magyarok, a jelenlegi hazánk honvisszafoglalói.

Amint E. A. Speiser is írta, világosan láthatjuk tehát, hogy miért nem foglalkoztak az 'indo-európai' írók a kasszukkal. A lovaglás feltalálását és a lovashaderő alkalmazását ugyanis maguknak akarták kisajátítani az 'indo-európai' történetírók, amint megérétették annak hatalmas jelentőségét az ókor történelmében.

Padányi Viktor, a Dentumagyaria c. könyve függelékében (445-450. oldal) írja, hogy Zacharie Mayani, francia nyelvészprofessszor az 1960-ban franciául, majd 1962-ben németül is megjelent Die Etrusker zu sprechen c. művében a lovaglás, lótenyésztés 'indo-iráni', vagyis 'indo-európai' eredetét állítja. Szerinte a Kr. előtti 18. században az 'indoiráni' katonai oktatók az agyagtáblákon talált 'teravartanna' 'indoeurópai' szót használták, amikor a 'harckocsi hajtására', 'háromféle fordulatra' tanították azokat, akik a harci szekeret feltalálták és a harci mént kitenyésztették. Pedig azt hihetnénk, hogy a XIX-XX. század fordulója óta nagyszámú kitűnő helyreigazítást végző Prince,

Delitczsh, Hilprecht, Deimel és sok más tudós munkája nyomán ezek a ’badarságok’ lomtárba kerültek.

Erre vonatkozóan Padányi megállapítását fontos adattal egészítem ki, E. A. Speiser Mesopotámien Origins c. könyvének 122. oldaláról: „The Aryan elements are due to the appaerance in Mesopotamia, towards the middle of the second millenium, of an apparently small group of Indo-European warriors.” Vagyis: „Az árja elemek Mezopotámiában csak az i. előtti II. évezred közepén jelennek meg egy látszólag kis indo-európai csoport formájában.” (Speiser 7. sz. lábjegyzete: Lásd különösképpen J. Friedrich cikkét ’Arier in Syrien und Mesopotamien’ (Árják Szíriában és Mezopotámiában) Reallexikon der Assirologie, Berlin, 144-148.) Látjuk tehát, hogy egy nagy nyugati nyelvész egy kis számú ’indo-európai’ harcos csoport első megérkezését Mezopotámiába csak az i. e. II. évezred közepére feltételezi, tehát legalább 300 évvel későbbre (éspedig J. Friedrich nevű, szintén ’indo-európai’ tudósra hivatkozva). Tehát az a feltevés, hogy az i. e. XVII. Században az ’indo-európai szakértők képezték volna ki a babiloni (Hammurabi) hadsereget, képtelen torzsítás. Emellett az sincs bizonyítva, hogy ez a mai, téves fogalmazással ’indo-európainak’ nevezett csoport egyáltalán létezett-e valaha is Mezopotámiában, mert az a néhány történész – beleértve a mai történészeket is – csak arra tud hivatkozni, hogy néhány, ragozó nyelvet beszélő őslakosnak (’hurrita’) egyes hercegei megkoronázásuk után ’indo-európai nevet’ vettek volna fel. Vagy talán a „hurritákat” vélik ’indo-európaiaknak’? Akikről sok ’indo-európai’ tudós … megállapította, hogy azok szabirok voltak. G. Roux pedig egyenesen asszíroknak nevezi őket. (Valóban, az asszirok, semita, árja népek ez időtől származtatják magukat, be-be törtek a szabir- és szabir-rokon népek által lakott területekre, felégettek, leromboltak, ideig-óráig birtokukba tartottak városokat, a legjobb esetben átvették az őslakók kultúráját, műveltségét. Pár-száz éves politikai-gazdasági hatalmukból tőkét kovácsolva szeretnék évezredekre visszamenőleg igazolni az ősiségüket a magukat ’indo-európai’-nak nevezők.) Padányi i. m. 446. o.:

„Az archeológia minden direkt és indirekt megállapítása szerint Mezopotámián és környékén kívül – a Folyóköz és a Káspi-tenger között elterülő, és ez időben úzok (chusok, kasszuk) által lakott régió, valamint a Tigris és Eufrátesz forrásvidéke és ennek környéke – Kr. e. 2000 előtt a ló még mint igavonó háziállat is ismeretlen volt és méginkább az volt, mint katonai tényező. Ennek bárminő direkt nyomát az archeológia sem Egyiptomban, sem Indiában, sem Kínában, sem a Mediterráneumben s még kevésbé ’Európában’, nem találta. A húzó ló, kerék, talyiga, majd a harci szekér mezopotámia találmány. Hogy a harci szekér és harci ló kezelői és oktatói idegen fajú és nyelvű emberek lettek volna oly területről, ahol a lovat és a szekret nem is ismerték … kizárttá teszi a ’teravartanna’ kifejezés ’árj’ voltát is akkor, amikor Mezopotámiában és környékén a világ legfejlettebb nyelvét beszélik és

ez a nyelv nem árja nyelv." „… A 19. szd. tragikomikus alaptévedése (az 'árja fajelmélet', a nyugati történetírás – a szerző megje.), amely azzal kezdődött, hogy a manapság valóban árja centrumú és irányítású világ felőli benyomást 4-6000 évvel korábbra helyezte egészen abszurd módon vissza, és azzal folytatódott, hogy így egy képzeletbeli ókori világképhez próbált mindent hozzányomorítani – talán éppen a nyelvészet terén bosszulta meg leginkább magát….(A „literális", vagy „transzliterális" az az eljárás, amikor egy idegen írásrendszerrel /ékírás, hieroglif írás stb./ leírt szöveget írásjelről-írásjelre modern „latin" betűkre írnak át, és így próbálják visszaolvasni)."

Miközben alakilag és értelmileg is több szempontból torzul, pl. a s hangot sh-val jelölik, a szóvégi magánhangzó végződésekkel, ragokkal, jelekkel nem tudnak mit kezdeni… Nem fonetikus nyelvek, mint pl. a magyar, kiejtéskor a magánhangzók megváltoznak. Nem lehettek szavaik, még fogalomkészletük sem a ló használatára, a lótenyésztésre, csak amit átvettek a kasszuktól, amikor Hammurabi 'felfogadta' őket. (Még a kétezer évvel későbbi nagy római birodalom katonái is gyalogosok voltak.) Padányi bizonyítja a hivatkozott 'teravartanna' szó 'ósumir' (szabir), etruszk eredetét. (Lényegében irányváltoztatást jelent)… „A 'verto' etruszk szó, innen került a latinba, márpedig az etruszk nyelv nem árja nyelv. Az etruszk nyelv a 'sumir' származású agglutináló nyelvek közé tartozik."

A kasszuk uralkodása Babilon és Mezopotámia történelmének igen érdekes, de alig ismert fejezete. Uralkodásuk Babilonban kezdődik, valószínű, hogy a kasszu dinasztia nyolcadik uralkodója, II. Agum foglalta el a trónt Samsu-ditana halála után. Országukat Kurteniz-nek hívták, és nem kevesebb, mint 424 évig (i. e. 1595-1171-ig) ültek a babiloni trónon. Kasszkra vonatkozó adatokat az el-Amarna levelezésben találunk, és a Synchronous History-ban. Publikálta: F. E: Peisen and H. Winkler (Keilinschriftiche Bibliothek, Berlin, 1889). II. Agum (Kakrime i. e. 1602-1585) 1595-ben lett Babilon királya, és első dolga volt, hogy a fél évezredes háborúskodás miatt a közrendet és a békét helyreállítsa. Majd Ulamburias kasszu király – mintegy nyolcvan évvel később – az egész 'Sumeriát' visszaszerezte (i. e. 1517). Viszont az asszirokkal vívott harcában – amelyről nincsenek részleteink – már nem lehetett olyan szerencsés, mert a III. Puzur-Assur asszir uralkodóval kötött szerződésében megegyezett abban, hogy a két királyság közötti határt Samarra körül húzzák meg (Synchronous History 5-7). Így következett be Mezopotámia megosztása Assziria és Babilon között, mely kettősség mintegy ezer esztendeig befolyásolta a politikát. A kasszuk a saját birodalmukban újraépítették és feldíszítették Nippur, Larsa, Ur, Uruk régi híres szent helyeit. Kara-Indas kasszu uralkodó (kb. i. e. 1445-1425) a híres Uruk-i E-Anna (az egyik legnagyobb ziggurat) templom homlokzatát úgy alakította ki, hogy a dombormű istenalakokat mintáz (J. Jordan, Uruk vorlaüfiger Berichte /=Vorlaüfiger Berichte über die … Aufgrabungen in Uruk-Warka/, Berlin, és H. Frankfort, The Art of

Architecture of the Ancient Orient, Penguin Books, Harmondswort, 1954). Ez a zseniális építészeti technika a kőfaragást akarja helyettesíteni, ebben az időben teljesen új volt Mezopotámiában, melyet a káldeus dinasztia alkalmaz szintén 'Babilonban', majd az achamenusok Susában és Persepolisban. De a legszenvedélyesebb kasszu építő, II. Kurigalzu (i. e. 1345-1324), aki nem csak újjáépítette Ur szent városát, amely Samsu-Ilula, Hammurabi fiának uralkodása alatt pusztult el, hanem egy új, fontos várost is alapított, amelyet ma az Aqar Quf ásatási domb képvisel. 55 m magas tornya a mai Bagdadtól 30 km-re nyugatra egy hatalmas ziggurat része, mely Dur-Kurigalzu megerősített város közepén egyúttal Kurigalzu (kasszu király) rezidenciája volt. Az iraki régészek 1943-45. között Aqar Quf-ban feltárták a ziggurat hatalmas lépcsősorát, 3 templomot és a palota egy részét. (Taha Baquir, Excavation at Aqar Quf, Iraq, Supplement 1944-5 and Iraq VIII. (1946) 73-92. o.) A palota freskókkal díszített fedett folyosói, melyeket négyszögletes oszlopok tartottak, építészeti újítás. Enlil Ninlil és fiuk Ninurta tiszteletére emeltek templomot. (A kasszuk szabir-„sumir" kultúrkörből való származását fényesen bizonyítja, annak ellenére, hogy a nyugati történetírók ezekkel a nyilvánvaló tényekkel sehol sem hozakodnak elő.) A templomok feltárásakor több érdekes tárgyat találtak, közülük Kurigalzu életnagyságú szobrát egy hosszú „sumirul" írt feljegyezéssel (S. N. Kramer, Taha Baquir, S. J. Levy, Fragments of a diorite statue of Kurigalzu in the Iraq Museum, Sumer IV (1948), p. i. ss. S. N. Kramer, Ancient Near Eastern Text Relating to the Old Testament, szerkesztette J. B. Pritchard, Princeton, N. J., 1950, a második kiadás 1955), és egy nagy művészi érzékkel készített festett terrakotta szobrocskát. Ezek a példák is igazolják, hogy a kasszuk nem csak kitűnő lovasok (harci szekerekkel harcoló lovas hadseregük volt), hanem szenvedélyes templomépítők, művészek; a szabi-„sumir" őseiktől örökölt tudásukat, tehetségüket ősi vallásuk szerint fejlesztették tovább. Nem csoda tehát, ha a nyugati történetírás a bőséges leletek és forrásadatok ellenérre sem foglalkozik szívesen a kasszukkal, mert bennük nem találták meg a remélt őseiket. Sőt még az is kitudódott volna, hegy nem az 'indo-európaiak' ősei találták fel a lovaglást és a harci kocsit. A kasszuk magas műveltségének és lovas harci kultúrájának az átmentődését látjuk majd a mitanni és urartui, majd a kaukázusi elő-magyar életformában, amely ismét visszajut a Kárpát-medencébe Árpád honvisszafoglaló törzseivel.

XX.

SZABIROK VAGY „HURRITÁK"?

E munkám fő célja a szabir-„sumir" kapcsolatok bemutatására irányult, vagyis a vélemények szerinti kétezer éves „sumir" epizód szerepére a szabir-magyar őstörténelemben. Kutatásaim nyomán mindinkább valószínűbbé vált,

hogy a valódi magyar őstörténelem ellenlábasai – az ’indo-európai’ és az ebből eredő ’finnugor’ származás-elméletet vallók – a szabirok hatalmas ősmúltját és annak fontosságát a magyar őstörtnelemben mindinkább elhallgatni, lekicsinyellni, sőt egyenesen tagadni igyekeznek. Ennek a folyamatnak tudható be az az irányzat is, hogy az utóbbi évtizedek alatt a szabirokat a „hurrita” elnevezéssel próbálják helyettesíteni jogtalanul és megtévesztő szándékkal.

A nyugati történetírásban a szabir-„sumir” kapcsolatok kutatása folytán a „hurrita” névvel először az akkád Sargonnal kapcsolatosan találkozunk.

A krónikák feljegyzik az akkád Sargon uralkodásáról, hogy esetleg expedíciót vezetett a tengeren túlra, míg fiáról, Manishtusu-ról – a G. A. Bartontól idézett felírat alapján – már tudjuk, hogy valóban vezetett egy expedíciót a Perzsa-öbölön keresztül, mert a ’bronz utat’ északon Anatólia, Arménia és Azerbaijan felé lezárták a „hurriták”, a gutiak, a lullubiak és elámiak, ezért az akkádoknak a fontos fémeket más úton kellett beszerezniük. A felsorolt népek közül most függesszük figyelmünket a „hurritákra”. Miért teszem idézőjelbe a „hurrita” szót? Egyszerűen azért, mert nem létezett olyan népcsoport, amelyik így nevezte volna magát. Feltételezhetően az ellenségei csúfolták „hurritának” a szabir népetnikum egy részét, aztán ezt a gúnynevet némely ’indo-germán’ történész tényként fogadta el. Ezt a gúnynevet egy i. e. II. évezredben élő babiloni királyról szóló mondában találjuk először.

A „hurrita” kérdéssel bőven foglalkoztam A szabir-magyarok őstörténete c. könyvem 121-127. oldalán, ahol bizonyítottam:

. A „hurrita” elnevezés egy i. e. II. évezredben élt, babiloniai királyról szóló mondából származik;

Az ékírásos, akkád nyelvű monda költője a Tigris folyó keleti partján élő félelmetes ellenség testalkatát, arcát egy bagolyszerű, barlangi csúf madárhoz (akkádul issur hurri) hasonlítja;

Arthur Ungnad német orientalista szerint ez az elnevezés erre az elő-ázsiai (szabir) népre vonatkozóan máshol sehol sem található meg a korábbi babiloni szövegekben;

Semmi bizonyíték nincs arra, hogy ezt a népet az i. e. II. évezred előtt is „hurrinak” nevezték volna. Amint E. A. Speiser írja, még Nuziban is csak régi akkád és „sumir” szövegeket találtak az i. e. II. évezred előtti időkből, de sehol sem szerepelt a „hurrita” elnevezés, pedig Nuzi volt a „hurrita” kultúra központja. De mindenütt hasonló a helyzet a Termékeny Félhold és Anatólia területén. Mintha hirtelen az égből pottyantak volna (Ungnad szavai szerint: „plötzlich vom Himmel gefallen”) az i. e. II. évezred közepébe, de kutatásaim alapján homo subaricus var. Cresens Luna Fecunda, vagyis Termékeny Félhold-i központi szabiroknak jelöltem meg őket az idézett munkámban.

Ezeknek a Tigris folyótól keletre élő központi szabiroknak egy csoportját csúfolták 'hurrinak' az ellenségei.

A „hurrita" elnevezés szótöve a hurru. A HURU, HURRI kifejezés akkád szó, mely a „sumir"-akkád szótárakban több formában is előfordul, pl. BU-BUR-HU (sumir) = Höhlenvogel, barlangi madár, bagoly (Deimel: SAG 34), BU-SU, ISSUR HURRI (akkád) Höhlenvogel, barlangi madár és A-KU-U (akkád) Eule, bagoly (Deimel. SL: 78 és 71), HURU, HURRU (akkád) = Erdloch, caverna, barlang (Landsberger M III. 142). Ezzel kapcsolatban Arthur Ungnad Subartu c. könyvének 174. oldalán ezt írja:

„Az irodalmi források majdhogy semmit sem árulnak el e területkör faji jellegéről (Mezopotámia), csak egyetle híradás található egy akkád nyelvű mondában, egy Kutha-i királlyal összefüggésben. Az erre vonatkozó rész a babiloni király, Assurbanipal könyvtárából való agyagtáblán található (úgy i. e. 650. tájáról). A király ellenségeiről szól, akik valószínűleg a Tigris folyótól keletre éltek. Az ellenség harcosait egy barlangi madárhoz (pag-ri is-sur-ri), arcukat a hollóéhoz hasonlítja. A monda szerint olyannyira gyűlöletes ellenségnek tartották a babiloniaiak, hogy úgy tekintették őket, mintha Tiamat, az alvilág istennőjének teremtményei lettek volna. Hosszú, csőrszerű orruk hátrahajló homlokuk miatt nevezték őket 'hollóképűnek', és mivel olyan félelmetesnek tűntek, az ördögöt is róluk mintázták. A bizonyos barlangi madár fajtáját nem ismerhetjük pontosan, ezért nem áll módunkban összehasonlítani vele ezeket az embereket. …. Ha azonban az összehasonlítás egy bagoly fajtájával történik, akkor ezt a hasonlóságot az elő-ázsiai (szabir) fajtának a zömök testalkata okozhatta, de itt valószínűleg egy szójátékról is szó lehet. A babioni szövegekben még ez idáig nem találtak bizonyítékot az államszövetséghez tartozó 'hurita nép' megjelölésére, de bizonyos, hogy nem voltak ismeretlenek a babiloniaiaknak, a sokféle elő-ázsiai néppel folytatott diplomáciai kapcsolataik során ismerniük kellett, és népetimológiailag értelmezve a hurrita nép csak a 'barlanglakó népet' jelenthette. Ha a költő ezzel az összehasonlítással, issur-hurri, valójában a hurritákra gondolt, akkor a költemény e részének az i. e. második évezred közepéről kellett származnia."

Feltehetjük a kérdést, hogy a „hurrita" elnevezést ez a nép használta-e saját fajtájának megjelölésére, mint ahogyan azt egyes történészek még ma is állítják? Természetesen a józan ésszel és logikával ellenkezik, hogy egy nép saját magának gúnynevet adjon, vagy azt elfogadja és használja népének megjelölésére, elnevezésére.

A forrásmunkák kutatása után arra a megállapításra jutottam, hogy a „hurrita" kifejezést használó szakembereknek semmi bizonyítékuk nincs arra, hogy ez a nép saját magát, vagy országát „hurritának" nevezte volna. Az említett mondán kívül feltevésükben még a tévesen megfejtett, 1887-ben Egyiptomban talált „Amarna táblának" nevezett ékírások szövegre is

hivatkoznak. Ebben Tusratta, Mitanni király (Speiser a Mesopotamian Origins c. könyvében Mitanni-t Subarinak is nevezi!) III. Amenhotep (i. e. 1413-1377) egyiptomi fáraóhoz intézett levelében magát „Tusratta Hurwuhe erwine" címmel illette, melyet tévesen „Tusratta hurrita király" gyanánt fordítottak. Arthur Ungnad, a 'pánszabirostának' elnevezett német kutató – P. Jensen, L. Messersschmidt és P. Bork stb. mitanni nyelvvel kapcsolatos tanulmányaira támaszkodva – hosszasan foglalkozik a 'Hurwuhe' szó analizálásával, és megállapítja, hogy a 'hurrita király' fordítás helytelen:

„Denn es ist schwer einzusehen, warum die 'Hurwuhe' selbst für sich ein akkadischen Wort zu Kennzeichung ihres Landes und ihrer selbst gewahtl haben sollen." (A. Ungnad, Subartu 131. o. Vagyis:

„Nehéz belátni, hogy a „hurriták" miért választottak volna egy akkád szót úgy országuk, mint saját maguk megjelölésére."

A. Ungnadtól másutt ezt olvassuk (134. o.):

„Hurru" ist, wie oben (117. §) bemerkt, überhaupt keine Volksname, sondern aller Wahrscheinlichkeit nach elin Abstraktbegriff, wie 'Bund', 'Union'." Vagyis:

„Huru", amint az fentebb (117. §) látható, egyáltalán nem népnév, hanem minden valószínűség szerint egy absztrakt fogalom, mint szövetség, unió."

Ezek után Ungnad azt írja, hogy a Hurwuhe inkább egy szövetség királyát (Bundeskönig), LUGAL HUR-RI) jelentette. Ez a megállapítása annál is inkább helyesnek látszik, mert közismert, hogy a mitanni (Subari) birodalom (i. e. 14-12. század) több apró királyságból, hercegségből, tartományból állt.

Ungnad Subartu c. könyvének 135. oldalán írja, hogy a „hurriták" az i. e. második évezred kezdetén léptek be a történelembe („… die Hurrier erst zuAnfang des zweiten Jahrtausends in die Geschichte eintreten") és ezeknek a fent említett államszövetségeknek a képződése előtt nem lehetett „hurritákról" beszélni. („…vor der Bildung dieses Staatendbundes konnte es keine hurrier geben.") Majd Ungnad így folytatja:

„Wie es aber auch vor der Gründung des Königreichs Preußen keine deutschen Preußen gegeben hat, sondern diese als Brandenburger, Kurmärker usw. Auftreten, so sind m. E. die Hurrier auch nicht plötzlich vom Himmel gefallen, sondern ihre Ahnen verbergen sich unter einer andern Bezeichnung. Diese muß sich notwendig so verhalten, wenn wir Menschen, die ihren Namen nach als Hurrier anzusprechen wären, in hurrischen Gebieten antreffen, ehe es /Hurrier/ gegeben hat, und das ist tatsächlich der Fall.

(119. §) Dieses Vorkommen hurritischer Name vor der Gründung der hurrischen Union wird von den vertreten der Hurrier-Hipothese, nach denen

vor dem Anfang des zweiten Jahrtausends die hurritische Sprache und eine eigene Kultur und Kunst in Mesopotamien nicht bestanden haben, überhaupt nicht in Rechnung gestellt. Da es aber diese Hypothese den Todesstoßgibt, müssen wir hier die Einzelheiten näher betrachten. Wenn das sichere Material auch nicht sehr umfangreich ist, was seinen Grund in der Beshaffenheit unseres Quellen hat, so genügt es doch vollkonnen, um zu zeigen, daß die Babylonier diese vorhurrischen Hurrier als 'Subaräer' bezeichneten." Vagyis:

„Mint ahogyan a Porosz Királyság megalapítása előtt egyáltalán nem voltak német poroszok, hanem brandenburgiak, kurmerkeiak voltak, ugyanúgy, véleményem szerint a hurriták se pottyantak le hirtelen az égből, hanem a családfájuk (eredeti népnevük) más megjelölés alatt rejlik. Szükségszerű, hogy hurritáknak nevezzük őket a hurrita területekre vonatkoztatva, de tény, hogy mi akkor is hurritáknak hívtuk őket, mielőtt még hurrita területkör létezett volna, ez a tényállás.

(119. §) A hurrita-hipotézis hirdetői ezerkre a hurrita szövetség megalapítása előtt talált hurrita nevekre hivatkoznak folyamatosan (tehát visszamenőleg is) – a szerző megjegyzése) hurritáknak nevezik őket, egyáltalán nem vették figyelembe, hogy Mezopotámiában i. e. a II. évezred előtt egyáltalán nem létezett hurrita nyel és saját kultúra. De ami ennek a hipotézisnek megadja a halálos döfést, kiderül, ha a részleteket közelebbről figyelembe vesszük. A tényanyag nem nagyon terjedelmes, ami a forrásaink alapját képezi, mégis tökéletesen képes bemutatni, hogy a babiloniaiak ezeket a hurrita előtti hurritákat 'subaroknak' nevezik."

Tehát Ungnnad ebben az idézetben minden kétséget kizáróan megállapítja, hogy az i. e. második évezred előtt Mezopotámiában a 'hurriták' szabirok voltak. És minden alapot nélkülöz, hogy még a mai napig is hurritákról beszélnek az 'indo-európai' nyelvészek, történészek, régészek, mint pl. Buccellatiék, sőt még az i. e. II. évezred előttre is visszatolják őket, sőt csaknem a III. évezred elejéig. Annak a ténynek az okát, hogy egy idő óta a szabirokat sehol nem említik, hanem mindenütt csak hurritáknak nevezik őket, megmagyaráztam A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben. Ugyanakkor bizonyítottam a „hurriták" szabir népetnikumi mivoltát. Most csak annyit jegyezek meg, hogy az 'indo-germán', 'indo-európai' történészek, nyelvészek szanszkrit nyelvre alapozott „faj- és nyelv eredet-elmélet" hipotézise után a „hurriták"-ra felépített „faj-és nyelvelmélete" is eleve bukásra van ítélve. Mint Ungnad írja a „hurrita" elnevezésnek az adja meg a 'halálos döfést', hogy a „babiloniaiak ezeket a hurrita előtti hurritákat 'szabiroknak' nevezik." Ezért figyeljük, és fogadjuk kritikával a napjainkban megjelenő írásokat. Különös tekintettel arra, hogy úgy a szanszkrit nyelv, mint a „hurritának" elnevezett szabirok történelme a magyar őstörténelemhez kapcsolódik.

Tehát ismét láthatjuk, hogy mennyire jellemző a XIX. századi 'indo-európai' történetírásra, hogy minden alap nélkül új népneveket talát ki, ugyanakkor más nemzeteket egyszerűen elsüllyesztett, lesöpört a történelem színpadáról. Minden lelkiismeretfurdalás nélkül valótlan elméleteket gyártott, mint azt most a szabir népetnikum esetébe is láthattuk, hatalmas étvágyuk kielégítésére. Mivel nincs történelmi múltjuk, mindenáron találni akartak maguknak ősöket, ki akarják sajátítani az emberiség közös történelmét, a kultúrált népek ősiségét.

Azért is fontos számunkra a „hurrita" elnevezés tisztázása, mert azonosak az i. előtti szabir-„hurrita" néppel, „Dentumagyaria" szabirjainak elődeivel, akik a nagy és kegyetlen asszir nyomás elől a Kaukázus- és lejtőinek védőövezetébe húzódtak.

Kramer említette a bibliai motívumokkal kapcsolatban, hogy a „sumirok" jelentősen befolyásolták a kánaániaiakat, akik megelőzték a hébereket, asszirokat, hetitákat, „hurritákat" és arameneusokat azon a földön, amelyet később majd Palesztinának hívnak. Először is megemlítem, hogy A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben részletesen foglalkoztam Palesztina régi nevével, a „Huru" elnevezéssel is.

A szabir-„hurrita" elnevezés nagy szakmai vitákat váltott ki. A szabir-„hurrita" népetnikum azonosságát hirdető elméleteknek bőséges irodalma van.

Kramer szerint Palesztina ősi neve az agyagtáblák ékírásain „Huru"-föld néven volt ismeretes, még jóval az arameneusok előtt.

Georges Roux, Ancient Iraq (Ősi Irak, 1964) c. könyvének 192. oldalán megjegyzi, hogy a „hurritákról" csak az i. után, a XX. század elejétől, csak egyetlen ékírásos tábláról (el-Amarna nevű helységben, Egyiptomban talált levélből), valamint egy bibliai (a 'horiták', az Ó-Testamentum, a Teremtés Könyve XXXVI. 20-30) hivatkozásból tudunk, az utóbbi időben úgy a régészek, mint a történészek mégis nagy érdeklődéssel foglalkoznak e népcsoporttal. Roux továbbá megjegyezi, hogy nem úgy, mint a hetiták, az i. e. tizenötödik századig nem játszottak szerepet a Közel-Kelet történetében, és azután is csak egy rövid ideig, 'de mostmár elég bizionyíték van arra, Mezopotámia és Szíria történelmében az i. e. második évezredben fontos szerepet játszottak. Mégis sok tekintetben nehezen felfogható és megérthető nép marad, és amit róluk tudunk, azt egy pár szóval elmondhatjuk'. Roux néhány sorából is kitűnik, hogy nem érti, miért tulajdonítanak az indo-európai régészek és történészek ilyen jelentős szerepet a „hurritáknak". Mintha ez a jól felkészült kutató is sejtené, hogy a „hurriták" sohasem léteztek, ez csak a szabirok egy csoportjának a babiloni ellenségeik által adott gúnyneve. Ha viszont közelebbről tanulmányozzuk az 'indo-germán=indo-európai' elméletet – mint ahogyan azt magam is tettem húsz éven át - , akkor érdekes kép alakul ki a szemünk előtt, mely röviden összefoglalva így fest:

Ha valahol régészeti leletek felszínre kerüléséről értesültek, az angolszászok mindjárt odasiettek – különösen Mezopotámiában – és megkezdték az ásatásokat.

William Jones (1746-1794) angol diplomata bejelentette a furfangos módon elfoglalt és leigázott Indiából a szanszkrit nyelv felfedezését. Körösi Csoma Sándor és a szabirok című – jó népszerűségnek őrvendő – könyvemben részletesen beszámoltam erről, valamint a szanszkrit nyelvre alapozott 'indogermán' – ma 'indo-európainak' nevezett – ősgermán-ősindo-európai faj- és nyelv elmélet' keletkezéséről is, amelyet szintén a legfurfangosabban állítottak össze. Sőt, annyira felbuzdultak ezen a sikeren, hogy már csaknem mindenütt ősgermánokat véltek felfedezni. De Mezopotámiában akadozott ez a „siker láncolat", mert mindenütt a ragozó nyelvet beszélő ősnépet találtak és így nem tudták kapcsolatba hozni az általuk feltételezett ősgermánokkal. De hát a germán „történész spekulánsok" végül is kivágták a rezet, mert „találtak" Észak-Mezopotámiában egy népetnikumot, amelynek a királyai úgymond 'jó indo-germán neveket viseltek'. Még a hírneves E. A. Speiser is azt írta, hogy ezek a királyok még herceg korukban jó 'hurrita' neveket viseltek, csak amikor királyok lettek, akkor vették fel a jó 'indo-germán-indo-európai, angolszász neveket. Érthetetlen, hogy miért kellett volna 'indogermán' nevet felvenniük a művelt szabiroknak? Paradoxon, mint ahogyan az egsz 'indo-európai faj- és nyelveredet-elmélet'.

Körösi Csoma Sándor és a szabirok c. könyvem 99. oldalán, Bill S. Ballingert idézem: Aki 'harcias barbár nomádok'-nak nevezi az árjákat, vagyis az 'indo-európaiakat'. Akik teljesen elpusztították (a mai India területén) a fejlett Harappa kultúrát i. e. 1700-1650 között, és még 150 évig tartott, míg a Mohenjo Daro kultúra is erre a sorsra jutott, csak kisebb szórványok maradtak fenn. Ezeknek a primitív, romboló hordáknak a nyelvén kellett volna elnevezni a mitanni (szerintük „hurrita") királyokat?

De hogyan keletkezett az a képtelen feltevés, hogy a „hurritáknak" indogermán nevű királyaik voltak? Hugo Winkler német régész kutató 1906-ban kezdte ásatásait Bogazköy-ben, Anatóliában. Mindjárt az ásatásai elején etnológiai problémákról ír a Deutsche Orient-Gesellschaft, Berlin c. folyóirat 35. számában Verlaufige Nachrichten über die Ausgrabungen in Boghaz-köy in Sommer 1907 címen: a hettita nép ásatási rétege alatt egy korábbi, de rokon, ún. 'mittanni" népcsoport stratumot talált. Azon kívül a 'mittanni' népcsoporthoz kapcsolódva talált még egy másik, gyakran előforduló népcsoportot is, melyet „Charri"-nak nevezett el, és azonosította őket az egyiptomiaiak által „Charum"-nak, és a Biblia által „Horita"-nak nevezett népetnikummal. Winkler az ásatások folyamán napvilágra kerülő ékírásos szövegekben szereplő istennevekről azt állította, hogy indo-európai eredetűek, és némelyik „charri", vagy „mittanni" herceg neve ugyancsak. Egy későbbi dolgozatában (Die Arier in dem Urkunden von Boghazköi, Orientalistische

Literaturzeitung, Berlin, 1898-1908, Leipzig, 1909 U III 191. o., Az árják a Bogazköi ősi iratokban) a „HARRI nevet etimológiailag is az „ÁRJÁ”-val azonosította. Ezzel szemben – a magyarul is beszélő ’indogermán’ tudós – B. Hronzny „HARRI” névre vonatkozó véleménye egészen más.

Hrozny, aki Winkler kortársa, és a hetita nyelv megfejtője, a „Die Lösung des Hethitischen Problems, Deutsche Orient-Gesellschaft 56, 1915” című dolgozatában igyekezett tiszta vizet önteni a pohárba a Boghazköy-i agyagtáblák népetnikumait illetően. Hrozny kétségét fejezte ki affelől, hogy a „HARRI” „ÁRJÁT” jelentene, mert szerinte a Boghazköy-i agyagtáblák nem mutattak indo-európai vagy „árja” eredetet, ellenkezőleg a nyelvezete az ún. Tusratta-levelek szövegével, valamint az urartui és néhány kaukázusi nyelvvel mutat közeli rokonságot. Hrozny a „HARRI”-ból származó „HARRITA” kifejezést a jobb hangzású ’HURRITA’-ra változtatta. Így jutottak az ’indo-germanisták’ – a Krisztus előtti II. évezredtől nagy történelmi szerepet betöltő – ’hurrita’, ’hurri’, vagy a bibliai kifejezéssel élve a ’horita’ népelnevezéshez. Különösen a XIX. századi, széles körben alkalmazott indo-germán ’tudományos’(?) módszertanra jellemző, hogy az újonnan felfedezett civilizációk népeit mindjárt ’indo-germánnak’, ’indo-európainak’, vagy ’árjának’ nevezték el. Ha kétségeik merültek fel, akkor mindig az ’indo-germán’ vagy ’árja’ felfogás maradt érvényben, hallgatólagosan. Tehát így történhetett, hogy először a hetita, a mittani és a „hurrita” népet is az ’árja’ népcsoportba osztották be, sőt ezt megelőzően a ’smirokat’ is, holott ma már bizonyított tény, hogy ezekhez a ragozó nyelvet beszélő népekhez semmi közük nincs, saját maguk is egy külön nagy népcsoportba sorolják, és megint csak az általuk kitalált ’turáni’ jelzővel illetik őket.

Most került a kezembe egy újabb bizonyíték, hogy az indoeurópai hipotézist valló történészek, régészek, tudósok továbbra is folytatják a „hurriták” kisajátítását, amit a szinte már nevetséges „indo-germán” hurrita királynevek-fantazmagóriájukra alapoztak. Régészeti és történelmi tényként, elméletként tüntetik fel a téves feltevésüket, sőt már i. e. 2700-ra tolják vissza a „hurrita” népelnevezést Mezopotámiában. Annak ellenére, hogy több forrásadat szerint a „hurrita” elnevezésről az i. e. második évezred előtt nem beszélhetünk, mert sehol sem jelenik meg az ékírásos feljegyzésekben a ’hurrita’ elnevezés.

Megdöbbenten olvastam az Archaeology Odyssey című folyóirat 2001. május-júniusi számában Giorgio Buccellati and Marilyn Kelly-Buccellati: In Search of Hurrian Urkesh City of Myth (A mítoszok városa, a hurrita Urkes keresése) című cikkét. A cikk azzal kezdődik, hogy Boghazköyben – a mai Törökországban – ezerszámra kerültek elő írott dokumentum gyűjtemények, ősi hősökről és ősi istenekről. A hetiták fővárosa Hattusa volt az i. e. II. évezred közepén. Viszont a legtöbb, legértékesebb dokumentum nem hetita, hanem „hurrita” nyelven íródott, és a történetük nem Anatóliában, hanem Szíria-

Mezopotámiában játszódik, ahol a „hurrita” nyelven beszélő nép élt. Az ún. Kumarbi Ciklus mítoszai pedig a „hurrita” történetek hetita fordításai. Némelyiket kétnyelvű táblára írták, hetita és „hurrita” nyelven. A Kumarbi Ciklus a „hurrita” főistenről, Kumarbiról és családjáról szól (jellemző, hogy a hetiták Kumarbi isten fiát, Tesub-ot a vihar istenét választották főistenükké). A cikkírók így folytatják: Kumarbi isten Urkes városa felett uralkodott. Az egyik történetben Kumarbi fiát, Silvert a hegyvidéken élő anyjához küldték, hogy az anyjánál nevelkedjen, ahol egy árva azzal csúfolta, hogy ő is csak egy árva, mert az apja elküldte magától. „Silver sírva ment a házába. Silver elismételte az anyjának a szavakat… Az anyja megfordult és így válaszolt a fiának, Silvernek… A te atyád Kumarbi, Urkes város atyja… A testvéred Tesub. Ő a mennyek királya. A nővéred Shauska, és ő ninive királynője. Neked nem kell más istentől félned; csak egy istentől (Kumarbi) kell félned… Silver hallgatta az anyja szavait. Elindult Urkesbe, de nem találta otthon Kumarbit. Kumarbi a vidéket járta be.” (l. lábjegyzet: átvétel: Harry A. Hoffner Jr. Song of Silver in Hittite Myths (Silver dala a hettita mítoszban) Atlanta: Scholars Press, 1998, p, 49.)

Tudjuk, hogy Urkesh városa nem csak a „hurrita” mítoszok központja, hanem valóban létezett. 1948-ban két bronz oroszlánt találtak egy régiségboltban, a felíratán Tisch-atal azzal hivalkodik, hogy Urkesh-ben egy templomot épített. De miután nem tudták, hogy honnan kerültek elő a szobrok, nem találták meg Urkesh városát sem. A Buccellati házaspár ásatásai viszont bebizonyították, hogy csak egy elhagyott lelőhelyen lehetséges, Észak-Szíriában, és Tell Mozan-nál meg is találták Urkesht és a rövid „hurrita” nyelvű felíratok, henger alakú pecsétnyomók alapján azonosították. A pecsétnyomókat dokumentumok, vagy árúcikkel azonosítására használták, úgy, hogy nedves agyagba nyomták. Több pecsétnyomón találtak ’Urkesh’ felíratot, és a király „hurrita” nevét és rangját „Tupkis, Urkesh királya” (endan). Tehát feltételezték a híres, mítikus ősi közel-keleti királyi várost. Már a nyolcvanas évek eleje óta kerestek i. előtti, harmadik évezredbeli „hurrita” lelőhelyet, hogy valamivel többet tudjanak meg a rejtélyes „hurriták”-ról. Szerintük a Szíria-Mezopotámiában talált, az i. e. III. és II. évezredből származó „hurrita” nyelv egyedül csak az urartui nyelvvel rokon, mely már ismeretes volt az időszámítás előtti IX. és VIII. évszázadból, Anatóliából is. A legtöbb tudós úgy gondolja, hogy a „hurrita” és az urartui nyelv egy közös nyelvből ered, és ezek az ágak az i. e. IV. évezred végén és a harmadik évezred elején váltak szét.

Buccellatiék úgy gondolják, hogy a „hurrita” nyelven beszélő nép már legalább az i. e. III. évezred elején Észak-Szíria-Mezopotámiában élt. Átvették az ékírást, a „sumirok” alkotását – melyet a babiloniaiak és az asszírok is átvettek – majd átformálták a saját nyelvükre.

Nem is olyan régen még nem tudták igazolni a „hurrita” népet, mint etnikai és politikai egységet, sem az eredetüket, írják Buccellatiék. Meg kell jegyeznem, hogy ez megint csak az ’indo-európai faj- és nyelvelmélet szakértőinek’ a mohó igyekezetét mutatja, amint a „hurritákban” akarják megtalálni „faji” eredetüket, pedig nyelvrokonaikat nem találhatják meg bennük, mert ragozó (agglutináló) nyelven beszéltek. Annak ellenére sem hagyják abba a lázas kutató tevékenységüket, hogy a múlt század első felében a nagy nyelvészek, Ungnad, Speiser, stb. határozottan megállapították, hogy a „hurrita” elnevezés az i. e. II. évezred előttről sehol nem található meg a babiloni szövegekben, mert akkor még szabir volt a neve a Subartu-ban elő népnek (az agyagtáblák tanúsága szerint). Mint már említettem, a ’hurri’ elnevezést egy i. e. II. évezred közepéről származó babiloni mondából eredeztetik, ahol a semita író a félelmetes szabir ellenséget egy csúf barlangi madárhoz hasonlítja, ugyanis hurri akkádul baglyot jelent. Hivatkoznak még – az ugyanebből az időszakból számazó – Tusratta király levelezésére, az ún. Amarna tábla helytelen fordítására is (a helyes fordítás Ungnad szerint is: Tusratta Erwine = Tusratta a szövetség királya). Most pedig a Buccellati-expedíció az általuk „hurritának” elnevezett népet az i. e. III. évezred elejéről, másfélezer évvel korábbról eredezteti. Állításuk minden alapot nélkülöz, amikor a szabir népetnikumot „Hurritának” nevezik. Sőt azzal, hogy a „hurrita” elnevezést már i. e. 2700-ra, sőt még előbbre, i. e. a harmadik évezred elejére teszik, bebizonyítják, hogy a „hurrita” nép a szabir népetnikum. Az a szabir népetnikum, akikről A szabir-magyrok őstörténete című könyvemben írtam, hogy már az i. e. tizedik évezred végén a Termékeny Félhold nagy térkörében éltek és akiket mint homo subaricus var. Cresens Luna fecunda (vagy Termékeny Félhold-i, központi szabir) szabirként jelöltem meg munkám 67. oldalán. Az idézett munkámban kifejtettem, és régészleletekkel bebizonyítottam, hogy az ős-szabir népetnikum alkotása az ún. agrárforradalom, már a mezolitikumban és a kora-újkőkorban. Már az i. e. X. évezred óta a szabir nép élt azon a területen is, ahol most a Buccellati házaspár végez régészeti ásatásokat. Ezért nem okozna meglepetést az sem, ha ásatásaik folyamán még több ezer évvel tolják előbbre a szabirok bizonyítható jelenlétét e térkörben.

A Buccellati-expedíció 1984-ben Tell Mozan-ban, mindjárt az ásatási domb alján egy 25 m magasra kiemelkedő, hatalmas templomot talált. Megállapították, hogy a kerámiák és a pecsétnyomók is i. e. 2500-ból származnak. Az ásatási dombot egy i. e. 2600-ból való, 7 m magas és 8 m vastag fal vette körül. Habár ez az első ásatási szonda csak néhány, a templommal kapcsolatos kő-domborművet és pecsétnyomót eredményezett, az ásató régészek megtalálták, amit kerestek.

1990-ben egy lépcsőzetes árkot ástak a domb nyugati oldalában, amely egy nagy, lapos területen végződött a domb alján. Megállapították, hogy a

szobák sorozata a királyi palota nagy épülete. A padló feletti törmelékből számos pecsétnyomó került elő. 1998-ra már 2000 pecsétnyomót találtak, közülük 170 felíratos. Az összes felírat 'királyi', a királlyal, királynővel és udvaroncaikkal kapcsolatos az i. e. 3. évezred végéről a „hurrita" életmód érdekes keresztmetszetét nyújtja. Ma már hét királyi felíratot tartanak számon, az egyiken udvaroncok a királynak adományt nyújtanak át, ami egy gomolyag pamutnak látszik. Egy másik, rendkívül érdekes bulla egy ülő királyt ábrázol, lába előtt a trónját őrző oroszlánokkal. Urkesh-ben – mint az egész Közel-Keleten – az oroszlán gyakran a királyi tekintély jelképe. Ezen a bullán egy gyerek áll az oroszlán hátán és a király ölét tapintja, valószínűleg azt jelképezve, hogy ő a fő herceg. A király ölének megtapintése megerősíti az apjának, mint királynak tett fogadalmát (hasonlóképpen a Teremtés Könyvében 24:2 Ábrahám utasítja a szolgáját, hogy a fogadalma megerősítésére tegye a kezét „Ábrahám combja alá"). A képen az ünnepélyes tartású emberalak a király előtt áll, áldozati csészét tart egy tál felett. Ha ez az elegáns alak a nyolcágú csillaggal kapcsolatba hozható, és miután a király háta mögött álló bika nem a királyra néz, hanem az álló alakra, lehetséges, hogy ez az alak egy istenséget képvisel. A képen lévő alak ugyanakkor a dinasztia folyamatosságára is következtetni enged, amint a fiú teljesíti az apja kívánságát. Ha az álló alak isteni természetű, akkor kozmikus témát szimbolizál: az istenek megtöltik a tálat, amelyből az oroszlán, a királyi hatalom jelképe iszik.

Tíz pecsétnyomó felírat a királynőről szól. Az egyik „Uqnitum, Tupkis felesége". Ez a bulla egy kedves családi kép. A jobb oldalon a fő herceg – majdnem teljesen azonos a királyi pecséten lévő fiúval – itt is megérinti a trónon ülő király ölét, a bal oldalon az anyakirálynő egymagasságban ül a királlyal, az ölében kisgyermeket tart. Egy másik pecsét olvasata: „Uqnitum a királynő".

Lehetséges – mint általában a Közel-Keleten a királyi családoknál szokás volt -, hogy Tupkisnek több felesége volt. Ez a pecsét azt is jelenti, hogy Uqnitum a király felesége, ugyanakkor a királynő, és az ő fia örökli a trónt. Egy képsorozat bemutatja a királyi udvar életét. Pl. az egyiken az udvarmester, a másikon Uqnitum királynő ápolónője Zamena látható. A királyi szakács vajköpülés közben, a királyi mészáros kecskét öl, valószínűleg egy akkád követ pecsétnyomója, amely harci jelenetet, ficánkoló állatot ábrázol. Ez a sok példa és a mítoszok is mind azt mutatják, hogy valóban Urkesh volt a „hurrita" királyság központja. Habár nem tudjuk pontosan, mekkora volt Urkesh hatalma, de ez a királyság mégis lényeges politikai egység lehetett az i. e. III. évezredben.

Honnan tudjuk, hogy ezek a pecsétek nem máshonnan kerültek Mozanba? Arra engednek következtetni a pecséthengerek, a főhercegről szóló képek, a hivatkozások Uqnitumra, Urkeshre, a motívumok hasonlósága, a

felíratok „hurrita” nyelve, hogy az egységes „hurrita” királyságban keletkeztek. A legdöntőbb bizonyíték a feltárás helye. Ugyanis a régészek ezeket a leleteket az épület földszintjén találták, vagyis az alap fölött, a földszinten. A felíratokat nem egy tömegben, hanem a padlón szétszórva találták, ahol a királyság különböző részéről és néha külföldről érkező szállítmányokat raktároztak, melyeket a királynak, a királynőnek és a királyi adminisztrátoroknak címeztek. A felnyitáskor feltört pecsétek darabkáit is megtalálták a régészek – negyvenkét évszázaddal később. Tehát kétségkívül, a pecséteken említett Urkesht találták meg a régészek.

Kb. tízezerből kétezer töredéken volt felírat. Ebből négy felíraton találták meg az „Urkes” nevet. Olyan agyagtöredékeket gyűjtöttek össze, amelyek pecsétnyomóra hasonlítottak, kiválogatták és gondos munkával összeillesztették az apró töredékeket.

Megállapították, hogy Tell Mozan az ősi „hurrita” Urkes. Az ásatásaik azt is bizonyítják, hogy a „hurrita” civilizáció sokkal korábban fejlődött ki Mezepotámiában, mint azt eddig gondolták. Pl. egy kiváló közel-keleti régészeti enciklopédia, amelyet csak négy évvel ezelőtt publikáltak, megállapította, hogy „a hurriták jelenléte Észak-Szíriában és Anatóliában már i. e. 2000-re tehető.” Szerintük az az általános felfogás, hogy a „hurrita” királyságok, beleértve Urkes-t is az i. e. III. évezred végén jöttek létre, miután az akkád birodalom összeomlott Dél-Mezopotámiában. Természetesen ezek a megállapítások teljesen helytelenek, mert „hurrita” elnevezés i. e. kétezernél korábban sehol sem található.

Buccellatiék 1998-as ásatásaik során összegyűjtött régészeti bizonyítékai a „hurriták” jelenlétéről Észak-Mezopotámiában, a „hurrita” civilizáció keletkezését mindinkább korábbra tolják. Az ásatási domb tetején épült templom i. e. 2500-ból való, és nem ez az egyetlen épület, aminek a korát bizonyítják. Az ásatási hely északi oldalán szondát kellett alkalmazniuk, mert a helyi földműves öntözőcsatornát akart építeni. Itt megtalálták egy adminisztrációs épület nyomát, amelnyek a régészeti leletei hasonlóak a temploméhoz. Ez azt jelenti, hogy az i. e. III. évezred közepén ezen a „hurrita” lelőhelyen nem csak az ásatási dombon, hanem a környező sík településen is voltak hivatali épületek. I. e. 2500-ra Ukres jelentős városközponttá fejlődött – kb. 300 hold területen – ez idő tájt Szíriában az egyik legnagyobb városközponttá vált. Mai szemmel nézve nem létszik nagy területnek, de Eblánál nagyobb, amely az egyik legjelentősebb városközpont volt Szíria-Mezopotámiában.

1998-ban csatlakozott az olasz régészekhez három évre, az ősi Urkes építészetének kivizsgálására a Deutsche Orient-Gesellschaft. Az ásatások vezetésével a Tübingeni Egyetemről Peter Pfälznert bízták meg. A német csoport egy hosszú árkot ásott a templomtól délre, a saját ásatási területéig.

Kb. i. e. 2700-ból való hatalmas köveket, téglateraszokat tárt fel. Az ősi, zigguratszerű terasz alig volt alacsonyabb, mint a mostani domb teteje. A terasz tetején valószínűleg egy még régebbi teplom lehetett, amelyet mérföldekről láthattak. Tehát a „hurrita” templom már az i. e. 2700-ban állt. Eddig jutottak az ásatásokkal, de feltételezik, hogy ezt a teraszt egy másik régebbi épület tetejére építették, még korábbra tolva a „hurriták” jelenlétét, az i. e. III. évezred legelejére. Ha ez így van – írják az olasz régészek – akkor a „hurriták” már akkor elkezdték építeni a városikat, amikor onnan száz és száz mérföldre, délnyugatra az egyiptomiaiak kezdték építeni a dinasztiájukat.

Ismét meg kell jegyeznem, hogy véleményem szerint az olasz régészek tévednek, amikor ezt a népetnikumot „hurritának” nevezik, sőt visszamenőleg is, e korai, i. e. kétezer előtti időszak előtt is, mert ez idő tájt még nem adtak a szabiroknak „hurrita” gúnynevet. Idézem Ungnad Subartu c. könyvének 135. oldaláról:

„Richtig ist es also. Daß die Hurrier erst zu Anfang des zweiten Jahrtausends in die Geschische eintreten: vor der Bildung dieses Staatenbundes konnte es keine Hurrier geben.” Vagyis:

„Az is biztos, hogy a hurriták az időszámításunk előtti évezredben léptek be a történelembe: azelőtt nem volt hurrita államforma”.

Az olasz régészeknek eddig csak néhány „hurrita” várost sikerült megtalálni a Taurusz-hegységek alsó lejtőin, és ezeket ’hurrita urban ledge’ (városi perem, lépcsőzet)-nek nevezték el. A III. évezredi „hurrita” városok mind ezen a lépcsőzetes párkányon épültek – a „hurrita” mítoszok szerinti nevül Tell Chuera, Urkes, Ninive és (távolabbra, keletre) Kumme. Ezek a városok parabolavonal-szerűen helyezkednek el a hegység lábánál, fel egészen észak felé, az Anatóliai-fennsíkig. A hátország határán vannak, így könnyen hozzáférhet a városi civilizáció a fontos nyersanyagokhoz. A réz a fegyverkészítéshez szükséges (a tabira azaz rézkovács „sumir” szó, a jelentése valószínűleg a „hurrita” tab-iri, „azaz aki rezet önt”, azt sejtteti, hogy ezek a „hurrita” városok a lejtőkön fontos kereskedelmi beszerzőhelyek voltak). A szálfa és kő a házak, templomok, paloták és városfalak építéséhez szükséges. A „hurrita” városok tehát kapuk voltak a dél-mezopotámiai városok felé. Aránylag kevés város volt, de stratégiai elhelyezkedésük révén kontrollálták, ellenőrizték a hegyalját és a hegyes hátországot. A régészek szerint ez a hátország Nawar lehetett, abból következtetve, hogy Atal-shen egy felíraton „Urkes és Nawar királyá”-nak nevezi magát.

Az i. e. III. évezredben a „hurrita” városokhoz csatlakozó hegyes hátországban nem voltak nagyobb városok. Lakói valószínűleg szintén „hurriták” voltak, akik falvakban és kisebb városokban éltek, de nyelvük és tradícióik szintén ezekhez a városokhoz kötődtek, melyek a hegyvidék peremén épültek, Urkesht is beleértve.

A régészek úgy gondolják, hogy a „hurrita” ’Silver dala’ – allegorikus fomában – de pontosan ezt az etnikai állapotot írja le. Silvert, a királyfit Urkesből a hegyvidékre küldik az anyjához, ahol együtt játszott a hasonló korú fiúkkal, de konfliktusba is keveredik velük. Az apja, Kumarbi isten Urkesben az ősi házában él. A történet azt sugalmazza, hogy a hegyvidék és a városi lakosság között rokoni viszony állt fenn. Az ősi „hurriták” valószínűleg felismerhették a nyelvi és etnikai kötődésüket a hegyvidéki favágókhoz és rézbányászokhoz, ezt tükrözi Silver zarándokútja Urkesbe.

Urkes királya számíthatott az etnikai kötelékeken keresztül a nép munkájára, támogatására, be tudta szerezni a nyersanyagokat, még akkor is, ha nem gyakorolt adminisztratív vagy katonai nyomást a hegyi lakókra. Ez a gyakorlat a „hurritáknak” bizonyos előnyöket nyújtott. Pl. Áltaában a központilag irányított, ellenőrzött államokban a hátországi területeken katonai erődöket, kirendeltségeket és bürokráciát, adminisztrációt alkalmaznak. Ha egy ilyen országot az ellenség legyőz, akkor egyúttal a hátországot is átveszik. Ezzel szemben egy „hurrita” város, mint Urkes elfoglalása nem jelentette egyúttal a hegyvidék, mint hátország elfoglalását is, a vidék etnikai kötődése miatt. Ez a magyarázat arra, hogy az akkád királyok sohasem dicsekedtek azzal, hogy valaha is elfoglaltak egy „hurrita” várost.

Buccellatiék megállapítják, hogy az ásatások folytán lassan napvilágra kerül az egész város, így napról-napra többet tudunk erről a jórészt ismeretlen, nagyon érdekes „hurrita” cilivizációról. Úgy ötezer évvel ezelőtt, amikorr a „sumirok” és az akkádok délen építették a civilizációjukat, ugyanakkor a „hurriták” északon.

A „hurriták” befolyása mélyen benyúlt az i. e. II. évezredbe is, nagy területeket ölelvén át.

Az i. e. II. évezred vége felé Ugaritban, a szíriai mediterrán tengerparton (a Földközi-tenger) a régészek megtalálták a világon az eddig ismert első kottát agyagtáblán, egy vallásos himnuszt. (Ki kell egészítenem a régészek közlését: A kotta pentaton dallamát és szövegét Los Angelesben, egy őstörténeti előadáson elénekelte egy magyar énekművész, mindenki bámulatára tökéletesen magyar népdalnak hangzott.)

A Buccellati régész házaspár ásatásával kapcsolatban, konklúzióképpen megállapítom: Bár köszönettel tartozunk nagy munkájukért, amely az ős-szabir népetnikum egy fontos időszakát tárja fel, de a „hurrita” nép-megjelölésüket helytelennek tartom. Minél mélyebb időrengetegbe jutnak ásatásaik révén, annál inkább igazolódik, hogy ez a nép nem lehetett „hurrita”.

Az Archaeology Odyssey magazin (Washington D. C.) május-júniusi számában megjelent „Amikor egy hercegnő csatlakozott a fáraó háreméhez” című cikk ír a „hurritákról”. „Akhetaten városában, IV. Amenophis egyiptomi fáraó (Akhenaten) könyvtárában – az Amarna tábláknak nevezett 300

dokumentum között – találtak egy 500 soros ’hurita’ nyelven írt levelet. Ez a híres Tusratta, mittanni király fáraóhoz írott levele, amely a „hurrita” nyelv megfejtésének alapjául szolgál. A ’hurrita’ nyelvnek hosszú tradíciója van Szíriában. Egy i. e. III. évezred végéről eredeztetett, réből készített, az alapba vert dísz-szög oroszlán alakú, felíratos tábláján ’hurrita’ ékírással ez áll: ’Tish-atal, Urkesh királya’. Szíriában és Anatóliában sok ’hurrita’ nyelvű ékírásos agyagtáblát találtak, sokat lefordítottak hetita nyelvre is, a cikkíró szerint a ’hurrita’ fontos, és nagy tekintélynek őrvendő irodalmi nyelv volt. A hetiták csodálattal és sóvárogva tekintettek fel a ’hurita’ Észak-Szíriára, és e felsőbbrendű civilizáció elsajátítására törekedtek. Nagy mennyiségű, i. e. XV. századi ’hurrita’-nyelvű irodalmi munka került elő a hetita fővárosból, Hattusából.”

Bemutatom az Ebla Elpusztításáról szóló ’hurrita’ nyelvű történetet a cikkíró fordításában:

„The Destruction of Ebla: A Hurrian Tale

One Hurrian text tells of a conflict concerning manumission at Ebla, modern Tell Mardikh, 45 miles south of Aleppo in Syria. Since 1975, Italian excavation at Ebla have yieldedthousands of cuneiform tablets from the second half of the third millenium B. C. E. Although Ebla is known mainly as an Early Bronz A site, the Italian excavations have shown that the city experienced a revival during the Midle Bronz Age city was destroyed about 1600 B. C. E., never to be rebuilt again. Our Hurrian tale provides an explanation for the city’s demise.

This story is known from series of cuneiform tablets in the Hurrian language, with Hittite translation, unearthed in 1983 at the Hittite capital of Hattusha. The earlist Hurriean version was probably composed in Mattani-controlled nort Syria and the brought to Hattusha in the 16th century B. C. E., after the Hittite king Hattushili I conquerd parts of nor Mesopotamia.

The Tablets tell of a disagreement between Megi, the ruler of Ebla, and the elders of the city. Ebla’s main god, the Hurrian storm-god Teshub, orders that the enslaved people of the town of Igingallish be freed. Although Megi is willing to defer to Teshub, the elders do not want to part with their slaves-thus causing the storm-god’s wrath:

’If you make a manumission’, Teshub says, ’Your arms will smas the enemy, so that your fields will prosper to (your) fame.’

’If you do not make a manumission … the seventh day I would come to you, to yourselves, and the city of Ebla I shall destroy and make it like an unsettled place … The lowe city I shall smesh like a goblet, the upper city I shall erase like a clay pit. Into the middle of the market place I will smash the

foundation like a goblet … The (hearth) of the lower city I shall put into the river, / the heart of the / upper city / into the lower city!'

Megi then reports to the city's elders, telling them of Teshub's demands. They respond mockingly:

'Why are you costantly talking (such) obsequiosness, Megi star of Ebla? … If Teshub is in need of silver, we shall give him a shekel of silver, half a shekel of gold, one shekel of silver. If Teshub is hungry, we shall fill up a parisumeasure of barly for him; half a paisu of emmer we shall fill up, one parisu of barley. If Teshub is naked, we shall clothe him, the god, with a garment … (But) we shall not make a manumission! Megi, your heart shall not be pleased … The sons of Igingallish we shall not relase in peace. If we release them, who will feed us? They are (our) cup-bearer, waiter, cook (and) washer. The product of the spinner is like the skin of your cows. If you wish a munumission, your own slave be released! Give your son away, your wife shall be sent to her father's (house)'.

Upon hearing these words, Megi addresses Teshub, sobbing in distress:

'Listen, Teshub, great Lord of Kumme! I am ready to grant it, but my city does not grant a manumission.'

Although the text does not explicitly say so (at least not the fragmented text found at Hattusha), it seems Teshub carries out his threat and destroys Ebla.

Translation by the writer of this article, mainly from the Hurrian text."
Vagyis:

„Ebla elpusztítása: hurrita történet

Egy hurrita szöveg Eblából – Szíriában, Alappotól 70 km-re – délre rabszolga-felszabadítási viszályról szól. 1975. óta az olasz ásatások Eblában többezer ékíratos táblát tártak fel az i. e. III. évezred második feléből. Ámbár Eblát korai bronzkori ásatási helyként ismerik, az olasz ásatások az mutatják, hogy a város újjászületett a Közép-Bronzkorban, i. e. 2200-1550-ig. A virágzó közép-bronzkori város kb. i. e. 1600-ban elpusztíttatott, és többé nem építették újjá. A hurrita történet a város pusztulását memséli el.

Ez a történet a hurrita nyelvű ékírásos agyagtábla-sorozat fordításából ismeretes, melyeket 1983-ban, a hettita fővárosban, Hattusában tártak fel. A történet legkorábbi hurrita változata valószínűleg a mittanni által ellenőrzött Észak-Szíriában készült, majd Hattusába került, miután a Kr. e. XVI. században I. Hattusili hetita király elfoglalta Észak-Mezopotámia egyes részeit.

Az agyagtábla Megi, Ebla uralkodója és a város öregei közötti nézeteltérésről szól. Ebla főistene, a hurrita viharisten Tesub elrendeli, hogy

szabadítsák fel Igeingallis város rabszolgává tett népét. Megi hajlandó belenyugodni Tesub isten akaratába, de a város öregei nem akarnak megválni rabszolgáiktól, és ezzel magukra vonják Tesub isten haragját. 'Ha felszabadítjátok őket, mondja Tesub, a fegyvereitek legyőzik az ellenséget, úgy, hogy a földjeitek virágozni fognak, a hirnevetekre.'

'Ha nem szabadítjátok fel őket…, a heteik napon eljövök hozzátok, Ebla városába, és elpusztítom, pusztasággá változtatom… Az alsó várost összetöröm, mint egy poharat, a felsővárost eltöröm, mint egy agyagbányát. A vásárhely közepét összetöröm, mint egy poharat… (az alsó-város) házainak tűzhelyeit a folyóba dobom, a felső-város tűzhelyeit az alsó-városba hajítom.'

Megi bejelenti ezt a város öregeinek, elmondja nekik Tesub követeléseit. De ők gúnyosan válaszolnak:

'Miért hajlongsz állandóan udvariasan, megalkuvóan Ebla 'csillaga' … Ha Tesubnak szüksége van ezüstre, adunk neki egy ezüst sekekt; egy fél sekel aranyat és egy ezüst sekelt. Ha Tesub éhes, akkor töltünk neki egy parisu-mérő árpát; egy fél parisu emmer búzát töltünk, egy parisu árpát. Ha Tesub meztelen, akkor felruházzuk őt, az istent öltözettel… (De) mi nem hajtjuk végre a felszabadítást! Megi, nem lesz boldog a szíved. Ingigallis fiait nem fogjuk békében elengedni. Ha elengedjük őket, ki fog minket táplálni? Ők a (mi) pohárnokaink, szolgálóink, szakácsaink és mosóink. A fonók készítményei hajszálvékonyak, olyan finom tapintásúak, mint a teheneid bőre. Ha rabszolgafelszabadítást akarsz, akkor a saját rabszolgáidat is el kell engedned, a saját rabszolalányodat is el kell engedned! Ajándokozd el a fiadat, a feleséged az apja házához küldetik.'

E szavak hallatára Megi ilyen aggodalmas szavakkal szólt Tesu istenhez, nagy bajában:

'Hallgass meg Tesub, Kumme hatalmas ura! Én hajlandó lennék megtenni, de a városom nem akarja a rabszolgafelszabadítást.'

Ámbár a szöveg nem mondja határozottan (legalábbis a töredezett szöveg, amit Hattusában találtak), de úgy tűnik, Tesub beváltja a fenyegetését, és elpusztítja Eblát." (A cikkíró fordítása főleg „hurrita" szövegből ered.)

A cikkíró szerint az i. e. III. évezred végén „hurrita" városok sorozata alakult a Termékeny Félhold északi részén, a Taurus-hegyektől délre. De nem tudja, hogyan alakult ki a mittanni királyság ezekből a „hurrita" „melange"-ból (keverék) elemekből. (Természetesen nem értheti, ha nem tudja, hogy a „hurriták" is szabirok voltak, ugyanúgy, mint a mitanni birodalom lakói, amint azt kifejtettem A szabir magyarok őstörténete c. könyvemben.) De a cikkírónk nem sokáig töpreng, hanem előveszi 'a jól bevált indo-árja népvándorlás elméletét', és az 'indo-árjákat' ebbe a térkörbe vándoroltatja. Annyira megdöbbentő ez az érvelés, az, hogy még ma is használatos az

’indogermán, indo-árja’ népvándorlás elméletük a történelmi nehézségeik megoldására, összeférczelésére, hogy idéznem kell:

„Exactly how a coherent Mittani kingdom developed out of this Hurrian mélange is not know. There may have been a precipitating event, however: the arrival, by migration or invasion, of Indo-Aryan peoples innorthern Mesopotamia, several centuries before they conquered northern India in the second half of the second millennium B. C. E. The names of Mittanni kings are all Indo-Aryan, and some of the gods worshiped the Mittani court-Mitra, Varuna, Indra and Nasatya- belong to the Indian branch of the Indo-Aryan languages, which is itselfs a branch of the Indo-European languages (including, for example, Hittite, Greek, Sanskrit and English)” *Footnote of the article: „Mittani kings bore Hurrian nemes until they actually ascended to the throne; then they assumed their Indo-Aryan nemes. A number of Hurrian word dealing with the breeding and training of horses also Indo-Aryan.” Vagyis:

„Nem ismeretes, hogy az összefüggő hurrita királyság hogyan fejlődtött ki a hurrita elegyből. De az események leszűrhető következménye lehetett: az indo-árja népek megérkezése vándorlás, vagy invázió révén Észak-Mezopotámiába, több évszázaddal Észak-India elfoglalása előtt, az i. e. II. évezred második felében. A mitanni királyok neve mind indo-árja, és némely isten neve is, akiket a mittani királyi udvarban imádtak – Mitra, Varuna, Indra és Nasatya – az indo-árja nyelvek ind csoporjába tartozik, amely magában is az indo-európai nyelveknek egy csoportja (beleértve pl. a hetität, görögöt, szanszkritot és az angolt). *A cikkíró lábjegyzete: „A mittani királyoknak hurrita nevük volt, amíg ténylegesen trónra nem kerültek; azután felvették az indo-árja nevüket. A számos hurrita lótenyésztéssel és idomítással foglalkozó szó szintén indo-árja elnevezés”.

Ezután a cikkíró megjegyzi: „Még mindig rejtély, honnan jöttek ezek az ősi indo-árja nyelvet beszélők, és hogyan keveredtek a hurritákkal, és hogyan alapították a mitanni királyságot. Mindez valószínűleg az i. e. késő XVII-XVI. században történt, mely egy sötét kor Mezopotámiában, kevés írott anyaggal – de úgy tűnik, hogy a mittani dinasztia egy indo-árja dinasztia maradt, a királyok egy csoportja, akik (az eddig még fel nem tárt) Washukkani-t tették meg fővárosuknak, amit a régi időkben Hurrita Földnek ismertek. Az indo-árja dinasztia hurritául beszélt, hurrita isteneket imádott (némelyik sajátjuk volt), de megőrizték a saját indo-árja elnevezésüket a trónon.”

Nos, ezt a badarságot meg kell világosítanom. Először is azért, mert az indo-germán, indo-európai történészek a szanszkrit nyelvre felépített teóriájukat, elméletnek nevezett hipotézisüket ingadozni látják, és ezért igyekeznek új alapokat keresni származásuknak, amit most éppen a ’hurritákban’ és a mitanni népben próbálnak megtalálni. (Az Amarna táblák

megtalálása előtt /1887/ és Hugo Winkler előtt /1907/ arról egy szó sem esett soha, hogy létezett volna egyáltalán „hurrita” nép, vagy pláne, hogy a mezopotámiai térkörben az ’indo-germánoknak’, indo-európaiaknak’ bármi (akár nyelvi, akár származásbeli) kapcsolatuk lett volna velük. Pedig az említett években már ’kidolgozták’ az ’ind-népvándorlás’ elméletet és a szanszkrit nyelvre alapozott ’indo-germán’ származás- és nyelveredet teóriáját.)

A cikkíró szerint – számára – teljesen érthetetlen, hogyan alakult ki a Mitanni királyság a „hurrita” elemekből. A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben a Mitanni birodalommal sok oldalon keresztül foglalkoztam. Megállapítottam – sok évi kutatás után -, hogy a Mitanni birodalom Subari Földön, a szabirok földjén, Észak-Mezopotámiában alakult ki, ős-szabir eredetű népetnikumból. Azzal is bőven foglalkoztam (ugyancsak ennek a fejezetnek az eleljén is), hogy miként nevezték el tévesen a szabir népcsoport egy részét „hurritának” (az issur hurri = csúf barlangi madárról, akkádul) még az i. e. második évezred közepén semita ellenségei. Arról is tudomásunk van, hogy egy idő múltán hogyan kezdték a szabirokat „hurritának” nevezni a történészek, nyelvészek – nyilván az ’indo-germán’, ’indo-európai’ elméletet vallók nyomására – hallgatólagosan, szép csendben, de mind nagyobb számban. Pedig helytelenítették a pontatlanul meghonosodott elnevezést. Csak egy példát említek: E. A. Speiser egy a Journal of the American Oriental Society-ben megjelent cikkében írja (290. oldal, 13. lábjegyzet) Johannes Friedrich-kel kapcsolatban, …”he now accepts the term ’Hurrian’ as a designation for that language, instea of ’Subarean’ which be previously sponsore.” Vagyis: …”mostmár elfogadja a ’hurrita’ kifejezést, mintegy megjelölést erre a nyelvre, amit eddig ’szabirnak’ hirdetett”, Kleine Beiträge churritischen Grammatik című 1939-ben írt munkájára célozva. Ez a tendencia megtaláható más tudósnál is, Speisernél is, amelyből az ’indo-európai’ nyomás tükröződik vissza. E. A. Speiser Mesopotamian Origins c. könyvének 135. oldalán írja: „I have been using the therm ’Hurrian’ in the precedig pages, althogh it was previously shown that the cuneiform records from Mesopotamia operate with the nemes Subir, Subartu, and Shubaru.” Vagyis:

A „hurrita” kifejezést használtam az előző oldalakon, annak ellenére, hogy a bemutatott, Mezopotámiából származó ékírásos bizonyítékon, feljegyezéseken Subir, Subartu, Subari a valóságos név.” (Döbbenetes, hogy ennyi bizonyíték ellenére hogyan merték a szabir nevet „hurritára” változtatni! Ezt a pontatlanságot egyetlen tudomány sem engedheti meg magának.)

Arra vonatkozóan, hogy az ’indo-árják’ miként kerültek Észak-Mezopotámiába a cikkíró szerint i. e. a XVII-XVI. évszázadban – szerinte a sötét korban -, szeretnék egy kis felvilágosítást nyújtania Körösi Csoma

Sándor című könyvem 99. oldaláról (Budapest, 1998): „Ismeretes történelmi körökben, hogy a virágzó Indus-völgyi, a „sumirokkal” egyidőbeli Harappa-Mohenjo Daro őscivilizációt az árja nép elsöprő támadása pusztította el. Ezzel kapcsolatban az angolszász Bill S. Ballinger: ’Lost City of Stone’ c. könyvének 81. oldalán kezdődően többek között a következőket írja: „Kb. i. e. 1750. körül az árják – harcias barbár nomádok (Ballinger szavai) – lerohanták Észak-Indiát, majd a Ganges folyó völgyében dél felé a Bengáli-öbölig húzódtak. I. e. 1700. és 1650. között támadhatták meg, és dúlták végig Harappát, de még úgy 150 évig tartott, ameddig Mohenjo Daro is erre a sorsra jutott. Az őscivilizáció elpusztult, habár egyes csoportok még emberöltőkig fennmaradtak. Az árják által megszállt területeken a kultúrnívó erősen csökkent, az árják átvették a kaszt-rendszert és valószínűleg a két vallást is egyesítették.” Majd Ballinger azzal folytatja, hogy „az árja meghódítás után az írás használata is erősen lecsökkent évszázadokig, sőt írott bizonyíték ebből az időszakból nem maradt fenn, mert a pálmafából készült papír nem sokáig tartott a szélsőséges klíma és a rovarok pusztítása miatt.” Ballinger aztán megemlíti könyvében, hogy „kb. i. e. 300-ban már volt egy árja abc használatban Indiában, a görögök útján átformált föníciai abc-re alapozva.” (Tehát a cikkíró által feltételezett időben az árják éppen Indiát és hatalmas kultúráját pusztították el. De ha mégis Észak-Mezopotámiába jöttek volna, mint ahogyan azt szeretnék elhitetni az ’indo-európai’ történészek, a fentiek tudatában nagyon elmarasztaló lenne rájuk nézve, nem dicsekednének vele, hogy Mezopotámia népeit és kultúráját is elpusztították volna ezek a barbár nomádok. Az indo-európai történészek, és a cikkíró is a Mitra, Varuna, Indra, Nasatya istennevekre és néhány mitanni (általuk „hurritá”-nak nevezett) király nevére szeretnék alapozni a „hurriták”-tól való származásuk hipotézisét. Itt mindjárt meg kell említenem, hogy Arthur Ungnad – aki egyébként ’indo-európai’ tudós – azt írja, hogy a mitanni király Uspia és Kikia szabir, akiket pedig Gernot Wilhelm ’indo-európainak’ nevez. Georges Roux – aki szintén ’indo-európai’ szimpatizáns – Ancient Iraq című könyvének 157. oldalán azt írja: „és végül meg kell jegyezni, hogy több korai asszir uralkodónak – mint Tudia, Usphia, Sulili vagy Kikkia – a neve sem nem semita, sem nem „sumir”, hanem más etnikai réteghez, talán a hurritához tartozik.” Megállapítható tehát, hogy ezek a mitanni királyok a korai – főleg az i. e. XX. évszázad első felében élő kelet-kutatók szerint nem lehettek indo-európaiak, sem mezopotámiai semiták. Így feltételezhető, hogy a „hurritákra” felépített indo-germán, indo-európai nyelv- és származás elmélet szintén bukásra van ítélve, mint ahogyan a szanszkrit nyelvre alapozott elméletük is csődbe jutott.

Az ’indo-európai’ nyelvnek a szanszkrit nyelvre alapozott mivoltát a következőképpen foglalhatjuk össze:

a.) Az úgynevezett ’indo-európai’, előzőleg ’indo-germán’ faj-és nyelvelmélet a XIX. században alakult ki. Felismerték, hogy az angol gyarmatosítás folytán

Indiában felfedezett, rendkívül fejlett ősi kultúrát képviselő szanszkrit nyelv és az ’európai’ nyelvek, különösen a kelta nyelv sok alaphasonlóságot mutat. Ebből aztán mindjárt létrehozták az ún. ind-népvándorlás hipotézisét, mely szerint az indusok úgy Kr. e. kétezer táján a mai Európa térköréből, ’fajrokonaikból’ kiválva Indiába vándoroltak. Tehát a feltevésüket erre a hipotézisre építették fel. Bemutatom Padányi Viktor (Dentumagyaria c. könyve) kitűnő analízisét: „Ez a ’késői szumir’ nyelv a Krisztus előtti két évezred szumir nyelve, gyorsan torzul, másul, átad és átvesz szavakat és éppúgy gazagítja az akkoriban még primitív asszirt, babilonit, hébert, mint ahogy kréta-mykénei és etuszk csatornákon bejut az árja nyelvekbe is, sőt kelet felé halava az ún. sanscrit ’nyelvbe’ is. Ez a tény vezette hosszú időn keresztül a ’szumir icsőség’ után vágyó árja nyelvészeket, akik az ’ino-európai’ nyelvek szumir kölcsönszavaiból kiinulva kissé elhamarkodottan sorolták be a szumir népet az ’indo-európai’ népek családjába…”;

Tehát a szanszkrit nyelv a szabir-„sumir” nyelvvel rokon. A nyelv elterjedése pedig éppen ellenkező irányú, több tudós, régész bizonyítja az agyagtáblák szerint, hogy az ’indo-germánok’ ősei, az árja törzsek csak kb. i. e. 1750. táján jelennek meg (Indiában), akik barbár nomádok, lerohanják, elpusztítják az ősi civilizációt, Észak-Indiát, és a Ganges folyó völgyében dél felé a Bengáli-öbölig húzódnak. I. e. 1700. és 1650. között támadhatták meg és dúlták végig Harappát, de még úgy 150 évig eltarott, ameddig Mohenjo Daro is erre a sorsra jutott. A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben bemutattam egy idézetet Sz. P. Tolsztov Az ősi Khorezm c. könyvének 81. oldaláról:

> **”Egy régi szubaruihoz közelálló jafetita nyelvnek az indiai mohendzsodaroi hieroglif felíratokban található, B. Hrozni által felfedezett nyomai és a dravida befolyásnak az előázsiai jafetitáknál észlelt nyomai alapján ítélve a keleti jafetiták kialakulásában úgy látszik, igen nagy szerepet játszottak azok a churri-mittani vagy szubaru csoportokhoz tartozó törzsek, melyek a második évezred elején Mittani hatalmas előázsiai birodalmát alkották.”… V. V. Sztruve orosz akadémikus megerősítette Hrozny szabir-„hurritákra” vonatkozó megállapításait, amikor a Mohenjo Daro-i felíratok Hrnzny-féle értelmezésén végzett kiigazításokat.**

Tehát a szabir-„sumir” nyelv szanszkrit kapcsolatának innen való az eredete, és ugyanakkor azt is megállapíthatjuk, hogy a szanszkrit nemhogy az indoeurópai-árja nyelv alapja lett volna, hanem éppen ellenkezőleg, az árják pusztították el azt;

Ezt a szanszkrit nyelvvel kapcsolatos tényt, mind több és több ’indo-európai’ nyelvész, történész vette észre, és ezért tekintetüket Mezopotámia felé irányították. Itt kellett tehát nekik kutatniuk, hogy valahol ősi faji- és nyelvi

alapot találjanak feltevéseiknek, az elmúlt évtizedek óta a „hurritákra” hivatkozva próbálják megtalálni őseiket.

Folytatva a cikkíró, Gernot Wilhelm „hurritákra vonatkozó írását: a lábjegyzékben ’elszólta magát’, amikor azt állítja, hogy „a mittani királyoknak ’hurrita’ nevük volt, amig ténylegesen el nem foglalták a trónt, és csak azután vették fel az ’indo-árja’ nevüket”. Nos ebbe a történelmi paradoxon (ellentmondás) csapdába számos történész és nyelvész beleesett az elmúlt évtizedek során, amikor automatikusan átveszik egy túlbuzgó történész téves hipotézisét. Sőt kizárólag erre az ellentmondásos, téves hipotézisre probálnak felépíteni új történelmi ’indo-európai’ eredet hipotézist, ez esetben éppen a „hurritákra” hivatkozva. Ez a feltételezés, amit tényként igyekeznek beállítani, szinte nevetséges, de ez nem ártatlan tévedés, sajnos ilyen hamis fortéllyal akarják kisajátítani a szabir eredetű népek őstörténelmét. A civilizált, nagy múltú nép királyai miért vettek volna fel barbár, kultúrálatlan ’indo-germán’, ’indo-árja’, ’indo-európai’ nevet trónralépésükkor? Kutatásaim eredményeképpen kategórikusan kijelenthetem, hogy az árjáknak – sem etnikai, sem nyelvi vonakozásban – semmi közük sincs a „huritáknak” csúfolt mezopotámiai szabirokhoz. Csak sóvárognak a szabirok hatalmas ősi kultúrája után, akik az ősi civilizáció kezdeményezői, megteremtői.

A cikkíró lábjegyzetében közölt állításáról: „számos lótenyésztésre- és idomításra vonatkozó hurrita kifejezés szintén indo-árja”, lásd a munkám kasszukról szóló fejezetében kifejtett véleményemet.

De a cikkíró még az eddigi ’indo-európai’ nyelvészek, történészek hamis megállapításain is túltesz, mert azt írja, hogy:

„But it does appear that the Mittani dynasty remined an Indo-Aryan dynasty, a group of kings who made their capital at Washukkani (not yet identified) in what was known in ancient times as the Land of Hurri. This Indo-Aryan dynasty spoke Hurrian and worshiped Hurrian gods (alog with some of their own) but maintained their tradition of Indo-Aryan throne names.” Vagyis:

„De úgy tűnik, a mittani dinasztia egy indo-árja dinasztia maradt, egy csoport király, akik fővárosukat (a még eddig fel nem tárt) Washukkaniba helyezték, amely az ősi időkben a hurriták országaként volt ismeres. Ebben az indo-árja dinasztiában hurritául beszéltek, hurrita isteneket imádtak (néhány sajátjuk mellett), de megtartották az indo-árja trón-nevek tradícióját.”

Saját magának is ellentmond, amikor a „hurrita” nyelven beszélő „hurrita” vallást gyakorló dinasztiát ’indo-árjának’ nevezi. Eddig senki sem mert ekkora valótlanságot állítani, hogy a mitanni birodalmat ’indo-árja’ dinasztiának nevezze. Sőt a nagy nyelvészek még a „hurrita” elnevezést sem használják, csak a szabir elnevezést erre a térkörre és népre vonatkoztatva,

ebben az időszakban. Idézem pl. E. A. Speiser Mesopotamian Origins c. könyvének 129. oldaláról:

„No it is well known that the country of Mitanni was also called at times the land of Subari. To be sure, this usages is not found in the records of the Mitannian kings themselves, but only in the letters of the governor of Byblos, and once in a message from a nort Syrian official; but these occurrences are sufficient to establish the fact that (mat) Mitanni was included in the more general designation Subartu, at least by the scribes who wrote in Akkadian." Vagyis: „Nos, jól ismert, hogy Mitanni országát Subari-nak is nevezték. Valójában ezt a szóhasználatot a mitanni királyok feljegyzéseiben nem találták, csak a byblosi kormányzó levelezéseiben, és egy észak-szíriai hivatalnok üzenetében; de ezek az előfordulások elégségesek annak a ténynek a megállapítására, hogy a mitanni (föld) beletartozik az általános Subartu megjelölésbe, legalábbis az akkád írástudók szerint."

Tehát ezek a mai 'indo-európaista' történészek vagy nem ismerik az eddigi kutatók, tudósok, történészek, nyelvészek, régészek munkáit, vagy szándékosan valótlanságokat állítanak, jogtalan előnyök megszerzése céljából.

XXI.

AZ INDO-EURÓPAIAK

Könyveimben sokat foglalkoztam az 'indo-európai' előzőleg 'indo-germánnak" nevezett – faj- és nyelvelmélettel. Elsősorban azért, mert ez az elmélet rásütötte a bélyegét a magyar őstörténelemre, ezzel népünk tragédiáját okozva évszázadok óta. Nem a valóságnak megfelelően mutatja be a történelmet és az őstörténelmet, miközben a szabir-magyar és vele rokon népek őstörténelmét igyekszik kisajátítani, mert saját gyökerekkel nem rendelkezik, az emberiség korai őstörtnelméből sem írott nyomokat, sem egyéb kulturális nyomokat nem tudnak kimutatni. A legnagyobb igyekezetük ellenére is csak a dél-oroszországi alföldekről eredeztethetik őseik történetét. Ezért mutatom be a francia Georges Roux Ancient Iraq c. könyve által, egy 'indo-európai' író szemszögéből az indo-európaizmus keletkezését:

„Az indo-európai jelző egy hatalmas nyelvcsaládra vonatkozik, amelyet ma olyan távoli országokban beszélnek, mint Amerika és India, a Skandináv országoktól Spanyolországig. Minden modern európai nyelv (kivéve a baszk, finn és a magyar nyelv), azonkívül az örmény, perzsa és több hindu dialektus tartozik ebbe a csoportba, mint ahogyan az ősi múltban hozzá tartozott a hetita, szanszkrit, görög és még több más nyelv. A látható, nyilvánvaló különbségek ellenére ezek a nyelvek kölcsönös kapcsolatban, rokonságban vannak egymással, és általában azt hiszik, hogy mindegyik egy 'közös indo-

európai nyelvből' ered, amelyik írott nyomokat nem hagyott hátra. (Az indo-európaiakkal kapcsolatban lásd általában G. V. Childe, The Aryans, London, 1926; C. S. Coon, Races of Európe, New York, 1939; A. Meillet, Introduction a l'etude comparative – languages Indo-Européennes, Paris, 1949.) Továbbá a szókincsek összehasonlító tanulmánya néhány tudóst arra a következtetésre vezette, hogy minden indo-európai nyelvet beszélő nép eredetileg hasonló életformát és szokásokat folytatott: lényegében pásztorok és lótenysztésben gyakorlottak, időszakosan földműveléssel folalkoztak, ismerték a kereket, a csónakot és a fémtechmikát, családi és törzsi szervezetekben éltek és (antropomorf) ember-formájú isteneket imádtak. Végül a korai történelmi időkben különböző nyelvterületek alakultak ki. Arra következtetnek, hogy mielőtt különböző ágakra oszlottak, az indo-európaiak őshazája a Balti- és a Fekete-tenger közötti Dél-Oroszországi síkság volt. De a nehézség akkor jelentkezik, amikor valaki a különböző fémkultúrákat próbálja kölcsönös viszonyba hozni, amelyek Kelet-Európában nyomokat hagytak az indo-európai népeknél, miután az írás ezekben a régiókban csak nagyon késői időpontban jelenik meg, ezért a pontos azonosítás lehetetlen. (Ez az indo-germán´ elmélet kegyelemdöfése sajátmagának – a szerző megjegyzése.) Mindezeknek a (Pontic) Fekete-tengeri kultúráknak van egy közös jellegzetessége: az ősi sírokban talált kő, vagy réz csatabárd, és a legtöbb történész megegyezik abban, hogy a 'csatabárdos harcos' a legtöbb jogot formálja arra, inkább mint bárki más, hogy az eredeti indo-európai fajtát képviselje. Ezeknek a szempontoknak kellene tisztázni az indo-európai elmélet tételeit, melyek nagy mértékben spekulációkra vannak felépítve, és megfelelő elővigyázattal kell kezelni az alant következőket.

Az első indo-európai vándorlások különböző formákat öltöttek, különböző országokat érintettek, különböző időkben, és bizonyosan nagyon lassúak voltak, évtizedekig és évszázadokig tarottak, bizonyosra vehető, hogy az i. e. 3. évezred végén kezdődtek, és minden irányba elterjedtek a dél-oroszországi 'őshazából'. Európában a csatabárdos nép észak felé vándorolt a Volga mentén, és Nyugat felé az alföldeken, a lengyel és német alföldön keresztül. I. e. 1600-ban elérték Dániát, és a Rajna-völgyét, ahol egy másik népcsoporttal keveredtek, a 'Beaker folk' a szótár szerint Anglia kőkorszak végi 'őslakói', akiket a nagy harang alakú ivóserlegükről neveztek el), akik valószínűleg Spanyolországból származnak, és több tudós szerit a nagy kelta kultúrát alakították ki (és ezért nyelvileg indo-európai), amely Közép-Európában virágzott az i. e. 2. évezred vége felé. De nem lehet a csatabárdos harcosoknak tulajdonítani a fémek bevezetését Európában, habár elősegítették a terjedését. Még mielőtt az indo-germánok megérkeztek volna, rezet már hoztak a Kaukázusból és Anatóliából a békés kereskekdők és mesterek, akik a Duna-völgyében, vagy a Mediterrán(Földközi)-tengert átszelve szállíottak. Úgyhogy még a neolitikumban öreg, elszigetelt fémkultúrák létesültek

elsősorban Romániában (Roux Erdélyre gondol, az Olt-völgyi neolitikus kultúrákra), Magyarországon, Spanyolországban, Görögországban és Krétán. Az utóbbi kettő különösen érdekes számukra, mert mindig közeli rokonságban álltak az égei-tengeri országokkal, Egyiptommal és Nyugat-Ázsiával.

Az első bronzkori kultúra Görögországban (Cambridge Ancient History, I-VIII. kötet, Cambridge, 1924. ss; A. J. Wac, Mycenae, Princeton, 1949; G. Glotz, La Civilization Egéenne, II. kiadás, Páris, 1952; J. Forsdyke, Greece before Homer, London, 1956) a (korai görög) kultúra úgy tűnik, a 3. évezred elején kezdődött, anatóliai emigránsok által, és hasznára vált az erős kereskedelmi kapcsolat Kis-Ázsiával Cycladessel és Krétával. De kb. i. e. 1800-ban a Görög-félsziet erős támadásnak volt kitéve, utána nagy változások következtek az építkezésben, a temetkezési szokásokban és a kerámiákban. Nagy városokat építettek az egyszerű falvak romjain; Ezután a fazekaskorongon készített, szürke kerámia helyettesítette az előző, sötét, kézzel készített kerámiát, és amint a jövevényeket több bronzfegyverrel temették el, beleértve néha a csatabárdot, ezek után azt tételezték fel, hogy a Közép-Görög kultúrát az indo-európaiak vezették be. Ezután a következő, késői görög időszak, vagy mikenei kultúra következik, sok esetben a közép-görög kultúra belső fejlődésének eredményeként, és a mikeneiek egy indo-európai nyelvet (görög) dialektust beszéltek, és lényegében görögök voltak, amint Ventries 'lineáris B' írás-megfejtése bizonyítja. (Chadwick, The Decipherment of Linear B, Cambridge, 1959.) Ezért összefoglalhatjuk, hogy az indo-európai vándorlás elérte a kontinentális Görögországot az i. előtti 18. században, kb. Hammurabi babiloni uralkodásával egyidőben. Miután így Görögországot elfoglalták és megszervezték, a brilliáns minoi kultúra virágzott Kréta szigetén. (A PENDLEBURY, The Archaeology of Crete, London1939). Kréta az egyiptomi és ázsiai befolyások találkozóhelye volt, és valóban, ennek a civilizációnak a kifejlődése a korai egyiptomi kapcsolatokkal kezdődött, miközben a helyi bronzipar kétségkívül Anatóliából eredt, és a korai minoi kultúra (? I. e. 2500-1850) tholoi sírjai és a fokos-amulettek emlékeztetnek a hasonló, de sokkal korábbi Mezopotámiai kultúrákra. És mégis, ennek a keveredésnek a végeredménye rendkívül eredeti, és meglepő 'nyugat-európai' jellemvonású volt. Ha azok a paloták, amelyeket Cnossosban, Malliaban és Phaistosban építettek, hasonlítanak az egyidőbeli Mariban kivitelezett épületekre, akkor építészetük és dekorációik nem többel adósak-e az idegen művészeteknek, mint az idegen eredetű tojáshéj vékonyságú 'Kameres' kerámia, vagy a minoi hieroglifek és a 'lineár A' írások agyagtáblán – eddig mindkettő megfejtetlen. A közép-minoi periódus alatt (i. e. 1850-1550), amely a közép-gyiptomi királyságnak, és az első babiloni dinasztiának felel meg, Kréta többet adott, mint kapott: az égei- és kelet-mediterráni országokba mindenfelé exportált termékeket, és segítette a fiatal mykenei civilizáció kifejlődését a görög kontinens területén. I. e. 1450-ben azonban a mykeneiek megszállták a

szigetet, és fordulatképpen rányomták a bélyegüket erre a kultúrára, és egy olyan sziget-birodalmat építettek ki, amely keresztülszelte az egész Égei-szigetvilágot: az indo-erópaiak meghódították a tengert.”…

Ezután az író elmondja, hogyha most Európából Ázsiába térünk, találunk egy másik ’indo-európai’ nyelven beszélő népet – az ’árjákat’, vagy ’indo-árjákat’ -, amint Oroszországból dél-délkelet felé vándorolnak az i. e. harmadik évezred végén a korábbi indiai provinciák, Sind és Punjab felé, a jelenlegi Pakisztánba. Majd így folytatja:

„Tizennégy év ásatásai két lelőhelyen, az Indus völgyében Mohenjo-Daroban és Harappában azt mutatják, hogy ez a régió az i. e. 3. évezredben egy virágzó civilizáció központja volt, melyet Indus civilizációnak, vagy Harappa kultúrának neveznek. (E. Mackay, Early Indus Civilization, 2nd, London, 1948; S. Pigott, The Indus Civilization, Cambridge, 1953). A jól megtervezett városaival, és kényelmes téglaházaival, a mutatós, festett kerámiáival, és különösen szépen faragott felíratos pecsétnyomóival a Harappa kultúra különösen emlékeztet a sumir kultúrára, és valóban bizonyíték van kereskedelmi kapcsolatokra a proto-indiaiak és a mezopotámiai lakosok között, a korai dinasztiák és az akkád periódusok időszakában. De az árják jöttek az ő lóvontatású harckocsijaikkal, és mindezt elpusztították valamikor i. e. 1500-ban, és tizenkét évszázadra sötétségbe borították Indiát, ha hisszük, hogy Mohenjo-Daro és Harappa katasztrófális elpusztítása az ő megérkezésüknek tudható be.”

Az idézet egy rövid, helyenként tárgyilagosnak mondható helyzetképet nyújt. De érdemes közelebbről megvizsgálni. Először is bemutatja, hogy az ’indo-európai’ elméletet valló tudósok azt állítják, hogy e nagy nyelvcsaládba tartozó népek Amerikától Indiáig, Skandináviától Spanyolországig beszélik ezt a nyelvet. Európában – Geroges Roux szerint – minden nyelv indo-európai, kivéve a baszk, finn és a magyar. Kutatásaim során azt találtam, hogy általában csak a finnt és a magyar nyelvet nem tartják indo-európainak Európában. Sokat töprengtem azon, hogy miért hagyták ki a magyarral együtt a finn nyelvet is? Ennek a magyarázata nem lehet más, minthogy a magyar nyelvet és népet az eredeti ’indo-germán’ történelemszemlélet finnugornak jelölte meg. Természetesen azok a ’magyar’ tudósok, történészek, nyelvészek, akik az osztrák elnyomás idején, a XIX. század közepétől kezdve munkálkodtak, csaknem mind idegen, főleg német vagy szláv származásúak voltak (lásd Sajnovics János, Budenz József és Hunfalvy Pál…), szintén ezt az ’indo-germánizmus’-ból eredő ’finnugor’-elméletet vették át automatikusan. Kutatásaim azt igazolják, hogy a finn nyelvnek sincs több köze a magyar nyelvhez, mint bármely más nyelvnek. Az orosz tudósok – elsősorban W. Illitch-Switych, Djakonov professzor, A. B. Dolgopolski stb. – egy ősnyelvről (Primordial Tongue, Ursprache) beszélnek az eurázsiai kontinensen, melynek 650 gyökérszavával minden más nyelv kapcsolatban van. Az orosz nyelvészek

meghatározták azt a területkört is, ahol az első eredeti nyelvet beszélték: Anatóliától (Törökország) Indiáig, a Kaukázustól a Perzsa-öbölig (Dolgopolski, O., Boreisch, Ursprache Eurasien. Das Bild der Wissenschaft, Stuttgart, 1973), vagyis pontosan azt a területkört, melyet az ős-szabir földművelők terjeszkedési útvonalaként jelöltem meg A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben. Az orosz nyelvészek az ősnyelv keletkezésének idejét az utolsó jégkorszak végére teszi (kb. 10000), mely egybeesik a földművelés kezdetével az ún. Termékeny Félhold területén. Az orosz nyelvészek a magyar nyelvet is besorolták az ősnyelvből származó nyelvek csoportjába. Kutatásaim azt igazolják, hogy az ős-szabir-magyarok nevéhez fűződik ugyanúgy az ősnyelv, mint az agrárforradalom kialakítása is, így tehát egyáltalán nem meglepő az orosz nyelvészek megállapítása.

Nos, ezek után már érthető, hogyan kerültek be ősmagyar szavak minden nyelvbe, tehát a finnbe is.

Az író a következőkben azt fejtegeti, hogy az örmény, perzsa, és több hindu dialektus is az indo-európai nyelvcsaldába tartozik, valamint a hetita, szanszkrit, görög, latin és még több más nyelv is. Tudjuk, hogy a perzsák eredeti nyelve még (mada) ős-szabir eredetű. A hindu dialektusok között megtalálhatók az ős-szabir-„sumir” Harappa, Mohenjo Daaro-i ősi dialektusok, valamint a fehér hun (Punjab, stb.), a tamil és dravida nyelvet is több tudós rokonságba hozza a szabir-magyarral. Ami az ősi hetita nyelvet illeti, pl. A. Ungnad a hetita hieroglif írást a szabirok ősi írásának tartotta. A szanszkrit nyelv szabir-„sumir” rokonságáról bővebben szóltam e munkámban, beleértve Körösi Csoma Sándor megállapításait is. Tudjuk, hogy a görög szigetvilágban a mezeopotámiai származású, magas műveltségű pelazgokat leigázó primitív, torzonborz ion és dór (achaj) germán törzsek keverék nyelve a görög nyelv. A görög barbár szó jelentése: idegen, és az i. előtti, vad, kezdetleges Európából rájuk törő törzseket nevezték így. A latin nyelv akkor keletkezett, amikor az illir-latin ’árják’ leigázták a közel-keleti származású, magas kultúrájú etruszk őslakosságot i. e. 1300 körül az Appenin-félszigeten. Padányi Viktor tíz évig tanulmányozta az európai kultúrák kialakulását, a Dentumagyaria (1963) című könyvének második fejezetében ír részletesen a görög, római időszak kialakulásáról. Szerinte a germán, árja, ma ’indo-európainak’ nevezett torzonborz törzsek a nyers testi erejükön kívül semmit nem vittek a mediterrán kultúrfénybe, csak pusztítottak, romboltak (a vandalizmus fogalma a mindent elpusztító germán, árja vandál törzs nevéből ered – a szerző megjegyezése).

Georges Roux a mykénei kultúrával kapcsolatban megemlíti, hogy egy indo-európai (görög) dialektust beszéltek, a Michael Ventries által megfejtett ’Lineár B’ írásra hivatkozik.

A Magyar Nemzet 1988. szeptember 2-i számában Józsa György Gábor interjút közöl a budapesti nemzetközi nyelvészkongresszus osztrák vegyészmérnök résztvevőjével, Herbert Zebisch-sel, aki számítógéppel megfejtette előbb a phaisztoszi korongot, majd a lineáris A írást.

„Noha az időszámításunk előtti II. évezred egyik meghatározó kultúrája, az úgynevezett krétai-mükénéi civilizáció régészeti emlékeit már a múlt században megtalálták, s a tárgyi emlékek között nagyszámú irományra is rábukkantak, a korszak írásának megfejtése sokáig váratott magára és csupán töredékesen sikerült.

A kutatók háromféle írást különböztettek meg: az első variánst, amely még őrizte a képszerűséget, minoszi hieroglifának nevezték, míg a második két változatot külső jegyek alapján lineáris A- és B-írásnak (ezek ugyanis már vonalas írásjegyeket tartalmaznak). Bilingvis szövegek híján azonban a kutatók sötétben tapogatóztak, s egyik-másik tudós évtizedes megfeszített munkával sem jutott közelebb a megfejtéshez. Végül egy Michael Ventris nevű kutatónak sikerült a lineáris B-írás 88 jelét értelmeznie, azóta is az ő – John Chadvick Cambridge-i nyelvésszel közösen írt – munkája számít a krétai-mükénéi kultúrúról szóló alapmunkának.

A görög föld görögök előtti lakóiról – akiket általában pelaszgoknak neveznek – ez ideig csupán görög, latin, egyiptomi és más forrásokból voltak adataink. Ezek azonban csak egy-két mondatos megjegyzéseket tartalmaztak, sem etnikai, sem nyelvészeti támpontot igazán nem adtak a modern tudományosságnak. Azt azonban a humanisták óta szinte senki által kétségbe nem vont axiómként kezelték, hogy a pelaszg írásbeliség csak valamilyen korai görög nyelvet, nyelvi állapotot tükrözhet. A kutatók csaknem kivétel nélkül ebből a feltételezésből kiindulva fogtak hozzá a vizsgálatokhoz. … Az ilyen szakmai elfogultságok gyakran váltak gátjává a további kutatásnak. S ilyenkor történik – nem csupán a paleográfia terén akad rá példa -, hogy szakmán kívülállók, a kérdéssel csak mintegy kedvtelésből foglalkozók, váratlan és szenzációs eredményekre jutnak.” („Herbert Zebisch … évekig várt fölfedezésének bejelentésére, addig csupán néhány szakértő barátjával osztotta meg – és ellenőriztette! – felismerését… Eredményeit végtére is publikálta már, négy kötetet tett közzé a pelaszgok nyelvéről és kultúrájáról…”)

„Herbert Zebisch megállapította a vizsgálatok alapján, hogy a phaisztoszi korong és a lineáris írások ugyanazon a nyelven készültek, ez azonban nem görög nyelv, hanem egy eddig ismeretlen és egyelőre pelaszgnak elnevezett nyelv, amely az agglutináló nyelvek típusába tartozik. A jelek szótagokat jelölnek, a szótagok többségükben megánhangzóra végződnek, a ragozás pedig kizárólag elő-, utó- vagy szóközi ragokkal történik, mely ragok mindig önálló szótagok. A szórend teljesen szabad, az olvasat balról jobbra történik, spirális esetén a központból kifelé; a koncentrikus köröket szintén

középen kezdve kell olvasni. A lineáris írásoknál sokkal szigorúbb a korong írásmódja, itt csak egyszótagú jelekkek találkozni, viszont nagyon egyértelmű a központozás. Herbert Zebisch azonban távolabbi következtetéseket is levont: átírhatjuk a történelmet.

Megállapításaim szerint a pellaszg egy sor, ma is létező nyelv ősanyjának tekinthető. Amikor Kr. e. 1200 táján népvándorlási hullám pusztította el a krétai-mükénéi civilizáció államait, a pelaszgoknak csak a szájhagyomány útján fennmaradt hőstörténetei épültek bele a görögség (és az egyetemes emberiség műveltségébe). A Kaukázusig gyarmatokat fenntartó pelaszgok maradványai épp a peremterületeken élhettek tovább, miközben az anyaországbeliek felszívódtak a hódító etnikumokban. A Kaukázusban számos dialektus őrzi a pelaszg nyelvet, ez adta meg nekem is – hangsúlyozom: véletlenül – a megoldás kulcsát.

Öt-hatszáz évvel Homérosz előtt – véli a tudós – egy teljesen más nyelvet beszélő nép élt a görögök földjén. Épp Homérosz neve jellegzetes példa egyébként a pelaszg egyik különlegességére. E nyelv ugyanis nem használt neveket, miként az Herbert Zebisch kutatásaiból kiderül, hanem beszélő neveket alkalmazott, mint ma is több indián nyelv. 'Homérosz neve például pelaszg eredetű', mondja a kutató. 'Ő magát soha nem nevezte így, franciák keresztelték el évezredekkel később. Az eredeti görög szövegben »omirosz» szerepel, ezt viszont pelaszg szótagokra bontjatjuk: XO-MI-O-O(s), ami így fordítható: háború-többesrag-meglátogat,utazik, kirándul megtekint – a tulajdonságot jelző rag, azaz szabad fordításban: a háborúkon átutazó.'

Herbert Zebisch egyik könyvének szószedete szerint az antik Mediterráneum számtalan máig megőrzött földrajzi neve, melyeknek eddig csupán népetimológiája létezett, pelaszg eredettel megmagyarázható, ami által a pelaszgok hatóköre, településeik és kereskedelmük határai is nagy pontossággal megállapítható". Eddig az idézett cikk a Magyar Nemzetből.

Herbert Zebisch, Pelasgisch eine iberische Sprache (Schäarding, 1989 című könyvében egyébkéng azt írja, hogy:

„Már az 1987-ben kiadott könyveimben meg tudtam állapítani, hogy a phaistosi korong és minden kora krétai lineáris vonalas és hierogliph írás mögött ugyanaz az írás áll: a pelaszg, európa ősnyelve."

A szabir-magyarok őstörténete c. könyvemben részletesen bebizonyítottam a kréta-mykénéi kultúra Halaf-Hassuna és Al-Ubaid-kori mezopotámiai eredetét, tehát a pelazg nép mezopotámiai szabir-„sumir" eredetét.

Padányi Viktor a Dentumagyaria c. könyvében írja (1963, Buanos Aires, 39. old. 3. lábjegyzet):

„Thales a hét ’görög bölcs egyike, kisázsiai és nemhogy nem görög, hanem még csak nem is hellén, hanem ’kár’ (gurk, hurri). A görög mestermű, az Iliász ázsiai hősmonda-elemekből van összerakva és kompilátora Homérosz (kit igazában aligha hívhattak így, mert „homérosz” összerakót, kompilátort jelent), kisázsiai, valószínűleg szmirnai. Pythagoras kisázsiai, Anakreon, Sappho egy kisázsiai szigetről származnak. Kisázsiai Parmenides is. A ’görög’ irodalom, zene, filozófia, művészet megteremtői túlnyomóan kisázsiaiak, akik a perzsa háborúk idején nagyobb tömegben, emigránsként kerültek a Mediterráneum nyugatibb részeibe.

Róma etruszk város. A ’Róma’ szó maga is etruszk, éppúgy, mint ’Romulusz’ is az. Királyai éppúgy etruszkok voltak, mint ahogy a római ’patricius’ családok is azok, kezdve az etruszk tarchán leszármazottaival, a Tarquinusokkal, márpedig az etrusszkok szintén szumir származású, ázsiai eredetű nép. Róma az 5. században Kr. e. délitáliai ión uralom alá került s a délitáliai iónok szintén ázsiaiak. Az etruszk nyelv, faj és kultúra az 5. és 4. századok folyamán az iónnal olvad össze Rómában s így jön létre a ’latin’. A kialakulás a Kr. e. 3. század derekán fejeződik be, ebből az időből való az első ’latin’ nyelvű írásos emlék. Az etruszkból és iónból kialakult etnikumba az etruszk és ión területek közé beékelt néhány ’illyr-kelta’ (?) törzs hódoltságával és beolvadásával kerül ’európai’ eredetű, árja elem, a római kultúrát és civilizációt azonban megint nem ezek teremtették és jelentik, még ’faji’ értelemben sem, mégkevésbé a civilizációs és kultúrelemek természete, származása és formái szerint. Az előállt és meghatározhatatlan, de minden lényeges öszetevőjében ’ázsiai’ népkeveréknek nincs is, és a múltban sem volt valaminő népnve. A ’római’ Róma városától vett jelző a ’latin’ pedig később keletkezett nyelvmegjelölés, nem pedig népnév.”

4l. old. 3. lábjegyzet: „A ’középkor’ kifejezés Európára vonatkoztatva hamis, és nem egyéb, mint a Mediterrán-kort ’európaivá’ bekebelező igyekezet.”

38. old. 2. lábjegyzet: „A 19. század európai tudományos irodalma a Kr. e. 12. századba helyezett ’dór vándorlás’ önmagában nagyon jelentéktelen ténynek mohó agyonírásával a méreteket, az arányokat és a jelentőséget egyaránt eltúlozta, mert ez az egyetlen vékony töténelmi cérnaszál, amely ’Európát’ a mediterrán Hellászhoz köti. A terület, amit Hellásznak hívunk, a maga dél-balkáni eészében a kisázsiai partvidékkel és az Archipelagoszt jelentő összes szigetekkel együtt is alig nagyobb, mint a Dunántúl s ezt a területet a dórok érkezésekor már sűrűn lakták olyan sűrűn, hogy az őslakosságban a dórok a Homérosszal jelölt időre (Kr. e. 8., 7. sz.), vagyis a félezer év alatt teljesen felszívódtak (kivéve a spártaiakat, akik a hellénfajú őslakossággal nem keveredve egy ideig megőrzik ’árja’ faji jellegüket). Az Iliászban kétféle eredetnek, hódítók és meghódítottak közti megkülönböztetésnek nyoma sincs már. Homérosz világa – a kisázsiai Trója lakosságát is beleértve – egységesen hellén. Ebből felmérhető, hogy mennyien lehettek eredetileg a ’dórok’ és

mekkora lehett ebben a félezer éves összeolvadás során előállt mediterrán keverékben az ’árja’ hányad. Ha most az olvasó mindehhez hozzáveszi, hogy a ’hellénnek’ még a kekveredésből létrejött ’görög’ is csupán egy része volt, hiszen az előázsiai eredetű ’ionok’, ’eolok’, ’lidek’, ’károk’ még keverékértelemben sem ’európaiak’, mert ezek nem a dóroknak, hanem annak a népnek a fajrokonai, amelybe a dórok maguk is beolvadtak, tiszta képe támad arról, hogy mennyire ’európai’ faj a hellén.”

42. oldal 5. lábjegyzet: „Az árja inváziót évszázadokkal megelőző ’késő-minoszi’ korból, Kr. e. 1500 körül fürdőszobás, központi fűtéses, 6-8 10-12 szobás, lépcsőházas, tehát emeletes lakások romjait ásta ki az archaeológia. Ez a mediterrán civilizáció egy primitív ősi nép életének nyomai és a ’hellénnek’ nevezett civilizáció közötti rétegben helyezkedett el és ebből nőtt ki, ennek elmeit vette át a ’görög’ kultúra.”

A mezopotámiai eredetű kultúráról írja Padányi: „Ez a világ egy sokezer éves kultúrából sugárzott ide és már önmagában is ezer esztendős múlttal emlékezik, várak, paloták, templomok hosszú sorát építette és kerámiában, plasztikákban kifinomultat és szépet teremtett, ez a világ írt, olvasott, ez a világ fürdött, borotválkozott és körmeit manikűrözte, amikor ebben a térségben az első ’árja’, ’európai’ elemek – Kr. e. 1300 körül illyr-latin törzsek az Appenin-félsszigeten, s mintegy 100 évvel később az achajok, vagy dórok a Peloponeszoszban – dorongjaival, primitív bronzhegyű lándzsáival, a’kultúrával’ szemben érzéketlenül, szőrösen és durván, rombolva, pusztítva, égetve és mészárolva megjelent.”

Egynéhány fontos, e témakörre vonatkozó lábjegyzet Padányi munkájából:

43. o. 6. lábjegyzet:

„Amilyen ütemben válik ismertté a szumir kultúra és civilizáció, olyan ütemben derül ki, hogy az ókori görög civilizáció és kultúra mindent onnan kapott. A ’klasszikus’ görög építkezés frizei, metopái, timpanonjai a mezopotámiai ősi építkezés tetőszerkezetének utánzata. A ’görög oszlop’ a maga köteget utánzó vájataival és fejmegoldásaival a szumir fatörzsoszlop későbbi utóda, amelyet a szumir építkezés vertikálisan ráragasztott óriásnáddal stukkószerűen burkolt s a görögök a lényeg megértése nélkül ezt utánozzák. A ’chiton’ az egész Előázsiát és a Mediterráneumot elárasztó szumir exportcikk, a ’kitu’ volt (finom fehér vászon és ebből készített, alsótestet takaró lenge ruhadarab, v. ö. ’kötő’, ’gatya’ szavainkkal), a ’görög lámpának’ nevezett tipikus formájú olajlámpa az archaelológiai bizonyítékok szerint szumir lámpa volt, a kétágú ’pán-síp’ szumir zeneszerszám, a pentatonikus ’görög’ skálák, amelyekhez semmi közük az európai zenéknek, de annál több a turáni, többek között a magyar zenének is, szintén szumir skálák. A ’görög’ íráson éppúgy rajta van a márka ’Made is Sumer’, mint a görög

nyelv összes kultúrszavai is szumir szavak. A kisázsiai ’görögök’, a ’jónok’, az ’eolok’ nem is ’görögök’, csak a görögök görög nevet adtak mindennek és ezzel félrevezették az utókort. A görög chariot, szumir harckocsi, az ’eol’ hárfa egy gyönyörű példányát Úr város romjai alól ásták ki.”

44. oldal 7. lábjegyzet:

„Az etruszk nép származása és faji hovatartozása eddig még nincs ’eldöntve’, talán azért, mert az állandóan szaporodó jelek szerint nem volt árja s ezt úgy látszik nehéz megállapítani. Írása rovásírás ugyanazokkal a betűjelekkel, mint az ősi szumir, vagy a magyar rovásírás. Nyelvük ugyanolyan ragozó nyelv, mint a szumir vagy a magyar, vagy a turáni nyelvek. … A latinba etruszk szavak százai kerültek be, természetesen latinizálva,”

Eddig a sokatmondó Padányi-idézet, mely tiszta vizet önt a pohárba az ’indo-európai’ történetírást illetően.

Georges Roux így folytatja mondanivalóját: Ezek az indo-európai nyelvek a látható, nyilvánvaló különbségek ellenére kölcsönös kapcsolatban állnak egymással, és általában azt hiszik, hogy egy közös ’indo-európai’ nyelvből fejlődtek ki, mely írott emlékeket nem hagyott hátra (they all derive from a ’Common Indo-European Language’ which have left no written trace). Valóban közös tőről ered minden nyelv (amint már többször hivatkoztam az orosz nyelvészek megállapításaira), ezt bizonyítja a 650 közös gyökérszó. De ez a az ősnyelv szabir volt (kutatásaim alapján). Perdöntő Georges Roux kijelentése, miszerint a közös indo-európai nyelv nem hagyott írásos nyomot hátra. Mindebből nyilvánvalóan következik, hogy minden ’indo-germán, ’indo-európai’ nyelvi és történelmi megállapítás alaptalan. Semmi írásbeli bizonyítékuk nincs. Ezzel szemben az ékírásos agyagtáblák nagy tömege igazolja a szabir-’sumir’ történelmi és nyelvi örökséget. Kutatásaim azt mutatják, hogy a német Franz Bopp – az összehasonlító nyelvtudomány megalapítója (1816) – az Indiában felfedezett szanszkrit nyelv tanulmányozása közben csakúgy kijelentette, hogy a szanszkrit nyelv pedig a germán ősnyelv.

Logikusan következik a kérdés: Ha nincs írásos bizonyítékuk, akkor mire alapozták az ’indo-germán’ faj- és nyelveredet-elméletüket? Nem lehet tudományos tételnek nevezni az alaptalan, saját maguk által is számtalanszor megcáfolt feltételezéseket. Semmiféle logikát nem lehet fellelni abban sem, ahogyan a nyelveket kategorizálták. Tudniillik az ősi fonetikus, és ragozó nyelveket is bekebelezték a flexibilis nyelvezetek közé.

Érdemes itt megvizsgáni az ’indo-germán’ nyelvelmélet kialakulását.

Arthur Ungnad Subartu (Berlin és Leipzig, 1936) c. könyvének bevezetőjében a következőket írja:

„l. Amint Európában a 18. század vége felé a szanszkrit ismert lett, melyet régóta a legöregebb indogermán nyelvnek tartanak és valamivel később

Franz Bopp lerakta az összehasonlító nyelvtudomány alapját, és még jóformán semmit sem tudtunk a népszármazás tudományáról és a fajkérdések csak érzékelés szerint, minsem tudományos alapon lettek megítélve, az indogermánok őshazáját Közép-Ázsiában keresték. A fajkutatás és az európai őstörténet-tudomány ezt a hiedelmet először megrendítette; de még 1925-ben olyan jelentős kutató, mint Eduard Meyer kijelentette, hogy ez a feltevés, mely az indogermánok hazáját a Keleti-Tenger vidékén, vagy egyáltalán Európában keresi, történelmileg és földrajzilag is erős kétellyel áll szemben." (A szerző szabadfordírása.)

Arthur Ungnad nagy népszerűségnek örvendő 'indogermán' tudós volt, és ha ő azt írja, hogy a szanszkrit nyelv elterjedt Európában a 18. század végén, és azt a legrégibb indogermán nyelvnek tartják az 'indogermanisztika' teóriáját kiagyaló nyugat-európai tudósok, akkor arra mérget vehetünk, hogy úgy is volt. Hogy miért fájdult meg a foguk erre az igen magas fokú ősműveltséget eláruló nyelvre Nyugat-Európa tudósainak, és miért mondták ki arra a 'nagy szakértők', hogy az csak az ő ősnyelvük lehet, azt nem nehéz kitalálni. Hogy is mondja a latin közmondás?: 'Akié a föld, azé a vallás.' Ebben az esetben pedig: Akié a föld, azé az újonnan felfedezett mesternyelv. Ne feledjük el, hogy a szóbanforgó időben már igen messze és hatalmas területkörökre elnyúlt az angol birodalom – beleértve természetesen Indiát is -, ahol az indogermán elmélet szerint a szanszkrit nyelvnek kellett teremnie. Így kezd lassan kialakulni előttünk az a szomorú kép, amint ez a téves, szanszkrit nyelvre alapozott elméletük az elmúlt másfél évszázados nemzeti tragédiánkat okozta. Ugye, mostmár érthető, miért hallgatták agyon Körösi Csoma Sándor munkáit, és miért kellett nemzetünkre ráerőszakolni a 'finnugor' származáselméletet? Amint tudjuk, a szanszkrit nyelv a 18. század vége felé kezett ismretes lenni Európában, a gyarmatosított Indiából vitték oda. Az 'indogermán', ma 'indo-európainak' nevezett elmélet mindjárt magyarázatot talált arra, hogy miként került ez a művelt nyelv Indiába: - csak legen, aki elhiggye, és elhitték, csaknem az egész világ elhitte – ez az ún. 'indo- európai' teória abból a 'felismerésből' alakul ki a 19. század folyamán, hogy a szanszkritban és az 'európai nyelvekben' – különösen a kelta nyelvekben – sok alaphasonlóság van. Ebből aztán létrehozták az ún. ind-népvándorlás hipotézisét, mely szerint az indusok, úgy Kr. e. kétezer táján a mai Európa térköréből, fajrokonaikból kiválva Indiába vándoroltak.

Ezzel szemben nézzük, mit mond Padányi Viktor:

'Ez a 'késői szumir' nyelv a Kr. előtti két évezred szumir nyelve, gyorsan torzul, másul, átad és átvesz szavakat, és éppúgy gazdagítja az akkoriban még primitív asszirt, babilonit, hébert, mint ahogy Kréta-mykénei és etruszk csatornákon bejut az árja nyelvekbe is, sőt kelet felé haladva az ún. sanscrit 'nyelvbe' is. Ez a tény vezette hosszú időn keresztül a 'szumir dicsőség' után vágyó árja nyelvészeket, akik az 'indoeurópai' nyelvek szumir

kölcsönszavaiból kiindulva kissé elhamarkodottan sorolták be a szumir népet az ’indo-európai’ népek családjába.”

Ebben az idézetben Padányi ugyan inkább arról ír, hogy a ’sumir’ népet miként csatolták az indo-európai népek családjába, de ugyanakkor az is tisztán kiviláglik, hogy a ’sumir’ a szanszkrit nyelvbe is bekerült és így lett eleinte a „sumir” nép is – az összehasonlító nyelvtudomány ’alapszabályai’ szerint – az indo-európai népcsaládba bekebelezve. Padányinak az a megállapítása, hogy a szanszkritba ’sumir’ szavak kerültek bele az idők folyamán, igen fontos számunkra, mert megmagyarázza a szabir-„sumir”-szanszkrit-magyar nyelvrokonság kérdését. Ezzel szemben érdemes megfigyelni, hogy volt-e érdemleges szanszkrit és ’indo-germán’, ’indo-európai-árja’ nyelvi érintkezés és milyen volt azoknak egymásra való befolyása az óindiai történelemben?

Ismeretes, hogy a virágzó Indus-völgyi, a „sumirokkal” egyidőbeli Harappa-Mohenjo Daro őscivilizációt az ’árják’ elsöprő támadása pusztította el. Ezzel kapcsolatban az angolszász Bill S. Ballinger: Lost City of Stone című könyvében (81. old.) többek között a következőket írja: Kb. i. e. 1750-ben az árják - harcias, barbár nomádok (Ballinger szavai – a szerző megjegyzése) – lerohanták Észak-Indiát, majd a Ganges folyó völgyében dél felé, a Begáli-öbölig húzódtak. I. e. 1700-1650 között támadhatták meg, és dúlták végig Harappát, de még úgy 150 évig eltartott, ameddig Mohenjo Daro is erre a sorsra jutott. Az ősi civilizáció elpusztult, habár egyes csoportok még emberöltőkig fennmaradtak. Az árják által megszállt területeken a kultúrnívó erősen csökkent; az árják átvették a kaszt-rendszert és valószínűleg a két vallást is egyesítették. Az árja hódítás után az írás használata is évszázadokra visszaszorult, sőt írott bizonyíték nem maradt fenn ebből az időszakból, mert a pálmafából készült papír nemsokáig tartott a szélsőséges klíma és a rovarok pusztítása miatt. Balinger említi, hogy kb. i. e. 300-ban már volt egy árja ABC használatban Indiában, a görögök útján átformált föníciai ABC-re alapozva. Megállapítja azt is, hogy az árják előtti indiai ősnépek a dravidák voltak, akinek a helybeli neve és nyelve a tamil.

A tamil nyelvet Bálint Sándor a magyar nyelv szanszkritjának nevezte.

Ezek után nem nehéz kitaláni, hogy mikor és miként kerültek az ősindiai szavak az ’árja-indo-germán-indo-európai’ nyelvbe, vagy éppen megfordítva, miként raktak le az ’árják’ egy közös lexikai réteget az ősindiai nyelvekbe.

De ez az árja népcsoport az idők folyamán lerakott egy hasonló lexikai réteget, valamint ezzel együtt a nyelvtani szerkezeteknek bizonyos mennyiségét a „sumir” származék, mediterrán rétkörbeli pelazg (görög szigetvilág) és etruszk (Appenin-félsziget) ősnépei között is. Ebben a térkörben az első ’pusztító árja rajok,’ illyr törzsek i. e. 1300 táján jelennek meg az Appenin-félszigeten, s mintegy 100 évvel később az achajok, vagy dórok a Peloponezosz-

i ősnépet igázzák le. Padányi írja a Dentumagyaria című könyvének 43. oldalán:

„A leigázott kultúrvilág azonban hosszú és fáradságos századok során civilizálja a barbár hódítót, vérségileg összeötvöződik vele, és a tér kultúrnépeiből meg a nyers és barbár és árja achájból fokozatosan előáll egy finomultabb, a civilizáció továbbvitelére alkalmasabb faj, a 'mediterrán' hellén, az 'európai' barbárból mediterrán kultúrlénnyé ötvöződött félvér, amely torzonborz ősein kívül mindent a mezopotámiai fényből kap, még szókincsének nagyobbik felét is, hiszen a zord és vad északról semmit magával a mediterrán világba nem hozott."…

Tehát ezekre az ősnyelvekre lerakott 'árja' lexikai rétegekre hivatkozik a 18. század második felében William Jones (1746-1794), amikor ezeket a lelkesítő szavakat írta, és sajnos, erre hivatkozva alkották az 'összehasonlító nyelvtudomány' elméletüket:

„A szanszkrit nyelv – bármi ősi is – oly bámulatos szerkezettel rendelkezik, amely tökéletesebb a görög nyelvnél, gazdagabb a latinnál, gyönyörűbb mindegyiküknél, ám amely oly közeli rokonságot mutat e két nyelvvel, az igék gyökereivel éppúgy, mint a grammatikkai formákkal, hogy ezt a véletlen nem szülhette, a rokonság annyira erős, hogy e három nyelv kutatásával foglalkozó egyetlen filológus sem kételkedhet benne: ezek mindannyian egy közös forrásból eredtek, amely meglehet, hogy többé már nem létezik." (Idézet O. Szülejmanov: Sumér és Ázsia c. könyvéből.)

Az idézetet 1786-ban mondotta el Sir William Jones, mely időpontot az összehasonlító nyelvészet születéseként tartják számon. Ugyancsak ekkor vetette fel Jones, hogy a szanszkrit nyelv terén kifejtett munkásságának rendkívüli következményei lesznek a nyelvészetben. A kalkuttai Collage of Fort Williamsban lázas munkálatok kezdődtek a szanszkrit nyelv 'felfedezésére', és tanítani kezdték a modern 'indo-árja' beszélt nyelvek mellett. A College of Fort Williams tudósai között találjuk a szanszkrit és 'indo-árja' kutatások úttörőit: pl. P. T. Collebrook-ot, aki szanszkritot, bengálit, és maráthit tanított. Collebrookot 1801-ben a szanszkrit nyelv professzorává nevezték ki. A College-ben dolgozik Mrityunjay Vidialamkart, a korszak legkiemelkedőbb szanszkrit tudósa is. A nyelvkutatásban a szanszkritben járatos munshik, írnokok segítettek, a kéziratokat is ők másolták és készítették elő nyomtatásra. A tanítás meggyorsítására, és hatékonyságának emelésére az iskola szótárakat és nyelvtankönyveket is megjelentetett. S. K. Das könyve arról is tudósít, hogy a Carey által írt marathi, punjabi, teugi és kannada nyelvkönyvekben és az általa, valamint a Mohan Prasad Thakur által összeállított oriva és marathi szótára is nagy mértékben elősegítették a kutató és oktató munkát. S. K. Das azt is közli, hogy John Gilchrist, a Dictionay, English and Hindosthanee (1786-90) szerzője hitt egy olyan univerzális nyelvtan létezésében, mely az emberiség

valamennyi nyelvének alapjául szolgál. Henry Pittis Foster szótárát, A vocabulary in two parts, Bengalese and English and vica versa (Calcutta, 1799-1802), Körösi Csoma Sándor is használta munkássága során.

Az indiai nyelvek iránt a hittérítők is különösen érdeklődtek, hittérítő munkájukat sokkal hatásosabban, könnyebben végezhették, ha a bennszülöttek nyelvén beszéltek. William Yates tiszteletes hasznos kézikönyvet szerkesztett, 'A Sanskrit Vacobulary; containing the Nouns, Adjectives, Verbs and indeciable Particles … Arranged in Grammatical Order, with explanations in Bengalee and English (Calcutta, 1820)', melyből Körösi Csoma Sándor is sokat idézett. Csoma elég zárkózott életet élt Kalkuttában is, ahol az Ázsiai Társaság könyvtárosa volt (1837-42.), de William Yates tiszteletessel közelebbi kapcsolatban állott. Annál is inkább, mert a könyvtárosi munkakörébe tartozott, hogy dr. Yatesnek és más hittérítőknek liturgiai munkákat, zzoltárokat és anglikán imakönyveket tibeti nyelvre fordítson le. Együttműködésüket a dr. Campbell által 1842-ben Körösi Csoma Sándor hagyatéki leltárába felvett levél is bizonyítja. Ekkor az Ázsiai Társaság titkára H. H. Wilson.

Kétségtelen, hogy Körösi Csoma Sándor részt vett a kalkuttai tudományos körök szanszkrit nyelvű tudományos kutatásaiban, a szakszkrit nyelv egyik kiemelkedő tudósa lett. De ahhoz sem fér semmi kétség, hogy a kalkuttai angol társaság nem nézhette jó szemmel a tibeti-angol szótára előszavában írt megállapítását, hogy 'a szanszkrit nyelv tanulmányozása sokkal hasznosabb a magyarokra, mint bármely más európai nyelvre nézve.' Annál is inkább, mert a kalkuttai tudományos körökben, de Európában is ismert volt, ugyanis már Kalkuttába érkezésekor megjelent nyomtatásban. Az angolok és a többi nyugat-európai tudós lázas igyekezettel kutatta a szanszkrit nyelvet, ugyanis erre a művelt ősnyelvre kezdték felépíteni az 'indo-germán' ősnyelv- és ős-fajelméletüket, éppen akkor, amikor a 17 nyelven beszélő Körösi Csoma Sándor a magyarok eredetét kutatta. A britek az egész hatalmas birodalmukat a fejlett kémszervezetükre alapozták, e tevékenységük nem csak a politikai, de a gazdasági, az ipari, kereskedelmi és a tudományos életre is kiterjedt, hazánkfia minden lépését figyelték. Az angolok, akiknek nem volt igazolható őstörténelmi múltjuk, megragadták az alkalmat arra, hogy az Indiában felfedezett szanszkrit ősnyelvet hatalmi érdekeik szolgálatába állítsák. 'Germán fajú' rokonaikkal karöltve kiagyalták az ind népvándorlás elméletét.

Fontos tudnunk, hogy miként fejlődött ki az indo-európai faj- és nyelvelmélet.

Friederich Schegel, A. Hamilton tanítványa az 1808-ban megjelent Ueber die Sprache und Weischheit der Inder című könyvében felvetette a szanszkrit és az európai nyelvek kapcsolatát, sőt azt az elképzelését, hogy a szanszkrit volt

az indo-európai nyelvek őse. Természetesen utólag tévesnek bizonyult a feltételezése – pl. Wojtilla Gyula szerint is -, de mire ez a tévedése kiderült, addigra már Európában tért hódított a szanszkrit nyelre alapozott 'indo-germán, ma 'indo-európainak' nevezett faj- és nyelvelmélet.

A német Franz Bopp (1791-1867) terjesztette különös előszeretettel ezt az elméletet, aki az 'összehasonlító nyelvészeti tudomány' alapját rakta le. 1816-ban (Frankfurtban) jelent meg az Über das conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenen der griechischen–latinischen, persischen und germanischen Sprachen című első könyve, mely kiindulópontja annak a lázas nyelvészeti munkásságnak, melynek célja egy addig nem létező ősgermán nyelv felfedezésére irányult. Bopp nyelvészeti vizsgálódásaival egy olyan hipotézis felállítására törekedett, mely a szanszkrit, perzsa, görög, latin és germán igealakok közös eredetét tudná bemutatni. A következő könyvében: Analytical comparaison of the Sanskrit, Greek, Latin and Teutonic Languages (1820) meg is állapította, hogy ezeknek a nyelveknek a nyelvtani szerkezete azonos. Körösi Csoma Sándor éppen ennek az ellenkezőjét állította: „mivel a saskrit nyelvnek az alkotása, valamint több indiai nyelveké is, nagyon párhuzamos a magyarokéval, mely különben eltér a nyugati Európa nyelveitől." Igencsak kellemetlen lehetett az angol-szász nagyhatalmaknak az ő szanszkrit nyelv terén kifejtett munkássága. Nem csoda, ha felmerül bennünk a gondolat, hogy nem természetes halállal halt meg, amikor az angol felügyelet alatt álló érdekszférát elhagyni készült. 58 éves korában halt meg, pedig már gyermekkorában megedzette magát az eljövendő nehéz kutatómunkára.

Franz Bopp ezután Schlegelnek a szanszkritről, mint ősnyelvről szóló hipotézisét egy újabb elmélettel váltja fel: kiagyalta, hogy a szanszkrit nyelvet egy ősnyelvvel fogja helyettesíteni, és ezt az ősnyelvet ős-indo-germánnak nevezte el. Ilyen egyszerűen született meg az indogermán – ma indo-európainak nevezett – ősnyelv, sőt ebből született meg az indo-germán fajelmélet is, és ennek bizonyítására az ind népvándorlás elmélete. Ezek után csak az a kérdés, hogyha az angol kalandorok (Clyde stb.) és a gyarmatosító angol hadsereg nemhódítja meg Indiát, akkor az angolszászok vajon honnan vették volna a szanszkrit nyelvet, melyből Bopp agyában megszületett az ős-indo-germán ősnyelv? Nézzük csak, hogyan alakulnak ezek a feltételezések, hogyan emelkednek a tudományos tétel rangjára Európában?

A hadifogolyként Párizsban rekedt Alexander Hamilton angol állampolgár kapott először megbízást a szanszkrit nyelv tanítására, ő volt Friedrich Schlegel tanára is. Az első szanszkrit professzor a College de France-ban a francia A. L. Chézy (1812), akinek a tanítványaAugust Wilhelm Schlegel lett az első szanszkrit professzor Németországban, az 1818-ban alapított bonni egyetemen. Szintén Chézy tanítványa Franz Bopp, aki egy Windischmannhoz írott levelében arról panaszkodott, hogy Párizsban a szanszkrit nyelvnek sem tanárai, sem hallgatói nem voltak. Ebben az időben sem Párizsban, sem másutt

Európában nem álltak rendelkezésre szanszkrit nyelvű szövegek, kivéve azokat, amelyeket Indiában nyomtattak. Boppnak nem állt módjában megvásárolni H. H. Wilson első átfogó ango-szanszkrit szótárát sem, így kezdetben szótár nélkül (!) fordított a Mahabharatából és a Ramajanából. Ezzel ellentében Körös Csoma Sándor Kalkuttában hozzájutott a szanszkrit szövegekehez, a nyelvtanhoz és a szótárakhoz is.

Bopp a 30-as évek közepén szótárt és nyelvtani munkákat ad ki, majd a Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Grieschichen, Lateinichen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen című nagy munkáját. 'Kitűnő' tudósokat képezett ki: Friedrich Rosen két munkát írt a szanszkrit szótövekről 1826-ban és 27-ben (V. Stache-Rosen: Germany Indologists, Bibliographies of Scholras in Indian Studes writing German, Dialogue, 1880-81. New Delhi, 1881), Peter von Bohlen: Das alte Indien, mit besonderer Rücksicht auf Aegyipten, 1830 c. munkájában érinti az ind kultúra minden területét. A német Hans Roer 1839-ben ment Kalkuttába és a Bibliotheca Indica szerkesztője lett, a szanszkrit kutatás és tanulmányozás új fejezetét indította el. August Pottnak az összehasonlító nyelvészet kifejlesztésében volt jelentős szerepe, Ethymologische Forschungen auf dem Gebiet der Indogermanischen Sprachen mit besondern auf die Lautomwandung im Sanskrit, Grischischen, Lateinischen, Litauiscen und Gothischen (Lemgo, 1833-36) című műve mintegy kiegészítette Bopp munkáit. Nagy hatással volt az általános nyelvészet fejlődésére Wilhelm Humbold munkássága, levelezésük jelzi együttműködését Boppal.

Tehát Bopp összehasonlító nyelvtudományának elméletét akkor fektette le, amikor Körösi Csoma Sándor a magyarok eredetét kutatni indult 1819-ben.

Láthatjuk, Jones és Bopp feltételezéséből miként alakult ki az őket követő nyelvészek munkáiban – a hatalom ellentmondást nem tűrő jogán – az indogermán nyelvcsoport (ma a szalonképesebb indo-eruópai elnevezéssel behelyettesítve), amelybe felvették az összes iráni, indiai és minden európai nyelvet, kivéve a magyart és a finnt.

Felvetődik a kérdés, hogy nem szándékosan hagyták-e ki a magyar nyelvet ebből a 'mondvacsinált' nyelvcsoportból – mert tudták, Körösi Csoma Sándor szanszkrit tudós és 17 nyelven beszélő nyelvszakértő már 1825-ben értesítette a nyugati világot Kennedy századoshoz írt levelében -, hogy a szanszkrit a magyar nyelvnek rokona szótövekben és szavakban, szerkezetében pedig azonos azzal. 1834-ben a tibeti-angol szótára előszavában pedig nyomtatásban is megjelent mindez. Ugyanitt jelenti ki Körösi, hogy 'míg a szanszkrit nyelv alkotása nagyon párhuzamos a magyarral, addig eltér a nyugati Európa nyelveitől.' Az angolszász-indogermán-árja származáselmélet érdekeit sértette már a magyar nyelv szanszkrittal való rokonosítása is, hát még az a tény, hogy a szanszkrit nyelv eltér a nyugati Európa nyelveitől! A

magyar népre az 1848/49-es szabadságharc leverése után a Habsburg önkényuralom ráerőszakolta a lealacsonyító finnugor származáselméletet. Ezért kellett a magyarok nyelvét az elenyésző, jelentéktelen számú vogul és osztyák nyelvtöredékhez és az észak-balti nyelvcsoporthoz beskatulyázni. Így született a finnugornak elnevezett nyelv- és származáselmélet, melynek természetesen semmi köze a valósághoz. Mégis a tudományos tétel rangjára emelték, pedig bizonyíthatatlan. Ellenben félmillió eddig feltárt agyagtáblából több bizonyítja a magyar nyelv ősiségét, eredetét. Megállapíthatjuk, hogy a szanszkrit nyelvet az indogermán törekvések kiszolgálására használták fel, miközben megváltoztatták, megmásították a magyar nyelv- és néperedetet, ezzel hozzájárulva a magyar nemzet másfélszázados tragédiájához.

A tárgyilagos indo-európai elméletet valló tudósok ma már bevallják, hogy sem indo-germán ősnyelv, sem indo-germán ősnép nem létezett. Sem írott ősi szövegük, sem ősi tárgyi emlékeik nincsenek. E megállapítással kapcsolatban idézek Götz László kutatótársam Keleten kél a nap című könyvének III. kötetéből a 15. oldalról, 'A nemzetközi nyelvtudomány és őstörténetkutatás fejlődése az utóbbi évtizedekben' fejezetéből:

„Eddigi megoldásainkat – tudatosan – a 19 század második felének nyelvészeti és őstörténeti szemléletében, az akkori ez irányú ismeretanyagba igyekeztünk beilleszteni, mert meg akartuk mutatni, hogy a finnugorisztika alaptétele a magyar nyelv finnugor származásáról – abban a formában, ahogy tanították és tanítják még ma is – már a nyelv- és őstörténetkutatás 19. századi színvonalához, módszertani követelményeihez mérten is elavultnak, tarthatatlannak, sőt egyenesen tudománytalannak nevezhető.

A 20. század eleje óta azonban az ortodox finnugurisztika helyzete folyamatosan még kilátástalanabbá vált. A közel-keleti ásatásoknál mind nagyobb számban előkerülő, ma már több mint fél milliónyira rúgó ősi ékíratos nyelvemlék egyre parancsolóbb módon követeli meg az európai nyelvtudomány korábbi nyelvcsaládi elméleteinek és nyelvfejlődési elképzeléseinek alapos felülvizsgálatát és újraértékelését.

Az előző kötetekben már ismételten utaltunk arra, hogy az indogermanisztika, húzódva és vontatottan ugyan, de már megkezdte ezt az elkerülhetetlen revíziót. Belátták, hogy az indogermán kultúrprioritás elmélete nem tartható fenn tovább. Sőt, a mérvadó indogermán nyelvtudósok és őstörténészek jelentős hányada elvetette a közös indogermán alapnyelv és az egységes ősnép tételét is. Az előázsiai nyelvemlékek világánál meglátták, hogy az indo-germán nyelvek viszonylag későn alakultak ki: valamikor a Kr. e. 2. évezred folyamán, s konszolidálódásuk részben egészen a Kr. u. 1. évezred derekáig tartott. Itália indogermanizálódása például csak a Kr. e. 1. században fejeződött be, de akkor is csupán 'hivatalosan', a Római Birodalom latin közigazgatási nyelve keretében; a nép tekintélyes része még sokáig nem

indogermán nyelveken (ligur, etruszk, raeti stb.) beszélt (l. Altheim: Geschichte de lateinischen Sprache; M. Pallotino: Die Etrusker). Megmutatkozik ez még ma is a olasz nyelvjárásokban, a toszkának vagy a liguriai alig érti meg a nápolyit vagy a szicíliait.

De még azok a kutatók is, akik nem vetik el egy többé-kevésbé egységes indogermán alapnyelv egykori létezésének lehetőségét, annak korát csupán a Kr. e. 3. évezred derekára, legfeljebb első felébe teszik (l. Reallekxikon der Assyrologie V. Band 'indogermanem' címszó alatt).

Nyilvánvalóvá vált az is, hogy az indogermán nyelvek esetében nem beszélhetünk genetikus nyelvrokonságról, nyelvi családfáról, hanem minden valószínűség szerint csupán igen komplikált, többrendbeli etnogenetikai és nyelvkiegyenlítődési folyamatokról, az areális nyelvek nyelvi szövetségek értelmében (l. I. köt. 105-115. old).

Mivel e kérdések nyelvtudományunk további fejlődése szempontjából elsőrangú fontossággal bírnak, s minthogy az utóbbi évtizedek magyar nyelvészeti és őstörténelmi irodalmában az indogermanisztika ez irányú felismeréseiről édeskeveset olvashatunk – már láttuk, hogy a magyar kutatás a jelek szerint zömmel az indogermanisztika ún. 'ahisztórikus' iskolájához csatlakozott (l. I. köt. 80-87. old.) -, nem kerülhetjük el, hogy nem szaknyelvész olvasóink számára, akiket a finnugor nyelvtudomány e téren teljesen tájékozatlanságban hagy, kissé részletesebb ismertetést adjunk a nemzetközi indogermán nyelv- és őstörténetkutatás azon irányzatáról is, amelyik már régóta nem kizárólag azzal foglalkozik, hogy például a Grimm-féle hangtörvények segítségével a japáni ajnukat 'indogermanizálja' (l. I. köt. 86. old.), vagy iráni nyelvekké 'rekonstruáljon' nyelvemlékek nélküli, gyakorlatilag ismeretlen nyelveket (l. M. Mayrhofer. Die Rekonstruktion des Medischen: vol. II. kötetünk 47-48. old.), illetve indogermán 'Herrenschicht'-eket keresgéljen az egész Eurázsiában."

Ezek után Götz igen meggyőző példákat hoz fel:

„N. S: Trubeckej már 1936-ban elvetette az indogermán közös ősnyelv, ősnép és őshaza téziseit (Gedanken zum Indogermanenproblem) s leszögezte, hogy az 'indogermán' megnevezés semmit sem mond etnológiai kérdésekről, hanem csupán nyelvi fogalom, illetve még ennél is kevesebb, mert csak nyelvtani, nyelvszerkezetei sajátosságokat jelöl, de a szókincsre már nem terjeszthető ki, mivel az egyes indogermán nyelvek szókészletei oly mértékben elütnek egymástól, hogy úgyszólván alig ismerünk olyan alapszavakat, amelyek az összes indogermán nyelvben előfordulnak.

F. Altheim (Geschichte der lateinische Sprache) hasonlóképpen megállapítja: 'Indogermanentum ist nach Ursprung und Wesen ein sprachwissenschaftilicher Begriff'. (id. m. 1. old.) Magyarul: 'Az indogermánság, eredetét és lényegét tekintve csupán nyelvtudományi fogalom.'

… Egyáltalán, a történelmi kezdeteknél mindenhol nyelvi és nyelvjárásbeli sokrétűséget találunk. Csak bizonyos történelmi események során váltak egys nyelvi vagy nyelvjárási csoportok dominánssá, s sikerült a sokrétűséget az egységesség javára megszüntetni … Így emelkedett az attikai nyelv vagy koiné a görög világban, a latin, amint a Római Birodalom nyelve, arra az uralomra, amelyet aztán évszázadokig gyakoroltak. Pusztán nyelvtudományi konstrukciók, mint as ősgörög és az ősitáliai nyelvek állítólagos egységessége, nem bizonyulnak fenntarthatónak.'

Altheim így folytatja fenti gondolatmenetét:

'Az egységes indogermán ősnyelv feltételezésének kényszere tehát nem áll fenn. Ezzel annak szükséggessége is megszűnik, hogy közös őshazát, egységes embertani fajtát és kultúrát kelljen posztulálnunk… Egyedül annyi marad bizonyítható, hogy bizonyos számú nyelv, amelyeknek eredetileg még messzemenően hasonlónak sem kellett lenniük, kölcsönös, de semmi esetre sem egyenletes érintkezések során közös nyelvi jelenségeket alakítottak ki.'

Végezetül még egy nagyon fontos megállapítást idézünk Altheimtól, mely a modern nemzetközi nyelvkutatás egyik alappillérének tekinthető, s amelyet a magyar-finnugor nyelvtörténeti vizsgálatoknál különösen is meg kellege szívlelni, állandóan szem előtt tartani, mivel a finnugorisztika az indogermanisztikához viszonyítva tudvalevőleg csak igen kevés nyelvemlékkel rendelkezik, s ezek is jó 1500-2000 évvel későbbi időkből származnak, mint a különböző indogermán nyelvek legrégibb emlékei. 'A nyelvfejlődés szerint, mint minden a történelemben, korszakokra oszlik. A nyelvtörténet kutatásának elsődleges feladata e korszakok egymástól való elkülönítése. Ez azt jelenti, hogy a nyelvi jelenségeket és azok változásait időbelileg a lehető legnagyobb pontossággal meg kell határoznunk. Fel kell számolnunk azt az eljárást, hogy időbelileg meghatározatlan nyelvi jelenségekkel dolgozunk. Különben ismét az eddig szokásos módszernél kötünk ki, amely szerint mindazon két vagy több indogermán nyelv közötti egyezéseket, amelyeket nem lehetett időhöz kötni, gondolkodás nélkül a nyelvi őskorba utalták.'

Altheim ezen 1951-ben megjelent munkáját különösen részletesen idéztük, hogy olvasóink világos képet alkothassanak maguknak arról a szemléletmódról és módszerességről, amely az indogermanisztika józan kutatóinál 1945 óta mindinkább tért hódít. Ha ugyanis magyar nyelvészeti, őstörténelmi munkákat olvasunk, azokból bizony az indogermanisztika ezen újabb felismeréseiről, módszereiről úgyszólván semmit sem tudunk meg – még a legújabb kiadványokból sem. Nálunk még ma is a 19. századi nyelvcsaládfa járja, a maga akkurátusan beskatulyázott 'urali', 'finnugor', és 'ugor' alapnyelveivel, az azonos vagy párhuzamos hangalakú szavakat szépen berakosgatva a megfelelőnek gondolt, előre elkészített fiókba, természetesen anélkül, hogy az illető szavak valóságos koráról, esetleges

jelentésváltozásaikról vagy belső (nyelvcsaládon belüli) jövevényszó voltukról – megfelelő ősi nyelvemlékek hiányában – a leghalványabb fogalmunk is lehetne.

Láthattuk, hogy még számos, viszonylag régi nyelvemlékkel rendelkező indogermán nyelvek esetében is milyen nehéz gyakran megoldatlan feladatot jelent az egyes szavak időbeli meghatározása. Mennyivel óvatosabban kellene eljárnia tehát a finnugor összehasonlító nyelvtudománynak, ha valóban módszeres tudományosságra törekedne! Ilyen óvatosságnak, körültekintésnek azonban nyelvészetünknek csak igen kevés nyomát találhatjuk, s ezek is többnyire különálló, nem szaknyelvész körökből származnak: a régészektől, akik például nem értik hogyan lehetne a 'szablya' szláv jövevényszó, amikor a szláv leletekben e kardforma sohasem fordul elő a honfoglaláskori magyar sírokban, viszont tömegesen találják a gyengén hajlított egyéni kardokat, azaz a 'szablyákat'. Nos, ezek a leletek, valamint a 14. század derekán készült Képes Krónika szablyaábrázolása jóval nyomósabb bizonyítékok a 'szablya' szó magyar eredetére, mint az a körülmény, hogy – az 1391-es kérdéses előfordulást nem számítva – a szó csak a 15. századból adatolható."

Götz ezután G. Solta dolgozatával foglalkozik könyvének 24. oldalán:

„G. Solta 'Gedanken zum Indogermanproblem' című dolgozatában, még Altheimnál is tovább megy. Nemcsak kereken tagadja az indogermán ősnyelv és ősnép fikcióját, hanem alapos módszertani elemzéssel azt is kimutatta, hogy az u. n. indogermán alapnyelv rekonstrukciója a rendelkezésünkre álló nyelvemlékek segítségével még akkor is elvileg lehetetlen, ha ilyen valóban létezett volna.

R. Pittoni, a neves bécsi régész-történész, a Propilaen Weltgeschichte legutóbbi kiadásának (1976) I. kötetében (Der urgeschichtliche Horizont der historischen Zeit) szintén leszögezi, hogy semmiféle régészeti bizonyítékunk sincs egy egységes indogermán ősnép egykori létezésére, minek következtében a közös ősnyelv tézise is csupán a levegőben lógó feltevés. Az európai bronzkor elején, a Kr. e. 2. évezred derekán ugyan már beszélhetünk bizonyos mértéken kikristályosodni kezdő etnikai tömbökről, de a lingvisztika nyelvi visszavetítései minden konkrét alapot nélkülöznek. Ha valamit egyáltalán mondhatunk, az csak annyi, hogy valószinüleg a Kr. e. 3. évezredbe tartozó u. n. tölcséres edények műveltsége (Trichterbecherkultur) képezhette a későbbi európai indogermánok faji alapjait. De ez csupán óvatos hipotézis, s még megközelítőleg sem bizonyítható – emeli ki Pittoni.

Maga J. Pokorny, a Walde-Pokorny-féle 'Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen' című standard mű társszerkesztője is eljutott végül annak felismeréséig, hogy sem indogerman ősnépről, sem pedig közös ősnyelvről nem beszélhetünk – írja Götz László a Keleten kél a nap című könyvében, majd így folytatja a 24. oldalon:

„Die Trager der Kultur der Jungsteinzeit and die Indogermanenfrage' (1949) című tanulmányában végkövetkezésképpen leszögezi: 'A jelek tehát arra mutatnak, hogy az indogermánság a legkülönfélébb elemek egybeötvözéséből keletkezett. Erre vallanak az összehasonlító etnológia eredményei is.'

Az indogermán megjelölés tehát pusztán nyelvi fogalom. Az ilyen nyelven beszélőket nevezzük indogermánoknak, ami azonban önmagában véve még nyitva hagyja műveltségük és embertani alkatuk kérdését, hiszen a nyelv könnyen átvehető.

A legnagyobb elismeréssel kell adóznunk Pokornynak e soraiért, mert azt mutatják, hogy igazi tudóshoz méltóan még előre haladott korában is volt lelki ereje ahhoz, hogy szinte egész élete megfeszített mukásságát éppen az indogermán ősnyelv rekonstruálására fordította, nyiltan és emelkedett szellemmel kimondja: fáradozásai, egész életműve végeredményben hiába való volt, mert bizonyíthatatlan fantomokat kergetett. Fenti két kijelentése ugyanis tulajdonképpen nem más, mint annak becsületes bevallása, hogy fő tudományos műve, a Walde-val közösen szerkesztett indogermán etimológiai szótár bizony meglehetősen homokra épített munka volt, s nincsenek szolid módszertani, régészeti és embertani alapjai."

Götz László igen kimerítő és alapos munkájából tehát tisztán kivehető, hogy az indogermánisztika, indoeurópaisztika és finnugorisztika ősnép- és ősnyelveredet elméletei tovább már nem tarthatók fenn és kezd egy mindinkább táguló történelmi légüres tér kialakulni, úgy a világ, mint a finnugorisztika tanaira felépített magyar őstörténelemben. Történelmi légüres tér, amint 1988-ban a Cleveland-i Történelmi Világkongresszuson tartott előadásomban felvetettem. Most közlöm Götz László hasonló megállapításait a Keleten kél a nap című 1990-ben, Budapesten kiadott könyvének 77-80. oldaláról:

„A korábbi indogermanocentrikus kutatások reviziójának szükségessége.

A most közölt adatokból, valamint az idevágó irodalomból nyilvánvanlóan megállapítható, hogy igen szükséges lenne az 1945 előtti külföldi – különösen német – tudományos munkák alapos felülvizsgálása és átértékelése mind történelmi, mind nyelvészeti téren. Itt pedig nemcsak kimondottan a hitleri időszak tudományos termésére gondolunk, hanem jó messzire, a 19. század közepére vissza kell mennünk ennél a revíziónál. Abban ugyanis – reméljük – mindenki egyetért velünk, hogy az ún. 'Harmadik Birodalom' ideológiai alátámasztása, az indogermán 'Übermensch' elmélete nem Hitlerék találmánya volt, hanem e meggyőződés mélyen gyökerezik a 19. századi indogermán szemléletű történelem- és nyelvtudományban.

Különös, hogy e túlzó, tudományosnak éppenséggel nem nevezhető, a 'Deutschland, Deutschland üben alles' ideológiájából kinőtt történeti és

nyelvészeti művek kritikája Magyarországon – a jelek szerint – még mindig nem kezdődött meg, annak ellenére sem, hogy magában Németországban – mindkét felében – ma már nagyon sokat tettek a kutatók ezen e téren.

A magyar történelemtudomány – még inkább a nyelvészet – túlnyomórészt ma is az indogermanisztikától annak idején átvett 19. századi történelemszemlélet – és nyelvtörténeti elképzelések – alapján áll, a 19. századi indogermanisztika módszereivel dolgozik, de különös módon alig veszi figyelembe egykori példaképének, az indogermán nyelv- és történelemkutatásnak újabb módszeereit, felismeréseit és eredményeit. Ellenkezőleg, a mai indogermanisztika egy obskulus, groteszk, napjainkban már teljesen izolált és történelmietlenné vált irányzathoz csatlakozott, amely iskola menthetetlenül halálra van ítélve. Adandó alkalommal a következőkben is esetenként rámutatunk e szemlélet aggasztó térhódítására történelemkutatásunkban. Ennek oka nyilvánvalóan abban keresendő, hogy kizárólagos finnugor származásunk egyoldalú tézise annakidején a 19. századi indogermanocentrikus történelemszemléletből nőtt ki, annak szerves része volt; kézenfekvő tehát, hogy csakis az indogermán kultúrprioritási képzetekhez való ragaszkodással, a 19. századi módszerek további alkalmazásával lehet azt úgy-ahogy fenntartani. Abban a pillanatban ugyanis, amelyikben a merev nyelvcsalád-elméletet, a közös ősnyelv és ősnép elavult téziseit – a modern indogermanisztikához hasonlóan – feladják, összeomlik az egész, főleg a ’vogul-gyökökre’ épített nyelvtörténeti és művelődéstörténeti hipotézis-gúla is, és a kutatást úgyszólván előlről kell kezdeni. Elismerjük, ehhez igen nagy kritikai érzék, főleg pedig lelkierő szükséges, de ugyanakkor szilárd meggyőződésünk szerint e konzekvenciák levonása előbb-utóbb elegedhetetlenül szükségessé válik. Mindenesetre jobb lenne előbb, mint utóbb.

Az indogermán szakirodalom átértékelése ezen új szemlélet kialakításának első, legfontosabb előfeltétele. Már ez maga hatalmas munkabefektetést igényelne, mert a 19. század közepe óta pontról pontra követnünk kellene az egyes hipotézisek eredetét, bizonyítékait – amennyiben ilyenek egyáltalán vannak -, izmosodásukat és végül axiómaszerű behelyezésüket történelmi és nyelvfejlődési világképünkbe. E folyamat legkisebb részletekbe menő kritikáját kellene kidolgoznunk, minden olyan kérdésben, amelyek a magyar őstörténettel bármiképpen is összefüggésben állhatnak. Mégpedig – véleményünk szerint – a régészet egyre bővülő adathalmaza segítségével.

Nem véletlen ugyanis az a feltűnő jelenség, hogy nálunk manapság szinte kizárólag a régészek között találunk olyanokat, akik egyre-másra kétségbe vonják az őstörténeti kutatás – elsősorban nyelvészeti elképzelésekre, ún. ’nyelvtörténeti tények’-re alapozott – eddig szilárdnak hitt eredményeit.

Gyakran előfordul ilyenkor, hogy a régész nemcsak az őstörténészekkel, hanem közvetlenül a nyelvészekkel is ellentétbe kerül.

De ez természetes is, különösen akkor, ha az indogermanisztika kétségtelenül megállapítható múltbeli túlzásait, a pán-germán sovinizmus ideológiáját kiszolgáló számtalan, főleg a tekintély elve alapján elfogadott történelmi és nyelvészeti téveszméjét is bevonjuk a mérlegeléseinkbe. Valamint a régészet eredményei, leletei csak arra szolgáltak, hogy az indogermán kultúr-prioritás-elmélet előre megfogalmazott tételeihez – megfelelő egyoldalú interpretáció segítségével – alátámasztást adjanak. Időközben azonban a régészet meglehetősen önállósult, módszerei kifinomultak, a leletek szinte elképzelhetetlen mértékben felszaporodtak, úgy, hogy ma már fordított a helyzet: a régész sokkal nagyobb valószínűséggel tudja megközelíteni az ősi korok valóságát, a történelemelőtti népek életkörülményeit, egykori vándorlásaikat, kapcsolataikat, mint a történelemkutató vagy a nyelvész.

Ennek ellenére a nyelvészet még mindig önmagát tartja döntő tényezőnek ezen ősi, írásos emlékek nélküli korok történelmi viszonyainak felderítésénél. Pedig a nyelvtudomány e meggyőződése csupán a Grimm-féle hangtörvények és az ezekből levezetett 'szabályos hangfejlődés' mindezideig bizonyítatlan 19. századi dogmájára támaszkodik. Elismerjük, ezek a hangtörvények annakidején úgy-ahogy megfeleltek az egymással közelebbi rokonságban levő nyelvek összefüggéseinek vizsgálatánál – bár szélesebb látókörű, átfogó, az egyes 'klasszikus' nyelvcsaládok határain túlmutató nyelvhasonlításokra sohasem voltak használhatók. Napjainkban azonban, a 4-5000 éves elő-ázsiai nyelvemlékek ismeretében, amelyek megmutatták, hogy a ma beszélt nyugat-eurázsiai nyelveket ezer meg ezer eltéphetetlen szál fűzi ezekhez az ősi nyelvekhez, s a szavak hangalakjai az évezredek során túlnyomórészt egyáltalán nem 'szabályosan' fejlődtek ,rá kell döbbennünk, hogy a hangtörvényekkel és a 'szabályos hangváltozások'-kal a nyelvek valóságos összefüggéseinek, fejlődésüknek csak egy meglehetősen szűk keresztmetszetét tudjuk megragadni és feltárni."

A Götz László hatalmas munkájából vett idézetek tehát szintén bizonyítják, hogy a szanszkrit nyelvre alapozott indo-európai nyelv- és fajelmélet már nem sokáig maradhat fenn. Így tehát jogosultnak látszik az a feltételezésem, hogy az 'indo-európai' történészek egyre újabb helyeken keresik őstörténelmük alapjait, most éppen a 'hurritákra', vagyis a szabirokra szeretnék felépíteni. De a történelem szükségszerű átértékelésének ez az útja szintén téves lenne.

Georges Roux indo-európaiakról írt fejezetében írja, hogy a szókincsek tanulmányozása néhány tudóst arra a konklúzióra vezetett, hogy az indo-európai nyelvet beszélő népeknek eredetileg hasonló életmódjuk és kis közösségi szervezetük volt: lényegében pásztorok voltak, a lótenyésztésben

jártasak, és itt-ott mezőgazdasági munkát végeztek, ismerték a kereket, a csónakot, a fémtechnikát, családokba és törzsekbe tartoztak, és antropomorf isteneket imádtak. Előzőleg azt állapította meg Roux, hogy egyáltalán nincs írásos nyoma az indo-európai nyelvnek. Akkor pedig milyen szókincset tanulmányoztak, miből következtettek a foglakozásokra? Állandó ellentmondás szövi át az állításaikat. Ha pásztorok lettek volna, milyen állatokat tartottak, gondoztak, mikor, hol szelídítették meg ezeket? Ha időszakosan mezőgazdasággal foglalkoztak volna, milyen növényeket termesztettek, mikor és hol? Milyen régészeti leleteket, tárgyi bizonyítékokat tudnak felmutatni? Ha ismerték a kereket, a csónakot, akkor ki, hol és mikor készítette az elsőt? Ha a fémetechnikára hivatkoznak, hol vannak a fémöntő kemencék és az agyag öntőformák?

Rousseau szerint a germánok még i. u. az 5-6. században is erdőlakó 'nemes vademberek' voltak, Európa nagy része még akkor is összefüggő erdőövezet volt.

Roux az 'indo-európai' népek őshazáját a Balti-és a Fekete-tenger között, valahol a Dél-Orosz Alföldön jelöli meg. De származásuk korának a meghatározását és a kelet-európai fémkultúrával való kapcsolatának a bizonyítását lehetelennek tartja, mert az írás ezen a területen csak nagyon későn jelenik meg, mondja Roux. Mindezeknek a 'pontic' (Fekete-tengeri kultúráknak a közös jellemzője, hogy kő- és bronzcsatabárdokat találtak némelyik sírban. Roux szerint ezek igazolják leginkább az 'indogermánok jelenlétét.

Ebben a szakaszban az 'indo-európaiak' származásának a helye szintén ellentmondásba ütközik, mert a történészek ebben nem értenek egyet. Leginkább Észak-Európa (viking), vagy az Arius folyó (Káspi-tó) mellékéről származtatják magukat. Figyelemre méltó az igyekezetük, amint az új ásatásoknál rögtön megjelennek, és a régészeti leleteket mindjárt próbálják kisajátítani maguknak. Az elmúlt évtizedekben az észak-mezopotámiai „hurritákat" (szabirokat) próbálják a saját őseiknek kisajátítani.

A szabirok már az i. e. 7. évezredben öntöttek rezet, készítettek réz-fokost É-Mezopotámiában, Yarim Tepe-nél, 5 ezer évvel korábban, tehát csak a szabiroktól és a rokon népektől szerezhették be ezeket. Roux csatabárdos 'indo-európaiaknak' nevezi, és őseiknek tulajdonítja néhány sírlelet alapján, és bekebelezi ezt a kultúrát, pedig semmi joguk nincs történelmi elsőséget követelni maguknak, sem kisajátítani az emberiség közös történelmét. Ha hozzájutottak is néhány öntött, bronz és réztárgyhoz, semmi sem igazolja azt, hogy az 'indogermánok' ősei készítettek volna pl. csatabárdot. Nem pontosítja a leletek időbeliségét sem, sőt lehetetlennek tartja a kormeghatározást.

Ezután Georges Roux azt írja, hogy az 'indo-európaiak' c. fejezetben eddig felsorolt szempontoknak kellene tisztázni az 'indo-európai elmélet'

tételeit, melyek nagymértékben spekulációra vannak felépítve. Ezután felsorolja az ’indo-európaiak’ feltételezett népvándorlásait, melyek megint csak spekulációkra támaszkodnak. Godoljunk csak az ún. ’ind népvándorlás’ hipotézisére, amelytől merészebb és hihetetlenebb hipotézist nehéz elképzelni. Nem is érdemes tovább analizálni Georges Roux ’indo-európaiakról’ szóló hipotéziseit, fejtegetéseit, hiszen maga állítja, hogy amit az ’indo-európaisztika’ történészei, nyelvészei írnak, az mind csak sepekuláció. A tudományokban nem szabad tényként állítani spekulációt. De mégis miért szántunk munkáinkban ennyi helyet – Padányi, Götz és magam is – az ’indo-germánizmus’, ’indo-európaizmus’ faj- és nyelveredet hipotézisének megvizsgálására, analizálására? Azért, mert ebből következett a magyar őstörténelem elferdítése, megmásítása. Ha a magyar és a rokon népek őstörténelmét kisajátíthatják, akkor az ősmúltat kizárólagosan megszerezhetik maguknak. A finnugorisztika hipotézise is ugyanennek a célnak a szolgálatában áll.

Munkám elsődleges célja, hogy bemutassam, a szabi-magyarok a ’sumirnak’ elnevezett nép tanítómesterei, tehát a szabir-magyar népetnikum alkotta az utolsó eljegesedés utáni emberi civilizációt.

Utószó helyett újból megjegyzem, hogy kutatásaim folyamán mindinkább bebizonyosodott előttem, hogy az ’indo-európaisztika’ és ’finnugorisztika’ a legnagyobb ellenlábasa a magyarság valódi származás-történetének. A kutatásaim azt igazolják, hogy a ’finnugorisztika’ hipotézisét éppen az ’indo-erópaisztika’ védelmére találták ki. Ezért mutatom be az ’indo-európaisztika’, mint történelmi hipotézis keletkezését, kialaklását, és a hipotézis szanszkrit nyelvre felépített elméletének megingását, következésképpen ezért szükségszerű a bukása.

Kutatásaim folyamán rájöttem, hogy most az indo-germanisztika, indo-európaisztika történészei, régészei, nyelvészei a szanszkrit nyelvre alapozott fiaskójuk után új történelmi faj- és nyelvelméletek kiagyalásán dolgoznak, az észak-mezopotámiai „hurriták” kisajátítása által. De a „hurriták” nyelve ragozó (agglutináló), ezért az elméletük felállításánál nem csak népetnikumi, hanem ennél is nagyobb nyelvi nehézségekbe ütköznek, méginkább, mint a szanszkrit nyelvvel kapcsolatban. Előbb-utóbb szembe kell nézniük azzal a ténnyel, hogy az ’indo-germán’, ’indo-európai’ történelmi hipotézist egy aránylag fiatal népetnikumra és nyelvre építették fel, és a szabir-„sumir”-magyar népek kutúrája évezredekkel megelőzte őket. Eljött az ideje az őstörténelem átértékelésének és újraírásának. Az indo-európaisztika elmélete felett eljárt az idő – és természetesen annak fattyújatása, a finnugorisztika felett is. A keletkezett légüres tér betöltésére elegendő tény és adat áll rendelkezésre.

Körösi Csoma Sándor, a magyar nép hű fia – tudjuk, hogy a magyarok erdetét kutatta -, de megfeszített munkájának csak a morzsáit leltük fel. Mint a

szanszkrit szógyűjteményében felsorolt 240 szanszkrit szót, amely kiejtés és jelentés tekintetében teljesen megegyezik a magyarral. Munkája végén ezt ajánlja figylmünkbe: „Materiam dedi, forman habetis, quarite gloriam si pacet!" (Az anyagot adtam, a módszerrel rendelkeztek, ha úgy tetszik, ám nyitva előttetek a dicsőség útja.) „Keressetek… Kutassatok."

FORRÁSADATOK

Albright, W. H.: The Archaeology of Palestine, London, 1960.

Journal of the Ancient Oriental Society, New Haven.

Altheim, F.: Weltgeschichte Asiens im grichischen Zeitalter I-II, 1947-48.

Geschichte der Hunnen I-V. 1959-1962.

Das Alte Iran, 1976.

Badiny Jós Ferenc: The Sumerian Wonder, Buenos Aires, 1974.

Az Ister-Gami oroszlánok titka, Buenos Aires, 1979.

Káldeától Ister-Gamig I. Buenos Aires, 1971.

Káldeától Ister Gamig II. Buenos Aires, 1981.

Baldwin, J. D.: Prehistoric Nations, New York, 1971.

Ballinger, Bill. S.: Lost City of Stone.

Baráth Tibor: The early Hungarians, Montreal, 1983.

A magyar népek őstörténete I. Montreal, 1973.

A magyar népek őstörténete II. Montreal, 1975.

Bartha Antal: A magyar honalapítás, Budapest, 1987.

A magyar nép őstörténete, Budapest, 1988.

Bendefy László: A magyarság kaukázusi őshazája, 1942.

Berlitz Charles: Atlantis, the eighth continent, New York, 1984.

Bíró József: A szairok őstörténete I., Buenos Aires, 1986.

A szabirok őstörténete II. Denver, 1990.

Szabir-magyar őstörténeti örökségünk, Cleveland-Szeged, l993.

A szabirok őstörténete III. Colorado-Springs, 1995.

A szabir-magyarok őstörténete, átdolgozott kiadás, Budapest, 2000.

Körösi Csoma Sándor és a szabirok, Los Angeles, 1988. és Budapet, 1998.

Őstörténelmi örökségünk, Budapest, 1999.

Blaskovics József: Magvető, 1982.

Bobula Ida: Origin of the Hungarian Nation, Gainseville, 1966.

Kétezer magyar név sumir eredete, Gaffney, 1970.

Sumerian affiliations, A plea for reconsideration, Washington, 1951.

Brainwood, R. J. and Howe, Bruce: Prehistoric investigations Iraqi Kurdistan (S. A. O. C. N. (31), Chicago, 1960.

Breasted, James: Ancient Times, Boston, 1944.

Brockhaus Enzyklopädie, 1971.

Budge, E. A. Wallis: The book of the dead, London, 1956.

Cambridge Ancient History, Vol. I. and II. Cambridge, 1970.

Cambridge Encyclopedia of Archaeology, The New York, 1980.

Chadwick: The Decipherment of Linear B, Cambridge, 1959.

Childe, Gordon V.: The Danube in Prehistory, 1929. Oxford, reprint New York, 1980.

Deimel, P. Anton: Šumerische Lexikon, Rome, 1927-37.

Šumerisch-Akkadisches Glossar, 1934.

Akkadisch-sumerischer Glossar, 1937.

Delitzsch, Friedrich: Wo lag das Paradies? Leipzig, 1881.

Sumerisches Glossar, Leipzig, 1914.

Delitzsch F.-Pinchars Th.: The Language of the Kassites, Journal of the Royal Asiatic Society, London

Dhorme, P.: Revue Biblique, Jerusalem, Paris, 1924.

Revue d'Assyrologie, Paris, 1911.

Dolgopolski, A.: Boreisch, Ursprache, Eurasiens, Das Bild der Wissenschaft, Stuttgart, 1973.

Dümmert Dezső: Az Árpádok nyomában, Budapest, 1988.

Encyclopedia Britannica, The 9th (edition) Philadelphia, 1878.

Encyclopaedia Hungarica, Calgary, 1996.

Edélyi I.: Az ősmagyarság régészeti emlékei Kelet-Európában (Magyar őstörténelmi tanulm. 1977.)

Fettich Nándor: A honfoglaló magyarság fémművessége (Arch. Hun. XXI. 1935-1937.)

Forrai Sándor: Az írás bölcsője és a magyar rovásírás, 1988. Gödöllő.

Küskarácsontól Sülvester estig, 1985.

Forrer E.: Die Boghazköy-Texte in Unschrift, Leipzig, 1922-26. Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Leipzig.

Fossey, Charles: Contribution au dictionnaire sumérien-assyrion, Paris, 1907.

Friedrich, Horst: Das Tatsel der Entschehung des baieischen Volksstammes, Wörthsee, 1994.

Friedrich Johannes: Zum Subarische und Urartische Anuel Orient, 1935.

Frankfurt M. és Jacobsen T. H.: The Gimilsin Temple and the Palace of the Rules at Tell Asmar, Chicago, 1940.

Gadd, Cyrill: A Sumerian Reading Book, Oxford, 1924.

Gelb, Ignace J.: Hurrians and Subarians, Chicago, 1944.

Ghirshmann, Roman: Az ókori Irán, Budapest, 1985.

Goetze A.: Sumer IV, 1948, Ancient Near Eastern Texts, Relating to the Old Testament, The Laws of Eshnunna, New Haven, 1956.

Historical allusions in Old Babylonian omen texts, JCSI, 1947.

Gottwald, Norman K.: The tribes of Jachwel, New York, 1979.

Götterbock: Zeitschrift für Assyrologie, Leipzig, XLII, 1934.

Götz László: Keleten kél a nap, Wien, 1984.

Győrffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról, Budapest, 1986.

Haberlandt, Michael: Ethnology, London, 1920.

Hartner, Willy: Orients-Occidens, Hildesheim, 1968.

Hay, W. R.: Two years in Kurdistan, London, 1921.

Hawkes, Jaquetta and Wolley, Sor Leonard C.: Prehistory and the Beginnings of Civilization, London, 1963.

Herzfeld, E. E.: Die Ausgrabungen von Samarra, v. Die vorgeschictlichen Töpferein von Samarra, Berlin, 1930.

Herodotos: Historien (H. W.: Hausig magyarázataival), 1955.

Hóman-Szekfű: Magyar Történet, 3. kiadás, Budapest,

Horváth István: Rajzolatok a magyar nemzet legrégibb történetéről, Budapest, 1825.

Hoyt, R. S. and Chodorow S.: Europe in the middle ages, New York, 1974.

Hrozny B.: Die Lösung des Hethitischen Problems: Deutsche Gesellschaft, 1915.

Hüsing, G.: Die Urbevölkerung Iran, 1901.

Jacobsen: The Sumerian King List, Chicago, 1939.

Jean Charles F.: Sumer et Akkad, Paris, 1923.

La Religion Sumerienne, Paris, 1931.

Jestin, Raymond: Races of Mankind, New York, 1960.

Le verbe sumerien, Paris, 1943-46.

Tablets sumériennes de Šuruppak concernées au Musée de Stembidt, Paris, 1937

Jordan J.: Uruk vorlaüfiger Berichte…, Berlin.

Capt. v. Dr. Dr. Juba Ferenc: A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai, Bécs, 1982.

Kenyon, Kathleen M.: Digging up Jerico, London, 1957,

Kephart, Calvin: Races of Minkind, New York, 1960.

Kiszely István: Sírok, Csontok, Emberek, Budapest, 1959.

Kramer, Samuel N.: The Sumerians, Their History, Culture and Characher, Cicago, 1963.

History beginns at Sumer, New York, 1959.

Labat, René: Manuel d'Epigraphie Akkadienne, Paris, 1948.

Lang, David Marschall: The Georgians, New York, 1979.

Langdon Stephen: A Sumerian Grammar and Chrestomaty, Paris, 1923.

László Gyula: Emlékezzünk régiekről, Budapest, 1979.

A kettős honfoglalás, Budapest, 1979.

A honfoglaló magyar nép élete, Budapest, 1944.

Régészeti tanulmányok, Budapest, 1977.

Vértesszöllőstől Pusztaszerig, 1974.

Legrain, Leon: Le Teps des Rois d'Ur, Paris, 1912.

Lenormant, Francois: Ancient History of the East, 1871.

Etudes accadiennes.

Lloyd, S. and Safar F.: Eridu. In Sumer, 4. 1948.

Lloyd, Seton: Ur Al Ubaid, Uqair and Eridu. In Iraq 22, 1960.

Lukácsi Kristóf: A magyarok őseleji, hajdankori nevei és lakhelyei, Kolozsvár, 1870.

Mallowan, M. E. L.: Early Mesopotamia and Iran, New York, 1965.

Marquart: Ost europaische und Ostasiatische Streifzuge, Leipzig, 1903.

Maspero, G.: History of the Ancient Peoples of the Classic East, Dawn of Civilization,

Struggle of Nations,

The passing of the Empies, London, 1965.

Meissner: Archive Orientalforschung, Berlin/Graz

Mellaart, James: Earliest civilizations of the Near East, London, 1965.

Catal Hüyük: A neolite city in Anatolia, London, 1966.

Moravcsik Gyula: Bizánc és a magyarság, Budapest, 1950.

Murray, Margaret: Splendor that was Egypt, New York, 1963.

Mocklay, E.: Early Indus Civilization 2nd, London, 1948.

Nies, James B.: Ur Dynasty Tablets, Leipzig, 1919.

Németh Gyula: Attila és hunjai, Budapest, 1940.

Nogel, W.: Die Bauern und Stadtkulturen in vordynastischen Vorderasien, Berlin, 1954.

Novothy Elemér: Sumir nyelv – Magyar nyelv, Buenos Aires, 1978.

Oláh Imre: Nimrud hagyomány, Buenos Aires, 1985.

Oppenheim, Max von: Der Tell Halaf, Leipzig, 1931.

Padányi Viktor: Dentumagyaria, Buenos Aires, 1963.

Horha-harku-horka. Notes to the Menes qustion, Sidney, 1963.

A new aspect of the Etruscan Provenance, Sidney, 1963.

Tér és Történelem, Melburne, 1956.

Parroth A. és Dossin: Archives Royales de Mari, Paris, 1950.

Pendlebury, A.: The Archaeology of Crete, London, 1939.

Pigott, S.: The Indus Civilization, Cambridge, 1953.

Poebel, Arno: Zeitschrift für Assyrologei Leipzig XXXVII, 1927. American Journal of Languages and Literatures, Chicago XVIII. 1931.

Radics Géza: Eredetünk és őshazánk, Oak Forest, 1988.

Reisner, G.: Sumerisch-babylonische Hymenen nach Thonttafeln grichischer Zeit, Berlin, 1896.

Reallexikon der Assyrologien, Berlin, 1929.

Rutten, M.: Trente-deux modéles de foiles en argile insents, provenant de Tell-Harir (Mari)' Revue-d'assyrologie, Paris XXXV, 1938.

Roux, Georges: Ancient Iraq, New York, 1963.

Safar, F.: Third Season of Excavations at Eridu 1948-49. In Sumer 5, 1949.

Sayce, H.: Archaeology of the cuneiform inscriptions, London, 1927.

Sandars, N. K.: The epic of Gilgamesh, Middlesex, 1972.

Schaffer.A: : Ugaritica (Mission de Ras Shamra, Paris, 1939-69.)

Scheil, P.: Text de compabilite proto-élamities, nouvelk serie (MDEP XVII.) Paris.

Schmandt-Bessarat, Denise: Archaeology Odyssey 2002.

Schroeder, O.: Keilscriften aus Assur Verschiedenen Inhalts, Leippzig, 1920.

Scrutton R. J.: The other Atlantis, Jersey, 1977.

Sitchin, Zecharia: The 12th Planes, New York, 1978.

The Starway, New Yurk, 1983.

The Wars of Gods and Men, New York, 1985.

Solecki, R. S.: Prehistory in Shanidar Valley, North Iraq, In Science 18, 1963.

Speiser, E: A.: Mezopotamian Origins, Philadelphia, 1930. Hurrian and Subarians, JAOS (Journal of the American Oriental Society), New Haven, 1947.

Studies in hurrian grammar, JAOS. Yale

Szülejmanov, Olzeasz: Sumér és Ázsia, Garfild, 1977.

Tolstov, S. P.: Le Khorezm Ansien, Paris, 1954. és Az ősi Chorezm, Garfield, 1986.

Auf den Spuren der Altchoresmischen kulture.

Ungnad, Arthur: Die altesten Völkerwanderungen. Vorderasiens, Breslau, 1923.

Subartu, Berlin und Leipzig, 1936.

Orientalist Literaturzeitung, XVII. Leipzig

Die Ältesten Völkerwanderungen Vorderasiens, Kulturfragen, Breslau, 1923.

Winkler, Hugo: Suri, 1907.

Verlaufige Nachritten über die Ausgrabungen in Boghazköy in Sommer 1907, Deutshe Orient-Gesellschaft, Berlin, 35.).

Die Arier in dem Urkunden von Boghazköy – Orientalische Litertaturzeitung, Berlin, 1898-1908, Leipzig, 1909.

Wojtilla Gyula: Körösi Csoma Sándor: Szanszkrit-magyar szójegyzéke, Budapest, 1984.

Woolley, Sir Leonard C.: Excavation at Ur, New York, 1965.

A forgotten Kingdom, Baltimore, 1953.

Ur of the Chaldees, London, 1954.

Zakár András: A sumér hitvilág és a Biblia, Garfield, 1972.

Zebisch, H.: Pelasgisch, eine Iberische Sprache, Scharding, 1988.

Zimmern: Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Leipzig, 1924.

TARTALOMJEGYZÉK

A SZERZŐ ELŐSZAVA

I. BEVEZETÉS

II. SZABIR-„SUMIR” KAPCSOLATOK

III. SZABIR-„SUMIR” NYELV, ÍRÁS

IV.A „SUMIROK” TÖRTÉNELME

A szabirok elő-„sumirok”

Epfraim E. Speiser a vízözön előtti szabirokról

Ignac J. Gelb a vízözön előtti szabirokról

Arthur Ungnad a vízözön előtti szabirokról

A „sumir” vízözön-történet

V. I. KISH DINASZTIA

VI.I URUK DINASZTI

Enmerkar

Lugalbanda

Dumuzi

Gilgames

VII. I.UR DINASZTIA

„Tummal Feljegyzések”

Mesannipadda

Aannipadda

VIII. LAGASH KORMÁNYZÓI

Ur Nansche

Eannatum

Entemena
Urukagina
IX. III. URUK DINASZTIA
X. AKKÁD DINASZTIA
I. Sargon
XI. GUTI DINASZTIA
XII. III. UR DINASZTIA
Ur-nammu
Shulgi
XIII. „SUMIR” ÉLETKÉPEK
Közgazdaság a III. Ur Dinasztiában
Földműves naptár
Kertművelés
Zene, művészett, divat
„Sumir” iskola
Az iskolában
Orvostan
„Sumir” filozófia
Közmondások és szólások
Állatmesék
Irodalmi viták
„A sumir” paradicsom-történet
Könyvtári lajstrom
XIV. A III. UR DINASZTIA BUKÁSA
Shu-Sin
Ibbi-Sin
XV. A SZABIR-„SUMIR” KAPCSOLATOK ÖSSZEFOGLALÁSA
XVI. AMORITÁK
XVII. ISIN, LARSA, BABILON
XVIII. ESHNUNNA, ASSZIRIA, MARI

Hammurabi

XIX. KASSZUK

XX. SZABIROK VAGY „HURRITÁK”?

XXI. AZ INDO-EURÓPAIAK